بسم الله الرحمن الرحيم

لِيُحِقَّ ٱلْحَقَّ وَيُبْطِلَ ٱلْبَٰطِلَ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُجْرِمُونَ

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړنې

☪د چاپ ټول حقوق له ټیکوال سره محفوظ دي!

۞د کتاب متن : زموږ د افغانستان د علماء کرامو عقائد.

۞د کتاب نوم :　　　مفتاح عقیده

۞مصنف : مولوي نورالفتاح «عثماني»

۞مالي لګښت:عامه مسلمانان

۞کمپوزر : محمد ایمل وزیري

۞ډیزاین : زبیراحمد

۞تصحیح کوونکي:　　مولوی نورالفتاح (عثمانی) او مولوی محب الله (رحماني)

۞خپرندویه ټولنه :المکتبة الغفاریة ارګ بازار کندهار

۞چاپ کال :۱۳۹۴ هـ ل

۞تیراژ : ۱۰۰۰ ټوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالی

دا چي دا اوږده شرحه د حاجي اغاصاحب م بارک په هغه رساله ليکل سوې ده چي، په ظاهره وړه او د معنی له مخي کتابونه - کتابونه پرې ليکل کيږي، نو له همدې کبله يې هم ده مبارک ته اوهم دافغانستان هغه شاه ځلموته چي تل ئي په خپله وينه اوقلم داسلام اومذهب دفاع کړي ،اوتل ئي دحق آوازلوړکړي ،نه ددنيا په عشق اوعشرت مصروف سوه اونه ددنياپه پريب دخپل اصلی هدفه نه منحريف سوه ددوي په همدي ميړانه اوغيرت اوشاه کاره کارناموسي تل دمذهب اواولس اوهيوادماته بيړي تل په سيخه لاره تللی نوپه همدي خاطرعثماني خپله دغه تحفه همدوي ته په ټوله معنی ډالی کوم.

(مولوي نورالفتاح عثماني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

مخ	مضمون :	ګڼه:
۱	تقریظ: الحاج مولوي عبدالله (رحمة الله علیه) ولایت زابل	۱
۲	تقریظ: الحاج مولوي عبیدالرحمن اخندزاده (رحمة الله علیه) ولایت زابل	۲
۳	تقریظ: الحاج مولوي نظرمحمد عاطف (رحمة الله علیه) ولایت زابل	۳
٤	تقریظ: الحاج مولوي عبیدالله اخندزاده (رحمة الله علیه) ولایت زابل	۴
۵	تقریظ: الحاج مولوي فدامحمد اخندزاده (رحمة الله علیه) ولایت زابل	۵
۷	تقریظ: الحاج مولوي ابوالفیض سعید محمد ذاکري (رحمة الله علیه) ولایت هلمند	۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷تقریظ:الحاج مولوي محمدصادق حقاني(رحمة الله عليه)ولايت قندهار ۹

۸تقریظ: الحاج مولوي عبدالصمدصابرابوالاحسان(رحمة الله عليه) ولايت قندهار..۱۰

۹تقریظ:الحاج مولوي محمدفيض الباري(رحمة الله عليه)في بلدباكستان...........۱۲

۱۰تقریظ:الحاج مولوي حبيب الله الاركاني (رحمة الله عليه)فعلا في ولايت هلند.....۱۴

۱۱تقریظ:الحاج ملاعبدالسلام اخندزاده(رحمة الله عليه)ولايت زابل..................۱۶

۱۲تقریظ:الحاج مولوي محمد(محمدي)(رحمة الله عليه)ولايت قندهار ۱۷

۱۳تقریظ:الحاج مولوي فيض محمد ابوالفيض (رحمة الله عليه)ولايت قندهار.........۱۹

۱۴تقریظ:الحاج مولوي احمدسعيدالمعروف بمولوي گل آغا(رحمة الله عليه)ولايت قندهار...۲۱

۱۵تقریظ:الحاج مولوي عبدالرحيم (رحمة الله عليه)ولايت قندهار.........................۲۳

۱۲ تقریظ:الحاج مولوي محمد عبيدالله ابوالوفا(رحمة الله عليه)ولايت قندهار.........۲۵

۱۷تقریظ:الحاج مولوي سعيداحمدغفوري(رحمة الله عليه)في ولايت قندهار........ ۲۷

۱۸تقریظ:الحاج مولوي محمدلاجور(رحمة الله عليه) فى بلدباكستان ۲۸

۱۹تقریظ:الحاج مولوي نظرمحمدالافغاني (رحمة الله عليه)بلدباكستان............. ۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰تقریظ: الحاج مولوي محمود الحسن حسیني (رحمة الله علیه) ولایت قندهار ۳۰
۲۱تقریظ: دارالعلوم عالي هرات، في ولایت هرات افغانستان ۳۱
۲۲تقریظ: الحاج مفتی جان محمد (رحمة الله علیه) ولایت قندهار ۳۲
۲۳تقریظ: الحاج مولوي محمد طاؤس (رحمة الله علیه) ولایت ترین کوت ۳۴
۲۴تقریظ: الحاج مولوي عبد القیوم (رحمة الله علیه) ولایت ترین کوت ۳۵
۲۵تقریظ: الحاج مولوي ملاامام اخند (رحمة الله علیه) ولایت ترین کوت ۳۶
۲۶تقریظ: الحاج مولوي محمد موسی خان غزنوي (رحمة الله علیه) ولایت ترین کوت.... ۳۷
۲۷متن او صاحب متن ۳۹
۲۸دلیکوال لنډه پیژندنه ۴۱
۲۹یادونه ۴۳
۳۰مقدمه ۴۴
۳۱د دې رسالې نوم دی ۵۶
۳۲قوله: الحمد الله موږ پرمذهب د اهل سنت والجماعت یو ۶۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۳قوله:څلور سره مذهبه حق دي حق يې بولو ۷۰

۳۴تقليد ۷۲

۳۵تقليد په لغت کي ۷۲

۳۶مطلق تقليد د قرآن په رڼا کي ۷۸

۳۷مطلق تقليد د احاديثو په رڼا کي ۸۱

۳۸د تقليد اقسام ۸۵

۳۹شخصي تقليد ته اړتيا ۹۲

۴۰ايا د حديثو مصنفين مقليدنو وو؟ ۱۰۱

۴۱د غېر مقليدينو يو څو سوالات ۱۱۴

۴۲د عوامو لپاره يوه توصيه ۱۳۵

۴۳قوله :مذهب د امام اعظم صاحب مبارک رحمه الله ۱۴۲

۴۴قوله :مذهب د امام مالک رحمه الله ۱۵۲

۴۵قوله :مذهب د امام شافعي رحمه الله: ۱۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۲قوله :امام احمد بن حنبل صاحب رحمه الله: ۱۲۲

۴۷قوله :څلور سره مذهبه حق دي او حق يې بولو: ۱۲۶

۴۸قوله :موږ په مذهب د حضرت امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله يو........................ ۱۷۱

۴۹قوله :څلور سره طريقې حقې دي حقې يې بولو.. ۱۷۳

۵۰د تصوف اصطلاح.. ۱۷۵

تصوف دقران اوحديث په رڼا کي.. ۱۷۷

۵۱د تصوف حکم.. ۱۷۹

۵۲تصوف د امت د مشاهرو په آند.. ۱۸۱

۵۳تصوف څه شی دی.. ۱۸۳

۵۴مرشد ته اړتيا سته.. ۱۸۷

۵۵د اسلامي دورې د مشهورو علماء کرامو د سلوکو استادان.. ۱۹۴

۵۶د کامل شيخ علامې.. ۱۹۷

۵۷د سالک لپاره اداب.. ۲۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۸قوله :طریقه نقشبندیه شریفه.. ۲۰۷

۵۹قوله :طریقه قادریه شریفه.. ۲۱۳

۶۰قوله:طریقه چشتیه شریفه.. ۲۱۵

۶۱قوله :طریقه سهروردیه شریفه.. ۲۱۷

۶۲قوله :زیارتونه که لیري وي او که نژدې وي ورتلګ یې جائز بولو................ ۲۲۲

۶۳د حضرت محمد ﷺ د مقبرې زیارت کول.. ۲۳۸

۶۴د ښځو لپاره د قبرنو زیارت.. ۲۴۴

۶۵د اولیاء الله له قبرو سره لمونځ او دعاکول.. ۲۵۱

۶۶د اولیاوو کرامو وسیله کول.. ۲۵۸

۶۷توسل په لغت کي.. ۲۶۰

۶۸د توسل اقسام.. ۲۶۲

۶۹التوسل باسماء الله تعالی وصفاته.. ۲۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۰التوسل بعمل صالح قام به الداعي.. ۲۶۸

۷۱التوسل بالانبیاء.. ۲۷۱

۷۲التوسل بدعاء الرجل صالح... ۲۸۱

۷۳التوسل بالانبیاء من قبل نبینا... ۲۸۵

۷۴التوسل بالاولیاء کرام.. ۲۸۷

۷۵قوله :خوردې او مالګي له زیارته را اخیستل جائز بولو ۲۹۲

۷۶قوله :خوردې او مالګي له زیارته را اخیستل جائز بولو ۲۹۸

۷۷قوله: دوره د اسقاط جائز بولو... ۳۰۰

حیله الاسقاط... ۳۰۱

۷۸اثبات د نفسي حیلې... ۳۰۳

۷۹د غیر مقلیدینو سوالونه... ۳۱۱

۸۰د اسقاط د دورې شرطونه.. ۳۱۶

۸۱د اسقاط د دورې کیفیت او ترکیب... ۳۲۲

۸۲دورة الاسقاط اړوند مسائل... ۳۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸۳قوله :مولد شریف ۳۲۷

۸۴میلاد نبوي ﷺ ۳۲۷

۸۵بدعت ۳۳۲

۸۶د بدعت شرعي تحقيق ۳۳۵

۸۷د بدعت اقسام ۳۳۸

۸۸د ميلاد النبي ﷺ په ورځ جلسه جوړول ۳۴۱

۸۹هغه کتابونه چي د مولود په جواز اقرار کوي ۳۴۴

۹۰ولي د نبي عليه‌السلام وفات نه لمانځو؟ ۳۵۲

۹۱مولود شريف اول چا ولمانځه ۳۵۵

۹۲په مولود شريف کي له لاندي شيانو ځخه ځان ساتنه اړينه (ضروري) ده.... ۳۵۷

۹۳مولود شريف او د ديوبند د علماء کرامو عقيده او فتوی ۳۶۱

۹۴د مولود شريف شپه غوره ده او که د قدر شپه؟ ۳۶۵

۹۵قوله :او نور د ښو شيو خيراتونه جائز او روا بولو ۳۶۸

۹۶قوله : دمونه، تعويذونه او ځابنتونه جايز او روا بولو ۳۷۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۷د دم د جواز دلائل ۳۷۶

۹۸د تعویذ او د څاښت د جواز دلائل ۳۷۸

۹۹قوله :ښه کاربه ښه بولو او بد کاربه بد بولو ، ۳۸۵

۱۰۰قوله :دعا کول وروسته تر فرضو او سنتو په هیت اجتماعي سره مستحب. ۳۸۷

۱۰۱قوله :زموږ د افغانستان علماء او مشائخ او ټول عام خلک ۳۹۱

۱۰۲فریقه وهابیه یا وهابیت ۳۹۳

۱۰۳غیر مقلیدین په هندوستان کي ۳۹۸

۱۰۴د غیر مقلیدینو عقائد ۴۰۴

۱۰۵د وهابیانو نومان او ډلي ۴۰۷

۱۰۶د امت مسلمه فتوی د وهابیانو په حق کي ۴۱۰

۱۰۷د غیر مقلیدینو په اړند د دارالعلوم دیوبند نظر ۴۲۰

۱۰۸سلفیان ۴۲۴

۱۰۹پنج پیریان ۴۲۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱۰برېلويان.. ٤٢٨

۱۱۱د احمد رضاخان برېلوي لنډه پېژندنه................................... ٤٣١

۱۱۲د برېلويانو عقائد... ۴۳۲

۱۱۳ماخذونه.. ۴۳۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت مولنافقه العصر حافظ الحق والملة والدين شمس الاسلام والمسلمين

الحاج مولوي عبدالله (رحمة الله عليه)

من سكان ولايت زابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله حمداً موافياً لنعمه وموكافيه لمزيده والصلوة والسلام علی رسوله محمد وأله واصحابه اجمعين

وبعد

هغه متن المتين في عقائد اهل سنت والجماعته چي آغاصاحب تاليف کړي ؤ هغه تاليف کافي وشافي لعقائد اهل سنت والجماعت لر ه
ؤمګر ډير مختصراوکوتاوه .وشرحيته ئي زيات ضرورت ؤاوکله چه مولوي نورالفتاح عثماني داشرح پروکړه نودعامواوخاصوخلکولپاره فائدمنده سوه اوهرکله چه مادخپل قدرت په اندازه مطالعه کړه ډيره صحح اوبااعتماداوبادلائله شرحه وه الله تعالی دي ددواړو سعي قبول اومقبول کړي

حاجي ملا عبدالله نقشبندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

حضرت مولناشیخ الحدیث و التفسیر منبع العلم و الهدی صاحب البلاغة و الفصاحة مبین الکنایات و الاشارات

الحاج مولوي عبیدالرحمن اخندزاده (رحمة الله علیه)

خطیب جامعه حاجي سید هاشم الواقع في ولایت زابل قریة سِنک افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله وکفی و سلام علی عباده الذین صطفی

وروسته له دي جناب محترم الحاج اغاصاحب کله چه دامت مسلمه دصحح افکاروخلاصه په ډیره کوتاه اولړوالفاظوکي په دي وجه لیکي وه چه په اذهانوکي راتلل اوجمع کیدل ئي اسانه سي چي هغه موږپه ډیرواره ترخپل نظرتیره کړي وه البته دمولوي نورالفتاح (عثماني) صاحب دشرحي چه موږپه ډیرکوتاه وخت کي دتقلیددبحث اوبیاپه پاي کي دفرقوباطلو په ډیرسرعت څه مطالعه وکړه صحح په نظراغله

الفقیرعبیدالرحمن

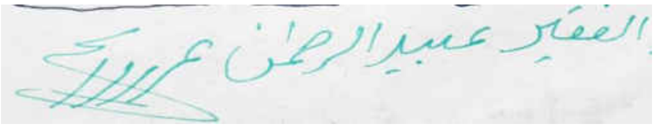

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

جناب حضرت شیخ الاسلام و المسلمین فقه العصر و الزمان صاحب البیان و البنان في التقریر و التحریر

الحاج مولوي نظرمحمدعاطف(رحمة الله علیه)

خطیب جامعه حاجي محمداصغر الواقع في ولایت الزابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله وکفی والصلوة والسلام علی سیدالوري

وبعد

ثرنگه چه زموږدمرشد الحاج اغاصاحب رساله(زموږدعلماء عقیدة)اودمولوي نورالفتاح(عثماني) صاحب شرحه ده مقلیدنولپاره لاربنوداورهنماء ده هغه دلا ئل چه دقران اوحدیث اوهم دفقهاؤداقوالوڅخه راجمعه سویدي کافي اوشافي دي اوله الله تعالي څخه پردغه عقیده په دنیاکي ژونداوپه آخرت کښي په دغه جماعت کي راپاڅیدل غواړم

والسلام

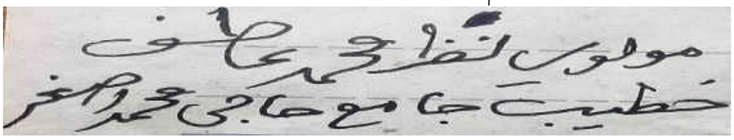

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت مولنا شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول صاحب البلاغة و الفصاحة

الحاج مولوي عبيدالله اخندزاده (رحمة الله عليه)

ملا امام قرية خوازي فعلاً و شيخ الحديث في المدرسة رحمانية عرفانيه ولد اخندزاده صاحب زيارت في ولايت زابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله وكفى والصلوة والسلام على سيدالوري

دغه رساله چه الحاج اغاصاحب مبارک جوړه کړيده ډيردوخت تقاضا اودضرورت په لحاظ مهتمه ده اوما خوخپله رساله مذکوره کتلي ده اوهغه شرحه ئي چي په نامه د(مفتاح عقيده)سره مسمى سويده هغه مي هم تقريبا ټوله کتلي ده اودامي دوخت دعلماء يوعظيم خدمت وباله ومذهب حنيفي ته بلکي وشريعت الغراء ته.دغه رساله اوشرحه په غورسره مطالعه کړي اوبيائي وعامومسلمانانوته په مساجدوکي اوهديروکي ښه ښه بيانوي وهذا تائيدي

الحاج مولوي عبيدالله اخندزاده

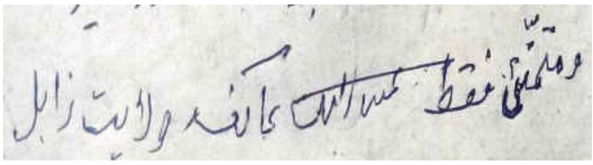

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت شيخ الاسلام والمسلمين صاحب البيان والبنان في التقرير والتحرير منبع العلم والهدى

الحاج مولوي فدامحمداخندزاده (رحمة الله عليه)

خطيب جامعه حاجي باجا الواقع في ولايت زابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لاهله والصلاة على اهلها

وبعد

دالله تعالى لوي رحمت اواحسان ده چه موږته ئي په دي مهم وخت اودلامذهبودفلع لپاره دحضرت سيد الحاج حمدالله اغاصاحب رساله چي په نامه (زموږدافغانستان دعلماؤعقيده)ده زموږ په نصيب شوه نوورسته لمطالعي دبحث دتقليده چه هغه ډيرپه دلائلوشرعيه صححه سره ثابت وونوحضرت مولوي نورالفتاح (عثماني) صاحب ته ددعالاسونه پورته کړي چه الله تعالى دي دده سعي مقبوله اوداخرت له پاره زخيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګرزه وي چه موږ لپاره غتمه تحفه اوډيره اساني سره راکړه الله تعالی دي سرفرازاوکامياب په دين اودنياکي له موږسره ولري زه ئي په ډيره مينه سره تصديق کوم والعلم عندالله تعالي. والسلام عليکم ورحمة الله وبرکاته

الحاج مولوي فدامحمد اخندزاده

خطيب زړه جامع مرکزقلات

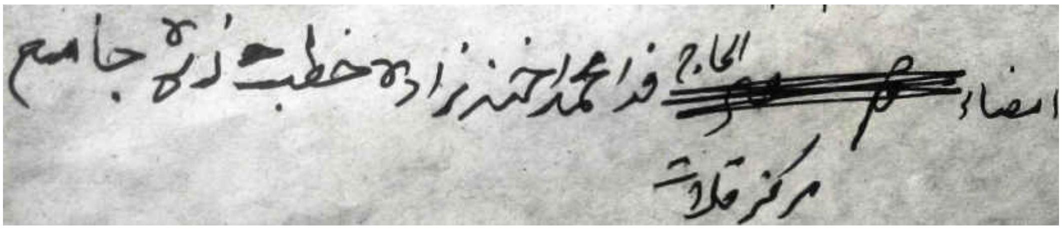

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ السلام و المسلمين فقه العصر و الزمان صاحب البلاغة و الفصاحة قدوة العلماء الراسخين

الحاج مولوي ابوالفيض سعيدمحمدذاكري (رحمة الله عليه)

استاذ احاديث في مدرسة احسن العلوم اشرفيه الواقع في ولايت هلمندمركزلشكركا افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي قال و قوله الحق يايها الذين امنوا اتقوا الله وكونوا مع الصادقين و الصلوة و السلام على معلم الكتاب و الحكمة و مزكي الامة و على اله و صحبه و من تبعهم الى يوم القيامة بالاخلاص و الصداقة

امابعد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحق لاري لارويانوته زيري دي ،اوخوارجواوروافيضواونوروبدعتيانوته غم اوماتم جوړدي.ولي ؟چي دشيخ الطريقة والشريعة الحاج مولنا حمدالله جان آغاصاحب درسالي شرحه دمتدين مذهبي شخصيت عالم عامل مولنا نورالفتاح (عثماني) صاحب په زياراومحنت پداسي ډول جوړه سوه چي الحمدالله اهل الزيغ داعتراض ځاي نسي پيداكولاي ځکه ډيره واضحه مدللة اومفصلة ده الله عزوجل دي دمولف سعيه مقبوله وګرځوي اوالله جل جلاله دي داخرت توښه ورته وګرځوي هم ده ته هم هغه چاته چي په چاپولوکي کوهمکاري ورسره کوي امين الف امين

انا العبد الاحقر خادم الاحديث في مدرسة احسن العلوم اشرفيه

الواقع في هلمند لشكركله

الحاج ابوالفيض **سعيد محمد** ذاكري

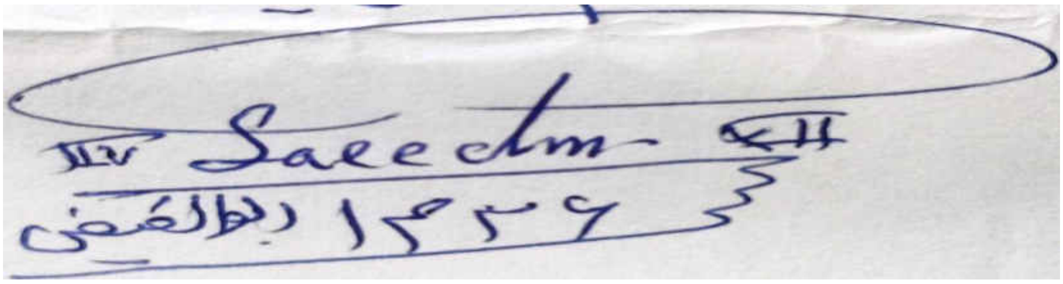

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

مولناشيخ الحديث والقران جامع المنقول والمعقول

الحاج مولوي محمدصادق حقاني(رحمة الله عليه)

مهتمم المدرسة دارالعلوم نورالمدارس الواقع في ولايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلوليه والصلوة والسلام على نبيه محمدواله وصحبه

وبعد

فاني قرائت بعض المباحث المهمه من هذه الرسالة التي الفها اخونافي الله مولنا نورالفتاح عثماني فاعجبت بهاجداوادعوالله سبحانه وتعالي ان يتقبلها بقبول حسن وينفع بها الطلاب والعلماء وان يجعلها من الباقيات الصالحات للمئولف المحترم حفظه الله تعالى

الحاج مولوي محمد صادق حقاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت مولناشيخ التفسير و الحديث منبع العلم و الهدى صاحب البلاغة و الفصاحة مبين الكنايات و الاشارات صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير

الحاج مولوي عبدالصمدصابرابوالاحسان (رحمة الله عليه)

من سكان و لايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي جعل العلماءكاالنجوم ،و خصهم بالادراكات و الفهوم، و فضلهم علي عوام الناس بالعلوم ،و الصلوة و السلام على رسوله المبعوث الي العرب و العجم، و على اله و اصحابه هم اهل الفضل و الكرم ،و خير القرون و الامم،

امابعد

فانا العبدالحقيرالحاج المولوي عبدالصمد ، المفتقرالى الله القديرالاحد ،لقد طالعت شرح الرسالة المسمى بالمفتاح عقيده الذي الفه العالم العامل الصاحب للشريعة والطريقة السالک على طريقة اهل السنة والجماعة

(c) ketabton.com: The Digital Library

الثابت علي الحق الحنفية المضي كالمصباح اعني المولوي نورالفتاح عثماني جعل الله له الفوزوالفلاح فهوعندي مقبول ومنظوروالمرجومن الاخوان ان يقبلوه في كل زمان، ويعملوبه في كل حين وان، ونشروه في كل وطن ومكان، ولاينظرون الى توهمات الوهابية والسلفيان ،ولايلتفتون الي خرافات اهل الضلالة والطغيان، الذين هم يظنون انهم اهل الحديث والقران، والحال انهم اطباع النفس والشيطان، لايفرقون بين الحق والبطلان، وليس في قلوبهم مايقولون باللسان، نعوذبالله من عقيدة حديث الاسنان ،والله المستعان ،وعليه التكلان، ونسئله الاستقامة على مذهب النعمان، والتمسک باالحجة والتبيان ،والفوزفي الميزان ،والسدادفي كل بيان، والاستقامة على حكم الحديث والقران، وان يجعلنامن العلماء الربانين، والراسخين امين ثم امين يارب العالمين

الراقم الحاج المولوي عبدالصمدصابر ابولاحسان

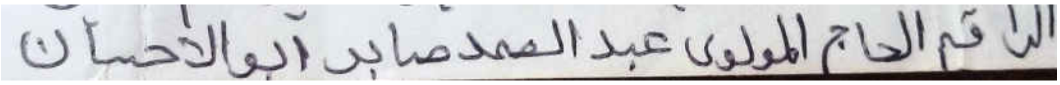

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ المشايخ المحديث الكبير الناقد البصير قدوة العلماء الراسخين شيخ الاسلام و المسلمين

فقه العصر و الزمان صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير

الحاج مولوي محمدفيض الباري (رحمة الله عليه)

استاذ الحديث في مدرسة دارالعلوم الربانية في بلدباكستان شمن كلداره باغشه

بسم الله الرحمن الرحيم

وبعد

الحمدلله الذي من علينا برسوله وهدانابه الى سواء السبيله وامرنابتعظمه وتكريمه وبتجيله وفرض على كل مومن ان يكون احب اليه من نفسه وابويه وخليله صاحب لواء الحمدوالمقام المحمود ابي القاسم محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب صلي الله عليه وعلى اله وصحبه اجمعين واخوانه من النبين والمرسلين وسائرعبادالله الصالحين صلوة دائمة غيرزائلة وباقية غيرفانية ومتصلة غيرمنقطعة امابعد فقدسرحت النظرفي هذه الرسالة ففيهامباحث لطيفة ومسائل شريفة تدورحول العقائداهل السنة والجماعة نسئال الله سبحانه وتعالي ان يتقبل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذلک من المولف وان یجعله خالصاً لوجه الکریم انه سمیع قدیر وبالاجابة جدیر
والحمدلله رب العلمین   کتبه العبددني محمدفیض الباري غفرله الباري خادم
الحدیث نبویة بمدرسة دارالعلوم الربانیة

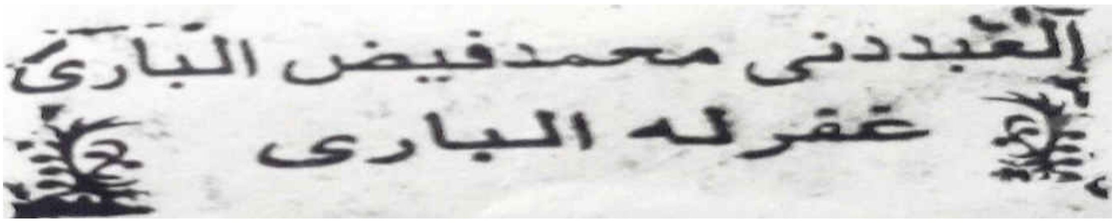

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الاسلام و المسلمين شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول

الحاج مولوي حبيب الله الاركاني

ثم الهلمندي (رحمة الله عليه) فعلا في ولايت هلمند افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وكفى والصلوة على عباده الذي المصطفى

وبعد

ځرنګه چه مشروحه رساله دې يرولامذهبوپرسروپه مثل ديوتندراسماني په
ځيروه داځکه چي صاحب دهغه صاحب شريعت اوطريقت وو اوپه هغه کي بې
شميره اشاري پربدي دوهابيانواوسلفيانووي نوکله چه ددغه صاحب الرتبه شيخ
صاحب ددغه بهترينې رسالي شرح ديومتدين اوپرمذهب ولاړشخص دخواکيږي
نوبه ولي دلامذهبواوغيرمقليدينوپر سروتندري اسماني نه وي نوکله چي موږدخپل
کمزوري علم په اندازه اجمالاځيرنه وکړه نوددي شرحي دلوړي مرتبي په وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتوصیف کولونه عاجزه سوم نولهذا دالله تعالی څخه داغوښتونکي یم چه همداسي شارحان اوعلماء دي الله تعالی تل ژوندي لري امین ثم امین

ستاسوورور:

شیخ مولوي حبیب الله الارګاني ثم الهلمندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

المحدیث کبیر فقه العصر جامع المنقول و المعقول

الحاج ملاعبدالسلام اخندزاده (رحمة الله علیه)

المشهور بملاصاحب خواځي في ولايت زابل مرکز قلات افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله رب العلمین و الصلوة علی سید المرسلین و علی اله و اصحابه اجمعین

امابعد

دالحاج مولوي سيدحمدالله جان اغاصاحب رساله چي په نامه ده (زموږدافغانستان دعلماؤعقيده) اوددي رسالي شرحه چي په نامه د (مفتاح عقيده) ده تائدکوم ځکه زموږدمذهب اوعقيدي پرډيروښودلائلواوشواهدوبناده يووار بياوايم چي زي تائدکوم اوماته مقبوله ده اودادعاکوم چي دالله تعالی په لوي دربارکي دي قبوله سي امين

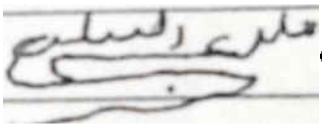
دخواځي ملاعبدالسلام اخندصاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول شيخ الاسلام و المسلمين

الحاج مولوي محمد (محمدي) (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في المدرسة دارالعلوم اسلامية خضرية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله حمداً كثيراً طيباًمباركاًفيه و صلى الله و سلم على محمدعبدالله و رسوله ارسله بين يدي الساعة بشيراً و نذيراًوعلى اله و صحبه و التابعين لهم باحسان الي يوم الدين

امابعد

دشريعت اوطريقت شيخ مولوي سيد حاجي حمدالله جان اغاصاحب چي كومه رساله (زموږدافغانستان دعلماؤعقيده)په نوم ليكلي ده داپه واقع كښي دټوله اهل السنة والجماعة عقائددي،الامن شذوندر.هيڅ يوداسي څوک چي دالله تعالي ښخه ويريږي په دغوعقائدوكښي اختلاف نه لري خوكله چي دحاجي آغاصاحب په رساله كښي دلا ئل تفصيلي نه وه ذكرسوي نودااحتمال موجودووچي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني هغه کسان چي دلا ئل غواړي اودلويوعلماؤ پرخبرويي باورنه راځي ددلا ئلوغوښتنه وکړي نوداچي مخلص اوجيدعالم مولوي نورالفتاح عثماني صاحب دحاجي اغاصاحب درسالي شرحه کړي ده اوپه رساله کښي دذکرسووعقائدوسره يي دلا ئل راوړي دي دايقينا دوخت ضرورت وو خوزماډيرومصرفيتونودومره وخت رانه کړي چي ټوله شرحه وګورم صرف يوه حصه يي زما ترنظرتيره سوه خودغه حصي له کتلوڅخه داسي ښکاري چي په دي شرحه کښي هراړخيزمعلومات سته الله تعالی دي ددغي شرحي فائده عامه وګرځوي

مولوي محمد (محمدي) حفظه الله

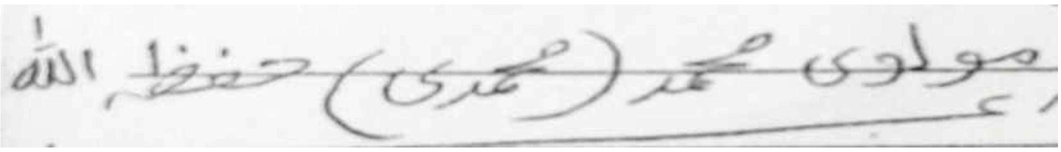

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول شيخ الاسلام و المسلمين فقه العصر و الزمان صاحب البلاغة و الفصاحة صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير مناظر اهل السنة و الجماعة

الحاج مولوي فيض محمد ابوالفيض (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في المدرسة دارالعلوم اسلامية خضرية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لاهله و الصلوة على اهلها

وبعد

كومه رساله چي شيح الشريعت والطريقت حضرت مولوي سيد الحاج حمدالله اغاصاحب(رحمة الله عليه)په نامه د (زموږ دافغانستان دعلماؤعقيده)جوړه كړي وه دايوبهترينه رساله وه په باب كي دعقائدوداهل السنة والجماعة اوددي

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسالي په باب بائدووايم (صغرحجمه وكبرعلمه)اوزموږپه فكرددي رساله سره دغه نوم ښه مناسب دي(سيف الحنفية على اعناق الوهابية والسلفية)اوهغه څوک چي ځان ته مقلدوايي ددي رسالي څخه انكارنكوي(ولاينكرها الاالوهابية والسلفية) خوكله چي دارساله مجمله وه په غاية اجمال سره نودشرحي ضرورت پيدا اسوداچي حضرت مولوي نورالفتاح عثماني صاحب ددي رسالي مفصله شرحه جوړه كړه نوموړدزياتومصرو فيتوپه خاطردټولي شرحي دمطالعي وخت نسوپيدانولهذاددي شرحي يومبحث چه هغه مبحث دتوسل دي موږمطالعه كي فوجدته مشحونابمطالب لطيفة ومقاصدنفيسة معجبة للنواظرومطربة للخواطرتميل اليها الطباع وتلذذبهاالاسماع

(والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته)

الحاج مولوي فيض محمدابوالفيض

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ القران و التفسير صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي احمدسعيدالمعروف بمولوي گل آغا (رحمة الله عليه)

خطيب جامع انصاري نرزو شابرج في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

وبعد

الحمدلمن هواهله كماهواهله بماهواهله على ماهواهله عمن جعله اهله
والصلوة والسلام على من ارسله هدي وبشري لمن ارسله اليه من الجن والانس
ليخرجهم من ظلمات الكفروالنفاق والمعاصي الي فيضان القران والاحديث النبوي
وعلى اله وصحبه وعترته امابعد فقدعرضت علي رسالة مؤلفة في تصحيح
العقائدلاسيمافي عقائدعلماءافغانستان اللتي الفهاالشيخ الاجل العالم التقي
والمرشدالنقي حضرت مولينااحمدالله جان اغافطالعتهافوجدتهاكافيةشافية في
بابهاومدللة في مسئلة العقائدنافعة للخواص والعوام ومغنية للعلماء والمبلغين

(c) ketabton.com: The Digital Library

عن تعب تحقيق هذا مسئلة واوصي لكل عبد مسلم ان يشيعوهذا الرسالة
ليستفيد منها المسلمون وادعوالله الكبيران ينفع بها الامة
ويجعلهاذخرالمؤلفهاولمن سعي فيها وصلي الله علي سيدنامحمدواله وصحبه
اجمعين

احمدسعيدالمعروف بمولوي كل آغا

خطيب جامع انصاري نرزوشابرج

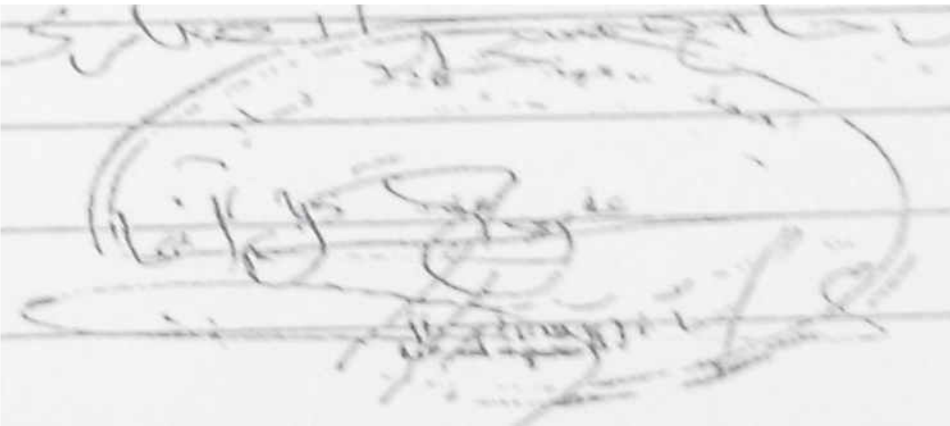

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول صاحب تحقيق و تدقيق شيخ السلام
و المسلمين

الحاج مولوي عبدالرحيم (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في مدرسة جامعة اسلامية اشرفية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العلمين و الصلوة علي سيد المرسلين و على اله و صحبه اجمعين

امابعد

دطريقت شيخ محترم مولوي حمدالله جان اغاصاحب چي دجلدک په
اغاصاحب سره هم شهرت لري يوه مختصره رساله دبعضي مسائلو په اړه ليکي وه
لکن دارساله ډ يره مختصره وه تفصيل ته يي ضرورت يقيني وه داچي محترم
مولوي صاحب نورالفتاح عثماني دا ضرورت پوره کړي الله تعالي دي
اجرخيرورکړي البته دزياتومصروفياتوله کبله مي ونکړل سول چي درسالي ټوله
شرحه مطالعه کړم په يوعاجل نظرمي داهل السنت والجماعت تشريح وکتله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشاءالله کافي وضاحت یې کړې امید ستـه چې نور مسائل به یې هم په همدې ډول تشریح کړې وي، ومن الله التوفیق

شیخ الحدیث مولوي عبدالرحیم مدظله

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

جامع المنقول و المعقول صاحب البلاغة و الفصاحة صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي محمد عبيدالله ابوالوفا (رحمة الله عليه)

المدرس في مدرسة الحنفية للعلوم الاسلامية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي جعل علماء الامة المرحومة امناء الدين و الصلوة و السلام علي اعلم العلماء وافقه الشيوخ و الصوفية معلم للدين المتين و على اله و اصحابه الناشرين الدين

امابعد

فقدطالعت اكثرمواضع من هذاالكتاب المبين لرسالة اللتي الفها شيخ الطريقت والشريعت شيخنا ومرشدنا الشيخ السيدمولنامولوي حمدالله جان اغاصاحب دامت بركاته العاليه فوجدت هذا الشرح مطابقالكتب الاحديث وكتب الفقهاءالكرام وكتب التصوف فالله درالمصنف اعني مولوي نورالفتاح عثماني العالم والعامل الصوفي دام ظله العالي حيث بذل سعيه في تتبع الكتب واستقرائها جعل سعيه مشكورا وجعله مقبولابين العلماء والطلباءونافعالهم في

(c) ketabton.com: The Digital Library

الدارين امين ثم امين لاارضي بواحدة اضم اليها الف امين وصلي الله تعالي علي خيرخلقه محمد وعلي اله وصحبه اجمعينو انا العبد الافقرالي رحمة الله الأكبر محمد عبيد الله ابوالوفا

المدرس في مدرسة الحنفية للعلوم الاسلامية

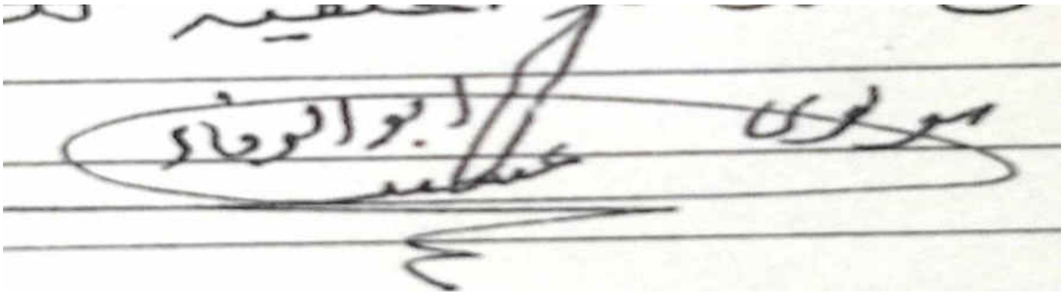

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الاسلام و المسلمين فقه العصر و الزمان صاحب التدقيق و التحقيق

الحاج مولوي سعيد احمد غفوري (رحمة الله عليه)

رئيس دارالافتاء في جامعة الاسلامية اشرفية في ولايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله وكفى و سلام على عباده الذين اصطفى

مادغه شرحه ټوله وکتل شارح جناب محترم مولوي نورالفتاح عثماني صاحب پوره زحمت کښلي دي موضع ئي لکه څنګه چي شيخ الطريقت والشريعت جناب محترم حاجي اغاصاحب دجلدک متن ليکلي وو هم هغسي يي کټ مټ شرحه کړيده دلانورپرمختلګ اوخدمت په هيله ئي يم

والسلام

الحاج مولوي سعيد احمد غفوري

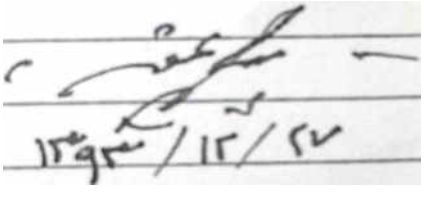

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير صاحب الفصاحت و البلاغة و صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي محمدلاجور (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في المدرسة جوهر العلوم في بلدباكستان شمن كلداره باغشه

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده ونصلي علي رسوله الكريم

امابعد

مادغه رساله في الجمله درنظروايستله ډيره ښه رساله ده دعقيدي داصلاح لپاره اومفيده اوګټوره ده ځکه چي حوالي يه دمعتبروكتابوڅخه دي اودغه مولوي نورالفتاح عثماني صاحب چي شارح ددغه متن دي زما دتلامذوڅخه دي ښه قابليت اوصلاحيت يه درلودي اوددي رسالي نوم چي دعلماء حنفيه عقيده واي ښه به وايي اويا عقيدة العلماء الحنفية اللهم اجعل سعيهم مشكورا ومقبولاواجعله هذارسالة سببالرضائک ياارحم الرحمين مولوي محمدلاجور

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ المشايخ المحديث الكبير الناقد البصير قدوة العلماء الراسخين شيخ الاسلام و المسلمين

فقه العصر و الزمان صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير

الحاج مولوي نظرمحمد الافغاني (رحمة الله عليه)

استاذ الحديث في مدرسة العربية تدريس القران في بلدباكستان شمن كلداره باغشه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وكفي وسلام علي عباده الذين اصطفي امابعد فقد طالعت ماتيسرلي حسب الظروف من هذا الرسالة المؤلفة في اصلاح العقيدة الفها العامل الشيخ الشريف العلامة حمدالله جان وشرحها العالم المحقق لمولي نورالفتاح عثماني فاذاهي منتخبة من القران والحديث وان احسن الحديث كتاب الله واحسن الهدى هدي محمدصلي الله عليه وسلم ومشحونة باقوال اولياء الله عزوجل وفقهاء هذه الامة الذين هم فرسان هذه الميدان جزالله عزوجل مؤلفه خيرالجزاء وجعل سعيه مشكورا وعمله مبرورا ،من ناحية اخرى رئيت توقيعات المشائخ الكرام والعلماء العظام عليها فهاانا ادعوكل اخ في الله اليهااذلايسع الجهل عنها طرفة عين

وانا عبد الفقير نظرمحمد الافغاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول صاحب الفصاحت و البلاغة و استاذي

الحاج مولوي محمود الحسن حسيني (رحمة الله عليه)

من سكان قرية سنجري ولايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي علمنا طريقه اهل السنة والجماعة وجعلنا من اهلها والصلوة والسلام من جرهذه الرسوم الى يوم الدين حبيبنا ومولانا محمد سيد الاولين والاخرين وعلي اله واصحابه الذين شيدو هذه الطريقة بايدي المتين امابعد فلماكان الرسالة التي الفهاشيخ الشريعت والطريقت الحاج مولاناسيد حمد الله دامت بركاته رسالة وجيزه متينة لكن جمعها جميع عقائد اهل السنة والجماعة
فشمر لتفصيلها اخوناثاقب الزهن مولوي نور الفتاح عثماني سنجري الكندهاري دام فيضه اللهم احفضه من شركل غبي وغوي ومن شرجبارعنيد فنظرت في بعض مضامينها كان صوابا وموافقا للشريعت المحمدي والطريقة الاحمدي واسئل الله ان يتقبل منه سعيه وجعل زخرا له في الدارين آمين.انا العبد العاصي مولوي محمود الحسن حسيني غفرله الباري

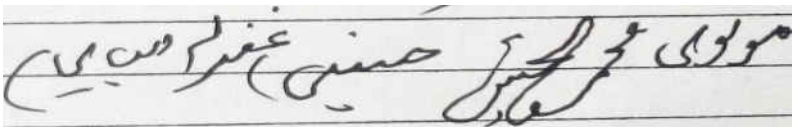

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب تقریظ

(دارالعلوم عالي هرات)

في ولايت هرات افغانستان

الحمد لله وحده والصلوة على من لانبى بعده ولامعصوم بعده ولاامة بعد امته ولاكتاب بعد كتابه اما بعد په مختصر وخت كښي مو د مولانا نورالفتاح عثماني صاحب په پښتو ژبه كښي ليكل سوي اوترتيب سوي تاليف چه دحاجي آغاصاحب پررساله چه زموږ دافغانستان دعلماؤدعقيدي په نامه يادېږي شرح كړي ده مختلف مقامات اوابحاث مو وكتل ماشاءالله ډيره په زړه پوري اوبين الافراط والتفريط مطالب اودلائل پكښي راټول كړي چه اكثره دلائل ئي داهل سنت والجماعت مركزدارالعلوم ديوبند دكتابونه رانقل كړي الله تعالى دي دنوم وړي داخدمت قبول كړي اودمزيد تصنيفاتواوتاليفاتو توفيق دي وركړي

دارالعلوم عالي هرات

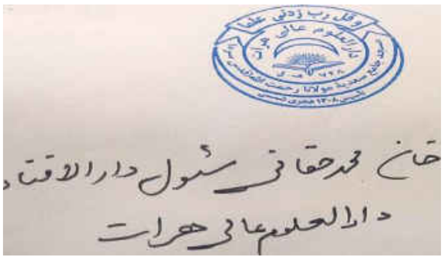

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

جامع المنقول و المعقول صاحب فصاحت و البلاغة صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير فقه العصر

الحاج مفتی جان محمد (رحمة الله عليه)

رئس المدرسة النعمانية الاسلامية في ولايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العالمين و العاقبة للمتقين و لاعدوان الاعلى الظالمين و اشهدان لااله الاالله وحده لاشريك له رب العالمين و اله المرسلين و قيوم السموات و الارضين و اشهدان محمدا عبده و رسوله المبعوث بالكتاب المبين الفارق بين الهدى و الضلال و الغي و الرشادو الشك و اليقين

امابعد

زموږمرشدفضیلة الشیخ الحاج العالم صاحب الورع والتقوی وصاحب الشریعة والطریقة السید حمدالله جان آغاصاحب (دامت برکاته العالیه) چي مشهوره دجلدک په آغاصاحب سره دي یوه جامع رساله چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

«زموږ دافغانستان دعلماؤعقیده»په نامه ده و لیکل، اوزموږ دافغانستان علماؤخوښه کړه، نوبیا ځینوعلماؤکرامو«مولوي محمدحسن صاحب، مفتي سیداحمدصاحب، اومولوي نورالفتاح صاحب»پرمذکوره رساله شرحي ولیکلي، نوماهم الحمدلله متن مطالعه کړ ، ماشاءالله په زړه پوري، دډیرومهمومسائلوحامل، پرډیروباریکیواولطائفومشتمل ووچي انشاءالله دهرډول فتنومخه به ونیسي اوپه عقیده ورته لرلوکي به په ټولنه کي پوره وحدت راسي چي دصحیح سالم ذوق خاوندان ډیرڅه ځني ازده کولای سي وریسي مي ټولي شرحي وکتلي چي هره یوه مستنده اومدللة ده اوسلیم الطبع خلک ډیرښه ورڅخه مستفید کیدلای سي، اخیراً: دالله رب العزة څخه امیدلروچي دغه متن اوشرحي خپلي رضاسبب وګرځوي اوپه خپل عالی دربارکي یي قبولي کړي، زموږاودټولومؤمنانوددنیااوآخرت دکامیابی ذریعه وګرځوي،

وصلى الله تعالى على خير خلقه محمد و اله و اصحابه اجمعين

مفتي جان محمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير صاحب الفصاحت و البلاغة و صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي محمد طاؤس (رحمة الله عليه)

من سكان و لايت ترين كوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي جعل العلماء ورثة الانبيأء و الصلوة و السلام على اشرف الانبيأء و على اله و اصحابه الاتقيأء

امابعد

فقد طالعت هذه الرسالة بمطالعت السريعة لكثرت الشواغل فوجدتها مفيدة لدفع عقائدالفرق باطلة فيجزى الله لمصنفهاجزاءالخيرفى الدنياوالاخرة

انا الداعى الحاج مولوي طاؤس

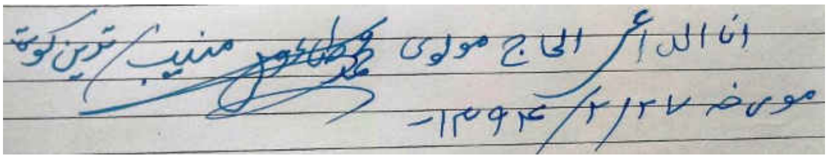

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

شیخ الحدیث و التفسیر صاحب الفصاحت و البلاغة و صاحب البیان و البنان في
التحریر و التقریر

الحاج مولوي عبدالقیوم(رحمة الله علیه)

من سکان و لایت تر ین کوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

نحمده و نصلی علی رسوله الکریم

امابعد

فهذا کتاب جید علی مذهب امام ابی حنیفه رحمة الله تعالی فعقیدة الاحناف ومصنفه خادم لمذهبه الحنفیة

والسلام

الحاج مولوي عبدالقیوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

شیخ الحدیث و التفسیر جامع المنقول و المعقول صاحب تحقیق و تدقیق شیخ السلام والمسلمین

الحاج مولوي ملاامام اخند (رحمة الله علیه)

من سکان و لایت ترین کوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله الذي هدی للاسلام و الصلوة و السلام علی رسوله خیر الانام

امابعد

فقدطالعت هذه الکتاب فوجدته موافقا لعقیدة اهل السنة والجماعة ومذهب امام ابوحنیفة شکراً لمصنفه

الحاج مولوي ملاامام اخند

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

حضرت مولناشیخ الحدیث و التفسیر منبع العلم و الهدی صاحب البلاغة و الفصاحة مبین الکنایات و الاشارات صاحب الطریقت و الشریعت

الحاج مولوي محمد موسی خان غزنوي (رحمة الله علیه)

مهتمم و شیخ الحدیث فی مدرسة مدینةالعلوم عزیزیة فی ولایت ترین کوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

نحمده و نصلی علی رسوله الکریم و علی اله و صحبه اجمعین

امابعد

قدرمندولیدونکومادغه رساله چه د جلدک وآغاصاحب ته منسوب ده ،دتصوف په ځني مسائلوکي وکتله ډیرښه تحقیقي بیان مشتمله وه، الله دي وکړي چه رائجه اومفیده شي الله دي شیخ طریقت وشریعت سیدحمدالله جان آغاصاحب ته اودرسالي شارح مولوي نورالفتاح صاحب ته اجرخیرنصیب کړي

شیخ الحدیث والقران خادم طریقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمدموسی خان غزنوي واغظي ،مهتمم وشيخ مدرسة

(مدينةالعلوم عزيزيه)

ترين كوت

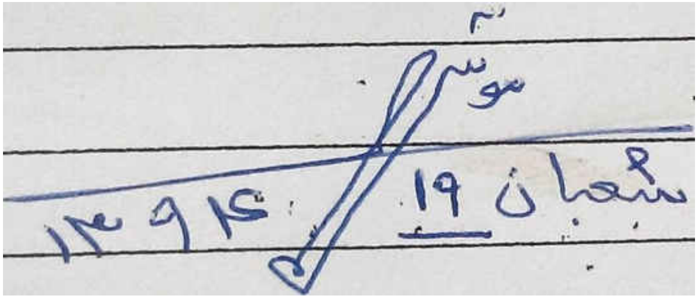

(c) ketabton.com: The Digital Library

متن او صاحب متن

حمداً لله علي النعمة الظاهرة كمايليق بجلاله وجنابه وصلاة وسلام علي رسوله خيرالنبيين واشرف المرسلين ومن تبع عليها بالنواجذواهتدي بهديه من اصحاب من اصحابه واهل بيته واتباعه الي يوم الدين ،وبعد الحمدلله الذي وهب لشيخناالعقل والذهن ومنحه فصاحة اللسان والهمة التبيان وحضه علي التحلي بالحلي الادبية والتخلق بالمكارم العلية ورعبة في الاقتداء بالسنن السنية بالاقوال المرضية الزكية وامرناشيخنا بالاحسان والافعال الحسني ونهانا عن الاخلاق الدنيئة اللئيمة والافعال الرديئة الذميمة

زمونږشيخ اوستاذ صاحب شريعت اوطريقت دخپل وخت صاحب دعلوموباطني اوظاهري دفيض منبع دنبوي احاديثوبرلاسي شخصيت محترم مكرم معزم اصلي نوم الحاج مولوي سيدحمد الله آغاصاحب دالحاج مولوي سيدمحمدغوث آغاصاحب ځوي دي،اومشهوره دجلدک په آغاصاحب سره دي په نسب سيددي اودافغانستان دزابل ولايت دقرية خلاتي اوسيدونكي دي اوس مهال دجلدک دحاجيانوپه کلي کي استوګن دي

محترم حاجي آغاصاحب دمدرسة نورالمدارس فاروقي څخه فارغه سوي دي نوم وړي مدرسة دحضرت نورالمشايخ اوحضرت ضياء المشايخ قدس الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرهمادسرپرستي لاندي وه همدامدرسة دافغانستان دغزني ولايت په علاقه دشلگري کي موقعيت درلودي

محترم حاجي آغاصاحب تل دامت محمدي داصلاح لپاره کوشش کړي پدي لړکي نه ستړي کيدونکي قدمونه پورته کړي په شپه اوورځ کي دامت محمدي خدمت په ورين تندي کړي تل ئي دعامومسلمانانواوخاصواشخاصوپه وړاندي خپل دسخادرپرانځي وي ترڅوهغه مسائل چي دوخت په تيردو سره رامخ ته کيږي ورته حل اوفصل کړي په همدي لړکي دحاجي آغاصاحب څخه ځني مخلصنواوعامو مسلمانانودوخت دضرورت په خاطرديوڅوپيچده مسائلوپه اړوند دوضاحت کولوغوښتنه ځني وکړه خوحاجي آغاصاحب دخپلومصرفيتوسربيره ددي ودغي غوښتني ته لبيک ووايه همدغه مسائل ئي دقولي وضاحت سربيره ديورسالي په بڼه هم ورته ورکړه ،دارساله دوندي ښائسته وه چي دمذهب حنفي پرلوي لوي اساساتو ولاړه وه لکه څنگه چي معلومه ده دافغانستان ۹۹فيصده وگړي حنفي مذهبه دي په همدي خاطر ئي نوم هم داسي ورته غوره کړي چي هغه ورسره مناسب وه(دافغانستان دعلماؤعقيده)اوداسي هم نه وه چي داعقائديواځي دحاجي آغاحب اودهغه دمخلصونودي بلکي که موږ وگوروداافغانستان دټولواشخاصوهم دغه عقيده ده په همدي خاطرئي نوم داسي عام ورته غوره کړي اوکه يوڅونفره بل رنگه عقيده ولره هغه حنفي اومقليد کيداي نسي

اللهم انفعنابمحبته و الاقتداء بسير ته امين يارب العالمين

(c) ketabton.com: The Digital Library

دليکوال لنډه پيژندنه

مولوي نورالفتاح عثماني دالحاج ملانوراحمداخندزاده ځوي دالحاج خطيب ملامحمدعثمان اخندزاده لمسي،په قوم عليزائي،خلوزائي دکندهارولايت دژړي ولسوالي دسنځري دکلي اوسيدونکي دي،کله چي دشوروي سرولښکروپرافغانستان يرغل وکړددوي کورني هم دنوروهيوادوالوپه څېرپاکستان ته هجرت وکړي دهجرت په وخت کي محترم مولوي نورالفتاح عثماني صاحب دالحاج ملانوراحمداخندزاده په کورکي دي نړي ته سترګي رڼي کړي په کوم وخت کي چي په افغانستان کي دطالبانواسلامي تحريک مينځ ته راغلي ددوي کورني هم دنورو هيوادوالوپه څيرخپل هيوادته راستانه سول،په دغه موده کي اسلام تعليم لپاره ښه زمينه برابره وه،نوده هم دوخت څخه په استفاده پرخپل استاذالحاج مولوي محمودالحسن(حسيني)صاحب سبق ويل شروع کړل،په لږوخت کي دپرمختلګ وروسته په اسلامي تعليم اوزده کړي لپاره دپاکستان دکوئټي ښارته ولاړي هلته ئي دمختلفواستادانوڅخه سبقان وويل دهغه وروسته پيښورته ولاړي،په پيښورکي اول پرشيخ الحديث والتفسيرالحاج مولنانجم الدين صاحب وړه دوره وکړه ترهغه وروسته ئي په جامعة النوارمحمدية کي پرشيخ الحديث والتفسيرالحاج مولنامحمداسرائيل صاحب باندي لويه دحديثودوره وکړه،اوپه ســـ١۴٢٧ــــنه ه ق کي د(٢۴)کالوپه عمرکي دخپل شيخ لخوادحديثودفراغت سندورکړل سو،کله چي وخپل وطن ته راستون سوددرس

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوتدریس سربیره ئي تصنیف اوتالیف ته هم مخه کړه دهغوله جملي څخه یوهم
دمحترم الحاج مولوي سیدحمدالله آغا صاحب درسالي شرحه ده چي په نامه
دمفتاح عقید ده کوم چي ستاسوپه لاس کیده اوچاپ سوي اثار ئي نورهم دي لکه(
شرعي واده)(امام صاحب تقوااوذکاوت)(دنړي په زړه پوري اول) دغه دری واړه
کتابونه دسنځرخپرندوبه ټولنې لخواچاپ سوی دي الله تعالي دي دنومړي مولوي
صاحب کوشش قبول کړي اوموږده ته دلاړیاتوخدمتونوتوفیق دالله تعالي څخه
ورته غواړو

امین

پدرنښت ::احمدنور(منتظر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يادونه

الحمدلله زه دالله تعالي ډيرشكرګزاريم چي الله تعالي خپل دغه حقيربنده ته ددغي شرحي د ليكلوتوفيق وركړي ،اودخپلومحترمواستادانوډيرمننديويه يم چي ددشرحي دليكلوپه وخت كي تشويق كړم ،اوبيائي په خپلومباركولاسودهم دي شرحي پاڼي يوه يوه وكتل ترڅوهغه غلطي اصلاح كړي كوم چي له ماحقيرنه سوي وي ،كوم مسلمان ورورچي دغه شرحه ګوري په دعاكي دي محترم حاجي اغاصاحب اوزما استادان اوهغه مسلمانان نه حيره وي چي پدي كتاب كي مالي اوبدني كومک كړي دي.يوه خبره دياودوني وړبولم كه بالفرض په دې شرحه كي كومه غلطي ووينئ هغه خپله اصلاح كړئ اويا دچاپ مطبعي ته ئي خبر وركړي ځكه داشرحه دمذهب كتاب دي پرهرمذهبي شخص دالازمه ده چي ترخپله وسه ئي دفاع وكړي

الله تعالي دي دغه شرحه په خپل درباركي قبوله كړي امين ثم امين

اللهُمَّ اِنّي اَسْاَلُکَ الثَّبَاتَ فِي الاَمْرِ وَاَسْاَلُکَ عَزِيمَةَ الرُّشْدِ وَاَسْاَلُکَ شُکْرَ نِعْمَتِکَ وَحُسْنَ عِبَادَتِکَ وَاَسْاَلُکَ لِسَانًا صَادِقًا وَقَلْبًا سَلِيمًا وَاَعُوذُ بِکَ مِنْ شَرِّ مَا تَعْلَمُ وَاَسْاَلُکَ مِنْ خَيْرِ مَا تَعْلَمُ وَاَسْتَغْفِرُکَ مِمَّا تَعْلَمُ اِنَّکَ اَنْتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ

برحمتک ياذوالجودوالكرم والاحسان

امين

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقدمه

الحمد لله رب العالمین، والعاقبة للمتقین، ولا عدوان الا على الظالمین. و اشهد ان محمدا عبده ورسوله خاتم النبیین و امام المتقین و اله و اصحابه، و من تبعهم باحسان الى یوم الدین.

امابعد:

حمد او ثنا دي وي هغه ذات لره چي ټول کائینات يې په واک کي دي، د ټولو عالمونو رب او پالونکی دی، داسي رب چي ژوندیو ته سا ورکوونکی دی او د سا اخیستلو واک يې هم له ده سره دی، داسي رب چي حي القیوم دی او په کائیناتو کي یو حرکت او سکون هم د ده ﷻ له ارادې پرته نه تر سره کیږي او نه په کارونو او واک کي کوم سیال او شریک لري، داسي رب چي پر ټولو عالمونو ورحمېده او د دوی په منځ کي يې انسان پیداکړ او د انسان د هدایت (لارښودني) لپاره يې د عالمونو شهکار او د مخلوقاتو بې مثاله هستي او خپل خوږ استاذی سرور کائینات، فخرالموجودات حضرت محمد ﷺ راولېږه او د ده په نور يې ټوله کائینات منور کړل او د ده ﷺ په راتګ يې د مځکي مخ جنت وګرځاوه. داسي رب چي وېویل: که چا د ده ﷺ لاره وینول د جنت پریشتې به يې مخونه شکل کړي او د جنت اوبه يې په نصیب سوې او که چا د ده ﷺ لاره پرېښوده د قهرجنو لمبو خوراک سول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له چا سره چي په سرونو کي عقل او پوهه وي، انسانيت او سړيتوب ور سره ملګري وي هغوی تل همدا خبره کوي او وايي: د همدې ستر شخصيت (رسول کريم ﷺ) راتګ و دې نړۍ ته د انسانانو لپاره يو الهي نعمت و او دی.کله چي انسانانو د هدايت لاره ورکه کړه او د ګمراهۍ په تيارو کي ورک او سرګردانه سول، الله ﷻ د دوی د لارښوونې او هدايت لپاره همدغه ستر انسان او د انبياوو سالار مبعوث کړ او د همدې امت لپاره يې يو ستر لارښود او د اخلاقو نمونه وګرځاوه.همدغه بعثت د الله ﷻ له لوري پر خپلو بندګانو د ترحم او مهرباني يو ستر دليل دی چي، الله ﷻ نه غواړي چي، انسانان دي د جهالت او ګمراهۍ ښکار سي او له دې امله دي د جهنم د لمبو خوراک سي.

د همده مبارک ﷺ راتګ هم د دې ستر هدف لپاره و چي، د الله ﷻ د سترو مخلوقاتو په منځ کي همدغه ستره هستي انسان چي، پر نورو مخلوقاتو يې د ښو او صالحو اعمالو له امله غوره ګرځولی دی د هدايت لاره پيدا کړي او پر هغه نيغه لاره روان سي چي الله ﷻ ور ته ټاکلې ده ترڅو د الله ﷻ د وحدانيت (يوالي) عقيده په ځان کي ورزوي او د الله ﷻ عبادت په داسي ډول سره وکړي چي د شرک بوي همنه وي په کښي، او د همدې لاري په برکت د الله ﷻ د رضا او رحمت وړ وګرځي،همدارنګهد عباداتو په وسيله له هغه نعمتونو څخه برخمن سي چي الله ﷻ د خپلو خاصو بندګانو لپاره اراسته کړي دي او د همدغه عباداتو د کولو په واسطه يې ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوږ نبي ﷺ خپله ورسپارل سوې دنده په پوره امانت دارۍ سره تر سره کړه او ورسپارل سوی مسؤلیت یې په داسي ډول سره ادا کړ چي، د بشریت په تاریخ کي یې ساری نه دی لیدل سوی. په لږ وخت کي یې د الله ﷻ د وحدانیت (یوالي) ږغ تر ډیرو لیرو ځایونو پوري ورساوه او د ډیرو سترو ګمراهانو سخت زړونه یې په همدغه ږغ ولړزول، ډیرو لارو ورکو ته یې لار و ښودل، ډېر تاریک زړونه یې د ایمان په نور روښانه کړل. دده ﷺ د خپل نبوت دنده یوازي دانه چي عباداتو ته یې ځانګړې کړې وه بلکي د الله ﷻ د عبادت ولورته د خلکو د بلني تر څنګ یې د یوه بشپړ تمدون ځانګو هم وځنګلوله یعني یو پراخه او په هره معنی یو بشپړ تمدون یې را منځ ته کړ او ټول انسانان یې د وحشت، بربریت او ځان غوښتني له تاریکیو څخه د علم، پوهې، او ښېګڼو و لوري ته راوبلل. د شرک، کفر او ظالمانه عقایدو څخه یې د وحدانیت، الهي دین او ورولۍ و لورته دعوت کړل. د هر چا تر غوږونو یې د حق دعوت ورساوه. د حق لور ته په بلنه او خلکو ته په ښغه لار ښوونه کي یې له هیچا څخه وس و نه سپماوه. د چا حق یې پر ځان پرې نه ښوده، څه چي یې د ځان لپاره غوره بلل هغه یې د نورو لپاره هم خوښ او خېر و بلل.

د حضرت محمد ﷺ له رحلت وروسته د ده مبارک، سپېڅلې دنده د ده زړورو او په دین مینو اصحابو کرامو ته پاته سوه چي، دوی هم په خپل وار سره د اسلام د دین په خپراوي کي له هیڅ ډول ستړیاوو او سرښندنو څخه ځان شاته نه کړ، د سر او مال په ورکړه یې د اسلام دین د نړۍ تر لیري لیري ګوټونو ورساوه. د اسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښمنانو ته يې تاريخي او شرموونکي ماتې ورکړې چې تر اوسه هم د کفارو يا د اسلام د دښمنانو په زړونو کې د هم هغو جنګيالو صحابه کرامو د توري او نېزو او د دوی د ټينګو ايمانونو وېره سته او وي به.

د همدې مېړنيو (صحابه) کرامو له مهالونو وروسته همدغه د دين دعوت، د دين په ساتنه کې د جهاد له لارې قرباني او سر ښندني، تابعينو کرامو، تبعي تابعينو او نورو مسلمانانو ته پاته سوې چې له هغه وختونو بيا تر ننه، مسلمانانو د دين په ساتنه کې له هيڅ ډول سرښندنو څخه ځان نه دی سپمولی. په هر وخت کې ډيرو مسلمانانو د خپل مال او سر په ښندلو د اسلام له دين څخه په کلکه دفاع کړې او هر وخت د اسلام د دين ويښو جنګياليو قوماندانانو او مسلمانو افرادو هڅه کړې ده چې، د کفارو هغه يرغلونه چې، د اسلام او مسلمانانو په وړاندي خنثی ګرځي، له منځه يوسي او وړي يې هم دي او د اسلام د دين علماء د حق لورته د امت مسلمه د رابللو، انسانانو ته د حق د لاري ځرګندولو لپاره تر وسه زيات کړاونه ګاللي دي او مسلمانان يې له دې ټکي سره په بشپړ ډول بلد کړي دي چې، کومي لاري د الله ﷻ د رضا او خوښۍ لامل ګرځي او کومي لاري د شيطان او د هغه د ملګرو دي چې، د الله ﷻ د سخت قهر او نيوونې لامل ګرځي.

د اسلام د دين د خپربدا سير (پرمختګ) چې کله په اسلامي تاريخونو کې ګورو نو پوهيږو چې، د اسلام دين په لومړيو کلنو کې، ورو ورو خپربده خو بيا هم په عين ورو ورو والي کې په ځومره چټکۍ سره د عربي جنګيالو په مټ د عربو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جزيرې له مرکز (مديني منورې) څخه بيا د نړۍ تر ليرې ليرې هيوادونو پورې په څومره سر ښندنو او قربيانيو ورسېده چې، ښه مثالونه يې د نړۍ په هر ګوټ کې د اسلام د هغو لومړنيو زړورو مجاهدينو زيارتونه دي چې، د صحابه کرامو په نومونو ثبت او پېژندل سوي دي.

زموږ ګران هيواد افغانستان هم يو له هغو اسلامي هيوادنو څخه دی چې، د اسلام لومړني جنګيالي ورته راغلي دي او د اسلام دين يې ورته راوړی او د دې هيواد خلک يې له دغه ستر نعمت څخه د الله ﷻ په خاصه مرسته او پېرزوينه برخمن کړي دي. د افغانستان اوسېدونکو له اسلام راوړولو څخه وروسته هروخت او په ټينګه له اسلام څخه دفاع کړېده او ځانونه يې له دې لارې سره په محبت لرلو کې قرباني کړي دي. زموږ د هيواد اوسېدونکي له اسلام سره ټينګ اساس او مينه لري او د دې ادعا د ثبوت لپاره يې هم دغه يوه خبره بس ده چې په سل کې نه نوي (۹۹)سلنه يې مسلمانان دي او د هيواد په ټولو برخو کې د اسلام دښمنو کفارو کومې ننښې نه تر سترګو کيږي چې يو کلي دي د کفارو په نامه دلته ثبت وي. که وي هم هغه په نه کې حساب دي.

په نړۍ کې ډېر لږ هيوادنه سته چې له داسي امتياز څخه دي برخمن وي چې، نه نوي (۹۹) سلنه خلک دي يې مسلمانان وي. د نړۍ پر مخ ډېر داسي مسلمان هيوادونه سته چې د مسلمانانو تر څنګ کافران هم په زياته پېمانه په کې اوسيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه بله د الله ﷻ د زيات حمد او شکر او د افغانانو لپاره د وياړ خبره داده چي ټول افغانان يوازي او يوازي د يوه واحد خداى ﷻ پر وجود اقرار کوونکي دي او له جلي شرک نه په مطلق ډول ليري او بېزاره دي خو کله نا کله په ځينو مسائلو او عباداتو کي له ځينو هغو افغانانو څخه چي په ديني مسائلو کي ناپوه وي شرک خفي څرګند سي چي کله افغانان پوهـ کړل سي دا عمل به خپله بد او ناخوښه بولي. په داسي وخت کي ځينو کسانو ته چي له عامو مسلمانانوسره د عقائيدو او عباداتو په ځينوبرخو کي اختلاف لري موقع غنيمت ښکاره سي او د ځان ښووني او يا په دين کي د پوره علم نه لرلو له امله پر عامه مسلمانانو د مشرک الزام يا ټاپه ولګوي. په عقائدو يا عباداتو کي که څه هم د شرکي خفي عمل له عوامو خلکو څخه چي په دين باندي ناپو دي ښکاره سي دوى يې نسبت د دې امت و اکثر برخه علماء کرامو ته کوي چي، اخير خبره د مسلمانانو تر منځ و ژورو اختلافاتو ته ورسيږي تر څو دا عمل د مسلمان امت لپاره تر مرګوني ګذار هم بد تمام سي ځکه چي، د مسلمانانو تر منځ د نفاق او د مسلمانانو د کمزورتيا لامل هم داسي اختلافات وي چي، تل کفارو د مسلمانانو تر منځ له داسي اختلافاتو څخه ډېره ګټه اخسيتې ده او مسلمانان يې کمزوري کړي دي.

زما په فکر ښه خبره خو داده چي لومړى علماء کرام تر خپل منځ داسي اختلافات حل کړي چي، د ټول امت لپاره به ستر خېر سي او عوامو ته په دين کي پوهاوى ورکړل سي او که بيا هم د ځينو علماء کرامو د اعتقاداتو په اړه پوښتنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسي چي دا فلانی عالم څنګه عقيده لري؟ او دا اختلاف پاته وي او حل نه سي، په هغه وخت کي بايد اختلافاتو ته پاملرنه وسي چي، ايا دغه اختلافات د عقيدې پر بيناد دي او که د نظريې؟ دغه اختلافات چي د دې کتاب د ليکلو لامل سول نظري اختلافات خو نه دي ځکه چي، نظري اختلافات خو د ژوند په مسائيلو کي د انسانانو ترمنځ طبعي دي او که دا اختلافات عقيدوي وي، هم بايد په ښه اصلاحي طريقه او قناعت ورکونکي د لا ئيلو سره حل کړل سي او که خداي ﷻ مه کړه دا اختلافات همداسي ناحله پاته سي نتيجه يې ورو ورو د مسلمانانو تر منځ د نفاق، بدبختی، بې باوری، يو بل ته په سپکه کتل، يو بل ته سپک ويل، د مسلمانانو د کمزوری او داسي نورو زيانونو لامل ګرځي لکه اوس هم چي مسلمانان له دې امله کړيږي. راځئ په ټولو ووايو چي:

يا الله! زموږ پر حال رحم وکړې، زموږ له منځه هم دغه د اختلافاتو بل اور ليري کړه چي، ستا دښمنان پر موږ حاکمان نه سي.

که موږ مسلمانان څير سو، زموږ په وخت کي اختلافات دومره ډېر دي چي عوام انسانان پرخواصو بد وايي. دا بد ويل په سبب د علماء کرامو د اختلاف دي. په ټولنه کي د عقيدې اختلافات رامنځ ته کول اکثر د علماء کرامو له لوري وي. د ژوند په دغه اساسو شرائطو کي چي موږ اوسو د علماء کرامو تر منځ اختلافات د عوامو لپاره بلکي د ټول امت مسلمه لپاره سخته ضربه ده. که موږ لږ او ډېر لير و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګورو دابه ومنو چي نن ورځ د مسلمانانو تر منځ يو کوچنی اختلاف هم تر اټم بم ستر ناورين رامنځ ته کوي او د مسلمانانو اتحاد او قوت له منځه وړي.

داچي زه هم د دې ټولني غړی يم، د يوه مسلمان په صفت له ټول امت مسلمه او بيا په خاص ډول له علماء کرامو څخه دا هيله لرم چي د الله ﷻ په خاطر له روانو اختلافاتو ځانونه وساتئ، د اسلام دښمنانو ته په لوی لاس نور وخت مه ورکوئ چي زموږ له اختلافاتو د اسلام په زيان او ځانونو لپاره ګټه واخلي.

د مسلمانو علماء کرامو تر منځ اختلافات ټول امت په فکر او تشويش کي اچوي او له عوامو څخه د دين اصلي لار ورکوي او پر علماؤ باندي لرلی باور يې له زړونو څخه وړي چي بيا به يې پر يوه عالم هم باور نه راځي. د علماء کرامو لپاره ښه خبره داده چي دوی تر خپل منځ کوم اختلافات لري، هغه په ارامه (سرِنه سينه) او مسؤلانه ډول سره، د خبرو او د لا ئيلو له لاري حل کړي چي، هم دغه د قرآن کريم او سنتي محمدي طريقه ده. د علماؤ کرامو له خوا دي زيار و ګالل سي چي دا اختلافات عوامو ته پرې نږدي او عوام په دې مسائلو ورلېږد نه کړي ځکه چي، عوام د دين د مسائلو په صحت او نه صحت نه پوهيږي او نه يې د حل لاري او طريقې ورته معلوميږي بېله دې چي، د دين او د دين د علماؤ کرامو سپکاوی ځني رامنځ ته سي.

دا هرڅا ته ښکاره ده چي په دين کي احساسات او نظريات ځای نه لري، ځکه چي، قرآن کريم او نبوي احاديث زموږ تر منځ وجود لري چي په کي هرڅه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واضح او ښکاره بیان سوي دي، صرف د نظریاتو او احساساتو ور ګډول په کار نه دي. د علماء کرامو تر منځ دي پر اختلافي مسائلو بحث وسي کوم لوری چي پر حق ود هغوی حقانیت دي ومنل سي او هغه بل لوری که ربښتیا هم د دین غم او د مسلمانانو پر دین باندي د روانولو نیت ور سره وي له اختلافاتو دي لاس واخلي، تر څو د امت محمدي ﷺ تر منځ د اختلافاتو مخه ونیول سي او که د دې اختلافاتو اور ته نوره هم لمن ووهل سي دا به د امت محمدي ﷺ د نور زلت او بدبختۍ لامل وګرځي چي تر منځ به یې د بې اتفاقۍ او بې باورۍ فضا رامنځ ته کړي. د دې اختلافاتو وروستۍ نتیجه به دا وي چي هر بې دینه به پر دیندارو، علماء کرامو او نورو پرهېزګارو انسانانو تهمت وایي او عوام به پر علماء کرامو بې باوره سي.

د عوامو او علماء کرامو تر منځ فاصله راوستل راته سخته لویه ګناه ښکاري. د دې ګنا هره نتیجه به د هغه چا پر غاړه وي کوم څوک چي، د خپل شهرت او شخصي ګټو په خاطر د امت محمدي ﷺ بې اتفاقي غواړي. په دا اوسني څو کلنو کي د مسلمانانو تر منځ د روانو دیني او سیاسي اختلافاتو له امله بې باوري دومري ډېره سول چي، د مسلمانانو په یوه ستره ټولنه کي د مثال لپاره د اعتماد وړ کس نه پیدا کیږي. هغه که په دیني اړخ کي وي او که د ژوند په یوه بل اړخ کي وي.

په داسي کړکېچونو حالا تو کي چي ورځ تر بلي له مسلمانانو څخه د مسلمانانو تر خپل منځي اختلافاتو له امله د اسلام مستقیمه لار ورکیږي، دا مي د ځان مسؤلیت و باله او په خپله ټولنه کي مي د دین په اعتبار د یوه مسؤل کس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښار دا پرېکړه وکړه چي، د خپل هيواد د مسلمان اولس لپاره ځومره چي زه پوهېږم دا څرګندونه کړم چي، په داسي حالاتو کي چي فتنې د باران په څېر ورېږي او د مسلمان امت تر منځ په پراخه پېمانه د اختلافاتو د راولاړه ولو لپاره د اسلام د دښمنانو له لوري په زياته کچه پانګونه (سرمايه ګذاري) کيږي، سپين مو په تور او تور مو په سپين بدليږي، خپله عقيده او ايمان څنګه وساتو او يا زموږ عقيده څه ده.

دا يوه ښکاره خبره ده که موږ خپله عقيده و نه پېژنو او له خپلو علماء کرامو څخه يې زده نه کړو ډېر ژر به د هغو خلکو د عقائدو ښکار سو چي، د دائمي هلاکت لوري ته مو بيايي او دوی به زموږ د ضعف له امله د ور سپارل سوو دندو نتيجو ته چي منفي اړخ لري رسېدلي وي

د دې لپاره چي د دوی دغه شوم اهداف چي لري يې خونثا سوي وي او يا يې په خپل ټول وس د خپلو نورو ټولو هم نظرو سره په يوالي کي خونثا کړم په هره لوره او ژوره وختم، له ډيرو سره مي وليدل، د کتابونو ډيري پاڼي مي واړولې داسي نخسه په لاس رانغله چي د ناروغ لپاره دارو وګرځي.

ځيني يې داسي نُخسې وې چي په خپل ځان بسيا وې او ځيني بيا داسي وې چي، د عوامو د رنځ لپاره ګټوري نه وې. زه په دې وخت کي د فکرونو په درياب کي لاهووم نه پوهېدم چي څه وکړم او له کوم ځای څخه يې راپيل کړم. په دې حساس وخت کي مي نظر د جلدک اغا صاحب و لور ته چي، اصلي نوم يې الحاج مولوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيدحمد الله اغاصاحب رحمه الله دی نظر واوښت او د ده يوه وينا چي ځو لنډي برخي يې لرلې تر غوږونو را ورسېده.لږ وخت وروسته د ده د هغې اوربدل سوي وينا مطابق يوه وړه رساله تر ګوتو را ورسېده.

په دې وړه رساله کي زموږ د افغانستان د علماء کرامو د عقائدو بيان په ډېر ښه ډول سره سوی و خو يوه څه اجمال يې درلود. دا رساله د اهلي سنت او جماعت يا زموږ د مذهب په داسي اساساتو ولاړه وه چي هر اساس يې د سوريا ستورو په څېر ځلېده مګر د ځينو عوامو لپاره دا خبره هم ګرانه وه چي، د دې لنډي او اسانه رسالې په مطلب دي و پوهيږي.

د دې رسالې د غوره نقاطو د اهدافو د ښکاره او څرګندولو په خاطر دې ټکي ته اړ سوم چي، د دې رسالې تحليل او تجزيه وکړم او ارزښت يې و هر امتي ته واضح او دا ورته په ګوته کړم چي،زموږ د عقيدې هر اساس چي په دې رساله کي ذکر سوی دی، هغه د سمي لارې د برابرۍ لپاره ښه ذريعه ده او له کوم چا څخه چي خپله عقيده ورکه وي، د هغه لپاره ښه څراغ دی.

په هر صورت زه د دې رسالې په ښه وضاحت او اساني کي تر خپله وسه زيار باسم چي، هر مسلمان ورور په هغه څه چي په دې رساله کي دي په اسانۍ په و پوهيږي او هر ليدونکی يې په ليدلو خوښ او د هر ترږي لپاره ښه اوبه کونکې و ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کتاب په ترتیب کې زه اول د حاجي اغاصاحب مبارک رحمه الله رساله په بشپړ ډول راوړم او بیا د تحلیل او تجزیې لپاره د همده مبارک له رسالې څخه یوه یوه برخه یا متن را اخلم د قران کریم، احادیثي نبوي او د اهل سنت والجماعت د علماء کرامو د علماو پوهي د تجربیو په اساس یې په داسي ترتیب شرحه کوم.

کوم عبارت چي لوړ ذکر وي او له هغه سره (قوله) راغلی وي هغه متن یا عبارت د حاجي اغاصاحب رحمه الله دی او کومي خبري چي وروسته راغلي وي هغه د همدې رسالې د شارح یعني زما حقیر بنده خبري به وي او د دې شرحي ماخذونه لکه مخکي چي وویل سول د مذهب د علماء کرامو معتبر کتابونه او د هغوی اقوال وي. انشاء الله دا شرحه به د الله جل جلاله په خاصه مرسته او رحمت قدم په قدم د حنیفي دیوبندي عقیدې پر اساس او نقش قدم وي او له بشپړتیا وروسته به د علماء کرامو په وړاندي کېښودل سي تر څو د هغوی تر نظر تېره سي. کېدای سي له ما څخه ځیني تېروتني سوي وي دوی مبارکان به هغه نیمګړي ځایونه راته په ګوته کړي. په اخري کي زه له الله جل جلاله څخه دا غوښتنه کوم چي له ما عاجز سره ملګری سي او د دې رسالې په بشپړتیا کي له سر نه تر پایه پوري توان راکړي ځکه چي، الله جل جلاله تر ټول ښه کومک کوونکی دی.

مولي نورالفتاح ((عثماني))عفرله الباری

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د دې رسالې نوم دی:

(زموږ د افغانستان د علماء کرامو عقیده)

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی اما بعد: فاقول الحمد لله:

موږ په مذهب د اهل سنت و الجماعت یو. څلور سره مذهبه حق دي. حق یې بولو.

١ - مذهب د امامام اعظم صاحب مبارک رحمه الله.

٢ - مذهب امام مالک صاحب مبارک رحمه الله.

٣ - مذهب د امام شافعي صاحب مبارک رحمه الله.

۴ - مذهب د امام احمد بن حنبل صاحب مبارک رحمه الله.

دا څلور سره مذهبه حق دي. موږ په مذهب د حضرت امام اعظم ابو حنیفه مبارک رحمه الله باندي یو.

همدارنګه څلور سره طریقې حقي دي او حقي یې بولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - طریقه نقشبندیه شریفه.

۲ - طریقه قادریه شریفه .

۳ - طریقه چشتیه شریفه .

۴ - طریقه سهر ور دیه شریفه .

زیارتونه که لیري وي او که نژدې وي، ورتلل یې جائز بولو. خور دې او مالګې له زیارته را اخیستل جائز بولو.

د خوردې د جواز په هکله، ردمختار د حج په بحث کې تر دغه عنوان لاندې (مطلب في کراهیت الاستنجا بماء زمزم) داسې وایي:

خاوره، یعني خورده د بیت الله شریفې څخه را اخیستل په نیت د تبرک سره جائز ده او ملا علي قاري صاحب د مرقات په (۱- جلد – ۱۵ مخ) کې زما مرقات (۵) جلده دي. د امام بخاري رحمه الله د احوالو په هکله داسې وایي: کله چې امام بخاري رحمه الله دفن سو، له قبر څخه یې د مشکو خوشبویي را پورته سوه، نو خلکو د ده له مقبرې څخه خاوره یعني خورده د تبرک لپاره وړله.

تیسیرالقاري چې د بخاري شریف شرح ده هم (۱ – جلد- په ۹ مخ) کې د امام بخاري رحمه الله د احوالو په اړه هم دغه بیان راوړي او شیخ الاسلام پرهام ش د تیسیرالقاري په (۲ جلد- ۹ مخ) کې هم دغسې وایي: رحمت بیان وایي تبرکاً دحرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شريف څخه خاوري يعني خورده، شګي وچ لرګي و غېره تبرکاً کورته وړل جائزدي. په دې شرط چي حرم شريف ته نقصان نه وي او له بيت الله شريفي څخه لږ خاوري يعني خوردې تبرکاً اخيستل روادي په دې شرط چي بيت الله شريفي ته نقصان نه وي (د رحمت بيان ۱- جلد، ۲۷۷ مخ).

له زيارته څخه مالګي، شګي او خاوري يعني خوردې را اخيستل جائز دي او د دې خاوري يعني خوردې د کارولو طريقه دا ډول ده چي، خاوره يعني خورده په اوبو کي واچوي، هرکله چي اوبه صافي سوې بيا دې غوړپ کي.

د اسقاط دوره يا دوري اسقاط جائز بولو. مولُد شريف او نور د ښو شپو خيراتونه جائز او روا بولو ځکه، (والوقت اذا کان افضل کان العمل الصالح فيه افضل). مرقات په (۱۲) باب کي د ضحي فصل اول لاندي تر اخيري حديث شريف دا وايي:

ژباړه: کوم وخت چي زيات فضلت ولري په هغه وخت کي نېک عمل هم زيات فضلت لري.

دمونه، تعويضونه او ځاښتونه جائز او روا بولو. اوس هم په يوه نه يوه طريقه کي ځان داخيلول ښه بولو.

الحمدلله د افغانستان نژدې ټول خلک په طريقت کي داخل دي او بعضي مبارکان که نه وي داخل سوي ښه عقيده ورته لري او حق يې بولي، ښايي وخت به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې نه وي پيدا کړی او دا خبره دي هم هر چاته معلومه وي چي منکر او بد کار چي له هر نېک او ښه کار سره ملګری سي هغه ښه نه دی نه موږ ورته ښه وايو او نه بل مسلمان ورته ښه ويلای سي. کوم کار چي ښه وي هغه ته ښه وايو او کوم کار چي بد وي هغه به بد يادوو. ښه کار به کوو او له بد کاره به مخ اړوو.

محمد بن عبدالوهان (نجدي) او د ده اتباع چي وهابيان يې بولي، موږ د دوی په اړه داسي وايو: لکه څرنګه چي (ردمختار د البغات په باب کي وايي)او يا لکه څرنګه چي تفسير صاوي تر دې ايات شريف لاندي وايي: (**ان الشيطان لکم عدو فاتخذوه عدوا انمايدعوا حزبه ليکونو امن اصحاب السعير**)(١- جلد- ١٧٠ مخ) او په (١٧١ مخ) يعني دا کتابونه يې ښه نه بولي، موږ يې هم ښه نه بولو.

دعا کول وروسته تر فرضو او سنتو په جمع واري سره مستحب عمل دی نه بدعت. د (نورالايضاح) (مراقي الفلاح) (طحطاوي) (فيض الباري) په ٢ جلد- ١٢٧ مخ او ٤٣١ مخونه چي په دې مخونو او جلدونو کي خاص د دعا په اړه بيان راغلی دی او دا لاندي کتابونه بيا د ټولو ذکر سوو مسائلو په اړه دي لکه:

اول : (البصائر) چي د مولوي حمدالله جان صاحب د ډاګۍ تصنيف دی.

دوهم : (سيف القندهاري) چي د مولوي عبيدالله صاحب ايوبي تصنيف دی.

دريم : (اثبات الاغراض) چي د مولوي ښايسته ګل صاحب تصنيف دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم: (نورالصراط) چي د مولوي نورالدين صاحب د چمن تصنيف دی.

پنځم: (جرئت الائمه) چي د مولوي عبدالقيوم اخندزاده تصنيف دی.

په دې اړه نور کتابونه هم سته چي دغه اختلافي مسائل يې ښه څېړلي دي. که هر مسلمان ورور دغه پورته ياد کتابونه ښه په غور وګوري، په پورته مسائلو به يې ښه سر خلاص سي او سره له دلائلو به يې ولولي.

هر څوک چي پر هغه مخکنۍ بيان سوې عقيده باندي وي، هغه کس هر وخت د رحمانيه عرفانيه جامعې په مدرسه کي تعليم او تعلوم يعني استادي او شاګردي کولای سي او که پر هغه لوړه عقيده نه وي په هغه صورت کي بيا استادي او شاګردي نه سي کولای.

زموږ د افغانستان علماء، مشائخ او عام خلک ټول نه وهابيان دي، نه سلفيان او نه اهل حديث او نه پنج پيريان دي او نه بريلويان دي بلکي ټول اهل سنت ولجماعت دي. پرمذهب د حضرت امام اعظم مبارک رحمت الله عليه باندي دي. که چيري يو څوکسان پر بله لاره روان سوي وي هغوی ته اعتبار نسته.

(لاحول ولاقوته الابالله العلي العظيم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

درسالې ليکونکی:

(فقير مولوي سيد حاجي حمدالله جان اغاصاحب. فايز مدرسه نورالمدارس فاروقي الحنفي مذهباً النقشبندي مشرباً افغانستان ولايت زابل قريه خالا مولداً علاقه جلدک مسکناً).

فقير مولوي سيد حاجي حمدالله جان اغاصاحب:د نورالمدارس فاروقيه مدرسې فارغ چي، د حنفي مذهب او د نقشبنديه طريقې پيرو او د افغانستان د زابل ولايت د جلدک د سيمي د خالاد کلي اوسېدونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: الحمد لله موږ پرمذهب د اهل سنت والجماعت يو...

اهل سنت والجماعت، يا ناجيه، يا د حق ډله هغه ده کوم چي د نبي کريم ﷺ او د صحابه کرامو خصوصاً د خلفاء راشدينو پر طريقه يا نقش قدم تلګ کوي او کومه لاره چي هغوی د ژوند کولو په خاطر د ځانونو لپاره ټاکلې وه روان وي، لکه څرنګه چي د الله ﷻ پيغمبر ﷺفرمايلي دي.

(و تفرق امتي علي ثلاث و سبعين ملة، کلهم في النار، الا ملة واحدة. قالو، و ماهي يارسول الله، قال: ما انا عليه و اصحابي).[1]

ژباړه: زما امت به په ۷۳ ډلو وويشل سي، ما سيوا له هغه يوې ډلي څخه،نور به ټول دوږخ ته ځي.صحابه کرام پوښتنه وکړه، يا رسول الله! هغه ډله کومه يوه ده ؟ نبي ﷺ ورته وفرمايل: هغه ډله ده، په کومه طريق چي زه او زما صحابه کرام دي. له پورته حديث شريف څخه دا مطلب په لاس راځي، کوم څوک چي د الله تعالی ﷻپه کتاب او زما د سنتو اتباع کوي هغه به د دوږخ په اور نه سوځل کيږي او له دوږخ څخه به نجات پيدا کړي.

کومي ډلي ته چي په حديث شريف کي اشاره سوې ده چي، له دوږخ څخه به نجات پيدا کړي هغه (اهل سنت و الجماعت) ده. بل د پورته حديث شريف له دغه کلماتو چي (کلهم في نار) څخه هغه کسان يا ډلي مراد دي چي غلطي او ګډي وډي

[1]- ترمذي : ۲ جلد ۱۸۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقيدې پالي. له صحيح عقيدې څخه په بل لوري کاږه سوي وي. همدغه د غلطي عقيدې درلودنکي به د خپلو غلطو عقائدو له امله دوږخ ته لوېږي. که د چا عقيده دومره خرابه نه وه چي سبب د کفر او شرک وګرځي په هغه صورت کي به د غلطي عقيدې کس د ګناه سزا مومي. د الله ﷻ له لوري د ورته تاکل سوي سزا ورسته به له دوږخه وځي او جنت ته به ځي. ([2])په تلويح او توضيح نومي کتاب کي د اهل سنت والجماعت لپاره داسي تعريف سوی دی.

(السواد الاعظم عام ة المسلمين طريقهم طريق الرسول ﷺ و اصحابه دون اهل البدع) [3]

ژباړه: يعني د سواد اعظم څخه مراد اهل سنت والجاعت دی. دا هغه ډله ده چي د نبي عليه السلام او د هغه د صحابه کرامو په لاره روان وي. اهل بدعت له دې قانون څخه وتلي دي.

شيخ احمد رومي رحمه الله ويلي دي:

(لان المراد بالامة المطلقة اهل السنة و الجماعة و هم الذين طريقهم، طريق النبي ﷺ و اصحابه. دون اهل البدع والضلال كما قال النبي ﷺ امتي من استن بسنتي. [4]

---

[2] - مکتوبات: امام رباني مکتوب نمبر (۳۸)
[3] - توضيح و تلويح: (۳۵۰) مخ.
[4] - مجالس الابرار: (۱۰ او ۱۳۱) مخونه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:د امت مطلقه څخه مراد اهل سنت والجاعت دي. دا هغه خلک دي چي د نبي عليه‌السلام په حديث شريف کي غوره خلک بلل سوي دي. په دين کي پر هغه لاره روان دي، کومه چي د نبي عليه‌السلام او د هغه د ملګرو يعني اصحابو کرامو لاره وه، اهل بدعت او ضلال ځني مراد نه دي. لکه څرنګه چي په دې اړه نبي عليه‌السلام فرمايلي دي:

ژباړه: زما امت هغه دی کوم چاچي زما لاره غوره کړه.

حضرت امام رباني، مجدد الف ثاني رحمه‌الله وايي:

(وشک نيست که فرقه ملتزم اتباع اصحاب ان سرور اند عليه و علهيم الصلوات والتسليمات اهل سنت و جماعت اند. شکر الله سعيهم)[5]

ژباړه: په دې خبره کي هيڅ شک او شهبه نسته، هغه ډله چي د نبي عليه‌السلام او د هغه د ملګرو صحابه کرامو اتباع ضروري بولي او عملي کوي يې. هغه اهل سنت والجماعت دي. الله جل‌جلاله دي پردوی ورحميږي او د دوی سعي او په دين کي کوښښونه دي مشکور وګرځوي.

حضرت غوث الاعظم شاه عبدالقادر جيلاني رحمه‌الله وايي:

[5] - مکتوبات امام رباني: مکتوب نمبر (٨٠)

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعلي المؤمن اتباع السنة والجماعة فالسنة ماسنه رسول الله ﷺ والجماعة مااتفق عليه اصحاب رسول الله ﷺ في خلافة الائمه الاربعه الخلفاء الراشدين المهديين عليهم اجمعين.[6]

پر مومن بنده لازمه ده چي د اهل سنت والجماعت اتباع وکړي. سنت طريقه هغه ده په کومه چي نبي عليه السلام عمل کاوه او جماعت هغه لاره ده پر کومه چي خلفاء راشدينو د خپلو خلافتونو په زمانه کي اتفاق په کړی و. هغه برابره لاره چي دوی ته ور ښودل سوي وه او هم دوی نور خلکو ته ورښودله چي، نن د نړۍ مسلمانان د هم دغو صحابه کرامو د قربانيو په نتيجه کي د دين ثمره خوري. الله جل جلاله دي پر ورحميږي.

په تکمله د بحرالرائق کي د عبدالله ابن عمر رضي الله عنه څخه يو حديث شريف روايت سوی دی. په دې حديث شريف کي د (اهل سنت والجماعت لس (۱۰) نښي ذکر سوي دي.

۱- ان يصلي الصلوات الخمس بالجماعة.[7]

ژباړه: پنځه وخته (فرضي) لمونځ په جماعت سره ادا کوي.

۲- ولا يذكر احداً من الصحابة بالسوء و لا ينقصه.[8]

[6] - غنية الطالبين: (۱٤۲) مخ
[7] - تکملة بحرائق: ۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: په صاحبه کرامو کي د هیڅا ذکر په بدو سره نه کوي او نه پر هیڅ یو صحابي عیب لګوي، بلکي د ټولو صحابه کرامو درنښت او عزت لري.

۳ - ولا یخرج علی السطان بالسیف.[9]

ژباړه: او د مسلمان عادل پادشاه په مقابل کي توره نه پورته کوي، یعني له مسلمان پاچا څخه بغاوت نه کوي او د هغه اتباع کوي.

۴- و لا یشک في ایمانه[10]

ژباړه: په خپلاایمان کي شک نه کوي (خپل ځان په پوره باور سره مسلمان او مؤمن بولي.

۵ - و یؤمن بالقدر خیره و شره من الله تعالی.[11]

ژباړه: پر قدر ایمان (باور) لري. خیر او شر د الله تعالی له لوري بولي.

۶ - و لایجادل في دین الله تعالی. [12]

ژباړه: د الله تعالی په دین کي کوږ والی نه کوي.

---

8 - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
9 - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
10 - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
11 - تکمله بحرائق : ۲جلد (۱۸۲) مخ
12 - تکمله بحرائق :۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ - ولا یکفر احداً من اهل التوحید بذنب.[13]

ژباړه: د یوې ګناه کولو په وجهه اهل توحید ته کافر نه وایي. یعني که له یوه بنده څخه یوه ګناه وسوه او دغه ګناه کار بنده د ګناه کولو تر څنګ د الله تعالی ﷻ پر وحدانیت ایمان او باور درلود. اهل سنت والجماعت دله دغه بنده ته کافر نه وایي تر څو یو بنده د الله تعالی ﷻ له وحدانیت څخه نه وي منکر سوی او یا کوم حلال، حرام او حرام، حلال و نه بولي.

اهل سنت والجماعت دله تر خپله وسه دا کوښښ کوي چي پر یوه بنده د کفر اطلاق و نه سي. په همدې خاطر په شرح فقه اکبر ابو المنتهي کي وایي:

و قد ذکروا ان المسئلة المتعلقة بالکفر اذا کان لها تسع و تسعون احتمالاً لکفر و احتمال واحد في نفیه، ولا ولي للمفتي والقاضي ان یعمل بالاحتمال الثاني.[14]

ژباړه: یعني که په یوه بنده کي نه نوي (۹۹) احتمالات د کفر وي او یو احتمال په نه کفر کي وي، مفتي او قاضي لره په کار ده چي دغه یوه احتمال ته ترجیح ورکړي.

۸ - ولایدع الصلواة علی من مات من اهل القبله. [15]

ژباړه: که د اهل قبله وو څخه څوک وفات سي، د هغه جنازه او لمونځ نه پرېږدي. هغه مړي ته د لمانځه ادا ینه کوي.

---

[13] - تکمله بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[14] - ابوالمنتهي : (۱۹۹) مخ
[15] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- ویری المسح علی الخفین جائزاً في السفر والحضر. [16]

ژباړه: په سفر او په کور دواړو کي د موزو مسحه جائز بولي.

۱۰- و یصلي خلف کل امام بر و فاجر. [17]

ژباړه: د هر نېک او بد شخص تر شاه لمونځ کول جائز بولي، یعني په جماعت کي که هر څوک مخته سي دوی لمونځ پسي کوي.

په هر صورت اهل سنت والجماعت هغه ډله ده چي، د نبي علیه السلام پر نقش قدم او د صحابه کرامو په لاره روان وي. ټولو صحابه کرامو ته درناوی ولري. څلور مذهبه او څلور سره طریقې حق و بولي. همدا ډله اهل سنت ولجماعت ده. الحمد الله موږ دغه پورته یاد سوي شیان ټول منو او همدارنګه په فرعي مسائلو کي د امام اعظم ابو حنیفه رحمه الله پر مذهب یو او په اصولو کي، یعني په اعتقادي مسائلو کي د ابو منصور ماتردي رحمه الله په طریقه روان یو.

د دارالعلوم دیو بند باني حضرت مولانا محمد قاسم ناتوی رحمه الله، حضرت مولانا رشید احمد ګنګوهي رحمه الله او همدارنګه نور مشائخ کرام رحمهم الله د دارالعلوم

[16] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[17] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ديوبند ، په هم دغه مسلک دي.دې خبري ته د ‹ دارلعلوم ديوبند په دستور اساسي مع ائين › کي هم اشاره سوې ده.[18]

کوم څوک چي له همدغي پورتنۍ عقيدې څخه خلاف عقيده ولري هغه اهل سنت والجماعت د ډلي څخه نه دي. الحمد الله زموږ د افغانستان علماء کرام ټول په همدغه پورتنۍ عقيده دي. دا هغه عقيده ده چي نبي عليه السلام ناجيه ورته ويلې ده. د دوږخ له اور څخه د نجات زېرى ورکړى دى.

که چيري يو چا ته په دې خبره کي شک وي هغه دي دغه پورتنۍ لسو علامو يا نښو ته نظر وکړي چي، ايا! دغه علامې زموږ په علماء کرامو کي سته او که يا؟ له سمي عادلانه پلټني وروسته به دا خاماخا ورته څرګنده سي چي دغه لس نښي نښانې زموږ په علماء کرامو کي سته. په همدې خاطر موږ دا دعوه کوو چي موږ اهل سنت والجماعت يو.

---

[18] - دستور اساسي مع آيين دارالعلوم ديوبند: (٥) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ څلور سره مذهبه حق دي حق يې بولو..

محترم حضرت مولوي حاجي سيد حمدالله جان اغا صاحب. وايي : څلور سره مذهبه حق دي، حق يې بولو.

زموږ اهل سنت والجماعت داعقيده ده کوم څوک چي غېر مجتهد وي په ديني مسائلو، تفسيرالقرآن، حديث نبوي همداسي د دين په نورو مسائلو کي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی، پر دغسي غير مجتهد شخص باندي د څلورو امامانو له جملې څخه د يوه امام لکه:

اول : امام اوبو حنيفه رحمه الله.

دوهم : امام مالک رحمه الله.

دريم : امام شافعي رحمه الله .

څلورم: امام احمد بن حنبل رحمه الله.

د لاري يا مذهب تقليد يعني پيروي واجب ده. په دې خبره باندي دليل د امت محمدي ﷺ د جمهورو علماء کرامو اجماع ده.کوم څوک چي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی هغه کس دا توان نه لري چي کامل ايمان او سالم عمل څښتن سي. څوک چي په دين کي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی د هغوی سلامتيا په ايمان او عمل کي د دين په امورو کي د پورته يادو امامانو په تقليد يا پيروي کي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه مسلمانان ورونه چي په دين کي د اجتهاد له شرائطو سره سم چي د دين امامانو ورته ځانګړي دي د اجتهاد درجې ته نه وي رسېدلي، هغه که څه هم په دين کي ستر علماوي بيا هم د دوی لپاره د خبر لاره د پورته امامانو په پيروي کي ده.[19]

د ښه پوهاوي لپاره دا ښه ګڼم چي يو بېل بحث د تقليد په موضوع کي د تقليد اثبات او اړتيا لپاره ولرم او د تقليد موضوع نوره هم ښه روښانه کړم، تر څو د تقليد تعريف، د مجتهد تعريف، د تقليد حکم، د تقليد ثبوب او د تقليد داسي نور مسائل چي ښه نه وي ښکاره سوي هغه ښکاره سي ځکه چي، دا مسائل ښه واضح سوي نه وي تر هغو څوک حقيقت ته نه سي رسېدلای. کېدای سي دغه بحث يو څه اوږد وي خو انشاء الله ستړی کېدونکی به نه وي.

---

[19] - فتاوای رحيميه: ۱ جلد ۲۳٤ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقلید

د تقلید لفظ د قلد یقلیدو د باب مصدر دی. د تقلید د لفظ ماده د قلا دي څخه اخیستل سوې ده. د قلادي کلمه چي کله د انسان لپاره وکارول سي غاړه ګی ورته ویل کیږي او که د حیوان لپاره وکارول سي په هغه صورت کي پړی یا (وړغندی) ورته ویل کیږي. موږ الحمد الله انسانان یو، نو له همدې کبله زموږ لپاره تقلید غاړه ګی. ده چي موږ هم همدغه د انسانانو لپاره معنی څني اخلو.

تقلید په لغت کي:

تقلید په لغت کي یو شی په غاړه کولو ته وایي.

د فقهاوو په اصطلاح کي:

تقلید د دین په امورو کي د یوه دیني عالم یا پېشوا د ښه نیت له مخي د هغه د یوه (قول یا فعل) منل او قبلول دي او دا ویل دي چي، ده دغه قول یا فعل د قرآن او حدیث سره سم کړی دی. بل د دغي مسئلې لپاره دلیل نه موندل دي او نه تر دلیل پوري ځنډول دي. که چیري وروسته او یا په دغه وخت کي مقلید ته دلیل ښکاره سي دا خبره د تقلید سره منافي نه ده. مقصد دادی چي په تقلید کي د دلیل غوښتنه نسته او پر دلیل باندي علم ضد نۀ ی له تقلید سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علامة ابن مالک رحمه الله په شرح منار کي داسي وايي:

(وهو اى التقليد عبارة عن اتباعه في قوله او فعله متعقداً حقيقه من غير تامل في الدليل)[20]

په نامي شرح حسامي کي بيا داسي وايي:

(التقليد اتباع الغير على ظن انه محق بلانظر في الدليل) [21]

سيد محمد موسى رحمه الله د تقليد تعريف داسي کوي.

(التقليد يعتمد الانسان في فهم الحكم من الدليل على غيره لاعلى نفسه)[22]

د دې ټولو تعريفاتو حاصل زما په فکر يو شى دي هغه دا چي، د مجتهد قول او فعل (وينا او کار) معلومول يوازي او يوازي د ښه نيت او عقيدې له مخي وي او پر دې خبره عمل کول دي او د عمل او تسليمېدو په وخت کي د مجتهد څخه د دليل نه غوښتل دي او که وروسته بيا مقليد ته دليل معلوم سي. هغه د تقليد سره منافي (ضد) خبره نه ده.

له همدغه مخکني عباراتو څخه دا خبره هم ښکاره کيږي چي، د تقليد او اتباع په معنى کي هم توپير نسته. کومو خلکو چي د تقليد او اتباع په منځ کي فرق

---

[20] - شرح منار : (۲۵۲) مخ طبع مصري
[21] - نامي شرح حسامي : (۱۹۰) مخ
[22] - الاجتهاد : (٥٦٧) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی دی، دا د دوی خپل نظر او فکر دی. د دوی دغه نظر او فکر پر موږ نه سي تپل کېدای او نه پر موږ حجت کېدای سي.

د غېر مقلدینو مشهور عالم علامه ثناء الله امر تسري په خپله رساله کي داسي وايي: د تقلید او اتباع په مابین کي کوم فرق نسته.[23]

حافظ ابن قیوم رحمه الله وايي:

تقلید محض قول بلا معرفته و (اتباع) على وجه البصيرت).[24]

تقلید خالص ویناده بیله پیږندګلوي ددلیل او اتباع د دلیل پېژندلو نوم دی. د ده دغه وینا د تقلید او اتباع فرق کوي مګر دا فرق اعتباري دی پرموږ دلیل نه سي کېدای.

حکیم الامت موالانا محمد اشرف علي تهانوي رحمه الله د تقلید تعریف داسي کوي.

تقلید: د یوچا قول په ښه نیت سره په داسي ډول منلو ته وایي چي، هغه دا خبره یا مسئله له دلیل سره سمه بیانوي یا بیان کړې ده او د مقلد له مجتهدنه د دلیل نه غوښتنه ده. ځني کسان له تقلید څخه تښته کوي. د تقلید لپاره هغه تعریف کوي چي ده دوی له مقصد سره سم وي.[25]

---

[23] - حدیث او تقلید شخصي ۱۵ او ۱٦ مخونه.
[24] - اعلام الموقعین- ۱ جلد (۲۵۸) مخ
[25] - الاقتصاد (۵) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني کسان له تقليد څخه تښتښه کوي. د تقليد لپاره هغه تعريف کوي چي د دوی له اهدافو سره يو رنګ وي. هر کله چي يو شی يوازي په هغه تله و تلل سي چي يو چا يوازي د خپل ځان لپاره جوړه کړی وي او يوازي د خپلي خوښي شيان په کي تلي په هغه صورت کي تول سم نه راځي او نه هم د نورو د قناعت وړ ګرځي. خبر هغه د هغه کس يا کسانو کار دی چي اشياوو او مفاهموته له کوم نظره ګوري او د تقليد مخالفين په څومره ځان خوښی او ځان غوښتني سره چي په دين کي تر بل هر چا ځان ښه پوهان او هوښيار بولي خو موږ د ځان لپاره د تقليد په اړه يو ښه او پراخ علمي نظر لرو او ځانونو او هغه نالوستو يا په دين کي د ناپوهو کسانو لپاره يې نعمت او خبر بولو ځکه، ټول کسان مؤمنان لکه څرنګه چي ښايي او يا پر فرض ده چي په دين کي د اړتيا په کچه (چي روا او ناروا، حلال او حرام) په کي وپېژني پوه تر لاسه کړي تر څو د دنيا او اخيرت خبر يې په برخه سي. دا چي زموږ مسلمانان اوس په داسي موقف يا حال کي دي چي د دنيا په اړه هرڅومره پوهه تر لاسه کوي او د دين په اړه که څه هم اخيرت يې خرابيږي د يوې مسئلې زده کړه هم نه کوي، چي تر ډېره خو اوس د مسلمانانو دا ناورين په برخه سوی دی چي دا خو پرېږده چي قرآن کريم په معنی زده کړي په لفظ يې لاهم نه زده کوي، احاديث خو بيخي پېژني هم نه، نو د داسي کسانو لپاره چي د ړندو مثال لري دومره خو د هغه کسانو لپاره په کار ده څوک چي سترګي لري چي، دغه ړانده تر لاس ونسي او له کندو يې وساتي او يا يوه نابلده سړي ته يو بلد کس لاره وښيي او همدا رنګه پر هغه ړوندو هم لازمه ده چي يا ځانونه خپله بنا کړي او يا هم د هغو کسانو لار ښودنه و مني چي ورته لاره ښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تقلید موضوع هم داسي ده چي ټول مسلمانان نسي کولای او یا وړتیا د دې نه لري چي دومره پوهه دي په دین کي تر لاسه کړي چي هغوي دي له قرآن کریم او یا احادیث نبوي څخه د ټول ژوند په چارو کي د ټولو مسائلو هغسي سم او کره استنبات وکړي لکه د دین مجتهدین چي یې کوي او یا هغوی کړی دی. کله چي خبره داسي سوه چي د قرآن کریم او احادیثو په توري ترجمه پوهېدنه، نه،بلکي له قرآن کریم څخه د مسائلو استخراج د هر چا د وس خبره نه سوه نو په داسي صورت کي د تقلید اثبات یا د تقلید اړتیا په خپله منځ ته راځي.

بل هغه کسان چي په تقلید اعتراض کوي او ځانونه غېر مقلیدین یا له تقلید څخه ازاد بولي، دغه کسان هم ازاد نه دي ځکه، دغه د غېر تقلید یا د غېر مقلیدونو تګلاره یا نظر یه یا مذهب هم د یوچا یا یوه عالم لاره یا مذهب دی چي هغه په دین کي دغه لاره غوره بولي او تقلید ورته یو خطا عمل ښکاري. د غېر مقلدینو د ډلي له هغه لومړي کس څخه (چي هرچا ته ښکاره ده چي لږ وخت یې کیږي را منځ ته سوی دی) وروسته نور ټول پیروان یا غېرې مقلدین د هم هغه لومړي کس پیروان یا مقلدین دي.

که لږ او ډېر رشتیا ته غاړه سره کښېږدو دا به هر څوک ومني چي یو هم له تقلیده ازاد نه دی. د تقلید رسۍ د هرچا غاړي ته لوېدلې ده.

بل: تقلید دا معنی نه ده چي یوازي په څلورو مذاهبو کي حصر یا خاص دی. بلکي تقلید د علومو او د ژوند په نورو یا ټولو اړخونو کي راځي. لکه په دې اړه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولانا محمد امین صفدر رحمه الله وايي: (د تقليد د تعريف له مخې، (د راوي روايت منل تقليد في الروايت دی). د مجتهد د رايت منل تقليد في الدرايت دی. د يو محدث په رايه يو حديث ضعيف يا صحيح منل هم تقليد دی د يوه امتي له لوري جوړ سوي اصول حديث، اصول تفسير، اصول فقه منل هم تقليد دی.[26]

[26] - مجموع الرسائل : اول، جلد. مولانان محمد امين صفدر صاحب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطلق تقليد د قران په رڼا کي

د مطلق تقليد جواز او وجوب د قرآن کريم له ډيرو اياتونو څخه معلوميږي. که څه هم دغه اياتونه يو خاص (ځانګړى) شانزول لري مګر حکم يې د هر وخت لپاره دى. که چيري موږ دغه اياتونه بېله کوم ځان غوښتني (خود نظرى) څخه مطالعه کړو خامخا به د تقليد د جواز او وجوب اړوند دليل راته ښکاره سي. د پورته ادعا لپاره زه دلته يو څو اياتونه د اجمال په ډول راوړم.

۱ - فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (٧) [27]

ژباړه: که چيري تاسونه پوهېږئ، د علم او پوهي له کسانو څخه پوښتنه وکړى.

۲ أُوْلَئِكَ الَّذِيْنَ هَدَى اللهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ [28]

ژباړه: دغه حضرات داسي وو کوم ته چي الله تعالى هدايت کړى دى. تاسو هم د دوى په لاره ولاړ سئ. په دغه ايات شريف کي الله تعالى د مخکنيو انبياوو عليه سلام د اتباع حکم کړى دى.

۳ - (أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا) [29]

ژباړه: د ملت ابراهيمي اتباع وکړئ، په کوم کښي چي هيڅ کجي نسته.

---

[27] - سورة الانبياء: ايات ٦
[28] - سورة الانعام ايات ٨٩
[29] - سورة الاعمران ايات ٩٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ(33)﴾[30]

ژباړه: اې د ایمان والاوو! د الله تعالی او د هغه د رسول ﷺ اطاعت وکړی او د اولی لامر اطاعت وکړی. په اولی لامر کي ائمة مجتهدین، بلکي څلور واړه امامان هم داخل دي.

۵ - ﴿ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۗ(83) ... ﴾[31]

ژباړه: او که دغه خلک دغه امر و رسول ﷺ ته او اولی لامر ته حواله کړي نو کوم اهل فقه او اهل استنباط دی او دوی په پوهه کړي چي، کوم عمل جائز او کوم نا جائز دی. له دغه ایت نه صراحتاً د آئمة اربعة اتباع او تقلید معلومیږي.

۶ - ﴿فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ122...﴾[32]

ژباړه: یعني ولي نه وځي د هري ډلي نه یو جماعت د دې لپاره چي فقه او پوهه په دین کي حاصله کړي او چي کله دوی را وګرځي خپل ټبر ته هغوی ته پوه ورکړي د دې لپاره چي، د الله تعالی په احکامو پوه سي تر څو د نافرمانۍ نه وژغورل سي.

۷ - ﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا ۖ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ(24) ... ﴾[33]

---

[30] - سورة محمد ايات ٣٢
[31] - سورة النساء ايات ٨٢
[32] - سورة توبه ايات ١٢١

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: او ما په دوی کي مخکښان يعني پېشوايان پيدا کړي دي. هغه خلک چي زما په لاره وي چي، کله دوی صبر وکړي او زما په اياتونو يې يقين وي.

۸ - وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ...) [34]

ژباړه: د هغه چا اتباع وکړئ چي زما و لوري ته يې ميل (رجوع) کړې وي.

۹ - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ(119)) [35]

ژباړه: اې د ايمان والاوو! له الله تعالى څخه ووېرېږئ او د صادقو خلکو سره و اوسئ.

دغه پورته اياتونه د تقليد د حقيقت يا اثبات لپاره ډېر ښه واضح او ښکاره دلائل دي. که چيري په دغه اياتونو کي فکر وکړل سي او په معنی او مفاهمو يې سړی ځان په ښه ډول و پوهوي، د مقلدينو لپاره ښه دلائل دي.

دغه خبري ته چي په دغه اياتونو کي د تقليد ښکاره دلا ئل ستن، علامه حضرت مولانا حافظ عبدالرحيم لاجپوري رحمه الله هم اشاره کړې ده. دی مبارک وايي: له دغو اياتونو څخه اتباع او تقليد په ښکاره توګه معلومېږي او د مطلق اتباع او تقليد د اثبات لپاره ښکاره دلائل دي.

---

[33] - سورة سجده : ۲۳ ايات.
[34] - سورة لقمان : ايات ۱۵
[35] - سورة توبه : ايات ۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطلق تقلید د احادیثو په رڼا کې

مطلق تقلید په حدیثو سره هم ثابت دی. د دې لپاره چې د تقلید اثبات له ایاتونو وروسته په احادیثي نبوي سره هم ثابت سوی وی څو احادیثونه راوړو.

۱ - عن حذیفه رضي الله عنه، قال- قال: رسول الله ﷺ، اني لا ادري ما بقائي فیکم فاقتدوا باللذین من بعدی ابي بکر و عمر.[36]

ژباړه: له حذیفه رضي الله عنه څخه روایت دی، دی فرمایي: نبي علیه السلام وفرمایل: ماته معلومه نه ده چې زه به تر کوم وخته پوري ستاسو په منځ کې ژوندی یم. نو له هم دې خاطره له ما وروسته د ابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه اتباع وکړئ.

۲ - علیکم بسنتي، و سنة الخلفاء الراشدین المهدین: الحدیث.[37]

ژباړه: تاسو زما او زما د صالحو خلفاء راشدینو لاره په ټینګه سره ونسئ.

۳ - عن معاذ بن جبل رضي الله عنه. ان رسول الله ﷺ لما بعثه الی الیمن. قال کیف تقضی اذا عرض لک قضاء قال: اقضی بکتاب الله قال: فان لم تجد في کتاب الله. قال: بسنة رسول الله ﷺ . قال: فان لم تجد في سنة رسول الله. قال: اجتهد رایي

---

[36] - مشکوة : ٥٦٠ مخ
[37] - مشکوة :٣٠ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاالو قال: فضرب رسول الله ﷺ على صدره و قال: الحمد الله الذي وفق رسول. رسول الله ﷺلما يرضى به رسول الله. [38]

ژباړه: له معاذ بن جبل رضي الله عنه څخه روايت دی. دی وايي: کله چي زه حضرت محمد ﷺ په يمن کي د قاضي په صفت مقرر کړم د تلۀ په وخت کي يې راته وويل: اې معاذ! که چيري تا ته يوه مسئله راسي ته به په هغه وخت کي په څه شي پرې کړه کوې. ما وويل: د الله جل جلاله په کتاب سره. بيا نبي عليه السلام وويل: که دي د الله جل جلاله په کتاب کي پيدا نه کړه. ما وويل: د نبي عليه السلام په سنتو سره. بيا نبي عليه السلام وويل: که دي په هغه کي هم نه کړه پيدا. ما وويل: په خپله رايه به پرېکړه کوم، يعني اجتهاد او استنباط به کوم. معاذ بن جبل رضي الله عنه وايي: کله چي نبي عليه السلام دغه ځواب واورېده، ډېر خوشاله سو.

دی وايي: بيا نبي عليه السلام خپل مبارک لاس زما پر سينه کښېښود او وېويل: الله تعالی لره دي حمد وي چي، د خپل رسول و قاصد ته يې د دې خبري توفيق ورکړ په کومه خبره چي الله تعالی خوښ او راضي دی.د حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه له دغه حديث شريف څخه څو خبري څرګنديږي.

۱ - ډيري داسي مسائلي سته چي په قرآن کريم او احاديثي نبوي کي يې ښکاره حکم نه معلوميږي، په داسي حال کي اجتهاد ، تقليد او اتباع ته اړتيا پيداکيږي، نو

---

[38] - مشکوة : ۳۲۵ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرور یا اړینه ده چي د قرآن کریم او احادیثي نبوي په رڼا کي، د دین علماء کرام اجتهاد، تقلید او اتباع وکړي.

۲ - هغه مسائل چي منصوصي نه وي. یعني صراحتاً د یوې مسئلې حکم په ایات او حدیث شریف سره نه وي ثابت سوی، په دغه وخت کي په اجتهاد او رایي سره حکم کول ښه کار دی. ځکه، په دې خبري سره نبي علیه السلام خوښي ښکاره کړې ده.

۳ - رایه او اجتهاد د الله تعالی نعمت دی ځکه، نبي علیه السلام په دې کار حمد او ثنا ویلې ده.

۴ - د نبي علیه السلام لاس د معاذ بن جبل رضی الله عنه پر سینه ایښودل، دې خبري ته اشاره ده چي، د علوم نبوي فیوضات او برکات د فقهي د مجتهد سره دي. د مجتهد سینه د نبوي فیوضاتو څخه برخمنه ده.

۵ - که د معاذ بن جبل و دغه حدیث شریف ته وکتل سي د تقلید، اتباع او اجتهاد ښکاره ثبوت په کښي سته.

۶- (**كانت بنو اسرائيل تسوسهم الانبياء كلهم هلك نبي خلفه نبي و انه لا نبي بعدي و سيكون خلفاء فيكثرون**.[39]

[39] - مسلم : ۲ جلد ۱۲۶ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:د بني اسرائيلو سياست او حکومت د انبياوو کرامو سره و. کله چې به يو نبي وفات سو، بل نبي به يې پر ځای راتی. خبرداره اوسئ له ما وروسته بل نبي نه راځي مګر له ما وروسته به زما خليفه ګان وي او ډېر به وي. يعني زما په ژوند کي زما اتباع پر تاسو لازمي ده او له ما وروسته زما د خليفه ګانو اتباع پر تاسو لازمي ده.لکه څرنګه چي له مخکني اياتونو څخه مطلق تقليد ثابت سو همدارنګه له دغو پورته احاديثو څخه هم د مطلق تقليد ثبوت و سو او مطلق تقليد ترې ثابتيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تقلید اقسام.

تقلید پر دوه ډوله دی.

۱ - مطلق تقلید.

۲ - شخصي تقلید.

مطلق تقلید: هغه تقلید ته ویل کیږي چي، مقلید د تقلید لپاره د یو معلوم مجتهد او امام تقلید نه کوي. کله د یوه امام مسلک اختیار کړي او کله د بل امام پر قول عمل کوي. دغه سي تقلید ته تقلید مطلق ویل کیږي.

شخصي تقلید: هغه تقلید ته ویل کیږي چي مقلید د یوه معلوم مجتهد تقلید اختیار کړي. د همدغه مجتهد پر قول او مسلک باندي عمل کوي. دې تقلید ته شخصي تقلید ویل کیږي.

د صحابه کرامو او تابعینو په زمانه کي دغه دواړه ډوله، مطلق او شخصي تقلید شتون در لود. په دواړه ډوله تقلید عمل کېده. د دې خبري د ثبوت لپاره ډېر د لائل په لاس کي لرو خو له موږ څخه لږ سترپا غواړي. د اصحابو کرامو او تابعینو په زمانه کي دغه خبره ډېره عامه وه چي چا به د فقهي په مسائلو کي پوهه نه درلوده هغوی به د فقهي په مسائلو کي له هغو کسانو څخه پوښتني کولې چابه چي په فقهي مسائلو کي پوه درلوده او په پوهېدل به.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي به یوه پوښتونکي له یوه فقهي عالم څخه د یوې مسئلې اړوند پوښتنه وکړه او عالم به د ده د سوال سره سم ځواب ورکړ. سوال کوونکي به د ځواب سره سم عمل کاوه او بیا به په دلائلو پسې نه ګرځېده. ځکه چي دلته به یو خواته هغه چاته چي پوښتنه کوي په دین کي دومره پوهه نه وه چي په خپلهله قرآن کریم او احادیثو نبوي څخه مسئله د اجتهاد د اصولو سره سمه استخراج کړي او بل لوري ته یې د دین پر هغو عالمانو چي یا د اجتهاد درجې ته رسېدلي وو او یا یې د مجتهدینو نه اورېدلي مسائلي ښه زده کړي وې د نورو باور و چي عامو مسلمانانو په دین کي پر خپلو اکابرو علماء در لود.

حضرت مولانا شاولي الله (دهلوي) رحمه الله وایي:

د صحابه کرامو د وخت نه بیا تر څلورګونو مذاهبو د ظهور تر وخته دا قانون و چي، کله به د مسلمانانو ترمنځ یو مجتهد عالم پیدا سو د دین په مسائلو کي به د هغه تقلید کېده او په دې کار باندي زموږ د دین په اکابرو کي یوه عالم او باوري کس منع نه د کړې.[40] که چیري تقلید باطل وای، خامخا به په هغه لومړیو کي ځینو علماء وو چي د مسلمانانو ترمنځ یې ښه اعتبار درلود منع کړې وای. ځکه چي په هغه وخت کي علماء کرام د دین په روح تر اوس ښه پوهېدل. که څه هم اوس دین د هغه وخت په لحاظ ډېر پراخه او سانه سوی هم دی خو دا یوه خبره د اوسنیو او لومړنیو علماء تر منځ ستنه چي هغوی یعني مخکني علماء کرام د دین په روح او

40 - عقدالجید : ۲۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل هدف ښه پوهېدل ځکه چي، هغه وختونه تر اوس وخت د وحيو د نزول او د محمدي رسالت وختونو ته نژدې وو . په هغه وختونو كي، درايت او پوهېدنه د دين په مسائلو كي ډېره ښه كېده. كه موږ وګورو په اوس وخت كي ساينسي پرمختګونه چي له ماديت سره تړلي دي ډېر دي چي، په هغه وختونو كي يې هيڅ فكر هم نه كېده او په هغه وخت كي د دين په مسائلو كي ننوتل او په هغوى كي فهم او درک كول او له قرآن او احاديثو څخه د مسائلو استنبات تر اوس يو په سله ښه كېده ځكه چي د دين امور معنوي اړخ لري چي، تر اوس وخت په هغه وخت كي خلک يو په سله معنوي وو او د ماديت له تاركيو ليري وو.

د حضرت مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله له دې وينا څخه چي پورته ياده سوه، مطلق تقليد ثابتيږي. هغه:يعني مطلق تقليد كه په زمانه د صحابه كرامو كي و او كه په زمانه د تابعيونو كي و. په دغه زمانو كي لكه څرنګه چي تقليد مطلق وجود درلود ، همدارنګه تقليد شخصي هم رواج و. ځكه، ځينو صحابه كرامو به د يوه صحابي قول ته ترجيح وركوله او ځينو به د بل صحابه قول ښه باله. مثلاً:

د مكې مكرمې خلكو به تر خپل منځ په اختلافي مسائلو كي د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه په قول عمل كاوه.

د مدينې منورې خلكو به تر خپل منځ په اختلافي مسائلو كي د حضرت زيد بن ثابت رضي الله عنه په قول عمل كاوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوفې خلکو به تر خپل منځ په اختلافي مسائلو کې د حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه په قول عمل کاوه.

دې پورته دلا ئلو ته چې ګورو دا راته ښکاره کوي چې د صحابه کرامو په زمانه کې هم په پيراخه پېمانه تقليد وجود درلود.

همدارنګه، امام بخاري رحمه الله او امام مسلم رحمه الله فرمايي: له ابو موسی اشعري رضي الله عنه څخه د يوې مسئلې پوښتنه وسوه. که يو څوک وفات سي او ورثه يې لور، لمسۍ او يوه خور پاته سي، په داسي صورت کې ميراث څنګه تقسم کړو. ابو موسی اشعري رضي الله عنه ورته وويل:

لورته نيمه برخه، خورته نيمه برخه او لمسۍ محرومه ده. سوال کوونکي همدا مسئله عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه ته وړاندي کړه. عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه ورته وويل:

زه هغه حکم درته بيانه وم کوم چې الله تعالی او د هغه رسول ﷺ بيان کړی دی. د لور لپاره نيمه برخه ده. د لمسۍ لپاره شپږمه برخه ده او پاته ټوله يې د خور په حق کې ده. سوال کوونکي دا خبره بيرته ابو موسی اشعري رضي الله عنه ته يووړه. ابو موسی اشعري رضي الله عنه و وويل؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(لا تسئلوني مادام هذا الحبر فيکم)[41]

ژباړه: تاسو تر هغه وخته پوري چي دغه متبحير عالم (عبد الله ابن مسعود ﷺ) په تاسو کي ژوندی وي له ما څخه پوښتنه مه کوی، له هغه څخه يې کوئ.

ايا دا تقليد شخصي نه دی؟ او ايا د پورته روايت د تقليد شخصي د ثبوت لپاره يو ښه ثبوت يا دليل نه دی؟ايا دا تقليد شخصي د صحابه کرامو په زمانه کي نه و؟

همدارنګه امام بخاري رحمه الله له حضرت عکرمة ﷺ څخه روايت کوي.

(ان اهل المدينه سئالو ابن عباس عن امراة طافت ثم حاضت، قال لهم تنفر، قالوا لاناخذ بقولک و ندع قول زيد .[42]

د مديني منورې خلکو د حضرت عبد الله ابن عباس ﷺ څخه د هغي ښځي په اړه پوښتنه وکړه چيله طواف فرضي وروسته حائضه سي. ده ﷺ ورته وويل: (دا ښځه دا اوس بېله طواف رخصت تللای سي که يا) حضرت ابن عباس ﷺ عنه ورته وويل: (دا بېله طوافه تللای سي) د مديني خلکو ورته وويل: ايا موږ ستاسو په قول عمل وکړو او که د زيد. سره له دې چي موږ د زيد قول هم نسو پرېښودلای.

[41] - مشکوة : ٢٦٤ مخ
[42] - بخاري : کتاب الحج ٢جلد ٢٣٧ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پورته روایت څخه دا خبره ښه ښکاره سوه چي، د مديني خلکو د دين په مسائلو کي د زيد بن ثابت رضي الله عنه تقليد کاوه چي همدغه د زيد رضي الله عنه تقليد هم شخصي تقليد و.

د پورته روایت و دې جملې ته که وکتل سي (**لاناخذ بقولک و ندع قول زید**) او ښه فکر په کښي وسي. تقليد شخصي ځني له ورايه ثابتيږي.

اوس راځو د هغه کسانو خبرو ته چي وايي : شخصي تقليد بدعت يا حرام دی. که چيري شخصي تقليد حرام يا شرک وای او يا حرام او بدعت وای نو ولي عبدالله ابن عباس رضي الله عنه د مديني خلک د زيد رضي الله عنه له تقليد کولو څخه نه منع کول چي ورته ويلي يې وای چي شخصي تقليد حرام دی. د هغو کسانو له دې خبري څخه چي وايي (شخصي تقليد حرام، شرک يا بدعت دی) دا خبره څرګنديږي چي ګواکي ابن عباس رضي الله عنه دومره پوهه نه درلوده چي حلال او حرام يا روا او ناروا يو له بله سره و پېژني سره له دې چي حضرت ابن عباس رضي الله عنه د ټول صحابه کرامو پر وړاندي د ډېر درنښت او عزت کس و. ټولو صحابه کرامو د ده رضي الله عنه علميت مانه :

حضرت عبدالله ابن عباس رضي الله عنه د خپل وخت مجتهد او ستر عالم و. ده به ويل: تر کوم وخته چي حضرت علي رضي الله عنه وي او د هغه فتوی موجوده وي د بل چا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتوی ورکولو اړتیا نسته. [43] او تر کومه وخته چي مسلم بن عبدالله ﷺ ژوندی وو امام نافع فتوی نه ورکول. [44]

له پورته مطلب څخه دا څرګنده سوه چي، د امام نافع ﷺ په زمانه کي خلکو د سالم بن عبدالله ﷺشخصي تقلید کاوه.

د حضرت معاذ بن جبل ﷺ هغه حدیث شریف کوم چي مخکي ذکر سو، که څوک په غور ورته وګوري د شخصي تقلید د ثبوت لپاره قوي دلیل دی. هغه داچي حضرت محمد ﷺ و غوښتل چي خپل یو فقهي صحابي یمن ته واستوي د دې لپاره چي د یمن پر خلکو قاضي او حاکم سي او د یمن پر خلکو دا لازمه وه چي د معاذ ﷺ حکم او خبري ومني.

همدارنګه حضرت محمد ﷺ و حضرت معاذ ﷺ ته یوازي د قرآن او سنت حکم نه کوي بلکي د اړتیا پر وخت یې د اجتهاد او قیاس سره سم د فتوی ورکولو اجازه هم ورکړې وه.

ایا! د پورته حدیث شریف له بیان څخه، دشخصي تقلید او اجتهاد پرته بل څه معلومېدای سي؟ نه هیڅ کله نه ، په دې حدیث شریف کي د شخصي تقلید او اجتهاد څخه پرته بل څه نه ښکاري.

---

[43] - كلمة الفصل (١٩) مخ

[44] - تذكره الحفاظ : ١ جلد، ٩٨.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي تقليد ته اړتيا

دا يو ښکاره حقيقت دی چي د تابعينو په دو   ر کي د فقهاوو سبعه يعني (اووه فقها) پر فتوی عمل کېده. سر بېره پر دې د صحابه کرامو او تابعينو په زمانه کي مطلق تقليد او شخصي تقليد دواړو وجود درلود ، لکه څرنګه چي دا خبره په مخکنيو عباراتو کي هم ښه ښکاره او واضح سوه.

د صحابه کرامو او تابعينو زمانه او وخت د خېر القرون، يعني د حضرت محمد ﷺ د ژوند وخت ته نژدې زمانه وه چي په خپله سرور کائينات حضرت محمد ﷺ ورته خېر القرون ويلې وه.په دې وخت او زمانه کي د انسانانو په زړونو کي قوي ايمان ځای درلود ، د خلکو اعمال صالح او د دين له اصولو سره سم وو. د الله ﷻ بندګي او د دين پيروي ورته له هر څه څخه ښه وه. د اخيرت په ورځ يې تر هرڅه ټينګ ايمان او باور و او د الله ﷻ د نه عباداتو او امورو د پرځای کولو په صورت کي يې ځانونه پړه او ګناه کاره بلل. د دنيا تر چارو يې د دين لوری غالب او قوي و. هر چابه (هغه که به عالم و او که به امي) و د يوې مسئلې حقيقت به يې د کتاب الله او يا د سنت نبوي په رڼا کي پيدا کاوه.

که به کومه يوه مسئله پېښه سوه په هغه وخت کي به، و ډېرو علماء کرامو ته وړاندي کېده او د علماء کرامو په وړانديد يوې مسئلې وړاندي کېدل هم د دوو مخو يعني هدفونو لپاره و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - کله نا کله به یوه مسئله اتفاقاً و ډیرو علماء کرامو ته وړاندي سوه او له هغوی څخه به یې فتوای و غوښتل سوه.

۲ - یا به سائل کوښښ کاوه چي، د خپلي مسئلې لپاره هغه قول پیدا کړي چي په هغه کي ډېر احتیاط سوی وي.

د همدې اړتیا وو له مخي په هغه وخت کي هم مطلق تقلید او هم شخصي تقلید وجود درلود.

څرنګه چي وخت ورو ورو تېرېده او د نبي ﷺ زمانه لیري کېده، د انسانانو له سینو او زړونو څخه هغه فیضات او برکات چي د نبي علیه السلام سره د نژدې کېدو او د وحیو د پرلپسې نزول په سبب راغلي وو، همداسي ورو ورو د خلکو له سینو او زړونو څخه کمېدل. په انسانانو کي ورځ تربلې سستي راتلل. په انسانانو کي د الله تعالی څخه ېېره او د احکامو شرعیه و سره محبت هم په کمېدو سو.

په دې وخت کي ډېر انسانان د شیطان او خپلو نفسونو د غوښتنو ښکار سول مګر نه هغه کسان چي د الله تعالی د خاص فضل او کرم څخه برخمن وو یا دي.

د وخت له شرائطو او غوښتنو سره د علماء کرامو، د امت د اصلاح او په دین کي د پاته کېدو په خاطر یې تقلید، یوازي په شخصي تقلید کي منحصر کړ. پر دې خبره د امت تر اکثر علماء کرامو هم زیاتو اتفاق و کړ او د تقلید شخصي د وجوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم يې وکړ، يعني که يو څوک په مسلمانانو کي د اجتهاد مرحلې ته نوي رسېدلی پر هغوی د شخصي تقليد پيروي واجب ده.

که چيري په هغه وخت کي د ننني ارتيا وو سره سم د دين علماء کرامو د شخصي تقليد د وجوب حکم کړی نه وای، اوس به د مسلمانانو تر منځ له دين څخه د لوبو اله جوړه سوې وای.هر چابه د خپل طبعيت او نفسي غوښتونو سره سم حکم را اخيستی او د خپل عمل او کردار لپاره به يې هغه څه غوښتلای کوم چي دوی به يې له اصلي هدف څخه بل لوري ته بېول او په خطاوو لارو به يې روانه ول.

حضرت مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

(وبعد المأتين ظهر فيهم التمذهب للمجتهدين اعيانهم و قل من كان لا يعتمد على مذهب مجتهد بعينه وكان هوالواجب في ذالك الزمان .[45]

يعني تر دوهمي هجري پېړۍ وروسته په خلکو کي د يوه معلوم مجتهد اتباع او تقليد رواج سو. ډېر لږ خلک داسي وو چي د يوه خاص مجتهد په قول يې باور نه کاوه. همدغه شخصي تقليد په هم هغه مهالونو کي واجب و. په ننني زمانه کي خو بيا بيخي واجب دی. ځکه چي اوس خلک د اسلام تر لومړيو پېړيو ډېر له خپل دين څخه ليري او ناخبره سوي دي او يا د يوه ضرورت په سترګه نه ورته ګوري.

[45] - انصاف : ٤٤ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت مولانا حکیم الامت اشرف علي تهانوي رحمه الله د شخصي تقلید د اړتیا په هکله داسي وايي:

في نفسیه: دا خبره روا یا جائز ده چي د مختلفو مجتهدینو اتباع او تقلید وسي. مثلاً: که یوه مسئله د یوه عالم څخه و پوښتل سي او بله مسئله له بل عالم څخه وپوښتل سي دا روا کار دی. همداسي د ډیرو مجتهدینو اتباع کول هم روا کار دی.د سلف صالحینو هم دا عادت وو، یو وخت به یې یوه مسئله د امام ابوحنیفه رحمه الله څخه وپوښتل او په هغه به یې عمل کاوه او کله به یې د امام اوزاعي رحمه الله نه یوه مسئله و پوښتل او د هغه په قول به یې عمل کاوه.

دا سي کار کول (چي کله د یوه مجتهد او کله د بل مجتهد په رایه یا نظر عمل کول) په خپل ځان کي جائز هم دی خو دا کار د یوه عارض یا یوه سبب له مخي منع سو.په یوه وخت کي د څو مجتهیدینو په رایو د عمل کولو د منعي د دلیل تر مخه یوه مقدمه راوړو چي ولي په یوه وخت کي د څو مجتهدینو په قولونو باندي عمل کول منع سو.

۱ - موږ لومړی غالب حالت لره ګورو او اعتبار یې کوو. په هغه وخت کي په خلکو کي تقوی غالبه وه. دوی به چي کومه مسئله مختلفو مجتهدینو ته وړاندي کول.دا یا یوه اتفاقي خبره وه او یا به له دې خاطره وه چي سائل (غوښتونکی) هغه قول یا خبره پیدا کړي چي هغه پر احتیاط بنا وي او پوښتنونکی وروسته تر پوره باور پر هغه مسئله عمل وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که اوس هم په خلکو کي هغسي دينداري غالبه وي نو بيا د يوه خاص مجتهد تقليد کولو ته کومه اړتيا نسته خو اوس چي ګورو او په دې خبره هر څوک ښه پوهيږي چي هغه پخوانۍ تقوا او دينداري په خلکو کي نه ده پاته، مسلمانانو د دين په وړاندي ډېر تغير کړی دی. په مسلمانه ټولنه کي د خدای ﷻ او د هغه له دين سره د محبت پر ځای ځان غوښتنه غالبه سوې ده چي په دې اړه نبي عليه السلام هم داسي فرمايي:

(**ثم يفشو الکذب**)

يعني د خيرالقرون وروسته به دروا غ عام سي او د خلکو حالت به بدل سي. هر څومره چي مسلمانان له خيرالقرون څخه ليري کيږي په هم هغه کچه به د مسلمانانو حالت خرابيږي او له دين څخه به فاصله نيسي. اوس چي ګورو په عام ډول د مسلمانانو حالت د دين د منلو پرځای د ځان غوښتني تقاضا غالبه ده.

په اوس وخت کي که چيري تقليد شخصي معتبر نه سي بيا خلک په معملاتو کي هغه صورتونه غوره کوي په کوم کي چي د دوی دنيوي ګټي نغښتي وي. د دين د اصولو او د اخيرت پروا به ور سره نه وي لکه اوس چي هم د خلکو په زړونو کي همدغه رنځ ستنه. مثلاً: د امام ابوحنيفه په مذهب په وينه اودس ماتيږي او د امام شافعي په مذهب په وينه اودس نه ماتيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امام ابوحنیفه رحمه الله په مذهب ښځې ته په لاس ور ورلو اودس نه ماتیږي او په مذهب د امام شافعي رحمه الله ماتیږي.

همداسي دې ته ورته نور مسائل هم ډېر سته چې په یوه مذهب کې روا وي او په بل مذهب کې ناروا وي. نو که شخصي تقلید معتبر نه سي بیا به ډېر دغه سي کسان چې له تقوی څخه لیري وي او د دین د غوښتنو خاص مراعت ور سره نه وي، د خپلو نفسي غوښتونو او د خپل طبعیت پر اساس به د دین د مسائلو لپاره حکم لټوي.

دوی به د خپل نفس غوښتنو ته د دین تر غوښتونو ترجح ورکوي او په دا ډول به د دین له احکامو سره بې پروا سي. د یوې مسئلې لپاره به کله د یوه او کله د بل امام یا مذهب هغه مسائلې را اخلي چې د دوی په کې ګټه وي. په داسي حالاتو کې به بیا دین په خلکو کې نه وي پاته، خلک به یوازې په دین د خپلو رایو سره سم عمل کوي چې په داسي کولو سره به دوی د دین طابع نه بلکې دوی به دین خپل طابع وګرځوي.[46]

علامه ابن تیمیه رحمه الله د شخصي تقلید په اړه وایي:

---

[46] - اشرف جواب ۲جلد ۸۹- ۹٦ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(في وقت يقليدون من يفسدالنكاح و في وقت يقليدون من يصحح ه بحسب الغرض و الهوی و مثل هذا لا يجوز)[47]

ژباړه: يعني دغه خلک کله د يوه امام تقليد کوي کوم چي نکاح فاسده بولي او کله بيا د بل امام تقليد کوي کوم چي نکاح صحيح بولي. دوی د خپل نفس او خپلو غوښتنو سره سم عمل کوي. نه د دين له حقيقت سره. سره له دې چي داسي عمل په اتفاق سره ناجائز دی.

په نن وخت کي غېر مقلدين د شخصي تقليد اړوند ناويل سوي وينا وي کوي. هغه کسان چي د شخصي تقليد پيروان وي هغوی ته د مشرک او بدعتي خطاب کوي.

شخصي تقليد حرام او ناروا بولي. دغه د نن وخت غېر مقلدين تر خپلو مشرانو يو ګو قدمه مخته تللي دي. د دوی مخ کښ محمد بن عبدالوهاب نجدي دی چي، د غېر مقلدينو د عقيدې اساس اېښوونکی بلل کيږي. هغه هم د شخصي تقليد په وجود قائل دی او د خپل ځان اړوند دا اقرار کوي وايي:

ژباړه: زه الحمد لله حنبلي مذهبه يم. زه نه پوهېږم چي د نن وخت غېرمقلدينو ته کوم الهام وسو چي د محمد بن عبدالوهاب نجدي هر عقيده او خبري مني او د شخصي تقليد خبره يې نه مني. عبدالوهاب نجدي وايي:

---

[47] - فتاوای ابن تیمه: ۲ جلد ۲٤۰مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

فنحن ولله الحمدمتبعون لامبتدعون على مذهب الامام احمد بن حنبل. [48]

ژباړه: موږ الحمد لله د ائمة اربعة پر اتباع يون کوو. نوي لار او بدعت مو نه دی ایجاد کړی او موږ د مذهب په لحاظ د امام احمد بن حنبل رحمه الله پر مذهب یو.

(ولله الحمد متبع ولست بمبتدع عقيدتي و ديني الذي ادين الله به الخ) [49]

محمد، د عبدالوهاب نجدي زوی په خپله یوه رساله کي د ځان او خپلي کورنۍ په اړه لیکي:

د دین په اصولو، ایمانیاتو او اعتقادیاتو کی زموږ مسلک د اهل سنت والجماعت مسلک دی او زموږ لاره یا طریقه د آئمه سلف صالحینو لاره ده. په فروعاتو یعني فقهي مسائلو کي موږ د امام احمد بن حنبل پر مذهب یو. هر څوک چي په څلورو امامانو کي د یوه امام تقلید کوي، زموږ پر هغه چا کومه نیوکه نه لرو. [50] په هر صورت چي وي، له پورته عباراتو څخه چي د شخصي تقلید په اړه مو ولوستل د نوموړي تقلید اړتیا ښه معلومه سوه.

موږ د افغانستان خلک یوازي نه بلکي ټول اهل سنت والجماعت په ډاګه دا وینا کوو چي، په نن وخت کي تر هر وخت و شخصي تقلید ته اړتیا ډېره سته. دغه د

---

[48] - محمد بن عبدالوهاب : ۱۷٤ مخ
[49] - محمد بن عبدالوهات : ۱۷٤ مخ
[50] - الهدية السنية : ۳۸ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتنو په دور کي که موږ شخصي تقليد اړين و نه بولو، نو هرڅوک به له دين څخه هغه حکمونه را اخلي کوم چي د ده د طبعيت او نفسي غوښتنو سره سم وي.

کله چي مسلمان د دين په امورو کي دومري خپل سري سي او د دين امور هم لکه د نور ژوند په خپله خوښه کوي، په داسي حال کي به دين په هغه خپل اصلي شکل هيڅ کله په ټولنه کي پاته نه سي، يعني داسي به نه وي چي خلک د دين تابع وي بلکي دين به د خلکو د غوښتنو ښکار سي او خلک به د دين هغه برخي را اخلي چي د دوی په ګټه وي او هغه برخي به يې پرېږدي چي د دوی د نفس له غوښتنو سره په ټکر کي وي.موږ په دې وياړو چي موږ د امام ابوحنيفه رحمه الله په مذهب يو. دا د الله تعالی جل جلاله له لوري يو ستر نعمت بولو چي موږ ته راکول سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا د حدیثو مصنفین مقلدین وو؟

غیر مقلدین خپلي موخي یا هدف ته د رسېدو لپاره ډول ډول وینا وي کوي. له هیڅ ډول وینا څخه چي دوی په نظر سمه ورسي او دوی خپل مخالف لوری په وهلای سي مخ نه اړوي. هغه د رحمان بابا خبره ده چي وایي:

مدعي چي په خوله ورسي هغه وایي

گوش وهوش د محبانو په گفتار کړه

د دوی رویه د مقلدینو سره په خبرو کي داسي وي لکه کوم مدعي چي له مدعي سره مخ وي او هغه یو ډېر ستر جنایت کړی وي. د نورو جنایتونه به د خپلو مقابلو کسانو لپاره د کړو وړو وي خو د دوی په ذهن کي مقلدین د اعتقادي جنایاتو چي شرک او بدعت دی مرتکب دي. که څه هم یوه خبره به د اعمالو وي چي سړی په گناه کاره کیږي خو هغه عمل به د اعتقاداتو برخه نه وي چي سړی په مشرک سي مگر دوی هغه عمل هم د شرک تر درجې رسوي.

که څه هم دوی ته دا څرگند ده چي د دوی دا ډول عقیده چي دوی یې د احنافو او نورو مقلیدو مسلمانو ورونو په اړه لري له دوی پرته نور هیڅ یو عالم یې ور سره نه مني. مگر نه هغه عالمان چي یا د دوی له ډلي وي او یا یې په دې لاره کي اخروي گټه په نظر کي نه وي نیولې بلکي دنیوي گټه یې په نظر کي نیولې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو وګورئ، هر ځای چي غېرمقلیدین وینئ هغوی به د نالوستو انسانانو پر غوړونو پراته وي او د هغوی له بې علمۍ څخه په ګټه اخیستلو به هغوی د ځان ملګري کوي او کومه عقیده چي له دوی سره ده هغه عقیده د هغوی په غوړونو کي هم ور د ننه کوي.

پاته سوه علماء کرام: غېر مقلیدین د علماء کرامو څخه نا امیده سوي دي. ځکه؛ دوی پوهیږي چي علماء کرام له دوی سره هغه اعتقادات نه مني چي دوی یې لري او بل د احنافو یا د اهل سنت والجماعت د نورو مذاهبو د علماء کرامو پوه په دین کي د دوی تر پوهي زیاته ده.

بل غېر مقلیدین یوازي هغه څه مني چي دوی یې مني. د نورو مسلمانانو خبره که څه له ایات او احادیث شریف څخه وي دوی باور نه په کوي مګر احناف او د نورو مذاهبو مسلمانان بیا داسي نه دي. هغوی خپله خبره خو مني چي مني یې. د نورو مؤمنانو خبري هم چي له قرآن او احادیثو سره سمي وي مني او په هغوی کوم اعتراض نه کوي او نه یې د شرک یا کفر په القابو یادوي.

غېرمقلیدین په ټولنه کي عجیبه عجیبه پوښتني را مخ ته کوي. دوی چي کله له عوامو یا نیمه په دین پوهو مؤمنانو سره مخ سي نو ورته وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایاته امام بخاري رحمه الله پېژنې؟ هغه چي ورته ووايي هو ولي يې نه پېژنم. امام بخاري رحمه الله خو هر مسلمان پېژني.په دې وخت کي غېر مقليدين خپل سوالونه ورته را وړاندي کړي او ورته ووايي:

لکه امام بخاري رحمه الله چي په مسلمانانو کي په علم، تقوی او پرهېزګاري کي يوه مشهوره څېره وه او ده، د احاديثو نور مصنفين هم د مسلمانانو په منځ کي د همدومري لوړي مرتبې څښتنان دي. د علماء کرامو په منځ کي دغه د احاديثو مصنفين ډېر مبارک خلک وو.

د دوی د تقوا او پرهېزګارۍ لپاره په نن وخت کي مثال نه پيدا کيږي. که موږ د دوی په اړه معلومات را لاسته کړو دا به راته ښکاره سي چي دوی مبارکان څومره له شرک او بدعاتو څخه پاک او ليري خلک وو او له دې جملې څخه داسي نوري خبري ورته وکړي. په دې خبرو هغه کس يا کسان چي دوی ورته ګډ وي تر تاثري لاندي راولي ځکه چي، هغوی خو نالوستي او له دين څخه ناخبره کسان وي. په داسي ځانګړي ډول چي دوی ورسره خبري کوي ژر اغېز باندي وسي. کله چي ورته ناست کس د دوی د خبرو تر تاثير لاندي راسي په دغه وخت کي دوی ورو ورو خپله عقيده يعني هغه خبري چي د غېر مقليدينو او نورو مسلمانانو تر منځ يې اختلاف رامنځته کړی دی او هغه اعتراضات چي دوی يې د نورو مسلمانانو پر عقائدو لري، ورته ښکاره او را مخته کړي او ورته وايي چي، الحمد لله موږ هم د يادو مبارکانو پر نقش قدم روان يو. دوی د هيڅ يوه امام پر مذهب نه وه روان او نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د کوم مذهب پيروي کړېده، موږ هم پر هيڅ يوه مذهب نه يو او نه مو د کوم امام تقليد کړی دی او نه يې کوو.

لکه دوی مبارکانو چې يوازې په قرآن او احاديثو عمل کاوه او د کوم يوه مذهب پيروي يې نه کول، موږ هم يوازي په قرآن او احاديثو عمل کوو او يوازي په قرآن او احديثو عمل کول لا زمي گڼو.دا چې د نبي عليه‌السلام په وخت کې مذاهب نه وو نو اوس هم له قرآن او احادثو پرته مذاهب رامنځ ته کول دا يو نوی يعني بدعت عمل دی. غېرمقليدين داسي ويناوي خورا ډيري لري او په دين نا خبره مقلدين ډېر ژر تر تاثير لاندي راولي او په بله روغ همدغه حنفي يا د بل مذهب کسان چې په دين او خپل مذهب باندي ناخبره وي پر اما مينو، پر مذاهبو او د مذاهبو پر پيروانو نيوکي پيل کړي کله يې بدعتيان او کله يې مشرکين او کله يې نور څه يادي.

دوی چې هر څه کوي، کوي به يې خو موږ به خپل کار کوو او د دين اصول او فرعات به (داچي موږ په دين کې بشپړه پوه نه لرو او يوه مسئله په اصلي ډول له قرآن او احاديثو څخه نسو را ايستلای نوموږ ته دا اړينه ده چي په دين کي د ناخبرۍ له امله د امامانو لاره غوره کړو او د دين اصول او فروعي مسائلي د دوی د پوهي په رڼا کي تعقيب کړو

موږ وويل:هغه کسان يا ډله چې تقليد ناروا يا بدعت گڼي هغوی پوسول او خپل يې کار، موږ به خپل کار کوو. دلته داخبره په کار ده چي موږ خپل کار و پېژنو هغه داچې، لومړی موږ بايد په قرآن، احاديثي نبوي ځانونه پوه کړو او زده يې کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د ژوند چاري د دين پر اصولو رواني كړو او بل دا زده كړو چي موږ له څلور څخه پر كوم مذهب يو او د هغه مذهب اوصول او مسائلې څه دي خو موږ به خپل كار كوو هغه داچي، امام بخاري رحمه الله او امام نسائي رحمه الله همداسي نور د احاديثو مصنفين اول دوی مقليدين وو او كه يا ؟ كه وي، بيا د كوم امام په لاره روان وو او د كوم امام د مذهب مقلدين وو.

كله چي موږ ځانونو ته دغه مسائل ښه واضح كړل په هغه صورت كي به هرچاته حقيقت ښكاره سي چي، د مذاهبو پيروي يا د دين په مسائلو كي شخصي تقليد خو يوازي د عوامو كار نه دی. په تقليد شخصي خو دا سي سترو علماء كرامو هم اعتراض نه دی كړی او هغوی هم خپله د شخصي تقليد په چوكاټ كي داخل دي او دا خبره به په دغه وخت كي هرو مرو كه څه عدل او انصاف ور سره وي وكړي، داچي داسي ستر علماء كرام په شخصي تقليد باندي رد نه كوي نو زه بيا څوک يم چي، ببله كوم علم او پوهي اعتراض كوم او ببله د اجتهادي شرائطو چي علماء كرامو د يوه مجتهد لپاره ټاكلي دي زه په مسائلو كي اجتهاد كوم او ځان مجتهد بولم.

امام بخاري رحمه الله يو اړخ ته مجتهد و او پر اجتهاد سربېره مقلد هم و. دی مبارک د امام شافعي رحمه الله پر مذهب و. دغه خبره د غېر مقلدينو مخكښ او پيشوا جناب نواب صديق حسن خان بهو پالي په خپل كتاب ((الحطه في ذكر صحاح الستة)) كي كړې ده. دی وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:امام بخاري رحمه الله د امام شافعي رحمه الله پر مذهب و او ابو عاصم رحمه الله، شافعي مذهبه بللی دی.

(**و قد ذكره ابوعاصم في طبقات اصحابناالشافعية نقلاً عن السكبي**) همدارنګه دی جناب د دغه کتاب په (۱۲۷ مخ، ۲ فصل) کي د امام نسائي رحمه الله په اړه وایي:

(**كان احد اعلام الدين واركان الحديث امام اهل عصره و مقدمهم بين اصحاب الحديث و جرحه و تعديله معتبر بين العلماء و كان شافعي المذهب**)[51]

ژباړه:یعني امام نسایي رحمه الله د دین په غرونو کي یو غر و. د حدیثو په ارکانو کي یو رکن و. د خپل وخت او دور په محدیثینو کي مخکښ و. د ده مبارک جرح او تعدیل، د علماء کرامو په وړاندي معتبر دي او همدارنګه دی مبارک د امام شافعي رحمه الله پر مذهب و.محترم: نواب صدیق حسن صاحب هم داسي د امام ابوداؤد رحمه الله په اړه لیکي:

(**فقيل حنبلي و قيل شافعي**) یعني امام اوبوداؤد رحمه الله د حدیث او علل حدیث او د علل حدیث حافظ و. په تقوی، علم، فقه، اصلاح او اتقان کي یې لوړ مقام درلود. یوازي اختلاف په دې تکي کي و چي، په مذهب حنبلي و او که شافعي. ځیني کسانو حنبلي مذهبه بللی دی او ځینو بیا شافعي مذهبه بللی دی.[52]

---

[51] - حطة في ذكر صحاح السته ۱۳۵ مخ.
[52] - حطة في ذكر صحاح السة : ۱۳۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خبرې س ربيره، امام مسلم رحمه الله، امام ترمذي رحمه الله، امام بهيقي رحمه الله، امام دارقطني رحمه الله، امام ابن ماجه رحمه الله، ټول مقلدين وو او د يوه صحيح قول سره سم دوی ټول پر مذهب د امام شافعي رحمه الله باندې وو.

همدارنګه دغه لاندې امامان مبارکان چې هر يو د اسلام د دين ستر ستر عالمان او په قرآن کريم او احاديثي نبوي باندې هم په پوره ډول پوهېدل لکه: امام يحيی بن معين رحمه الله، محديث يحيی بن سعيد القطان رحمه الله، محديث يحيی بن ابي زائده رحمه الله، محديث وقيعبن بن جراح رحمه الله، امام طحاوي رحمه الله، امام زيلعي رحمه الله، داټول مبارکان د امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله پر مذهب باندې وو.

همدارنګه، يوه بله ډله د اسلام د دين د سترو علماء څخه چې په سر کې يې، علامه ذهبي رحمه الله، ابن تيمه رحمه الله، حافظ ابن قيوم جوزي رحمه الله، شيخ عبدالقادر جيلاني رحمه الله، دا ټول د امام احمد بن حنبل رحمه الله پر مذهب وو.

همدارنګه: د اسلام د دين نور ستر علماء کرام چې په دا نورو دوو مذاهبو کې دي، هم د يادولو دي چې، بايد نومان يې دلته ياد سوي وای خو د بحث د اوږدېدو له امله مې و نسوای کړای چې يادونه يې وکړم.

د پورته يادو علماء کرامو د نومونو له يادولو او د دوی په مذاهبو کې د دخل لرلو څخه خو د تقليد خبره ښه روښانه سوه خو د غېر مقليدينو څخه دا پوښتنه کيږي چې ايا تاسو تر دغو علماء کرامو څخه په قرآن کريم او احاديثو کې ښه پوهه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرئ او که دغو علماء کرامو ته دا نه معلومېده چي تقلید شرک یا بد عت دی او یا که د دغو علماء کرامو په وختونو کي تقلید یا شخصي تقلید نه و؟. او یا به غېر مقلیدین دا خبره کوي چي، موږ د دغو مبارکانو له مذاهبو او ژوند سره نابلده یو. که دوی دا خبره کوي دا هم د دوی لپاره بل څه نه دي بېله ښکاره ناپوهي او تاوانه.

پر دې سر بېره هغه مصنیفین او اولیاء کرام چي په نن عصر او زمانه کي ژوندي دي، یا يې کتابونه موجود پاته دی او یا يې همدارنګه اکثر مسلمان له نومونو، تاریخ او کورنیو سره بلد دي او په ټولنه کي د لمر غوندي ښکاره دي دا علماء کرام هم ټول مقلدین دي. په امامانو کي د یوه نه یوه پر مذهب روان دي.

پر دې خبره د ښه باور لپاره غواړم چي د څو هغو وتلو علماء کرامو نومونه د لیست په څېر راوړم چي هم خپله نوابغ دي، هم مصنفین دي، هم د مسلمانانو ژوندي مخکښان یا رهبران دي چي، اکثر يې هم د امام اوبوحنیفه رحمه الله پر مذهب روان دي.د پورته یادو مشائخو نومان په لاندي ډول دي.

١ - شیخ علي متقي رحمه الله، د کنزالعمال مصنیف. په **٩٧٥** هـ کي وفات سوی دی.

٢ - شیخ محمد طاهر پلتني گجراتي رحمه الله، د مجمع بحار مصنیف. په **٩٨٧** هـ وفات سوی دی.

٣ - شیخ ملا جیون رحمه الله، د نورالانوار او تفسیرات احمدي، مصنیف. په **١١٣٠** هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - شیخ عبدالحق محدث دهلوي صاحب رحمه الله، د اشعة اللمعات مصنیف. په ۱۰۵۲ هـ کي وفات سوی دی.

۵ - شیخ سلام الله رحمه الله، د موطا شارح چي په محلي سره مشهور و. په ۱۲۲۹ هـ کي وفات سوی دی.

۶ - شیخ نورالحق صاحب رحمه الله، د بخاري شریف د تیسرالقاري شارح چي، فارسي شرحه ده بخاري. په ۱۰۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۷ - شیخ مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله، چي مشهور په محدث دهلوي سره دی، په ۱۱۷۶ هـ کي وفات سوی دی.

۸ - شیخ شاه عبدالعزیز رحمه الله، په ۱۲۳۹ هـ کي وفات سوی دی.

۹ - شیخ شاه عبدالقادر رحمه الله محدیث و مفسر القرآن دهلوي رحمه الله. په ۱۲۳۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۰ - شیخ شاه عبدالغني رحمه الله محدیث دهلوي. په ۱۲۹۶ هـ کي وفات سوی دی.

۱۱ - شیخ شاه اسحاق رحمه الله محدیث دهلوي. په ۱۲۶۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۲ - شیخ شاه اسماعیل شهیدي رحمه الله. په ۱۲۴۶ هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ - شیخ شاه قطب الدین رحمه الله، د مظاهر حق مصنیف. په **۱۲۸۹** هـ کي وفات سوی دی.

۱۴ - شیخ شاه رفیع الدین رحمه الله، محدیث دهلوي. په **۱۲۳۳** هـ کي وفات سوی دی.

۱۵ - شیخ شاه محمد یعقوب محدیث دهلوي رحمه الله. په **۱۲۸۲** هـ کي وفات سوی دی.

۱۶ - شیخ قاضي محب الله بهاري رحمه الله، د مسلم الثبوت مصنیف. په **۱۱۱۹** هـ کي وفات سوی دی.

۱۷ - شیخ ثناء الله پاني پتي رحمه الله . په **۱۲۲۵** هـ کي وفات سوی دی.

۱۸- شیخ نورالدین احمد ابادي صاحب رحمه الله، د نورالقاري د بخاري شریف د شرحي مصنیف. په **۱۱۵۵** هـ کي وفات سوی دی.

۱۹ - شیخ مفتي عبدالکریم نهرواني رحمه الله، د بخاري شریف د شرحي، نحرالجاري مصنیف. په ۱۰۱۴ هـ کي وفات سوی دی.

۲۰ - علامه عبدالحی لکنهوي رحمه الله. په ۱۳۰۴هـ کي وفات سوی دی.

۲۱ - مولانا محمد قاسم نانوتوي رحمه الله، باني دارالعلوم دیوبند. په **۱۱۹۸** هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲ - مولانا رشید احمد ګنګوهي رحمه الله. په **۱۳۲۳** هـ کي وفات سوی دی.

۲۳ - امام العصر علامه انور شاه کشمیري رحمه الله. په **۱۳۵۲** هـ کي وفات سوی دی.

۲۴ - مولانا خلیل احمد رحمه الله. د بذل المجهود شرح ابو داؤد د شرحي مصنیف. په **۱۳۴۶** هـ کي وفات سوی دی.

۲۵ - مولانا شبیر احمد عثماني رحمه الله، د فتح الملهم مصنیف. په **۱۳۶۹** هـ کي وفات سوی دی.

۲۶ - امام رباني، سید احمد، مجدد الف ثاني رحمه الله په **۹۷۱** هـ کي وفات سوی دی.

۲۷ - شیخ عارف بالله. مرزا مظهري جان جانان رحمه الله. په **۱۱۹۵** هـ کي وفات سوی دی.

۲۸ - شیخ عارف بالله خواجه معین الدین چشتي رحمه الله. په **۲۳۲** هـ کي وفات سوی دی.

۲۹ - شیخ خواجه قطب الدین بختیار کالي رحمه الله. په **۲۳۳** هـ کي وفات سوی دی.

۳۰ - شیخ خواجه فرید الدین ګنج شکر رحمه الله. په **۲۲۴** هـ کي وفا سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ - شیخ خواجه نظام الدین اولیاء رحمه الله په **۷۳۵ هـ** کې وفات سوی دی.

له پورته یادو مشائخو، محدیثینو، مفسرینو او علماء کرامو پرته چې موږ یې نومونه په ترتیب ذکر کړل، نور هم په زرګونو د دین علماء کرام، مشائخ، محدیثین او مفسیرین سته چې نومونه یې موږ دلته د دې وړې رسالې د اوږدوالي په خاطر نه راوړل، چې هغوی ټول سره له خپلو پراخو پوهو چې په دین کې یې لرلې او د غټو- غټو تصنیفونو خاوندان دي، د دین په ټولو امورو او مسائلو کې خپل سري نه دي پاته سوي او نه یې ټولې مسائلې په خپله پوهه چې په دین کې یې درلوده حل کړې دي، هغوي هم چې په خوا تېرې سوي دي مقلدین پاته سوي دي او هم اوس چې ژوندي دي مقلدین دي. کوم غیر مقلد کسان چې ځانونه غیرمقلد یادوي، په مقلدینو نیوکې کوي او ځانونه تر مقلدینو په دین باندې پوهان، راسخ او په دین مین بولي دابه ښایي د دوی یو ډول غلط باور وي چې ځانونه د مسلمانانو تر دې دومره ستري اجتماع ښه مسلمانان بولي او یا نور مسلمانان ګمراهان یا مشرکین بولي.

د دې موضوع د ښه سپیناوي لپاره دغه لاندي لیکل سوي کتابونه مطالعه او وګورئ تر څو په دې اړه ښه ډول و پوهېږئ چې خبره څه او څرنګه ده.

۱ - (نزهة الخواطر).

۲ - (حدائق حنیفه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - (انوارالباري مقدمة).

۴ - (تذكرة محدثين).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غیر مقلدینو یو څو سوالات.

اوله پوښتنه:

غیر مقلدین حضرات وایي: مسائل فقهیه او اسلامي احکام د حضرت محمد ﷺ په زمانه کي نه وو راټول سوي. دا د نبي علیه السلام له زماني څخه په را وروسته کي جمع سوي دي. کوم کار چي د رسول ﷺ په زمانه کي نه وي سوی او یا یې هغه ﷺ امر نه وي کړی، هغه بدعت دی، یعني په دین کي نوی کار دی. او په دې خاطر بدعاتو کي سیییهٔ یعني بد بدعت دی.

ځواب:

که یو انسان چي لږ او ډېره پوهه ولري او د دین په مسائلو کي څه ناڅه پوهه ولري هغه به خامخا ووایي چي، د دوی دغه سوال سر تر نوکه غلط دی. دغه سي سوال کول د دوی پر جهالت او ناپوهی دلالت کوي، ځکه؛ قرآن کریم هم د نبي علیه السلام په زمانه کي نه و جمع سوی. بلکي د حضرت محمد ﷺ تر وفات وروسته لومړی وار د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه د خلافت په دور کي د حضرت عمر رضی الله عنه په مشوره سره جمع کړل سو او دوهم وار د حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه د خلافت په زمانه کي جمع کړل سو چي د قرآن کریم دا اوسنی ترتیب هم هغه د حضرت عثمان رضی الله عنه ترتیب دی.

همدا ډول د احادیثو ټول کتابونه د حضرت محمد ﷺ تر وفات وروسته جمع سوي دي لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - بخاري شريف:

۲ - ترمذي شريف:

۳ - ابوداؤد شريف:

۴ - موطا د امام محمد صاحب:

۵ - نسائي شريف:

۶ - ابن ماجه شريف:

او داسي نور د احاديثو کتابونه چي دي ټول د نبي عليه السلام تر زمانې وروسته جمع سوي دي.پورته مثالونه چي تاسو واوريدل، ايا دغه ټولو ته بدعت سيئة ويل کيږي.؟ايا دغه ټولي جمعي بدعت سيئة کارونه دي. ؟دغه ټول موږ پرېږدو؟ ايا د دغه ټولو نه موږ استفاده و نه کړو.؟

د غير مقليدينو له داسي پوښتنو څخه دا ښکاره کيږي چي دوی په حقيقت په دين سم پوهېدلي نه دي او د دين په امورو کي سمه پوهه نه لري. که دی د اسلام دين سم زده کړي او يا د اسلام تاريخ په سم ډول مطالعه کړي، کېداسي دوی په هغه صورت کي بيا داسي شکونه او شبهې پيدا نه سي او نه به داسي سوالونه را مخته کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حقیقت کې نه د قرآن کریم جمع کېدل، نه د احادیثو نبوي جمع کېدل او د فقهي تدوین بدعت دي. ځکه چي، دا په دین کي یو اضافه توب نه دی چي د دین د عباداتو یا اوامرو په برخه کي یو نوی اضافتوب راغلی وي. دا په حقیقت کي د دین یو تدویني شکل دی چي، که دا جمع د قرآن کریم او احادیثو نه وای سوې، کېدای سوای چي اوس د قرآن کریم یا احادیثي نبوي کومې برخي له موږ سره نه وای پاته او بل د فقهي تدوین هم کومه نوې زیاتونه په دین کي نه ده او نه کوم نوی عمل دین ته ور اضافه سوی دی.

د قرآن کریم هغه مسائلي او امور چي په ایاتونو کي دي او موږ د الله ﷻ له لوري په امر سوي یو او هغه سنتونه چي د حضرت محمد ﷺ په احادیثو کي دي او یا د قرآن کریم د ایاتونو تشریح چي په احادیثو کي سوې ده او په هغه باندي پوهېدل او له قرآن کریم او احادیثو څخه د هغه مسائلو او امرو را ایستل او د هغوی په تشریح او تطبیق باندي پوهېدل د هر چا کار نه دی بېله هغو علماء کرامو چي په دین کي د اجتهاد درجې ته رسېدلي وي او د اجتهاد شرائط یې پرځای کړي وي. نو همدا خبره ده چي زموږ ډېر، له ډېر نه هم ډېر نژدې ټول عام مسلمانان او د مسلمانانو د ټولې نژدې ټول علماء کرام، مشائح، محدیثین، او مفسیرین د دین په مسائلو کي د هغه چا په پله پل ایښی دی چي تر دوی یې په دین کي او د دین په بېلا بیلو اړخونو کي پوهه او ځراکت ډېر و.

دوهم سوال:

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجتهدین خو ډېر دي، ولې د تقلید لپاره دغه څلور مجتهدین غوره سول؟ او تقلید ولې په دې څلورو امامانو کې انحصار سو؟ ایا د دوی په حق کې د قرآن کریم یو ایت شریف راغلی دی او که یو حدیث شریف سته؟.

ځواب:

دا خبره چې، تقلید ولې په دې څلورو امامانو کې حصر سو؟، د دې خبرې حقیقت الله ﷻ ته ښکاره دی.

بله خبره دا ده که موږ نن ورځ د ورځنی ژوند په ټولو اړخونو کې یوه مسئله غواړو او په اوس وخت کې په هغه مسئله پسې د څلور ګونو مذاهبو فقهي کتابونه و پلټو، لومړی خو به له دې څلورو فقهو څخه په هره یوه کې هر مسئله په لږ لږ توپیر سره د قرآن کریم او احادیثي نبوي په رڼا کې پیدا کړو او بل اړخ ته د فقهي په کتابونو کې له کتاب الطهارت څخه نیولې تر کتاب الفرائضو پوري د دین په ټولو مسائلو کې به د نورو امامانو په پرتله د دغو څلورو امامانو او یا د دوی د شاګردانو اقوال په هر مسئله کې وینو او د دوی په پرتله د نورو امامانو اقوال به خال خال وي. په داسي صورت کې چې د ژوند په هر اړخ کې له دغو څلورو امامانو مبارکانو څخه اقوال رانقل سوي وي او د فقهي کتابونه ټول د دوی څلورو له اقوالو ډک وي، تاسو ووایاست چې په داسي وخت کې موږ د چا تقلید وکړو؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تعصب، بغض، نفرت، او د یوه بل له لوري مغرضانه تنبه نه وي نو دا به هرو مرو وویاست چي، د هغه چا تقلید باید وکړئ چي د هري مسئلې اړوند اقوال ولري.که موږ د تقلید لپاره درې، دوه یا یو امام غوره کړي وای په هغه صورت کي به هم تاسو د ولي اعتراض کولای.

دا چي دغو څلورو امامانو ته الله ﷻ بېل ځراکت، د قرآن کریم په تفسیر او تشریح کي بېله پوهه او د احادیثي نبوي په روح باندي پوره پوهه ورپه برخه کړې وه او د ټولني په عرف او عاداتو باندي پوهېدل، نو له همدې امله تقلید د دغو څلورو امامانو په تلې لوري کي حصر سو او د ټول امت اتفاق په دوی وسو.

دلته د تقلید په موضوع کي یوازي دا خبره هم نه ده چي دغو څلورو امامانو یا د دوی شاګردانو هرڅه وویل: نورو مسلمانانو په پټو سترګو ور سره ومنل. د دوی د ژوند په ورځو شپو کي او ددوی له دورې نه وروسته هم ډېر علماء کرامو وو چي، په قرآن کریم او احادیثي نبوي پوره پوهېدل، هغو علماء وخت په وخت د قرآني ایاتونو، احادیثو او فقهي مسائلو په تطبیق کي زیار ایستلی دی. دغه درې سره یې تطبیق کړي دي کومه فقهي مسئله یې د قرآن کریم او احادیثي نبوي خلاف نه ده بللې. له څلورو ګونو امامانو وروسته په لکونو علماء کرامو د قرآن کریم، احادیثي نبوي او فقهي مسائلو ترمنځ د تطبیق په چارو کي ماغزه خراب کړي دي. شپې یې تر سهاره روښي کړي دي خو بیا یې هم د دغو څلورو امامان واو مبارکانو اقوال د ځانونو لپاره ډېرې ګرځولي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا څه ساده خبره نه ده او نه هم داسي سوي دي چي، د څلورو امامانو پیروي یا تقلد په پټو سترګو سوی دی او یا فقهي مسائلي په ناپوهۍ کي منل سوي یا پر خلکو تپل سوي دي.

دا خبره عقلاً د منلو نه ده چي په کروړونو کسان دي چي، په هغوی کي، نوابغ،علماء کرام، پوهان او حاکمان وي او هغوی دي د یو څو کسانو یا یوې ډلي له لوري (چي، هغوی دي هم په علم او پوه کي او یا د دین په چارو کي تر دوی ډېره پوهه و نه لري) مطلق ناپوهان و شمېرل سي، بېله دې چي همدا خبره ببرته د دوی پر مخ ور ووهل سي.

شیخ احمد چي مشهور په ملاجیون رحمه الله سره دی وایي:

(والانصاف ان انحصار المذاهب في لاربعة و اتباعهم فضل الهي و قبوليةمن عندالله لامجال فيه للتوجيهات والا دلة) [53]

ژباړه: یعني د انصاف خبره داده چي مذهب په څلورو کي حصر کول او د دغه څلور مذاهبو اتباع کول فضل الهي دی او د الله تعالی له لوري قبولیت دی. په دې کي دلا ئلو او توجیهاتو ته کومه اړتیا نسته.

---

[53] - تفسيرات احمدية ٣٤٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خبره باید سترګې پټې نه سي چې، و دغو څلورو امامانو ته الله تعالی ﷻ د قرآن کریم او احادیثو په تفصیلي علم، درایت او استنباط کې بشپړ مهارت ور کړی و.

په دې اړه مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

(**بالجملة این چار امام اند که عالم را علم ایشان احاطه کرده است. امام ابوحنیفه رحمه الله، امام شافعي رحمه الله، امام مالک رحمه الله، امام احمد بن حنبل رحمه الله**) [54]

ژباړه: بالجمله دغه څلور امامان دي چې په ټوله نړۍ باندې د دوی علم احاطه کړې ده. ۱- امام ابوحنیفه رحمه الله. ۲- امام شافعي رحمه الله. ۳- امام مالک رحمه الله. ۴- امام احمد بن حنبل رحمه الله.

الله تعالی ﷻ په دې مصلحت خبر دی چې، ولي الله تعالی د څلورو په عدد کې داسې خصوصیت ایښی دی چې، الله تعالی ډېر شیان په څلورو کې حصر کړي دي. مثلاً: انبیا کرام او رسولان ډېر دي مګر جلیل القدر انبیاء څلور دي چې نومونه یې په لاندې ډول دي.

۱ - حضرت محمد ﷺ.

۲ - حضرت ابراهیم علیه السلام.

[54] - شرح موطا: ٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - حضرت موسی علیه‌السلام.

۴ - حضرت عیسی علیه‌السلام.

همدارنګه اسماني کتابونه ډېر دي مګر په دې ټولو کې څلور کتابونه مشهور دي.

اول: قرآن کریم.

دوهم: تورات شریف.

دریم: انجیل شریف.

څلورم: زبور شریف.

همدا ډول د الله تعالی ملائکې ډیرې دي مګر مقربې ملائیکې څلور دي چې،
نومونه یې په لاندې ډول دي.

۱ - حضرت جبرائیل علیه‌السلام.

۲ - حضرت مکائیل علیه‌السلام.

۳ - حضرت اسرافیل علیه‌السلام.

۴ - حضرت عزرائیل علیه‌السلام.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا ډول د حضرت محمد ﷺ، صحابه کرام ډیر دي مګر په دوی کي څلور کسان د ډیرو سترو ځانګړنو څښتنان دي چي، نومونه په لاندي ډول دي.

اول: حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه.

دوهم : حضرت عمر فاروق رضي الله عنه.

دریم : حضرت عثمان زینورین رضي الله عنه.

څلورم : حضرت علي کرم الله وجههُ.

همدا ډول د صوفیه کرامو یا د سلوکو طریقي ډیري دي خو په دې ټولو کي مشهوري یې څلور دي.

۱ - چشتیه طریقه.

۲ - نقشبندیه طریقه.

۳ - قادریه طریقه.

۴ - سهر ور دیه طریقه.

همدا ډول د الله ﷻ د قدرت علامې ډیري دي چي یو انسان یې په خپل ټول عمر هم نه سي شمېرلای او نه یې درک لګولای سي. الله ﷻ د خپل قدرت د اثبات لپاره په قرآن کریم کي ډیري علامې یادي کړي، خو په سورة غاشیه کي یې هم څلور غټې

(c) ketabton.com: The Digital Library

علامې را وړي دي لکه: ۱ - اوبه، ۲ - اسمان، ۳ - غر، ۴- مځکه. همداسي نور ډېر شيان سته چي الله تعالی ﷻ په څلورو کي حصر کړي دي. دا هم د الله ﷻ د قدرت له ځانګړو نښو څخه دي چي د مجتهيدينو د ستري ټولۍ څخه يې همدا څلور مجتهيدين داسي مشهور کړي دي چي نور اکثر مسلمان امت يې په فقهي مسائلو کي پيروي کوي. په داسي يوه حالت کي چي په هغه کي بېله دې چي سړی ووايي چي، دا د الله ﷻ د قدرت له علامو څخه يوه علامه ده نور د اعتراض کولو ځای يا پر بل مسلمان ورور باندي د يوه داسي عمل الزام لګلولو کي (چي هغه د هغه مسلمان ورور له وسه وتلې خبره وي) هيڅ ځای د الزام نه پاته کيږي.

که يو څوک د څلورو مذاهبو په رامنځ ته کېدو او يا د څلورو امامانو په پيروي چي ولي مذاهب څلور دي او يا ولي د دې څلورو امامانو پيروي کيږي کومه نيوکه کوي، نو بايد پر دغه ټولو څلورګنو اعتراض وکړي چي، داولي څولور دي او که دغه څلور مني نو بايد دغه څلور امامانو کي حصر هم ومني.

بله خبره داده چي مجتهدين حضرات خو ډېر دي مګر د دوی له جملې څخه د دغه څلورو مجتهدينو مذاهب وټاکل سول او د نورو مجتهدينو مذاهب که مدون سوي هم وو پاته سول چي اوس له منځ تللي دي ځکه چي هغو نورو ټولو مجتهدينو او د هغوی پيروانو د همدې څلورو امامانو پيروي په فقهي مسائلو کي غوره کړه نو په داسي وخت کي په يادو څلورو مذاهبو کي د يوه پيروي پر ټول امت مسلمه باندي لازمي او ضروري ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې اړه حضرت مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

(ولما اندرست المذاهب الحقة الاهذه الاربعة كان اتباعها اتباعاً للسواد الاعظم والخروج عنها خروجاً عن السواد الاعظم) [55]

دريم سوال:

غير مقليدين وايي: قرآن کريم يو دی، رسول ﷺ يو دی نو بيا ولې د مجتهدينو تر منځ اختلاف شته او سره له دې چې ټول مقلدين داهم وايي چې، څلور سره مذهبه حق دی.

ځواب:

غير مقليدين عجيبه سوالونه کوي چې اکثر بېله دې چې د مسلمانانو په اذهانو کې ګډوډی رامنځ ته کړي بله کومه ګټه باندې مرطب نه وي. دوی يو خواته غواړي چې په داسې سوالونو خپل حقانيت ثابت کړي بل لوري ته غواړي چې د عامو مسلمانانو او د هغوی د مشرانو او د دين د امامانو ترمنځ بې باوري، اختلاف رامنځ ته کړي. دوی وايي:

قرآن کريم او رسول ﷺ يو دي نو بيا ولې د مجتهدينو يا څلورو مذاهبو په منځ کې د مسائل پر سر اختلافات شته او سره له اختلافاتو بيا هم تاسو مقلدين حضرات واياست چې دا څلور سره مذاهب پر حق دي.

[55] - عقدالجيد ۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی د دې خبري ځواب ډېر ښکاره دی. تاسو راسئ چي اول د اسلام اول حالت ته وګورو او يوځه د صحابه کرامو ژوند مطالعه کړو چي، په هغه وخت کي اختلافات وو او که نه؟ او که وو ايا دغه سي اختلافات بد دي او که نه.

که موږ وګورو د قرآن کريم او حديث نبوي اول مخاطبين صحابه کرام وو او صحابه کرام مخامخ د نبي عليه‌السلام له فيض او برکت څخه برخمن وو، په همدې خاطر دوی مبارکان د قرآن کريم او احديثو په مفهوم او هدف ډېر ښه پوهېدل. کوم مراد يا هدف چي د قرآن کريم او احاديثو کي وو په هغو دوی ډېر ښه پوهه و او هغه ورته حاصل و. همدغه صحابه کرام زموږ لپاره لاز د هدايت دي.

صحابه کرامو د حضور ﷺ په حضور او وجود کي هم تر خپل منځ په ډېرو مسائلو کي اختلاف درلود.

مجتهدين مبارکان چي د صحابه کرامو او تابعينو پر نقش قدم روان دي او د هغوی پر اقوالو يې باور کړی دی او هم يې د دوی پر اقوالو اتباع کړې ده ځکه يې تر منځ اختلاف په مسائلو کي تر سترګو کيږي.

د صحابه کرامو د اختلافاتو په اړه په احاديثو کي راځي:

(**سئالت ربي عن اختلاف اصحابي ... الحديث**) نبي عليه‌السلام فرمايي:

ژباړه: ما د خپل رب ﷻ څخه د خپلو صحابه کرامو د اختلاف اړوند پوښتنه وکړه.الله تعالی ﷻ د وحيو په زريعه راته وويل: اې محمده! ستا صحابه زما په

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور کي داسي دي لکه د اسمان ستوري. د اسمان په ستورو کي د ځینو رڼا ډېره وي او د ځینو دا لږ وي(مګر روښنايي په ټولو کي وي).کوم څوک چي ستا د صحابه کرامو مسلک سره د صحابه کرامو د اختلاف اختيار کړي، هغه زما په حضور کي پر هدايت دی.[56]

داسي نه وه چي د صحابه کرامو اختلاف په ځاني اغراضو بنا و. د هغوی اختلاف پر اخلاص بنا و. په همدې خاطر دا د صحابه کرامو اختلاف بد نه و او نه دی بلکي ورته یو ښه اختلاف ویل سوی دی ځکه چي، همدا اختلاف سبب د دین د مسائلو د حل و ګرځېده او له دې امله د الله ﷻ د رحمت او د الله ﷻ د برکاتو د نزول لامل هم ګرځېدلی دی. ځکه نبي علیه‌السلام فرمايلي دي:

(**اختلاف امت رحمة**) ژباړه: زما د امت اختلاف رحمت دی. په پورته حديث شريف کي چي کوم اختلاف ته اشاره سوې ده، هغه دغه د صحابه کرامو او د آئمة اربعه وو اختلاف دی.

که چيري موږ داحاديثو د کتابونو مطالعه وکړو، د صحابه کرامو د اختلاف ډېر مثالونه به په لاس راسي مثلاً:

[56] - مشکوة شریف: ٥٥٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - شرمګاه ته لاس ور وړل یعني مسح کول د حضرت عمر رضي الله عنه په نېز اودس ماتوي او د حضرت علي رضي الله عنه او د حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه په نېز اودس نه ماته وي.

۲ - د جمهورو صحابه کرامو په نېز د دریاب په اوبو اودس روادی او د عبدالله ابن عمر رضي الله عنه په نېز مکروه دی.

۳ - د جمهورو صحابه کرامو په نېز د جمعې په ورځ عطر یعني خوشبویي وهل مستحب کار دی او د ابو هریرة رضي الله عنه په نېز یو واجب عمل دی.

۴ - د حضرت عمر رضي الله عنه او د حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه په نېز پر مړو ژړاکول سبب د مړي د ازیت یعني په تکلیف کېدو ګرځي او بي بي عائیشة صدیقةرضي الله عنها بیا دا خبره په کلکه ردوي.[57]

د صحابه کرامو د اختلاف دا ډول ډېر مثالونه د احادیثو په کتابونو کې سته خو دلته دومره بس دي چې ذکر سول. د تعجُب او حیران تیا خبره خو داده چې، غېر مقلدین پر مقلدینو حضراتو دا اعتراض کوي چې قرآن کریم یو دی او رسول ﷺ هم یو دی نو بیا ولې د امامانو یعني د مذاهبو تر منځ اختلافات سته. موږ مقلدینو خو دا خبره ثابته کړه چې موږ څلور ګوني مذاهب اختلاف لرو خو د دې اختلافاتو لامل مو ذکر کړ او دا هم ثابته خبره ده او موږ ثابته کړې هم ده چې، زموږ د څلورو

57 - الاعتدال في مراتب الرجال: ۲۰۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذاهبو اختلاف د شر، فساد او د خلکو په زړونو کي د وسوسو اچولو لپاره نه دی او نه هم یو پر بل باندي د بدعتیانو او یا د شرک د ټاپې لګولو لپاره دی. موږ اختلاف لرو خو سالم اختلاف.

خو که موږ له تاسو غېر مقل يځ ینو څخه پوښتنه وکړو چي ستاسو په منځ کي ولي اختلاف د مسائلو سته. سره له دې چي ستاسو نیوکه هم د څلورو مذاهبو پر امامانو او پیروانو هم دا ده چي، تاسو په دین کي لاري جوړي کړي دي او اوس چي موږ وینو ستاسو د امامانو تر منځ هم د دین په مسائلو کي یو لړ اختلافات سته.که تاسو د دې سوال په مقابل کي د نور وخت په څېر ووایاست چي یا موږ تر خپل منځ کوم مخالفت په مسائلو کي نه لرو، دا خبره به تر ډېره ناسمه نه وي؟ ځکه چي، هغه مسائلي چي ستاسو د امامانو تر منځ په کي اختلاف دی ډېر دي چي موږ یې دلته یو څو بېلګي د مثال په ډول راوړو.

۱ - غېر مقل يځ علامه شوکاني او نواب صدیق حسن خان غېر مقل يځ وايي: د عورت پټول په لمانځه کي شرط نه دی او مولوي و حید الزمان صاحب چي غېر مقلږځ دی بیا وايي چي، په لمانځه کي د عورت پټول شرط دی.[58]

۲ - نواب صدیق حسن خان صاحب وايي: مؤذن ته پر اذان کولو اجرت (مزدوري) روا نه ده [59] او مولوي و حید الزمان صاحب وايي: مؤذن ته پر اذان، مزدوري ور کول روا دي.[60]

---

[58] - هدیة الهدی: ۸٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - نواب صدیق حسن صاحب وايي: د اذان لپاره نارينه والی شرط نه دی، بلکي ښځه هم اذان کولای سي او نور غیر مقلدين بیا د اذان د کولو لپاره نارينه واالی شرط بولي.[61]

۴ - نواب صدیق حسن خان صاحب غیر مقلد وايي: اذان کول واجب دي[62] او مولوي وحيدالزمان صاحب بیا وايي: اذان کول سنت دی.[63]

۵ - مولوي وحيدالزمان صاحب غیر مقلد وايي: د قرآن کریم او حدیث نبوي څخه په مریض باندي دم کول جائز دی او نور غیر مقلدين حضرات بیا وايي: په مریض باندي دم کول د قرآن او حدیث څخه نه دی جائز.[64]

۶ - نورالحسن غیر مقلد وايي : مشت زني جائز ده[65] او مولوي عبدالجلیل صاحب غیر مقلد بیا وايي: نه ده جائز.[66]

همدا ډول د غیر مقلدينو تر خپل منځ (۲۴) اختلافي مثالونه، حضرت، مولانا، حافظ، قاري، مفتي، سید عبدالرحیم رحمه الله په خپله فتاوا رحیمیه کي هم را وړي

---

[59] - بدورالاهلة: ٤٦ مخ.
[60] - هدية الهدى ٨٧ مخ.
[61] - بدور الاهلة : ٤٦ مخ .
[62] - بدور الاهلة : ٤٦ مخ.
[63] - هدية الهدية : ٤٦ مخ.
[64] - اسرار اللغه پاره دهم : ١١٨ مخ.
[65] - عرف البحار : ٢١٤ مخ.
[66] - العزاب المهين : ٥٣ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، کولای سي چي د ښه ځان خبرولو لپاره فتاوایي رحیمیې. (۱- جلد، ۱۱۸ مخ) وګورئ.

څلورم سوال:

غیر مقلیدین وایي: دا څلور سره مذهبه چي اوس دي، څرنګه حق سي؟. سره له دې چي په دې څلورو کي به یو د دلائلو له مخي حق ته رسیږي ولي چي، ډېر یا متعدد نه سي کېدالای چي حق دي سي. داچي هر وخت حق یو وي ډېر نه وي نو باید لومړی د قرآن کریم او احدیثو پر اقوالو عمل وکړو او د تقلید کړی له غاړي وباسو.

ځواب:

موږ مقلدین منو چي حق یو دي. ستاسو تر سترګو یو حق دوه معلومیږي ځکه؛ د څلورو سره مذاهبو ماخذ یو دی چي، هغه قرآن کریم او د حضرت محمد ﷺ احادیث دي مثلاً:

د مکې مکرمې څلور طرفه دي (لمر لوېده، لمر خاته، شمال او جنوب) د دغو څلورو سره خواوو څخه مکې مکرمې ته لمونځ کیږي. د هر طرف خلک د مکې مکرمې هغه لوري ته مخ کوي چي کوم طرف یې دوی ته مخامخ وي. مثلاً:

د لمرخاته د لوري خلک د مکې مکرمې د لمرخاته لوري ته مخامخ وي او لمونځ ورته کوي. د لمر لوېده د لوري خلک، د مکې مکرمې د لمر لوېده و لوري ته د لمانځه پر وخت مخ کوي. همداسي د شمال او جنوب د اړخونو خلک هم کوي. یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوری هم داسي نه کوي او نه مکلف دي چي، ټول دي د مکې مکرمې یوه لوري ته ولاړ سي او ټول دي د لمانځه پر وخت پر هغه یوه لوري و دریږي.

دلته که څه هم موږ ګورو چي، هر طرف ځان ته دی او له هغه بل لوري څخه بېل دی خو دلته اصلي مرکز یو دی چي هغه مکه مکرمه ده او ټول د الله ﷻ په امر و دې یوه لوري ته په عبادت کولو امر سوي دي.دلته د غېر مقلدینو ورونو په وړاندي دا پوښتنه پیدا کیږي چي ایا دغه مسلمانان چي بیت الله شریفي ته له هر لوري لمونځ کوي،تر خپل منځ مختلف دي او که د ټولو د عقیدې او عبادت ځای یو دی چي، هغه مکه مکرمه ده.

د دې پوښتني په ځواب کي به خامخا غېر مقلدین دا ووایي چي، د ټولو مخ یوه مرکز ته دی چي هغه مکه مکرمه ده. نو موږ د غېر مقلدینو په وړاندي وایو چي، همداسي مسئله د څلورو مذاهبو یا د څلورو مجتهدو امامانو د اجتهاد هم ده. هغه داچي، د څلورو سره مذاهبو د مسائلو د استنباد او توجه مرکز یو دی چي هغه قرآن کریم او احادیث نبوي دي او په همدغه قرآن کریم او احادیثو عمل کوي او له دغو دوو دیني اصلونو ور ها خوا په بل څه باور او عقیده ساتل او عمل ور باندي کول کفر او بد بولي.

کوم اختلاف چي د دغو څلورو مذاهبو د امامانو تر منځ د دین په مسائلو کي سته، د هغو لامل دادی چي، هر امام د دین په فروعي مسائلو کي خپلو اصولو او قواعدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته کتلي دي چي همدغه اصول او قواعد يې هم په قرآن کريم او احاديثو بنا دي نه په خپله رايه، نو په همدې خاطر په مسائلو کي کله کله اختلاف راغلی دی مثلاً:

په بخاري شريف کي له عبدالله ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی، حضرت محمد ﷺ چي، د بني قريظه وو په واقعه کي صحابه کرامو ته وفرمايل:

(لا يصلين احد کم، الا بني قريظه)

ژباړ: ستاسو څخه هر يو دي لمونځ نه کوي مګر په بني قريظه کي، په لاره کي د لمانځه وخت سو. د صحابه کرامو په منځ کي درايي اختلاف پېښ سو. يوې ډلي صحابه کرامو د نبي عليه السلام د وينا په ظاهري الفاظو عمل وکړ او ويل يې: موږ په لاره کي د ماځيګر لمونځ نه کوو او د صحابه کرامو بلي ټولۍ ويل: موږ په لاره کي لمونځ ادا کوو ځکه؛ د نبي عليه السلام موخه او مقصد دا وچي تاسو بنو قريظه ته ژر ولاړ سئ.

دلته موږ وينو چي د صحابه کرامو هري ټولۍ د خپلي رايي سره سم لمونځ ادا کړ. اوس چي کله دا پېښه و حضرت محمد ﷺ ته وړاندي سوه، هغه ﷺ يوې ډلي ته هم منع و نه ويل او نه يې يوه ډله صحابه کرام په خپل عمل ګرم و بلل.[67]

[67] - بخاري شريف : ٥٩١ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې جملې څخه نور هم ډېر احادیث سته او هم د قرآن کریم ډېر ایاتونه سته چې مجمل وي، ځیني علماء کرام، مجتهدین او مفسرین یې د الفاظو و ظاهر ته ګوري او ځیني نور یې بیا د الفاظو و باطن یعني معنی ته ګوري.

موږ و غېر مقلدینو حضراتو ته وایو: که دوی په رښتیني ډول د څلورو مذاهبو د څلورو سره امامانو په دیني مسائلوکي دخیل، اوصول او قواعدو ته په ښه او غېر تعصوبي او مغریضانه ډول ونه ګوري او د څلورو سره مذاهبو فقهي کتابونه و ګوري او مسائلي یې له قرآن کریم او احایثي نبوي ﷺ سره پرتله کړي دا به هرو مرو ورته ښکاره سي چې، رشتیاهم د مقل ديینو ټولي فقهي مسائلي له قرآن کریم او احادیثو څخه استنبات سوي دي. یوه هم دوی له ځانه، نه ده جوړه کړې او دا به هم ورته معلومه سي چې، د څلورو مذاهبو دا امامانو اجتهاد بل غرض نه و، یوازي د ځینو ایاتونو او احادیثو (لکه مخکي چې مو اشاره ورته وکړه) د اجمال په صورت کي دی چې، یوه مجتهد له یوه ایات یا یوه حدیث شریف په مفهوم یو رنګ پوهېدلی دی او بل مجتهد بیا بل رنګ پوهېدلی دی.

پنځم سوال:

دا چې تاسو مقلدین وایاست چې څلور سره مذهبه حق دي، بیا ولي تاسو د یوه امام تقلید کوئ؟

ځواب:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې سوال ځواب د شخصي تقلېدو په بيان کې مخکې په ښه ډول او وضاحت سره ذکر سو. دلته مې دا سوال له دې امله را وړ چې، ستاسو ور پام کړم چې، غېر مقلېدين دا سوال هم کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عوامو لپاره يوه توصيه

(و انماحق العوام ان يومنوا ويسلموا و يشتغلو بعبادتهم و معايشهم و يتركوا العلم للعلماء فالعامي لويزني و يسرق كان خيراً له من ان يتكلم في العلم فانه من تعلم في الله و في دينه من غير اتقان العلم و قع في الكفر من حيث لايدري .
[68])

ژباړه: د عوامو لپاره دا لازمه ده چي، ايمان او اسلام قبول کړي په خپل عبادت او د ژوند تېرولو په چارو کي مشغول سي. د علم (او عقائدو) په خبرو کي دي مداخله نه کوي. عقائد او نور فقهي مسائل دي علماء کرامو ته وسپاري. د عوامو لپاره په علمي مسائلو کي مداخله کول تر غلا او زنا کولو ډېر بده او خطرناکه ده.ځکه؛ کوم څوک چي په علمي مسائلو کي پوهه او مهارت نه لري او هغه کس د الله تعالی په دين او د دين په مسائلو کي بحث او خبري کړي يا يې کوي، امکان لري په داسي لاره روان سي چي هغه به کفر او ګمراهي وي او دی به په دين کي د خپلي ناپوهۍ له امله نه وي خبر، نفس او شيطان به يې د ناپوهۍ له امله د کفر او ګمراهۍ کندي ته ور وغورځوي.

د عوامو وروڼو لپاره دا په کار ده چي د يوې مسئلې د حل لپاره د دين علماء کرامو ته ورسي او د يوې مسئلې حکم (پر ځای د دې چي خپله يې حل کړي) له علماء کرامو څخه يې معلوم کړي او عوامو وروڼو ته دا هم نه ښايي او نه ورته جائز ده چي

[68] - احياالعلوم : ٣ جلد، ٣٥ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عقائدو او فقهي په هغه باریکو مسائلو کي بحث وکړي چي له کتابه یې زده کړي نه وي ځکه چي، ډېر ځله عوام په هغو مسائلو کي چي له یوه او بل عالم او یا یوه او بل چا څخه اوري، د وخت په تېرېدو سره ترې هېرېږي او په هغو کي غلطي کوي.

په یوه حدیث شریف کي راځي: ژباړه، یو شخص حضرت محمد ﷺ ته راغی او ورته وېې ویل: اې د الله تعالی رسوله! ماته د علم بارکي را وښیه. نبي علیه السلام له دغه کس څخه پوښتني وکړې او ورته ویې ویل:

۱ - تا د الله تعالی ﷻ معرفت حاصل کړی دی؟.

۲ - تا د الله تعالی ﷻ حقوق ادا کړي دي؟.

۳ - تاته د مرګ د راتلو وخت معلوم دی؟.

۴ - تا مرګ ته تیاری نیولی دی؟.

په اخر کي نبي علیه السلام ورته وویل: ته اول ولاړ سه بنیاد مظبوط کړه او بیا راسه چي زه و تاته د علم بارکي در وښییم.[69]

درنو لوستونکو! او مسلمانانو وروڼو دا هر مسلمان ته ښکاره ده چي د حضرت محمد ﷺ ژونداو راتلو دي نړۍ ته لکه د نورو انبیاء کرامو د دې هدف لپاره وو چي، د الله تعالی ستر مخلوق انسان څرنګه د ذلت او ګمراهۍ له لارې چي نفس او

[69] - جامع بیان العلم : ۱۳۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیطان ورته غوره کړې ده را و ګرځوي او د خپل خالق الله تعالی ﷻ و لوري ته یې مخ واړوي. د بتانو له عبادته یې را وګرځوي، له شرک او بد بختۍ څخه یې را بېل کړي او د الله تعالی ﷻ د عباداتو ډول او د واحد خدای ﷻ د وحدانیت مفکوره یې و مغزو ته ور د ننه کړي او له هغې لاري څخه یې منع کړي چې د الله تعالی ﷻ د قهر او غضب سره مخامخ کیږي او هغه لاره ورته وښیي چې د الله تعالی ﷻ رضا او خوښي په کښې وي خو بیا هم چې کله له ده مبارک څخه یو صحابي د علم د بارکۍ پوښتنه کوي چې ځان د هدایت و لوري ته نژدې کړي. هم دی مبارک ځواب نه ور کوي او ورته وایي: چې تا د الله ﷻ معرفت حاصل کړی؟ تا د الله ﷻ حقوق ادا کړي دی، تا ته د مرګ د راتلو وخت معلوم دی، تا مرګ ته تیاری نیولی دی؟.هغسې ځواب لکه سائل چې یې غواړي نه یې ورکوي. ځکه چې، دلته دوې خبرې دي، یو خوا ته حضرت محمد ﷺ غوښتل چې سائل لومړی د هغه څه زده کړي ته و هڅوي چې د دین په زده کړه کې لومړۍ خبري دي ځکه چې تر دې وخته د سائل پوهه او استعداد هم دومره و او بل حضرت محمد ﷺ ته معلومه سوه چې سائل د دې وړتیا نه لري چې د دغسې علمي مسئلو ادراک دي وکړي. نو زه هم د پورته حدیث شریف له فهم څخه دا مطلب افاده کوم چې د غسې بحثونه د عوامو لپاره هیڅ معنی نه لري چې خپل وخت په مشغوله کړي.

عوامو ته په کار ده چې، د دین په مسائلو کې د علماء سره بحث ونه کړي. یوازي له علماء څخه د دین د مسائلو په اړه چې دوی ور سره مخ کیږي پوښتني وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وربانديي باور وکړي. که عوام داسي و نه کړي تل به د نفس او شيطان په لومو کي بند وي او د الله ﷻ له قهر او غضب سره به ځکه مخامخ وي چي نه يې خپله د دين مسائلي زده کړي وي او نه د علماء کرامو خبرو ته غوږ ږدي.

موږ ډېر عاجزه يو، الله تعالی دي موږ ته ول له داسي يو او بل ډول عقائدو څخه وساتي لکه څرنګه چي نن ورځ ځينو مسلمانانو خپلي کړي دي. دغه د ګډو وډو عقائدو کسان بل هدف او مقصد نه لري.يوازي او يوازي په دې فکر کي دي چي څرنګه د عامو او په دين او خپل مذهب باندي د ناخبرو خلکو په زړونو کي وسواسه ورپيدا کړي او فکرونه يې ګډ وډ کړي او خپلو اسلافو، علماء کرامو او خپلو مشرانو لکه پلار او نورو سره يې په اختلاف کي واچوي او د يو او بل ډول پوښتنو او په خپلو علماء کرامو باندي د پوښتنو، بې باوريو پيدا کولو او له هغوی سره په اختلافاتو پيدا کولو کي يې د ځان په لور ور وبولي او دغه وسواسه اچوونکي له نالوستو کسانو څخه د خپلي لاري حقاينت ورک او د خپلي لاري حقانيت ورته ثابت کړي.

دا کسان چي غېر مقليدين دي، ددوی دا عقيده ده چي، څلور سره مذهبه (هغه که حنيفي مذهب دی، که شافعي مذهب دي، که مالکي مذهب دی، که حنبلي مذهب دی) باطل دي.

غېر مقلد او په ناپوهي کي لامذهبه ځان جوړول د دوی شعار دی، د خپل نفس د غوښتونو پيروي کول، د مجتهيدينو تقليد کول باطل او شرک بلل دا د دوی کارونه او عقائد دي. موږ وايو: داسي کار کول يو حرام کار دی. دغسي عقيده درلودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبب د ګمراهۍ ګرځي. ځکه د غېر مقليدينو پېشوا مولانا محمد حسين بټالوی وايي:

د غېر مجتهد لپاره دا جائزه نه ده چي د مجتهدينو څخه تېښته وکړي [70] يعني د عوامو لپاره دا ضروري ده چي د يوه مجتهد تقليد وکړي او د خپل مجتهد په اقوالو با ور وکړي.له دې خبري وروسته مولانا محمد حسين بټالوي د دې خبري ښه وضاحت کوي دی وايي:

زما د ۲۵ کالو تجربه ده. او دارا ته معلومه سوېده، هغه کسان چي علم نه لري او ځان ته د مجتهد منسب ور کوي او د حقيقي مجتهدينو تقليد پرېږدي، داسي کسان په اخر کي د اسلام مبارک دين سره خدای په اماني وکړي او يا ځيني يې عيسايان سي او ځيني يې بيا لامذهبه سي. [71]

هم دغسي د غېر مقليدينو مشر نواب صديق حسن خان د خپلو غېر مقليدينو په اړوند وايي:

(فقد نبت في هذه الزمان فرقة ذات سمعة ورياء تدعي انفسها علم الحديث والقران و العمل و العرفان) [72]

70 - اشاعت السنة : ۱۱ جلد ۲۱۱ مخ.
71 - اشاعت السنة : ۱۱ جلد، ۵۳ مخ.
72 - الحطه في ذكر صحاح الستۂ : ٦٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: په دغه زمانه کي يوه ډله پيدا سوېده چي شهرت خوښوونکي دي او ريا کاره دي. د علم د نه شتون سره ځان د علم او عمل عاملين بولي. سره له دې چي په دوی کي د علم، عمل او عرفان بوی هم نسته.محترم حسن خان صاحب په پورته خبرو پسي زياتوي.

(**فياللعجب اين يسمون انفسهم الموحدين المخلصين و غېر هم بالمشركين و هم اشد الناس تعصباً و غلواً في الدين**)

ژباړه: ډېره د تعجب خبره ده. غېر مقليدين خپل ځانونه خالص موحدين بولي او مقليدين مشرک بولي. سره له دې چي غېر مقليدين خپله په ټولو خلکو کي متعصب او غالي دي. حسن خان صاحب خپل دغه مضمون په دغه جمله پای ته رسوي.

(**فما هذا دين الافتنة في لارض و فساد کبير**)

ژباړه: دغه لاره کومه چي غېر مقليدينو غوره کړې ده چي په دين کي د ناخبرۍ يا په دين کي د خپلي بې علمۍ سره سره ځانونه مجتهدين بولي) کوم دين نه دی، بلکي دا په مځکه کي فتنه او لوی فساد دی.

د غېر مقليدنو د مشرانو له عباراتو څخه دا ښکاره سوه چي هر هغه څوک چي د اجتهاد مرتبې ته نوي رسېدلی بايد دغه کس ضرور د يوه امام تقليد وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلورو امامانو تقليد او په څلورو امامانو کې د تقليد حصر کېدل د جهمورو علماء کرامو په قول دا د الله تعالی ﷻ له لوري موږ ته يو لوی نعمت را کړل سوی دی. په هر وخت کې محدثين، مفسيرن او علما ء کرام دا وضاحت کوي، کوم څوک چې له تقليد څخه منکر او له ځان څخه غېر مقليد جوړ وي، دا داسي مثال لري لکه: اوښ چې بېله مهاره وي.ځکه؛ دی د خپل نفس په غوښتونو عمل کوي او د اهل بدعت له ډلي څخه شمېرل کيږي. داسي کسان په هيڅ صورت کې د اهل سنت والجماعت څخه نه دي.

د عوامو لپاره ښه خبره هغه ده کومه چې د امام غزالي رحمه الله له ويناوو معلوميږي چې وايي: عوام خلک دي د دين په مسائلو کې اختلاف نه کوي. ځکه چې، له دوی سره په دين کې پوهه نه وي. د خپلي ناپوهی له امله ځانونه د ګمراهی او بې ايمانی کندي ته ټېل وهي. د دين مسائلي دي و علماء کرامو ته پريږدي او دوی دي پر هغه مسائلو باور وکړي چې د علماء کرامو له لوري ورته ويل کيږي تر څو د علماء کرامو په اتباع سره هغه څه لاس ته راوړي په کومو سره چې د الله تعالی ﷻ راضا حاصليږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله مذهب د امام اعظم صاحب مبارک رحمه الله.....

امام اعظم ابو حنیفه، یعني نعمان بن ثابت کوفي رحمه الله.

امام اعظم رحمه الله چي اصلي نوم یې نعمان رحمه الله دی، کنیت یې ابو حنیفه دی او لقب یې امام اعظم دی. د هجرت په اتیایم (۸۰) هـ کال په کوفه کي د ثابت رحمه الله په کور کي یې و دې نړۍ ته سترګې پرانستلې. د تاریخ په پاڼو کي د کابل بلل سوی دی چي د اسلام په اوایلو کي یې د کورنۍ مشران کوفې ته تللي وو.

امام اعظم رحمه الله عرب نه بلکي عجمي و. ده مبارک د عمر په شل کلنۍ کي په تعلیم (زده کړه) پیل وکړ. د خدای ورکړي استعداد او ښې حافظې له مخي یې ډېر ژر د قرآن کریم او احادیثو په زده کړه کي یې ډېر پر مختلګ وکړ او ډېر ژر یې د اجتهاد درجې ته ځان ورساوه تر څو په فقهي مسائلو کي یې د نبوغ درجه تر لاسه کړه.

د علم ادب، علم النساب او د علم کلام تر زده کړي وروسته یې د فقهي د علمي زده کړي لپاره د وخت د مشهوره عالم امام حماد صاحب رحمه الله په درس کي برخه واخیستـه.

د امام اعظم رحمه الله د استاذانو شمېر نژدې څلور زرو (۴۰۰۰) ته رسیږي مګر پر امام اعظم رحمه الله باندي، د ډېر شفقت او مهربانۍ له کبله چي پر ده مبارک یې لرله، د حماد رحمه الله نوم ډېر د یاد ولو وړ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام اعظم رحمه الله چي کله د درس او تدریس سلسله پیل کړه.له لیر ځایونو څخه د دین د زده کړي لپاره د دین طالبان د پتنګان په څېر پر رامات سول او د امام صاحب په درسونو به یې خپله علمي تنده ماتوله.

علامه کردري رحمه الله وايي: اته سوه (۸۰۰) فقها، محدیثین، صوفیاکرام او مشائخ د امام اعظم رحمه الله په شاګردانو کي راځي.

امام اعظم رحمه الله په خپل وخت کي د فقهي علم د اسلامي قانون د جوړولو لپاره د څلویښتو (۴۰) جیدو (سترو) علماء کرامو یو مجلس جوړ کړ چي له ډېر جر او بحث وروسته د دغه مجلس له خوا څخه د حنیفي فقهي په نامه یو داسي تل پاته او ژوندی اسلامي قانون جوړ کړل سو چي دغه فقهي قانون پر خپل جامعیت په خپله شاهدي ورکوي.

د همدغه مجلس له خوا چي کومي مسائلي له قرآن کریم او احادیثي نبوي څخه استنبات سوې د هغو مسائلو شمېر له (۱۲۷۰۰۰۰) دوولس لکه اویا زرو څخه هم زیات و. له دې امله حنیفي فقهي ته فقه شورایي هم ویل کیږي.

که څوک دا ووایي چي، ولي امام صاحب دا قانون جوړ کړ چي باید ووایم:د صحابه کرامو په وخت او زمانه کي. د صحابه کرامو هغه ډلي چي په اسلامي فقه او اجتهاد کي یې لاس درلود، دهغه وخت د اسلامي حکومت (اسلامي خلافت) په هر ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دې علماء کرامو شتون درلود. کوم مسائل چې به دوی ته وړاندي کېدل هغه به يې د قرآن کريم، احاديثي نبوي او اجتهاد په رڼا کي حل کول.

کله چې د صحابه کرامو د ټولي وروستنی صحابي حضرت ابوالطفيل ﷺ په (۱۱۰ ه) کي وفات سو، دغه ستر مسؤليت د صحابه کرامو د شاګردانو يعني، تابعينو ته ور د غاړي سو.

د تابعينو په زمانه کي اووه (۷) داسي ستر ځايونه وو چې، د احاديثو او نبوي علومو مراکز بلل کېدل. په دې مراکزو کي د فتواګانو اړوند مسائل د هغه وخت د جيدو علماء کرامو له خوا حل کېدل.

د هغو اوو (۷) مراکزو نومونه په لاندي ډول دي.

۱ - مدينه منوره. ۲ - مکه مکرمه. ۳ - بصره. ۴ - د مشق. ۵ - مصر. ۶ - کوفه. ۷ - يمن.

په دې مراکزو کي د علميت له پلوه د پام وړ مقام کوفې درلود ځکه؛ په کوفه کي په زرګونو صحابه کرامو ژوند کړی و او د حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ او ابو هريرة ﷺ په شان صحابه کرامو په کوفه کي په زرګونه شاګردان پرينبسي وو. په هم دې خاطر کوفه د علم الحديث او فقهي علومو له کبله د خلکو د رجوع يوه ښه مرجع بلل کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۱۲۰) هـ له مخه د کوفې د امام،د حديثو د حافظ او د هغه وخت د فقهي د ستر استاد ، حماد صاحب رحمه الله په درس او د هغه په درس ګاه کي، د ده د شاګردانو په ډله کي تر ټولو ممتاز او ذهين طالب علم امام اعظم رحمه الله و.

د ستر استاد حماد رحمه الله له وفات وروسته، د ده د درسګاه مدرس امام اعظم رحمه الله سو. کله چي امام اعظم صاحب رحمه الله په دې منسب کښېنوست، د خپلې زيرکتيا له مخي يې په هر لوري د خپل فکر سپرلی ځغلول. ده ته دا څرګنده سوه چي، په نن وخت کي کوم علماء کرام موجود دي. سبا به نه وي. که نن ورځ د دوی له وجود څخه ګټه وا نه خستل سي، کېدای سي سبا دغه د علم ستر دريابونه زموږ له لاسه وتلي وي او بيا به وچي شونډي ګرځو او داهم يوه څرګنده خبره ده چي په هروخت کي نوي نوي مسائل رامنځ ته کيږي.

نو دا يوه اړينه خبره ده چي، نن ورځ يو داسي قانون جوړ کړل سي چي د راتلونکونسلونو د ژوند لپاره ځراغ و ګرځي او دا قانون بايد داسي ترتيب سي چي د انساني ژوندانه و هر اړخ ته په کي ځای ور کړل سوی وي.دغو اړتيا وو ته په کتو سره امام اعظم رحمه الله په خپلو زرګونو شاګردانو کي وکتل، د هغوی له نقلې څخه يې څو کسه د هغوی د لوړو استعدادونو او زرکتياوو له مخي غوره کړل چي شمېر يې نژدې څلوېښتو ته رسيږي اونومونه يې په لاندي ډول دي:

۱ - امام زفر رحمه الله چي په ۱۵۸هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ - امام داؤد طايي رحمه الله چي په ۱۲۰ هـ کي وفات سوی دی.

۳ - امام حبان بن علي رحمه الله چي په ۱۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۴ - امام زهير بن معاويه رحمه الله چي په ۱۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۵ - امام حماد بن امام اعظم رحمه الله چي په ۱۷۶ هـ کي وفات سوی دی.

۶ - امام شريک بن عبدالله رحمه الله چي په ۱۷۸ هـ کي وفات سوی دی.

۷ - امام عبدالله بن مبارک رحمه الله چي په ۱۸۱ هـ کي وفات سوی دی.

۸ - امام محمد بن نوح رحمه الله چي په ۱۸۲ هـ کي وفات سوی دی.

۹ - امام ابوسعيد يحيى بن ذکريا رحمه الله چي په ۱۸۴ هـ کي وفات سوی دی.

۱۰ - امام اسد بن عمرو رحمه الله چي په ۱۸۸ هـ کي وفات سوی دی.

۱۱ امام علي بن مسهر رحمه الله چي په ۱۸۹ هـ کي وفات سوی دی.

۱۲ امام عبدالله بن ادريس رحمه الله چي په ۱۹۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۳ امام علي بن طيان رحمه الله چي په ۱۹۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۴ امام وکيع بن جراح رحمه الله چي په ۱۹۷ هـ کي وفات سوی دی.

۱۵ امام يحيى بن سعيد القطان رحمه الله چي په ۱۹۸ هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶ امام ابو حفص بن عبد الرحمن رحمه الله چي په ۱۹۹ هـ کي وفات سوی دی.

۱۷ امام خالد بن سلیمان رحمه الله چي په ۱۹۹ هـ کي وفات سوی دی.

۱۸ امام حسن بن زیاد رحمه الله چي په ۲۰۴ هـ کي وفات سوی دی.

۱۹ امام مکي بن ابراهیم رحمه الله چي په ۲۱۵ هـ کي وفات سوی دی.

۲۰ امام مالک بن مغول رحمه الله چي په ۱۵۹ هـ کي وفات سوی دی.

۲۱ امام مندل بن علي رحمه الله چي په ۱۲۸ هـ کي وفات سوی دی.

۲۲ امام عمرو بن ممون رحمه الله چي په ۱۷۱ هـ کي وفات سوی دی.

۲۳ امام ابو عصمه رحمه الله چي په ۱۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۲۴ امام قاسم بن معین رحمه الله چي په ۱۷۵ هـ کي وفات سوی دی.

۲۵ امام هیاج بن بسطام رحمه الله چي په ۱۷۷ هـ کي وفات سوی دی.

۲۶ امام ابو یوسف رحمه الله چي په ۱۸۲ هـ کي وفات سوی دی.

۲۷ امام هشیم بن بشیر السلمي رحمه الله چي په ۱۸۳ هـ کي وفات سوی دی.

۲۸ امام فضیل بن عیاض رحمه الله چي په ۱۸۷ هـ کي وفات سوی دی.

۲۹ امام محمد بن الحسن رحمه الله چي په ۱۸۹ هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۰ امام یوسف بن خالد رحمه الله چي په ۱۸۹ هـ کي وفات سوی دی.

۳۱ امام فضل بن موسی رحمه الله چي په ۱۹۲ هـ کي وفات سوی دی.

۳۲ امام حفص بن غیاث رحمه الله چي په ۱۹۴ هـ کي وفات سوی دی.

۳۳ امام هشام بن یوسف رحمه الله چي په ۱۹۷ هـ کي وفات سوی دی.

۳۴ امام شعیب بن اسحاق رحمه الله چي په ۱۹۸ هـ کي وفات سوی دی.

۳۵ امام ابو مطیع بلخي رحمه الله چي په ۱۹۹ هـ کي وفات سوی دی.

۳۶ امام عبد الحمید رحمه الله چي ۲۰۳ هـ کي وفات سوی دی.

۳۷ امام ابو عاصم النبیل رحمه الله چي په ۲۱۲ هـ کي وفات سوی دی.

۳۸ امام حماد بن دلیل رحمه الله چي په ۲۱۵ هـ کي وفات سوی دی.

۳۹ امام نضر بن عبد الکریم رحمه الله چي په ۱۲۹ هـ کي وفات سوی دی.

۴۰ امام عافیه بن زید رحمه الله چي په ۱۸۰ هـ کي وفات سوی دی.

دغه علماء کرام چي پورته یې نومونه یاد کړل سول د خپل وخت مجتهدین او جید علماء کرام وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې ځلوېښتو علماء کرامو له جملې څخه لس (۱۰) یا دوولس (۱۲) یې داسې عالمان وو چې تر خپل منځ یې ځانګړې ناستې یا مجلسونه درلودل. دغو علماء کرامو د خپلې ښې وړتیا له مخې د پورته یادو ځلوېښتو علماء کرامو پر مجالسو ځانګړې نظارت درلود.

د دغه مخصوص مجلس غړي، امام ابو یوسف رحمه الله، امام زفر رحمه الله، امام داؤد طائي رحمه الله، امام یوسف بن خالد رحمه الله، یحیی بن ذکریا رحمه الله، امام محمد رحمه الله، عبدالله بن مبارک رحمه الله وو. همدا ډول په دغه مجلس کې امام ابو حنیفه رحمه الله هم خپله ګډون درلود.[73]

د هم دغه فقهي مجلس په اړه امام وکیع بن جراح رحمه الله او امام شافعي رحمه الله وایي:

(د امام ابو حنیفه رحمه الله په کار کې به څنګه غلطیا پیداسي) له امام صاحب سره په کارونو کې ابویوسف رحمه الله، حفص بن غیاث رحمه الله او د حبان رحمه الله په څېر د حدیثو پوهان موجود دي. د عربي لغاتو استاد او ماهر قاسم بن معین رحمه الله ور سره ملګری و. همدا ډول د نفیر طایي رحمه الله، فضیل بن عیاض رحمه الله په څېر د تقوی او پرهېزګارۍ ځراغان ور سره ملګري وو. په داسې حال کې چې، له چاسره داسې ستر کسان ملګري وي په هغه وخت د غلطۍ امکان تر ډېر حده نه وي او که کله کومه غلط فهمي رامنځ ته هم سي په هم هغه مهال یې د حل لارې چارې لټوي څکه چې،

---

[73] - الجواهر المضية : ١ جلد، ١٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوم ځای کي چي کوم کارونه د یوه فکر پر ځای د ډېرو فکرونو او پوهو علماء کرامو له خوا حل کېږي تل یې نتیجه ښه وي.[74]

ټول علماء کرام، پر دې خبر یوه خوله دي چي، امام اعظم رحمه الله تابعي دی. د صحابه کرامو څخه یې د حدیثو روایات په ثبوت رسېدلي دي.

امام اعظم ابو حنیفه رحمه الله د ټولني د اصلاح او سیاست لوړ شخصیت یادېږي او د ټولني د اصلاح او سیاست په رازونو پوهېدل، حق ویل، د باطل مخ نیول، د اسلام او دین پر مخ بېول، حنیفي فقهي ته ترتیب ور کول، دا ټول داسي حیرانوونکي کارونه دي چي، د تاریخ د پام وړ برخه ګرځېدلې ده.

دغسي د علم او د ښه فکر خاوند، زاهد، متقي او مجاهد کس د خپلو پورته یادو، لوړو لوړو کارنامو سره سره له دې بېوفا نړۍ څخه په ۱۵۰ هـ کي سترګي پټي کړې او د ابدي ژوند پر لوري یې سفر وکړ.

انا لله و انا الیه راجعون.

که از آن دم که تو سفر کردي | از حلاوت جدا شدیم چو موم
همه شب چو شمع می سوزیم | ز اتشش جفت وزانګبین محروم
در فراق جمال تو مارا | جسم ویران وجان ازاد چون بوم

[74] - جامع المسانید : ۳۳ مخ.ړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هان عنان را بدین طرف برتاب　　زفت کن پیل عیش را خرطوم

بي حضورت سماع نیست حلال　　همچو شیطان طرب شده مرجوم

یک غزل بي تو هیچ گفته نشد　　تا رسید آن مشرفه مفهوم

پس بزوق سماع نامه تو

غزل پنج و شش بشد منظوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله د انس زوی، انس رحمه الله د مالک زوی او هغه د ابي عامر زوی دی.

د امام مالک رحمه الله اصلي نوم مالک رحمه الله دی. لقب یې امام دار الهجرة دی او کنیت ابو عبدالله دی.

امام مالک رحمه الله د صحیح روایاتو لمخي په (۹۳) هـ سنه کي، د مدینې منورې په ستر ښار کي و زېږد.

امام مالک رحمه الله په خپل وخت کي د مدینې منورې د احادیثو امام، فقهي، زاهد او د ډیري لوړي هستی، شخصیت و.

د موطا په نامه کتاب یې د حدیثو په فن کي خورا ډېر مشهور دی. د امت محمدي علماء کرام ورته په ډېره درنه سترګه ګوري.

امام مالک رحمه الله لکه څرنګه چي، په مدینه منوره کي زېږېدلی دی، همداسي په مدینه منوره کي د څلمیتوب دورې ته هم رسېدلی دی او په همدغه ښار کي یې و زده کړو ته هم مخه کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله د قرآن کریم د قرآئت سند له امام القراء ابو ثالث نافع بن عبدالله څخه تر لاسه کړی دی. همدا ډول د احادیثو له زده کړي سره یې له ماشومتوب څخه مینه درلوده.

د امام مالک رحمه الله د احادیثو لومړی استاد حضرت نافع رحمه الله دی، حضرت نافع رحمه الله هغه لوی شخصیت و چي، د خپل ژوندانه لویه برخه یعني (۳۰) کاله یې د عبدالله ابن عمر رضي الله عنه په خدمت کي تېره کړېده.

امام مالک رحمه الله د حضرت نافع رحمه الله سره سره د نورو ګڼو استاذانو څخه هم زده کړي، کړي دي.

د امام مالک رحمه الله د استاذانو شمېر تقریباً (۹۳) کسانو ته رسیږي. په هغه وخت کي د علم د تحصیل دائره دومره پراخه نه بلکي په فنونو کي زده کړه او مهارت ضروري بلل کېده. ډېره پاملرنه. تفسیر القرآن، حدیث پوهنه، فقه، علم ادب او لغت ته کېدله.

امام مالک رحمه الله چي کله په مروجه علومو کي پوهه او مهارت حاصل کړ، په لږ وخت کي یې د خپل ښه ذهن او ښه استعداد له مخي د استادۍ مقام ته ورسېد. په دې دپاسه امام مالک رحمه الله په فتوی ور کولو او اجتهاد کي ځانګړی استعداد درلود.

امام مالک رحمه الله چي کله د امت مسلمه یا امت محمدي د خدمت لپاره ملا و تړله، په دې وخت کي د امام مالک رحمه الله عمر (۲۴) کاله و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله په دې لږ عمر کې د خپل وخت پیاوړی مفتي، لارښود او مدریس یاد ولای سو.

امام مالک رحمه الله په خپل وخت کې د یوې ښې درسګاه او تدریس مدریس یادیږي. ده محترم په درس کې له نورو څخه بیله لاره درلوده.مثلاً: د ده د درس یوه ټګلاره دا وه چي، ده محترم به د درس په وخت کې په خپله د کتاب متن او عبارت نه وایه بلکي د کتاب عبارت به یې په شاګردانو وایه.

امام مالک رحمه الله به یې سماع کول یعني درس به یې اوربده. د محدیثینو په اصطلاح و دې طریقې ته (**قرائت علی الشیخ**) ویل کیږي. له دې طریقې څخه د امام مالک رحمه الله موخه دا وه چي، د حدیثو کره کتنه هم وسي او شاګرد هم د عبارت له ویلو سره بلد سي.

د امام مالک رحمه الله د درسګاه ځانګړتیاوي:

د ده مبارک درسګاه به ډېره ارامه وه. امام شافعي رحمه الله وایي:

ژباړه: موږ به د امام مالک رحمه الله په تدریسې ساعت کې د کتاب پاڼې هم په ډېر احتیاط سره اړوې تر څو اواز و نه کړي.

امام مالک رحمه الله د خپل وخت ستر عالم او ستر شخصیت و. د علمیت اواز یې تر لیرې لیرې ځایونو پوري تللی و. د هرچا په زړه کې د امام مالک رحمه الله سره محبت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مينه وه. که به څوک ور سره مخالف و، هغه به هم د ده په علميت او تقوی اقرار کاوه.

په هغه وخت کي به چي کوم حجاج د حج د فريضې د ادا کولو لپاره بيت الله شريفي ته راتلل: د حکومت له خوا به په دې موسم کي يو مفتي ټاکل کېده تر څو د حجاجو شرعي مسئلې حل کړي.د امام مالک رحمه الله په وخت کي دغه منسب و ده ته ور کول سوی و. د امام مالک رحمه الله سره په دې خدمت کولو او فتوی ورکولو کي امام ابن ذئب رحمه الله هم ملګری و.

امام مالک رحمه الله د فتوی په ور کولو کي ډېر د احتياط څخه کار اخيسته . که د کومي مسئلې په هکله به يې معلومات نه درلود ، نو و خلکو ته به يې په ښکاره ويل چي، زه په دې مسئله کي معلومات نه لرم.

يوه ورځ يو کس امام مالک رحمه الله ته راغلی، د يوې مسئلې اړوند يې پوښتنه څيني وکړه. امام مالک رحمه الله ورته وويل: زه په دې مسئله نه پوهېږم.هغه کس ورته وويل: اې امامه! زه له ډېر ليري ځاي څخه تاسو ته راغلی يم او غواړم چي د دې مسئلې ځواب له تاسو څخه واورم او ته راته وايې چي زه د دې مسئلې په اړه معلومات نه لرم. کله چي بېله کوم ځوابه خپل کلي يا وطن ته ولاړسم، زه به د خپل وطن خلکو ته د دې مسئلې په اړه څه ځواب وايم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله ورته وویل: ته چي کله خپل وطنوالو ته ورسېدې. هغوی ته ووایه چي، امام مالک رحمه الله ویل چي، زه په دې مسئله نه پوهېږم. سبحان الله. د وخت پېړندل سوې څېره، ښه عالم او زاهد په فتوی کي څونه احتیاط کوي او زموږ په وخت کي موږ بیا د فتوی په ورکولو کي له یو لږ بې علمی سره څومره بیړه کوو.

څرنګه چي هر ساکښونکی اخر په مرګ محکوم دی او دا د قرآن فیصله ده چي، یو ساکښ به هم ژوندی نه پاته کیږي بېله یوه الله جل جلاله، نو امام مالک رحمه الله هم د الله جل جلاله د مخلوقاتو له جملې و چي، تل پاته ژوند یې نه درلود.

دی مبارک د عمر په وروستیو کي درې (**۳**) ونې سخت ناروغه سو. د ناروغی په مده کي ورته ډېر مخلصین د پوښتني لپاره راتلل.په **۱۷۹** ه.کي. د الهي قضا سره یې د (**۸۶**) کلونو په عمر د مرګ فرشتوته لبیک ووایه.

انا لله و انا الیه راجعون.

ایها النور في الفواد تعالی

غایة الوجه والمراد تعالی

ایها السابق الذي سبقت

منک مصدوقة الوداد تعالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چون بیائي زهي کشاد ومراد

چون نیائي زهي کساد تعالی

انت کشمس ازدت ونات

یاقریب علی البعاد تعالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله مذهب د امام شافعي رحمه الله:

محمد د ادریس، هغه د عباس، هغه د عثمان، هغه د شافع، هغه د سائب، هغه د عبید، هغه د عبد، هغه د هاشم، هغه د عبدالمطلب، هغه د عبد مناف القریشي الهاشمي زوی دی.

د امام شافعي رحمه الله اصلي نوم محمد دی، کنیت یې ابو عبدالله دی او لقب یې ناصر السنة دی.

امام شافعي رحمه الله په (۱۵۰) هـ سنه کي د فلسطین په مشهور ښار عسقلان کي دې نړۍ ته سترګي روښي کړې.

امام شافعي رحمه الله د عسقلان د مشهوره علماء کرامو او پوهانو له جملې څخه و. په حدیثو او فقه کي یې د پام وړ خدمتونه کړي دي او د ده دا خدمتونه له هیچا څخه پټ نه دي.

امام شافعي رحمه الله په ماشومتوب کي د خپل پلار له مهربان سیوري څخه بې برخي سوی دی او په کوچني والي کي یې د یتیم والي ستړیاوي وګاللې.

مور مبارکي یې دا خپل یتیم او نازولی زوی مکې مکرمې ته ولېږه او هلته یې د زده کړي زمینه ورته مساعده کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام شافعي رحمه الله په مکه مکرمه کي د ماما په کور کي اوسېده. ماما يې هم په ډېر غربت کي ژوند کاوه. په هم دې خاطر يې ماما هم د ده رحمه الله د زده کړو پوره مصارف نه سواى ورکولاى.

امام شافعي رحمه الله چي کله مکې مکرمې ته راغی په دې وخت کي د امام شافعي رحمه الله عمر تقريباً لس (۱۰) کاله و.

امام شافعي رحمه الله د شعر، ادب او لغت سره ډېر مينه لرله. په هم دې خاطر امام شافعي رحمه الله يو څه موده له هذيل قبيلې سره تېره کړه. په دې مهال کي امام شافعي رحمه الله په عربيت، شعر، او لغت کي ډېر څه تر لاسه کړل.

امام شافعي رحمه الله د خپل خداى ورکړي ښه ذهن او استعداد له امله په لږ وخت کي مروجه فنون ولوستل. له دې وروسته امام شافعي رحمه الله په مکه مکرمه کي د امام مسلم بن خالد رحمه الله سره درې کاله تېر کړل. وروسته امام شافعي رحمه الله مدينې منورې ته ولاړ او هلته يې د امام مالک رحمه الله په درسګاه کي شريک سو او له امام مالک رحمه الله نه يې ښه زده کړه وکړه. په دې دپاسه امام شافعي رحمه الله د مدينې منورې له نورو جيدو علماء کرامو څخه هم زده کړي وکړې او د هغوى له فيوضاتو څخه برخمن سو.

امام شافعي رحمه الله په لږ وخت کي د حديثو د فن په کره کتنه کي لوى لاس پيدا کړ. دى جناب لا په دې وخت کي ځوان و چي د حديث په تفسير، فقه، نبوي سيرت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغت، تاریخ، طب او په ادب کي يې پوره ورتیا وموندل او وروسته د هم دې علومو د استاد په حیث ومنل سو.

امام شافعي رحمه الله د علم د حاصلولو لپاره ډېرو سیموته سفرونه وکړل لکه: مکه مکرمه، مدینه منوره، عراق، حجاز او هم داسي نورو سیمو ته تللی دی.

د امام شافعي رحمه الله ځیني استاذان د ډېر شهرت خاوندان دي لکه: امام مسلم بن خالد رحمه الله، امام مالک بن انس رحمه الله، امام محمدبن حسن رحمه الله، محمد بن اسماعیل رحمه الله او عبدالله بن نافع رحمه الله چي تر ډېره لیري پوري يې د علم او پوهي اوازې رسېدلي وې.

امام شافعي رحمه الله د مروجه علومو د فراغت وروسته په مکه مکرمه کي په درس بوخت سو. له دې امله د امام شافعي رحمه الله د درس او علمیت اوازه په لږ وخت کي تر لیري لیري ځایونو پوري ورسېده. طالب علمان به د زده کړي لپاره د پتنګانو په څېر ور ته راتلل.

امام شافعي رحمه الله د خپل علمي ژوند په وختونو کي د امت محمدي لپاره داسي علماء کرام وروزل چي هر شاګرد يې د اسلامي تاریخ ځلانده ستوری بلل کیږي لکه: امام احمد بن حنبل رحمه الله او نور.

امام شافعي رحمه الله د درس او تدریس برسېره ځیني کتابونه هم لیکلي دي. تر ټولو لوی تصنیف يې. مسند امام شافعي دی چي، د حدیثو په برخه کي يې لیکلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې پرته يې نور تصنيفات هم سته لکه: (کتاب الام) (الرسالة) (کتاب اجماع العلم) (اختلاف الحديث) (خلاف مالک) او هم داسې نور، د امت محمدي دغه ستر عالم په (۲۰۴) هـ کې د رجب المرجب په مياشت کې د ورپيښې سوې ناروغۍ له امله په (۵۴) کلنۍ کې وفات سو او د تل لپاره يې له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې.

انا لله و انا اليه راجعون.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: امام احمد بن حنبل صاحب رحمه الله: ....

امام احمد د محمد، هغه د حنبل شيباني المروزي رحمه الله زوی دی.

نوم يې احمد دی، کنيت يې ابو عبد الله او لقب يې امام الحافظ دی.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د ربيع الاول په مياشت کې په ۱۶۴ هـ کې د بغداد په ښار کې دې نړۍ ته سترګې روڼې کړې.

امام احمد بن حنبل رحمه الله دوخت له وتلو علماء کرامو، فقهاؤ او محدثينو څخه ګڼل کيږي. د اسلامي نړۍ ټول علماء کرام د امام احمد بن حنبل رحمه الله علمي مقام، پوهې او د دين په لاره کې نه هېرېدونکې هڅو او سترپاو ته د قدر په سترګه ګوري.

د امام احمد بن حنبل رحمه الله مور مبارکې خپل د سترګو تور زوی د ديني علم د زده کړې لپاره په ماشومتوب کې لادوخت د ښو علماء کرامو تر درسګاو پورې د علم د زده کړې په موخه ورساوه. د ده مبارک د مبارکې مور د هڅو نتيجه دا سوه چې ده مبارک په ماشومتوب کې قرآن کريم حفظ کړ.

د قرآن کريم تر حفظ وروسته يې د علم لغت او د وخت د نورو مروجه علومو په لور مخه کړه. تر لومړنۍ زده کړو وروسته يې خپله ټوله پاملرنه د تفسير او حديثو په لور واړوله. ده مبارک اووه کاله (۷) کاله پر له پسې د بغداد له سترو علماء کرامو او حديث پوهانو څخه زده کړه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې وروسته بصرې ته ولاړ او بيا حجاز ته ولاړ. په حجاز کې د امام شافعي رحمه الله سره يې ملاقات وسو. په امام شافعي رحمه الله باندې يې اصول الفقه، ناسخ او منسوخ او د امام مالک رحمه الله موطا وويل.

په (۱۹۸) هـ کې يې د حج د فرضيې د ادا کولوارادہ وکړه او د حج سفر يې په خېر سو او د حج تر اداييني وروسته د يمن پلازمېني (پايتخت) صنعا ته ولاړ. د ده اراده وه چې پر مشهور محدث امام عبدالرزاق رحمه الله باندې د احاديثو نوري زده کړې هم وکړي. په دې سفر کې له امام احمد بن حنبل رحمه الله سره امام يحيى بن معين رحمه الله هم ملګری و.

کله چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په مروجه علومو کې مهارت حاصل کړ او د ده د علميت شهرت د اسلامي نړۍ تر ليري کونجونو ورسېد ، نو په درس او فتوی ورکولو يې پيل وکړ.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د احاديثو په روايت کې ډېر احتياط کا وه. هيڅ وخت يې د خپلې حافظې په زور کوم حديث نه روايت کاوه. بلکې له خپلو ليکنو يې شاګردانو ته حديث اورول. همدارنګه يې د فتوی په ورکولو کې هم له حده زيات احتياط کاوه. په ناخبرۍ کې يې چا ته فتوی نه ورکول.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د اسلامي نړۍ په نوموتو علماء کرامو زده کړې و کړې. د ټولو استاذانو شمېر يې ډېر دی مګر په هغوی کې يې د ځينو استاذانو نومان راوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه: امام شافعي رحمه الله، امام عبدالرزاق رحمه الله، هشيم بن بشير رحمه الله، عمير بن عبدالله رحمه الله، عبدالرحمن بن مهدي رحمه الله، ابوبکر بن عياش رحمه الله او همداسي نور.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د خپل ژوند د تېر ولو پر مهال له ډېرو سترو کړاونو سره مخ سوی دی. د امام احمد بن حنبل رحمه الله په وخت کي د عباسي خلفاوو خلافت و. په دې وخت کي د عباسي خلفاو په ملاتړ او د معتزله و په لمسون د قرآن کريم د مخلوقيت مسئلې خورا زور اخيستی و او حکومت رسماً دا اعلان کړی و چي که څوک دا عقيده و نه مني هغه به زندان ته ځي او شکنجې به ور کول کيږي.

په دې لړۍ کي د اسلامي نړۍ ګڼ ديني پوهان او علماء کرام له ننګونو، ستونزو او کړاونو سره مخ سول. ځينو علماء کرامو سمدستي د قرآن په مخلوقيت اعتراف وکړ او ځينو بيا تر لږ وهلو ټکولو وروسته خپل دريځ پرېښود مګر امام احمد بن حنبل رحمه الله د هغو علماء کرامو له جملې څخه و چي له هر ډول ځورولو او سختيو سربېره پر خپله عقيده پاته سو.

ده دا عقيده هيڅ کله و نه منل. هغه عقيده چي په قرآن او سنت کي د هغه دليل نه وي او بنسټ يې يوازي د فلسفې پر اندونو او اصولو بنودل سوی و. د رسمي تحقيقاتو پر مهال چي به هر وار د دې عقيدې خپلو لو ته اړ ايستل سو نو د امام ځواب به دا وو چي ماته له قرآن او حديثو څخه دليل راوړئ تر څو امام احمد بن حنبل رحمه الله ته تر سختو ازموينو وروسته بريالیتوب ور په برخه سو او مخالفين يې له پوره ملي او رسمي طاقت سربېره د ماتي سره مخامخ سول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام احمد بن حنبل رحمه الله په يوازي سر د دغه فتنو سره په مقابله کي ولاړ و. په هم دې خاطر د امام په دغه کارنامه ټوله امت محمدي وياړي. په ټولو مجتهدينو کي و نوموړي امام ته د مجاهد لقب ورکړ سوی دی.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د ستونځو او لانجو په دې بهير کي د امت لپاره د تاليف په ډګر کي لوی خدمتونه وکړل. تر ټولو ستر خدمت يې هغه کتاب دی چي د کتابونو مصنفين او د مسائلو استنبات کوونکي او د نړۍ نژدې ډېر مسلمان ترې ګټه پورته کوي.

هغه د نبوي سنتو په ميدان کي هغه ټولګه ده چي زيات شمېر صحيح احاديث يې په کي راټول کړيدي او د مسند احمد بن حنبل رحمه الله په نامه مشهور دی. امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل دې کتاب کي د حديثو د پوهانو په وينا (۲۵) زره څخه ډېر احاديث راټول کړي دي.

دغه ستر امام، مبارز او مجتهد هم په دې بې وفا نړۍ کي دائمي ژوند و نه کړ. آخر د الله جل جلاله په امر له دې دنيا څخه په ۲۴۱ هـ کي د ربيع الاول د مياشتي په ۱۲ نېټه د جمعې په ورځ يې له دې دونيا رخصت واخيست .

انا لله و انا اليه راجعون

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/څلور سره مذهبه حق دي او حق يې بولو:...............

څلور سره مذهبه حق دي. هغه که مذهب د امام ابوحنيفة رحمه الله وي، که مذهب د امام مالک رحمه الله وي، که مذهب د امام شافعي رحمه الله وي او که مذهب د امام احمد بن حنبل رحمه الله وي.

د دې موضوع اړوند مفصل بيان د تقليد په بحث کې تېر سو، هلته يې ښه مفصله يادونه وسوه خو بيا هم د متن په موافقت بايد يو څه وليکم څکه چې، زموږ لپاره مقصود دادی چې هرځای يا هرڅو ځايه چې حق واضح سي يا واضح کيږي ښه خبره ده.

د څلورو مذاهبو د حقانيت اړوند حضرت شا ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

(و هذه المذاهب الابعة المدونة المحراة قد اجتمعت الامة او من يعتدبها منها على جواز تقليدهاالى يو منا هذا) [75]

دغه څلور مذهبه (مذهب د امام اعظم رحمه الله، مذهب د امام مالک رحمه الله، مذهب د امام شافعي رحمه الله او مذهب د امام احمد بن حنبل رحمه الله) مدون او مرتب سوه. ټول امت يا د امت معتمدو علماء کرامو ددغه څلور مشهورو مذاهبو پر تقليد کولو په جواز باندي اجماع کړې ده او دا اجماع تر نن ورځي پوري باقي ده. (د دې مخالفت کول نه دی جائز بلکي مخالفت يې سبب د ګمراهی دی.

[75] - حجة الله بالغة : ١ جلد ، ٣٦١ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت شاه ولي الله د هلوي رحمه الله بل ځای واي:

(بالجملة فالتمذهب للمجتهدين سراً الهمه الله تعالی العلماء جمعهم عليه من حيث يشعرون اولا يشعرون.)[76]

خلاصه د خبرو داده چي، دغه مجتهدين (څلور مذاهبه) او د مذاهبو پابندي (يعني شخصي تقليد) يو راز او سر دی کوم چي الله جل جلاله د علماء کرامو په زړونو کي اچولی دی او پر دغه يې ټوله متفق کړي دي هغه که د تقليد کولو په مصلحت او راز پوهيږي او که نه.

موږ اهل سنت والجماعت ټل دا وايو چي، څلور سره مذاهب حق دي. که چيري موږ د مذاهبو له حقانيت څخه لاس واخلو العياذ بالله. دا زموږ لپاره په دنيا او اخرت کي د ناکامۍ سبب ګرځي. داسي هم نه ده چي موږ وايو، تقليد يا د مذاهبو پيروي پر هر چا واجب ده. هغه که هر څوک وي بلکي موږ تقليد او د مذاهبو پيروي د هغه چالپاره واجب بولو کوم څوک چي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی. کوم څوک چي خپله مجتهد نه وي. د هغه لپاره دا اړينه ده چي تقليد وکړي. ځکه غېر مجتهد شخص د دين و حقانيت او شرعي مسائلو ته بېله د مجتهد د تقليد لاس رسی نه سي پيدا کولای.

[76] - انصاف عربي : ٤٧ مخ انصاب مع کشاف ٦٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل دا خبره هم له هیڅ ښځه پټه نه ده، کوم کسان چي له تقلید څخه تېښته کوي هغه ډېر وخت د نفس د غوښتنو ښکار سوي دي. د وخت په تېرېدو سره په یوه داسي نا معلوم لوري روان سي چي په اسلامي ټولنه کي یو منفور شخص ځني جوړ سي. له همدې خاطره موږ اهل سنت والجماعت ټل په دې خبره اقرار کوو چي، هم نفسي تقلید سته او شخصي تقلید ته اړتیا سته او کوم کسان چي ټل د تقلید په رد یعني نه منلو کي ولاړ وي او مقلیدین وروښه بدعتیان او مشرکین بولي او د ځان لپاره بیا د موحدینو او اهل حدیث خطاب کوي، دا کسان اکثره وخت بېلاري سوي دي. راځئ چي د دوی د بېلاري کېدو خبره د دوی له یوه مشره واورو.

د غېر مقلیدینو مشر یا پېشوا، مولانا محمد حسین بټالوي وایي: (هغه کسان چي مجتهدین نه وي او له اجتهاد څه تېښته کوي، دا دوی لپاره جائز نه ده).
[77]همدارنګه مولانا محمد حسین صاحب په یوه بل ځای کي وایي: (زما د ۲۵ کالو تجربه ده. دا خبره ښه راته معلومه سوې ده. کوم کسان چي د بې علمۍ سر بېره د مجتهد مطلق د تقلید پرېښو دونکی دی، هغوی په اخر کي د اسلام له مبارک دین سره خدای په امان کړېده او کښېنستلی دي.

په دې ډله کي ځیني عیسایان سوي دي، ځیني یې لامذهبه پاته سوي دي او ځیني یې بیا د جماعت لمانځه، د جمعې د لمانځه او روژې نیولو څخه هم سر په لاس سوي دي. تر داسي وخته لا د دې ډلي ځیني کسان رسېدلي دي چي د شرابو له

[77] - اشاعت السنة : ١١ جلد، ٢١١ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څښلو او د سود له خوړلو څخه هم پرهېز نه کوي... د دغو ټولو بد بختیو لامل دادی چي دوی د خپلي بې علمۍ د پاسه تقلید پرې ېښی دی). [78]

هم دا ډول د څلورو مذاهبو په حقانیت باندي او د هغو کسانو په باره کي چي، د تقلید له حقانیت څخه منکر دي، د هغوی په اړه د غېر مقلیدینو مجدد نواب صدیق حسن خان بهوپالي وایي:

(فقد نبت في هذه الزمان فرقة ذات سمعة وریاء تدعی انفسها علم الحدیث والقران والعمل و العرفان) [79]

ژباړه: یعني په نن وخت کي یوه فرقه پیدا سوې ده چي، د شهرت او ریا کارۍ څښتنه ده. د خپلي بې علمۍ سره سره د خپل ځان لپاره د قرآن او حدیث او عمل مدعی ثابته وي. سره له دې چي، د قرآن او حدیث د عمل بوی هم له دوی سره نسته. بل ځای بیا نواب حسن خان صاحب زیاته وي:

(فیاللعجب این یسمون انفسهم الموحدین المخلصین و غېر هم بالمشرکین وهم اشدالناس تعصباً و غلواً في الدین) [80]

ژباړه: ډېره د تعجب خبره ده چي غېر مقلیدین خپل ځانونه محدین بولي او مقلیدین یعني د څلورو مذاهبو پیروان بیا مشرکین بولي. سره له دې چي، غېر

---

[78] - سبیل الرشاد : ۱۱۰ مخ. کلمة الفصل : ۱۱۰ مخ. تقلید ائمة : ۱٦مخ.
[79] - الحطه في ذکر صحاح الستهٔ : ٦۷ مخ.
[80] - تقلید ائمه : ۱۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقلیدین خپله په ټولو خلکو کې ډېر متعصب خلک دي. دی له دې خبرو وروسته بیا وایي:

(**فما هذا دین الافتنته في الارض و فساد کبیر**)[81]

ژباړه: یعني دا دین نه دی لکه څنګه چې غېر مقلیدین ځانونه موحدین بولي او مقلیدین بیا مشرکین بولي مګر یوه فتنه ده پر مځکه او دا یو غټ فساد دی. بیا هم زموږ وروستۍ خبره هم دا ده چې مخکې مو وویل او اوس هم وایو چې،

څلور سره مذهبه حق دي او حق یې بولو.

[81] - تقلید ائمه : ۱۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ موږ په مذهب د حضرت امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله يو..........

زموږ د افغانستان خلک ټول اهل سنت والجماعت دي. اکثره خلک يې په مذهب د امام ابوحنيفه رحمه الله دي.

هم داسي د هندوستان، پاکستان، ترکيې او همداسي چي هغه مسلمانان چي په ايران، ترکمنستان، ازبکستان، تاجکستان او همداسي نورو هيوادونو کي اوسي. اکثره يې اهل سنت والجماعت دي او پر مذهب د امام اعظم رحمه الله دي. داچي ولي په دغو هيوادونو کي حنيفي مذهبه خلک ډير دي؟ يا نژدې ټول يې حنيفي مذهبه دي؟.د دې خبري لپاره ښه ځواب د مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله دا وينا ده چي وايي:

(**انسان جاهل في بلاد الهند وبلاد ماوراء النهر وليس هناک عالم شافعي ولا مالکي، ولا حنبلي، ولا کتاب من کتب هذه المذاهب وجب عليه ايقلد لمذهب ابي حنيفه رحمه الله و يحرم عليه ان يخرج من مذهبه لانه حينئذ يخلع من عنقه ربقةالشريعة و يبقي سدي مهملاً**.)[82]

ژباړه: يعني، کوم جاهل يعني په دين کي ناپوه انسانان چي په هندوستان او د ماوراء النهر په ښارونو کي اوسېدل، دلته نه شافعي، مالکي او نه حنبلي عالم و او نه د دغو مذاهبو کتابونه وو. نو په همدې وخت کي پر دوی يعني، د دې هيوادو پر

[82] - انصاف : ۵۳ مخ. انصاف مع ترجمة کساف : ۷۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسېدونکو دا واجبه وه چې د امام ابوحنیفه رحمه الله د مذهب تقلید وکړي او پر دوی حرامه ده چې حنیفي مذهب پرېږدي. په داسې وخت کې چې، حنیفي مذهب پرېږدي، دوی به د شریعت رسۍ له غاړې ایستلې وي.

که موږ د افغانستان د علماء کرامو درسي نساب وګورو، دا به راته څرګنده سي چې، دوی اکثر د هندوستان د علماء کرامو پر نقش او قدم دي او بل که موږ د افغانستان د علماء کرامو اسنادو ته وګورو، د دوی اسناد اکثر د هند د علماء کرامو ته رسیږي او د هند علماء کرام ټول حنیفي مذهبه دي. د دې خبرې لپاره د شاه صاحب وینا د شاهد په توګه ده چې مخکې یاد سوه. په همدې خاطر زموږ دا خبره به بېځایه نه وي چې موږ وایو: د افغانستان خلک ټوله حنیفي مذهبه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله څلور سره طریقې حقې دي حقې يې بولو.

زما په اند ښه خبره دا راته ښکاره کيږي چي، تر دې متن لاندي يوڅه د طريقت اړوند بحث وکړل سي. که څه هم د طريقت، عرفان لپاره بېشمېره کتابونه، رسالې ليکل سوي دي خو دا ليکنه يوازي د متن په موافقت کووم او بل هر علم او فن ځانګړي آداب او اصطلاحات لري.

صوفيان هم د تدريس او تبليغ په وخت کي د خپلو مخصوصو اصطلاحاتو او طريقو څخه ګټه اخلي چي د دې طريقو تعقيب او تطبيق سالکان او پيروان د مقصود منزل ته رسوي.

په تصوف او عرفان کي ځيني اصطلاحات سته چي مبتدي سالک يې ژر په معنی او تفسير نسي پوهېدلای، همداسي صوفيان هم د خپلي سليقې له مخي د خپل سِر، راز او اسرار تر ډېره وخته پوري هر چاته نه وي څرګند يا نه څرګنديږي. مګر هغه سالکانو او صوفيانو ته چي الله تعالی يې په زړه کي دغه ستر امانت ايښی وي، د خپل زړه ټولي غوټي ورته خلاص وي او د خپل طريقت د راز شريک يې ګڼي. صوفيان له خپلي طريقې څخه د باندي کسان د خپلي حلقې نامحروم او ليري بولي، نو ځکه هغوی پخپلو ټولو رازونو نسي پوهولای.

له اکثره صوفيانو څخه که څوک د تصوف په اړوند پوښتنه وکړي، نو يو څه معلومات به ورکړي خو په اخر کي ورته ووايي (**بيا که ببيني**) يعني دراز هر څه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه نسي بيانېدلای تر څو پوري چي ته په تصوف او طريقت کي داخل نه سې. کله چي د تصوف حقيقت داسي وي، نو دا به راته څرګنده سوې وي چي د تصوف هرڅه د قلم په ژبه نه سي ښکاره کېدلای. زه يوازي هغه څه ستاسو مخي ته ږدم چي زما قلم يې طاقت لري او هغه به هم په تفصيل سره نه وي ډېر مختصر بيان به وي.

هرچه گويم عشق را شرح و بيان

چون به عشق آيم خجل باشم از آن

گرچه تفسير زبان روشنگرست

نيک عشق بيزبان رو شنترست

چون قلم اندر نوشتن ميشتافت

چون بعشق آمد قلم برخوشگافت

چون سخن در وصف اينجا رسد

هم قلم بشکست و هم کاغذ دريد

عقل در شرحش چو خر در گل بخفت

شرح عشق وی عاشقي هم عشق لهفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تصوف اصطلاح

د تصوف کلمه د هجرت په لومړۍ پېړۍ کې رامنځ ته سوېده.داله دې امله چې د تصوف د یوه لوی شخص حسن بصري رحمه الله څخه روایت سوی دی چې وایي:

د طواف پر مهال مې یو صوفي سړی ولید ، یو څه شی مې ور کړ خو هغه را څخه وا نه خیست او راته و یې ویل:

(له ما سره څلور دانک سته همدا زما لپاره بس دي).[83] همداسې د تصوف کلمة د سفیان ثوري رحمه الله څخه روایت سوې ده، دی وایي:

(که چیري ابو هاشم صوفي نه وای،مابه د ریا کارۍ باریکي نه وای پېژندلې.[84] په هر صورت د تصوف کلمه یوه نوې کلمه نه ده. بلکي د لومړۍ هجري پېړۍ نه رانقل سوې ده او په را وروسته کې د تصوف د کلمې لپاره بېشمېره تعریفات سوي دي.

شیخ ابو منصور عبدالقادر بغدادي رحمه الله د صوفي او تصوف لپاره (۱۰۰۰) زر تعریفونه کړي دي.

دغه ټوله تعریفونه د الله تعالی جل جلاله پرپېژندنه، او د مسلمانانو پر تقوی او ریاضت اتکاء لري او زیات شمېر اسلامي علماء کرام په دې عقیده دي چې، صوف او تصوف یوه عربي کلمه ده او د وړۍ په معنی کارولکیږي.

---

[83] - اللمع لابي النصر السراج الطوسي : ٤٢ مخ

[84] - حواله سابقه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

صوفيانو به د ورع او تقوی په وخت کي ځان معمولاً په وړينو کالو کي ښکاره کاوه، نو ځکه صوفيان (وړين پوښان) وبلل سول. ځيني علماء کرامو بيا دغه کلمه د (صفوة المال) په معنی کارولې ده او ځيني نور يې له (صفة) څخه اخلي په معنی د سايه وان يعني (چترۍ) دا صفه هغه د ناستي او سکون ځای و چي، حضرت محمد مصطفی ﷺ به په نبوي مسجد کي تر لمانځه ادا کولو وروسته دغي صفې ته راته او يو شمېر صحابه کرامو ته به يې چي په (اصحاب صفه) سره مشهور وو د اسلامي ارشاداتو او تبليغ کاوه..

اصحابي صفه اکثر بې کوره، بې و دوو خلک وو، نو ځکه د غه صحابه کرام به شپه او ورځ په دغه صفه کي د الله تعالی په ذکر او د الله تعالی په عباداتو او د اسلام د دين په ارشاداتو او تبليغ بوخت وو.

ابوريحان البيروني د صوفي کلمه د (صوفيا) څخه مشتق بولي. په معنی د پوهني او د هجويري رحمه الله بيا دغه کلمه د (صف، صفا، صفوي) څخه بولي، په معنی د رڼا سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف د قران کريم او حديثو په رڼا کي:

الله تعالى ﷻ فرمايي:

(وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ)[85]

ژباړه: په تفسير خازن کي د دغه ايات شريف تفسير داسي کوي.

(المراد بظاهر الاثم افعال الجوارح و باطنه افعال القلوب)

ژباړه: له ظاهري ګناه څخه مطلب دا ندامونو اعمال دي او له باطني ګناه څخه مراد د زړه اعمال دي.

موږ که و ګورو د انسانانو اعمال او عبادت په دوه ډوله دی. يو ظاهري دي او بل باطني دي. کوم عبادات چي له ظاهر سره تعلق لري هغه ته علم فقه ويل کيږي او کوم عبادت چي له باطن سره تعلق لري، هغه ته علم حال (تصوف) ويل کيږي. د دې خبري تصديق د دغه لاندي حديث شريف له مفهوم څخه الهام اخلي. ابوهريرة رضي الله عنه وايي:

(حفظت من رسول الله ﷺ و عائين فاما احدهما فبسطتها و ما الا خر فلو بسطته قطع هذا البلعوم). [86]

[85] - سورة الانعام : ۱۲۰ ايات،

[86] - مشکوة کتاپ العلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني ماله نبي عليه‌السلام نه د علم دوه لوښي ياد کړي دي. يو مي خلکو ته و ښود خو که دا بل ور وښيم دا غاړه به پرې سي.

د ابو هريرة رضي‌الله‌عنه له وينا څخه دا معلومه سوه چي، ده مبارک د نبي عليه‌السلام څخه دوه علمه ياد کړي وو. يو علم قال و او بل علم حال و. کله چي حضرت عمر رضي‌الله‌عنه د فن سو. ابن عمر رضي‌الله‌عنه د صحابه کرامو په يو مجلس کي وويل:

(نن د علم له لسو (۱۰) برخو څخه نهمه (۹) برخه يې دفن سوه. په دې خبره ځيني صحابه کرامو رضي‌الله‌عنهم ناخوښي ښکاره کړه، عبدالله ابن عمر رضي‌الله‌عنه وويل: له دغه علمه زما مراد د حيض او نفاس علم نه دی. بلکي علم بالله يعني د الله تعالی معرفت دی. کله چي صحابه کرامو د ابن عمر رضي‌الله‌عنه دغه وينا واورېدل ټوله پټه خوله سول.

که چيري موږ د دې واقعې اخرينۍ حصې ته وګورو چي صحابه کرام ټوله پټه خوله سول دا به دليل د دې سي چي تصوف په اجماع سکوتي سره هم ثابت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تصوف حکم

عقائد حسنه، اخلاق فاضله، اعمال صالحه،حاصلول پر هر شخص واجب دي. هغه که د کتابو د مطالعې په زریعه وي یا د بزرګانو د مجلس په زریعه وي او یا که د کتابو د ویلو له امله وي. کوم صحابه کرام چې د نبي علیه‌السلام د مجلس مبارک څخه برخمن وو. دوی ته ددغه مجلس په برکت هغه څه حاصل سول چې، د دوی په باطن کې یو نور پیدا کړي. د دغه نور په زریعه به دوی حق او باطل او د حلال او حرام فرق په ښه اسانه سره کولای سوای.

په دې مجلس سره به صحابه کرام دومره تقویه سول چې په عادي حالاتو کې به یې هم نفس او شیطان قابو کولای سوای.

په وروسته کې د نبي علیه‌السلام خلفاء کرامو او د نورو صحابه کرامو د مجلس فیض او برکت نورو ته نقل سو. د دوی په وروسته کې چې کله تغیرات رامنځ ته سول، د اصلي مقصد لپاره د مجاهدې او ریاضت اړیتا پیدا سوه. په هر صورت په دا وروسته وختونو کې حالاتو ته په کتو سره ریاضت او مجاهدې د سنت یت حکم پیدا کړ. دتصوف حکم دسنت دی. د تصوف د سنت د حکم انکار کول بده خبره ده. [87]

[87] - فتاواي محموديه : ٤ جلد، ٤١٥ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقهي له کتابونو څخه دا معلومیږي چي د تصوف حکم د علم ظاهري په ډول دی. یعني هر حکم چي د علم ظاهري و دی. هغه حکم د علم تصوف هم دی. لکه څنګه چي العلامة ابن عابدین وایي:

(**الطریقة سلوک، طریق الشرعیة**.[88]

امام رباني مجد دالف ثاني رحمه الله وایي:

(**ظاهر را بظاهر شریعت و باطن را بباطن شریعت که عبارت از حقیقت است**).[89]

[88] - رد المختار المقدمة ۱ جلد: ٦۰ مخ.
[89] - مکتوبات مکتوب ۷۳ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف د امت د مشاهرو په اند.

شیخ ابو طالب مکيرحمه الله د تصوف اړوند وايي:

(هماعلمان اصليان لاستغنياحدهما عن الاخر بمنزلة الاسلام والا يمان مرتبط کل منما بالاخر کالجسم و القلب لاينفک احدهما من صاحبه)

ژباړه: يعني: دواړه علمونه (علم فقه، علم تصوف) يو له بله مستعني او بې پروا نه دي. د اسلام او ايمان په منزله دي. هر يو له بل سره تړلي دي لکه بدن او زړه په هغوی کي يو له بل څخه نه سي جلا کېدای.

شیخ الاسلام زکريا انصاريرحمه اللهد تصوف په اړه وايي:

(الشريعة ظاهري الحقيقة والحقيقة باطن الشريعة و هما متلازمتان لا يتم احدهما الابالاخر)

شريعت د حقيقت ظاهر دی او حقيقت د شريعت باطن دی يو له بله لازم او ملزوم دي له يوه پرته بل تکميل کېدلای نه سي.

امام مالک بن انسرحمه الله وايي:

(من تفقه ولم يتصوف فقد تفسق و من تصوف ولم يتفقه فقه تزندق ومن جمع بينما فقد تحقق)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: چاکه د فقه علم حاصل کړ، دتصوف علم يې حاصل نه کړ، هغه فسق وکړ. او که چا د تصوف علم تر لاسه کړ مګر فقه علم يې حاصل نه کړ، هغه زندق دی.چاکه دواړه علمه سره يو ځای کړل هغه محقق دی .

علامه شامي رحمه الله بيا په دې اړه وايي:

(**الطريقة و الشريعة متلازمان**)

ژباړه: طريقت او شريعت سره لازم او ملزوم دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف څه شی دی .

حضرت جنید بغدادي رحمه الله وايي:

(تصوف دا دی چي ته له خلکو مخ واړوې او د الله تعالی سره تعلق و نسې.

حضرت ممنون رحمه الله وايي:

تصوف دا دی چي ته ځان داسي و بولې چي، زه د هيڅ شي خاوند نه يم او نه کوم شی زما مالک دی. يوازي الله تعالی د هرشي مالک دی او هم زما مالک دی.

حضرت ابو محمد جريري رحمه الله وايي:

تصوف ويل کيږي د هر ډول ښو اخلاقو مندلو ته او له هررنګه بدو اخلاقو څخه ځان ساتلو ته.

حضرت عمرو بن عثمان مکي رحمه الله وايي:

تصوف دا دی چي، بنده هره لحظه په داسي کار اخته وي چي له هغی لحظې سره موافق وي.

حضرت محمد بن علي بن الحسين بن علي رحمه الله وايي:

تصوف د ښو اخلاقو دوهم نوم دی، که په تاکي ښه اخلاق ډېر وي، نو پوه سه چي په تاکي تصوف ډېر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت مرتعش رحمه الله وايي:

تصوف د غوره اخلاقو مجموعه ده.

حضرت ابو علي قزويني رحمه الله وايي:

تصوف داسي اخلاقو ته ويل كيږي په كمو چي الله تعالی جل جلاله خوښ او راضي كيږي .

حضرت ابوالحسن نوري رحمه الله وايي:

تصوف د يو علم فن نوم نه دی، بلكي د اخلاقو د مجموعې نوم دی.

حضرت احمد خضرويه رحمه الله وايي:

د باطن پاكوالی د كرغېړنو اخلاقو څخه او د باطن په ښه اخلاقو د ښايسته كولو نوم تصوف دی.

حضرت اوبو حفص نشاپوري رحمه الله وايي:

تصوف اداب دي. د هروخت ادب، د هر ځای ادب، د هرحال ادب.

حضرت معروف كرخي رحمه الله وايي:

تصوف د هرڅه د حقيقت پېژندل دي او څه چي د خلكو په لاس كي دي، له هغوی څخه د نا هيلي كېدو نوم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت ابو حمزة بغدادي رحمه الله وايي:

ښه اختيار ول. د ښو اخلاقو او کارو حکم ورکول او له ناپوهانو څخه مخ اړولو ته تصوف ويل کيږي.

حضرت خواجه بهاوالدين نقشبندي رحمه الله وايي:

تصوف دادی چي اجمالي معامله تفصيلي سي، استدلالي معامله کشفي سي.

حضرت مجد الف ثاني رحمه الله وايي:

په اخلاص سره په شريعت عمل کول تصوف دی.

حکيم امت حضرت اشرف علي تهانوي رحمه الله وايي:

تصوف د محوه کولو نوم دی.

حضرت مولانا زکريا رحمه الله وايي:

د تصوف شروع د (**انما الاعمال بالنيات**) څخه ده او پای يې (**ان تعبد الله کانک تراه**)

ژباړه: د تصوف شروع د دې څخه ده چي اعمال په نيت سره دي. اخر و دې نتيجې ته ورسيږي چي، الله تعالی جل جلاله عبادت په داسي ډول سره وکړي لکه: ته چي الله تعالی وينې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت مولانا احمد علي لاهوري رحمه الله وايي:

تصوف دادی چي د الله تعالی په عبادت او د نبي عليه السلام په اطاعت او د الله جل جلاله د مخلوق په خدمت سره راضي کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرشد ته اړتیا سته:

په هره زمانه او هر وخت کي الله تعالی ﷻ د بشریت دلار ښوونې لپاره کتاب الله او خپل دوستان چي د کتاب الله د هدایاتو تر نورو رسول کوي را استولي دي.

کله کله خو داسي هم سوي دي چي، الله تعالی ﷻ نوی پیغمبر را استولی دی مګر نوی کتاب يې ورکړی نه وي مګر داسي نه دي سوي چي کتاب يې را استولی وي مګر نبي يې نه وي را استولی.

دا رجال الله، تل دا خبره څرګنده وي چي، الله تعالی ﷻ پر یو قوم عذاب نه دی نازل کړی مګر دا چي د دلیل د پوره کولو لپاره يې نبي رالېږلی دی. الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴿15﴾﴾[90]

ژباړه:﴿موږ عذاب ورکړی نه دی تر څو مو کوم رسول ور لېږلی نه وي.﴾

دا ددې لپاره چي هر انسان ته د خپل ځان د تربیې او روزنې لپاره روزنکی او تزکیې لپاره مزکی اړین دی.

لاندي په دې اړوند دلائل راوړم چي د هغوی په رڼا کي دا څرګنده سي چي په هر وخت کي مرشد ته اړتیا سته او بېله مرشده د الله تعالی ﷻ رضا او خوښي که څه

[90] - سوره بني اسرائل : ۱۵ آیهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم د ځینو کسانو او خواصو لپاره ممکن ده مګر د عامو انسانانو لپاره حتمي خبره ده چي ستونځ منه به وي چي بېله مرشده دي لار پیدا کړي ځکه چي، د دوینا ټول امر په خپله هیڅ څوک نه سي کولای تر څو یو څوک یې ورته وښیي او بیا خپله لاره ووهي. په دې اړه الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿ وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ﴾ [91]

په جلالین کي د دغه ایت شریف تفسیر داسي کوي.

﴿ **واتبع سبیل** ﴿ **طریق** ﴾ **من اناب** ﴿ **رجع** ﴾ **ای بالطاعة** ﴾[92]

ژباړه:تاسو تلې وکړی په هغه لاره چي، هغه لاره د عبادت او فرمانبرداری ده.

تفسیر عثماني بیا د دغه ایت شریف مطلب داسي بیانوي. د پېغمبرانو او مخلصو بندګانو په لاره ځئ.[93]

په مواهب الرحمن کي بیاداسي وایي:

﴿ ته د داسي چا په لاره ځه چي په ټوله بدن زما لورته متوجه وي. هغه لومړی پېغمبران دي او وروسته د هغه د امت صالح کسان دي.

الله تعالی ﷻ بل ځای فرمایي:

[91] - سورة القمان : ١٥ مخ.
[92]- جلالین : ٣٤٧ مخ.
[93]- تفسیر عثماني: ٥٤٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (35)﴾ [94]

ژباړه: اې مؤمنانو له الله تعالی ﷻ څخه و ېرېږئ او د هغه په لور وسیله ولټوئ او په لاره کي جهاد وکړئ تر څو ستاسو خلاصون او کامیابي په برخه سي. د دغه ایت په تفسر کي علامه ابن کثیر رحمه الله داسي وايي:

﴿ وابتغو اليهالو سيلة ﴾ الوسيلة هي التي يتوصل بهاالي تحصيل المقصود ﴾ [95]

ژباړه: يعني وسیله هغه ده چي وصل کېدل او حاصل کېدل د مقصود په راځي.

په جلالين شريف کي بيا داسي وايي:

﴿ ما يقربكم اليه من طاعته ﴾ [96]

د تفسير د پوهانو خبره ده چي، له وسيلې څخه مراد مرشد (لارښود) دی چي، هغه لارښود چي، الله تعالی ﷻ د قرب او انسانانو د اصلاح لپاره یو ښه سبب جوړېږي. اوله جاهدو في سبيله، نه مراد د نفس سره مجاهده کول په (تصوف کي شغل) ته اشاره ده.

په یوه بل حدیث شریف کي راځي:

﴿ المجاهد من جاهد نفسهٔ في طاعة الله ﴾

[94]- المائده : ۳۵ مخ.
[95]- تفسير ابن كثير : ٥٤ مخ.
[96]- جلالين : ۹۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني، مجاهد هغه څوک دی چې له خپل نفس سره د الله تعالی په اطاعت سره جهاد وکړي.

حضرت مولانا خواجه غلام حبيب رحمه الله د دغه ايات شريف اړوند وايي:

له اسمانه باران څوک را وروي؟ الله تعالی جل جلاله مګر وريځ يې وسيله ده. اولاد څوک ورکوي؟ الله تعالی جل جلاله مګر مور او پلار يې وسيله ده. د انسانانو په زړو کې انوار څوک اچوي؟ الله تعالی جل جلاله مګر پير، مرشد او لار ښود ورته وسيله ده په هم دې خاطر الله تعالی فرمايي:

د هغه په لور وسيله و غواړئ.

همدارنګه الله تعالی جل جلاله فرمايي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ [97]

ژباړه: اې ايمان والاوو، د الله تعالی جل جلاله څخه و ببربرئ او د صالحينو سره سئ.

علامة ابن کثير رحمه الله د دغه ايات شريف په تفسير کې وايي:

(**قال الضحاک هم ابوبکر، عمر و اصحابهما**) [98]

---

[97]- التوبة : ۱۱۹ مخ
[98] - ابن کثير مخ ۴۰۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني،صادقين نه مراد ابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه دي. دا خبر بايد په ياد ولرو چي د څلورو طريقو سلسله د حضرت علي رضي الله عنه او د حضرت ابوبکر رضي الله عنه په واسطه سره يو ځای کيږي او مفتي محمد شفيع رحمه الله په دې اړوند وايي:

دلته په قرآن کريم کي د علماوو او صحابه کرامو په ځای د صادقين لفظ غوره سوی دی. د عالم او صالح پېژندنه يې کړې ده چي، صالح يوازي هغه څوک کېدلای سي چي ظاهر او باطن يې يو ډول وي. نيت او اراده يې سمه وي، عمل يې هم سم وي.[99]

که چيري موږ د مفسرينو ويناوو ته وګورو دا به راته څرګنده سي چي په نن وخت کي مصداق د صادقينو يوازي يوازي هم دغه مشائخ کرام دي.

الله تعالی جل جلاله فرمايي:

﴿أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾

د دغه ايات شريف په تفسير کي علامة امام رازي رحمه الله وايي:

(لم يکتف عليه (اهدنا الصراط المستقيم) بل قال صراط الذين انعمت عليهم و هذا يدل على ان المريد لاسبيل له الى الوصول الى مقامات الهداية المکاشفة الا اذا اقتدي بشيخ يهديه الي سواء السبيل و يجنبه عن مواقع الاغا لط والاضاصيل و ذلک لان النقض غالب عن الخلق و عقولهم غير وافية.

---

[99] - معارف القرآن :

(c) ketabton.com: The Digital Library

بادراک الحق و تمیز الصواب عن الغلط فلابد من کامل ي قتدي به الناقص حتی یتقوی عقل ذالک الناقص بزور عقل الی مدارج السعادات و معارج الکمالات. [100]

ژباړه: یعني الله تعالی ﷻ یوازي د (اهدنا صراط المستقیم) د جملې په ویلو سره بسنه و نه کړه، بلکي (صراط الذین انعمت علیهم) یې هم وویل:

دا په دې باندې دلالت کوي چې د مرید لپاره د هدایت او مکاشفې مقاماتو ته د رسېدلو لپاره له دې څخه بله لاره نسته بېله دې چې د یو شېخ کامل او لاړښود پسي اقتدا وکړي. هغه چې په همدې سمه لاره ځي . او له ګمراهۍ او غلطۍ څخه ځانونه وساتي. دا له دې خاطره اړینه ده چې، په ډېرو خلکو کې نیمګړتیا غالبه وي، د دوی عقلونه او ذهنونه حق ته د رسېدلو په لاره کې د سم او ناسم تو پیر نسي کولای. نو د داسي یو کامل کس اقتدا ضروري ده چې د نیمګړې او ناقص لارښوونه وکړي تر څو هم د دوی ناقص عقل د کامل له نور څخه قوت تر لاسه کړي.

په داسې ډول نو ناقص (انسان) د نېک مرغیو درجو او کمالاتو ته د رسېدلو په زینو تېرېدلای سي، نو د مرشد او مربې د ضروت لپاره دا دلیل د حجت د پوره والي درجه لري.

که موږ د انسان و ژوند او طبعیت ته وګورو، دا راته معلومېږي چې، انسان په هروخت کې یو مربي او مرشد ته اړتیا لري ځکه چې، انسان اکثره وخت یو عمل

[100] - تفسیر الرازي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي مګر دی په دې نه پوهیږي چې زما اعمال د شریعت موافق دي او کنه؟ دغه هغه وخت څرګندیږي چې کله یې یو څوک ورته په ګوته کړي چې، دا سم او صحیح دي او دا بد دي. مثلاً: یو شاګرد د امتحان پارچه حل کوي، شاګرد د هر سوال جواب لاندي یو څه کاږي، هغه که صحیح وي او که غلط مګر کله چې پارچه د استاذ لاس ته ورسیږي، نو استاذ یې غلطۍ ورته په ګوته کوي چې، دا ځواب صحیح دی او دا غلط دی.

همداسي پیر کامل او لاربنود هم دغسي دی. د ناقص انسان اعمال ورته په ګوته کوي چې داسي کول کبر، ریا، بخل دی او داسي کول بیا اخلاص، عجز او سخاده. په هر صورت مرشد ته ضروت سته.

سینه خواهم شـــرحه شرحه ازفراق

تا بـــــګویم شــــرح درد اشتیاق

هرکسي کو دور ماند از اصل خویش

باز جوید روزګـــــار وصل خویش

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي دورې د مشهورو علماء کرامو د سلوکو استادان:

د حسن بصري رحمه الله د طريقت استاذ حضرت علي کرمه الله وجههُ دی، حسن بصري رحمه الله د اتلس تنو بدري صحابه کرامو څخه علم ظاهر حاصل کړی دی او علم باطني يې له حضرت علي رضي الله عنه څخه حاصل کړی دی.

د سفيان ثوري رحمه الله د طريقت استاذ ابوهاشم الصوفي رحمه الله دی. سفيان ثوري رحمه الله وايي: که چيري ابوهاشم الصوفي رحمه الله نه وای. نوزه به د رياکارۍ په باريکو خبرو پوه سوی نه وای.

د امام ابوحنيفه رحمه الله د طريقت استاذ امام جعفر صادق رحمه الله دی.

د امام شافعي رحمه الله د طريقت استاذ امام محمد بن حسن الشيباني رحمه الله نه فيض او برکت حاصل کړی دی. امام شافعي رحمه الله وايي: ما د صوفي کرامو رحمه الله مجلس غوره کړی دی، د هغوی دوو خبرو راته ډېره ګټه وکړه.

۱ - يوه دا چي: وخت يوه توره ده که ته هغه غوڅه نه کړې، هغه به تا غوڅ کړي.

۲ - دوهم دا، که: تا خپل نفس په حق کي مشغول نه کړ، نو هغه به تا په باطل کي اخته کړي.

د امام احمد بن حنبل رحمه الله د وخت صوفي بشير حافي رحمه الله وو. امام احمد بن حنبل رحمه الله هم دغه صوفي مجلس ته ورغلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه شاګردانو پوښتنه وکړه. محترم استاذه! تاسو دوخت ښه عالم یاست او تاسو د هغه چا حضورته ورځئ چي، هغه علم نه لري؟

امام احمد بن حنبل رحمه الله په ځواب کي ورته وویل: زه په کتاب الله عالم یم او هغه یعني بشیر حافي رحمه الله عالم باالله دی او عالم باالله ته په عالم باالکتاب فضلیت حاصل وي.

د امام غزالي رحمه الله د طریقت استاذ او د علم ظاهري استاذ، خواجه ابو علي فارمدي رحمه الله دی. ابوعلي فارمدي رحمه الله د نقشبندیه په سلسله کي خورا شهرت لري.

امام رازي رحمه الله له نجم الدین کبدي رحمه الله څخه د سلوک په اړخ کي فیض او برکت حاصل کړی و.

مولانا جلال الدین بلخي رحمه الله د سلوک په برخه کي د شمس تبریزي رحمه الله مخلص او مریدو.

د مولانا عبدالرحمان جامي رحمه الله د طریقت او سلوک استاذ حضرت عبید الله احرار سمر قندي رحمه الله و.

د علامه سید محمد شریف جرجاني رحمه الله د طریقت استاذ خواجه علاوالدین عطار رحمه الله و.جرجاني رحمه الله وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(والله ماعرفت الحق سبحانه و تعالی مالم اصل في خدمة العطار)

د شیخ عبد الحق محدث دهلوي رحمه الله په نقشبندیه طریقه کي تعلق له خواجه باقي بالله رحمه الله سره و.

قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله د طریقت استاذ شیخ مرزا مظهر جان جانان رحمه الله دی. په هم دې خاطر قاضي صاحب دخپل کتاب نوم تفسیر مظهري ایښی دی.

حضرت مولانا شاه ولي الله محدث دهلوي رحمه الله په ماشومتوب (۱۵) کلنۍ کي له خپل پلار سره بیعت کړی و.

د مولانا محمد قاسم رحمه الله د طریقت او سلوک استاد حاجي امدادالله مهاجر مکي رحمه الله و.

د مولانا رشید احمد گنگوهي رحمه الله فیض او برکات له حاجي امدادالله مهاجر مکي رحمه الله څخه و.

همداسي ډېر علماء کرام سته چي د یو پېر کامل په سیوري کي یې روحاني ژوند کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کامل شیخ علامې

کامل شیخ په ظاهر کې د عامو انسانانو په څیر وي مګر په باطن کې له عامو انسانانو څخه ډېر توپیر لري لکه: خوړې او تروې اوبه، په ښکاره صورت کې یو ډول دي مګر د ښه یې خوند بېل وي.

نېک او بد یا فاسقان انسانان هم په ښکاره یو ډول وي او کوم توپیر په ظاهر کې نه لري مګر په باطن کې په یوه کې شهوت پیدا کېږي او په بل کې د الله تعالی ﷻ د عبادت کولو قوت.

لکه څرنګه چې په ظاهري ډول مرشد (پیر) د عامو انسانانو څخه توپیر نه لري. په همدې ډول علماء کرامو د ظاهري کامل مرشد د معرفت لپاره دغه لاندې علامې اینبې دي. که چیرې په یو شخص کې دغه علامې موجودې وي هغه پیر کامل بللای سو.

په فتاوایې عزیزي کې د مرشد یا کامل پیر لپاره دغه پنځه علامې اینبې دي.

مرید شدن ازان کس درست است که دران پنج شرط متحقق باشد.

شرط اول: علم کتاب او سنت رسول الله داشته باشد. خواه خوانده باشد، خواه از عالم یاد داشته باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شرط دوهم: انکه موصوف بعدالت و تقوی باشد و اجتناب از کبائر و عدم اصرار صغائر نماید.

شرط سوم: انکه بې رغبت از دنیا و راغب در آخرت باشد، و برطاعات مؤکده و اذکار منقوله که در حدیث صحیحه آمده اند مداومت نماید.

شرط چارم: امر مروف و نهي از منکر کرده باشد.

شرط پنځم: انکه از مشایخ این امر گرفته باشد و صحبت معتد ب ه ا ایشان نموده باشد، پس هرگاه این شروط درشخص متحقق شوند مرید شدن ازان درست است.[101]

علامه ابن عربي رحمه الله د مرشد کامل لپاره درې صفتونه لیکي.

۱ دین به یې د انبیاو وي.

۲ تدبیر به یې د طبیبانو وي.

۳ سیاست به یې د پاچهانو وي.

په فتاوای محمودیه کې د پورته شرطونو سربېره یو بل شرط هم ایږدي، هغه دا چې، په مریدانو (سالکانو) کې به ورځ تر بلې بهتري او اصلاح راځي.[102]

---

[101]- فتاوای عزیزي : ۱ جلد ، ۱۰٤ مخ.
[102] - فتاوای محمودیه : ٤ جلد، ۳٥۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که کوم سالک د دې شروطو او اوصافو لرونکی پیر کامل و مومي نو ښه خبره ورته داده چې هغه دي د ځال لپاره ښه لار ښود و بولي. ژر دي لمن ونسي او د هغه صحبت دی د ځان لپاره غمنت وبولي.

هر کرا جامه زعشقي چاک شد

او ز حرص و عیب کلي پاک شد

شاد باش اې عشق خوش سودایي ما

اې طبیب جمله علتها ئي ما

اې دوائي نخوت و ناموس ما

اې افلاطون و جالینوس ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سالک لپاره اداب.

از خدا جویم توفیق ادب
بي ادب محروم ماند از فضل رب
بي ادب تنها نه خود اړداشت بد
بلکي آتش در همه آفاق زد

ادب، ادب دی. هر انسان په ادب سره تر یوه منزله رسېدلای سي، هغه که د نیاوي وي او که آخر وي وي. د ادب لحاظ او مراعات د هر مسلمان لپاره لاژمي خبره ده، په ځانګړي ډول د سالک لپاره خو لا اړینه خبره ده.

ابو حفص نیشاپوري رحمه الله وایي. (**التصوف کله ادب**) تصوف ټوله ادب دی.سالک چي څومره د ادابو خاطر وساتي، هومره ژر ترقي کوي. که سالک د ادابو لحاظ پرېږدي خوا که دی له خپل مرشد سره وي او که له بله چا سره وي، په دې باور سه چي دغه سالک له باطني نعمتونو بې برخي سو.

زه دلته د سالک لپاره یو څو اداب را نقلوم. کوم اداب چي خواجه عبدالمالک صدیقي رحمه الله ویلي دي. د ده پر ادابو به زه یو څه اداب نور هم زیات کړم چي ما د خپلو استاذانو څخه اورېدلي دي.او یامي د تصوفو په کتابونو کي لیدلي دي.

۱ د پیر ظاهري حیثیت، قومیت، هشمت، شوکت، کسب او نور څه ته مه ګوره. هغه حقیر او کم مه ګڼه، بلکي هغه احسان او نعمت ته وګوره چي الله تعالی جل جلاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته ورکړې دی. هغه د الله تعالی ﷻ د معرفت وسیله ګڼه، په صدق او یقین سره يې له صحبت څخه فیض او برکت واخله.

۲ خپل شېخ د خپل ځان لپاره تر ټولو انفع یعني (خېرو روسوونکی) و بوله او دا باور ولره چي، زما د باطن اصلاح او د معرفت د حصول مطلب له دې شېخ څخه په اسان حاصلیږي. که بل لوري ته توجه وکړم نو له فیض او برکت څخه بې برخي کیږم.

۳ هر ډول چي وي سالک به د مرشد مطیع او امر منونکی وي ځکه؛ د مرشد سره له عقیدې او میني پرته د فیض او برکت دورازه نه پرانستله کیږي. د میني او محبت غوښتنه اطاعت او خدمت دی.

۴ له خپل وس سره سم په ځان او مال د خپل مرشد خدمت کول او وربانديې احسان نه بلل، بلکي د شېخ احسان دی پرځان بولي چي ده ته يې د خدمت کولو د شرف اجازه ورکړې ده. د خدمت په مقابل کي دی له شېخ څخه هیڅ ډول طمع او غوښتنه نه لري. څومره خدمت چي يې کوي د الله تعالی لپاره او په اخلاص دې يې کوي تر څو د ایمان په کمال ورسیږي او له دې نعمته برخمن سي.

۵ د مرشد امر سم د ستي منل، د هغه د فعل اقتداء دي د هغه له اجازې پرته نه کوي. ځکه؛ هغه کله کله د خپل حال اومقام په غوښتنه یو کار کوي، هغه بیا مرید ته د استعداد نه لرلو له امله زیان من ثابتیږي خو د قول متابعت دي کوي. تر څو يې له مرشد سره مینه او مناسبت پیدا سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ د مرشد په حضور کي په ټول بدن سره هغه ته متوجه کېدل باید وسي تر هغو چي، له فرض او سنت پرته نوافل یا نوري وظیفې د هغه له اجازې و نه سي. باید د هغه صحبت غنیمت و ګڼي تر څو د شېخ د شفقت نظر حاصل کړي. د هغه له باطني فیض څخه برخه حاصله کړي. د نقشبندیه طریقې مشائخ وایي: د شېخ په موجودیت کي د قلبې وقوف پرځای قلبي رابطه ډېره ګټوره ده.

۷ له شېخ سره په ادب، عاجزۍ او ټیټه خوله کښېناتل د هغه غوره وېناوي په غور سره اورېدل. د مرشد په مجلس کي باید سالک و دېخوا اې خوا ته و نه ګوري. د هغه له اجازې پرته خبري نه کول، د اړتیا پرمهال لنډې خبري کول او په توجه سره جواب ته انتظار کول، نرمي خبري کول او خپل اواز د مرشد تر اواز نه لوړول، داسي نوري خبر باید د مرشد په مخ کي و نه سي چي، په هغه سره مرشد په خفه کیږي.

۸ د مرشد په مجلس کي خپل ځان ممتاز نه ښوول، ځان حقیر، اړ، تږی او غوښتونکی څرګندول.

۹ د مرشد د ناستي په ځای نه کښېناستل او د هغه پر مصله پښه نه ایښودل.

۱۰ له اجازې پرته د هغه په وړاندي خوراک نه کول او به نه څښل او دداسي کولو لپاره د مرشد لوښي نه کارول، د مرشد د اوداسه پر ځای اودس نه کول. هغه اداب چي د مرشد په وړاندي مراعتیږي، هغه دي په غیاب کي هم مراعات سي ترڅو یې اخلاص په برخه سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ چیري چي مرشد ناست وي، هغه لورته دي پښې نه غځوي. هغه لوري ته دي ناړي نه تو کي که څه هم هغه حاضر نه وي.

۱۲ د مرشد په سیوري دي قدم نږدي. که شونې وي داسې ځای دي نه دريږي چي د سالک سیوری د مرشد پر سیوري یا جامو ولويږي.

۱۳ تر مرشد دي وړاندي نه ځي. وروسته تلل دي شرم نه بولي. د ځان لپاره دې نېکمرغي وبولي او که په مخ کي خطره وي. بیا که مرشد وروسته او سالک مخکي روان وي پروا نه لري.

۱۴ که مرشد ولاړ وي، سالک دي هم ولاړ وي او کله چي مرشد کښېني سالک دي هم کښېني.

۱۵ له شېخ سره مخامخ او یا د شېخ په غیاب کي یو ډول اسېدل، ظاهر او باطن یو ډول درلودل، یعني د ژبي او زړه تر منځ توپیر نه وي.

۱۶ د مرشد ټولي وينا وي، کره وړه ربښتيني بلل، نیوکه نه کول. شک او شبه نه درلودل، که په کومه خبره ونه پوهيږي نو د موسی علیه‌السلام او خضر علیه‌السلام قیصه دي ور یاد کړي.

۱۷ د شېخ په درد او منت کولو نه خفه کېدل او ورباندي نه بدګمانه کېدل، د شېخ منت د موريد لپاره صیقل کولو کار ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸ که د مورید په زړه کې یوه شبهه وي په ښه ډول دې پوښتنه وکړي. که په ځواب د شېخ د مورید شبهه حل نه سوه، دا د مورید د فکر د کموالي نښه ده نه د مرشد. که مرشد د شبهې ځواب ور نه کړ باید پوښتونکی او نور کسان په دې ټکي پوه سي چې مورید د دغه شبهې د ځواب اورېدلو استعداد نه لري.

۱۹ د شېخ سره د مناظرې صورت مه جوړه وئ. د مرشد خبرې مه رده وی. که څه هم حق د مورید په لور وي خو دا باور ولري چې د شېخ خطا زما تر سم کار ښه ده.

۲۰ د شېخ په وړاندې عبث خبرې نه کول او د یوه مسلمان ورور له غیبت کولو څخه ځان ساتنه سم کار او عمل دی.

۲۱ د مرشد له خپلوانو او دوستانو سره محبت کول، د هغه د دوستانو خپلوانو او طالبانو مراعات کول، په هغوی پسې له بدو ویلو او مخالفت څخه یې ځان ستاتنه ستر ادب دی او باید دا ادبیات پر ځای کړل سي.

۲۲ خپل باطني حال (که ښه وي او که بد) خپل مرشد ته وایاست څکه مرشد یو روحاني طبیب دی. تر اطلاع وروسته اصلاح کوي. د مرشد په کشف اعتماد وسي او چوپتیا غوره شې ده.

۲۳ که په خوب کې څه شی ولیدل سي هغه دې مرشد ته وویل سي. که یې کوم تعبیر په ذهن کې راغلی وي هغه دې هم بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴ د کوم ورد او وظیفې چې مرشد تعلیم وکړي، هغه خپل عادت کول له هغه نه پرته نور پرېږدي. که هغه یې له خپل لوري شروع کړی وي یا بل چا ورته ښوولی وی مګر مسنون اعمال له دې څخه مستثنې او وتلی دی.

۲۵ له شېخ سره کښېنستل او بیا په وظیفه مشغولېدل په کار نه دی. که د څه شي د لوستلو ورته لازم و له هغه دې پټ کښیني او ودې لولي.

۲۶ کوم باطني فیض او برکت چې ورته رسیږي، هغه دې د مرشد په طفیل وګڼي. که څه هم په خوب یا مراقبه کې ووینې چې، د بل شېخ ورته فیض رسیږي دا فکر دې وکړي چې، زما د شېخ کومه لطیفه د دی شېخ په صورت ظاهره سوې ده.

۲۷ خپل د مرشد خبرې او وینا وي د هغو خلکو سره وکړي چې، هغه په پوهیږي، که په دې پوه سواست چې عام خلک نه په پوهیږي بیا دې یې نه کوي.

۲۸ که کومه مرتبه یا منصب ورته و بخښل سي، د الله تعالی ﷻ د رضالپاره دې و مني. په زړه کې دې کوم د دنیا خیال نه کوي.

۲۹ د خپل مرشد له اجازې پرته بل شېخ ته د بیعت لپاره مراجع نه کول. تر څو د نېکمرغۍ شتمني ترلاسه سي.

۳۰ کله چې مرشد وفات سي، هغه ته د مغفرت دعا کول، تر څو ور سره تعلق پاته سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ په کومه علاقه کي چي مرشد او سېدی د هغه ځای سره محبت ساتل په کار دی چي دا هم یو ډول اثر پیدا کوي.

۳۲ د مرشد د وفات وروسته هم د مرشد د خپلوانو سره پالل،

۳۳ که د مرشد نه داسي عمل ولیدل سي چي، هغه د شریعت خلاف وي په هغه کي تامل کول، تر څو عقیده دي پر حال پاته سي.

۳۴ خپل مرشد تر نورو شېخانو غوره بلل. تر څو محبت دي وره سره ډېر سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله طريقه نقشبنديه شريف...

دغه متن دوه مقصده لري يا مشتمل په دوو مقصدونو دی.

اول: د نقشبند د کلمې وضاحت.

دوهم: د نقشبنديه د طريقې دموسس احوال.

د لومړي خبري اړوند بايد دا ووايو چې، دا کلمه نقشبندي ده او که نقشبند ده. ډېر خلکد دغي کلمې په هکله پوښتنه کوي، دانوم (نقشبند) دی، نه نقشبندي. دا يوه فارسي کلمه ده چې، معنې يې انځور ليکونکی دی لکه: د انځور ګر په شان او په ډبرو کي يوڅه نقش جوړ کړي. د نقش کلمه عربي کلمه ده.

(**العلم في الصغر كالنقش في الحجر**)

داسي هم ويل سوي دي چي دشېخ بهاوالدين رحمه الله نيکونه انځور ګران وو مګر دا خبره صحيح نه ده . که داخبره صحيح وای، نو د شېخ بهاوالدين رحمه الله نوم به نقشبندي وای نه نقشبند او خپله شېخ بهاوالدين نقشبند رحمه الله په ټوله ژوند کي پرته له صوفيانه ژوند څخه نور سلوک نه درلوی، نو په دې توګه دا نتيجه په لاس راځي چي، د نقشبند کلمه معنوي اړخ لري، يعني شېخ بهاوالدين رحمه الله د زړونو انځور ګر و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني كسان وايي: نقشبند په بخارا كي د يوه كلي نوم دی او شيخ بهاوالدين رحمه الله د هغه كلي اوسېدونكي خو دا خبره هم ناسمه ده ځكه؛ په دغه نامه په بخارا كي كوم كلی نسته او د شيخ بهاوالدين رحمه الله د ژوند د اوسېدو ځايونه ټوله روښانه دي.

داسي روايت هم سته چي، شاه نقشبند صاحب رحمه الله د خپل پلار په شان د كېمخا ټوكران اوبدل او پر هغوی باندي د نقشبند (ګل) جوړه ولو په وجه د كسب د نسبت له كبله نقشبند بلل سوی دی او دا چي ده په خپل كسب كي ډېر مهارت درلود، نو په دې خاطر په شاه نقشبند سره مشهور سو.

په اصل كي شاه نقشبند صاحب رحمه الله د زړه نقاش و او كلمه د نقش هم معنوي اړخ لري، هغه دا چي، شاه نقشبند صاحب رحمه الله هم پر خپل زړه او هم د خپلو مريدانو په زړونو باندي د الله جل جلاله نوم مبارک نقش كړی و.

دوهم مقصد:

(د حضرت بهاوالدين شاه نقشبند صاحب رحمه الله ژوند ته لنډه كتنه)

شيخ بهاوالدين محمد، د محمد، هغه د محمد زوی په شاه نقشبند سره مشهور او لقب يې محمد بخاري دی چي په ۷۱۷ هـ كي د محرم الحرام په مياشت كي پيدا سوی دی.

شيخ بهاولدين نقشبند رحمه الله د خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله مورید و. شيخ خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله د خواجګانو د طريقې شيخ و او بابا

(c) ketabton.com: The Digital Library

السماسي رحمه الله په ۷۵۵ هـ کي وفات سوی دی دا چي د پیدا ینبت سنه یې نه ده راته معلومه نو ماهم دلته نه راوړه.

یو وخت خواجه شیخ السماسي بابا رحمه الله د شیخ بهاوالدین نقشبندي رحمه الله دي کلي ته ولاړ. په دې وخت کي، شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د (۳) درو ورځو و. د ده نیکه مبارک خپل دغه لمسی د شیخ خواجه محمد السماسي رحمه الله و حضورته یووړ. شیخ بابا السماسي رحمه الله د شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله په لیدلو ډېر خوشاله سو

شیخ بابا السماسي رحمه الله په دې وخت کي دا وویل: دغه ماشوم ما خپل ځوی وبلی او خپلو موریدانو ته یې زېری ورکړ. دغه ماشوم به په راتلونکي کي د خپل وخت لارښود وي.

د شیخ بهاوالدین رحمه الله پلار دا غوښتل چي زوی یې صوفیانه روزنه تر لاسه کړي. په هم دې خاطر چي کله شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د اتلسو کالو سو، واده یې ورته وکړ. په هم دغه کال یې د وخت د لوی عارف شیخ خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله خدمت او له هغه څخه د طریقت د بیعت په خاطر سماس ته بوتلی او د شیخ السماسي رحمه الله تر وفات وروسته په ۷۵۵ هـ کال کي یې نیکه مبارک له ځان سره کړ، تر څو یو داسي صالح لارښود و مومي چي شیخ بها والدین نقشبند رحمه الله ښه و روزلای سي. د همدې مقصد لپاره سمر قند ته ولاړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سمرقند کي د شيخ امير کلال رحمه الله په حضور کي حاضر سو. شيخ امير کلال رحمه الله د شيخ محمد السماسي رحمه الله خليفه و. شيخ بهاوالدين نقشبند رحمه الله د شيخ امير کلال رحمه الله سره بيعت وکړ.

امير کلال رحمه الله ورته وويل: ما ته حضرت شيخ خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله د بهاوالدين رحمه الله په هکله وصيت کړی دی او راته ويلي يې دي چي، زما د زوي بهاوالدين رحمه الله په روزنه او له هغه سره په شفقت او مهربانۍ کي له هيڅ ډول زيار څخه ډډه و نه کړې، نو ځکه يې د شيخ بهاوالدين نقشبند رحمه الله. شيخ امير کلال رحمه الله به وړاندي په صوفيانه ذکر او فکر او سلوک او د زړه په صوفيانه روزنه او د نفس په تزکيه شروع وکړه.

د شيخ بهاوالدين نقشبند رحمه الله استعداد ډېر اوچت و. ده به د يو کال مزل په مياشت او د مياشت مزل په هفته او د هفتې مزل په ورځ او د ورځي مزل په ساعت کي کاوه.

يوه ورځ شيخ امير کلال رحمه الله خپل مريدان راټول کړل. و محمد بهاوالدين نقشبند رحمه الله ته يې د هغو په مخکي وويل. ماستا د روزني په هکله د خپل مرشد خواجه بابا السماسي رحمه الله وصيت پرځای کړی دی. ستا په روزنه کي مي له هيڅ ډول زيار او تکليف څخه ډډه نه ده کړې. بيا شيخ امير کلال رحمه الله خپل لاس مبارک په سينه ور کښېښود او ورته وې ويل. ماټولي هغه شيدې چي زما په سينه کي وې په تا و څښلې او په دې و توانېدم چي تا د بشريت له ډلي را وکاږم او له شيطان او نفس

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه دي وژغورم اوس ته لوی سړی یې زما مقام ته را رسېدلی یې مګر ستاسو همت ولالوړو مقاماتو وړتیا لري. تر اوسه پوري همدا زما د روزني په حد کي وه.

له دې پورته تاته اجازه سته او کولای سې چي، تر مابل علاوه صالح شخص د ځان لپاره وګورې کېدای سي هغه تا لالوړ مقام ته ورسه وي. کله چي، شېخ امیر کلال رحمه الله و شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله ته اجازه ورکړه، نو شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د مولانا الدیک کرا یي رحمه الله و حضورته ورغلی. مولانا الدک کرا یي رحمه الله د شېخ امیر کلال رحمه الله خلیفه او ملګري و.

شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د مولانا الدیک کرا یي رحمه الله سره **۷** کاله تېر کړل او بیا د شېخ ترکي رحمه الله په حضور کي حاضر سو. د شېخ ترکي رحمه الله سره یې **۱۲** کاله تېر کړل. په هم دا ډول یې د خپل ژوند اصلي مقصد و موندا او تر لوړو مقاماتو یې ځان ورساوه.

شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله سربېره پر سلوک د علماء کرامو د درسي حلقو په منځ کي هم شاملېده.

شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله دوه ځله د بیت الله شریفي د زیارت لپاره تللی دی او ډېرو مختلفو علاقوته یې سفرونه کړي دي. په یوه سفر کي د افغانستان د هرات ولایت ته هم راغلی دی. په دې وخت کي د هرات ولایت د واکمن ملک معزالدین په لاس کي و. د ده له خوا د شاه نقشبند رحمه الله خورا ډېر درناوی و سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شېخ بهاوالدين نقشبند رحمه الله د سفرونو په لړ کي د دغه علاقو څخه ليدنه کړې ده. سمر قند، سمنان، وايورتون، مرو، طوس، مشهد، افغانستان، هم داسي نور.

شېخ بهاوالدين نقشبند رحمه الله د (۷۹۱) هـ کال د ربيع الاول د مياشتي په دريمه، د دوشنبې په شپه د (۷۴) کلنی په عمر وفات سو. په خپل باغ کي د خپل وصيت له مخي خاورو ته وسپارل سو.

(انا لله و انا اليه راجعون)

وروسته د هغه پيروانو د هغه پر قبر يوه لويه گنبده جوړه کړه چي تل د خلکو خصوصاً د عارفانو او د حق د لاري تلونکو او د سلوک د مينه والو زيارت سو. په دې کي هيڅ شک نسته چي شاه نقشبند رحمه الله په لس هاوو زره مريدان وروزل چي، ځينو يې مطلقه اجازه تر لاسه کړه او د بقا بعد الفنا درجې يې تر لاسه کړې او د هغه په فيض او برکت يې خليفه گانو او نايبانو د خپلو مريدانو قدرت لوړول او هدف ته رسول حاصل کړل چي يو له هغو نايبانو څخه يې خواجه محمد پارسل رحمه الله و چي په بخارا کي په ۷۴۹ هـ کال زېږېدلی دی او په ۸۴۵ هـ کي په بلخ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/طریقه قادریه شریفه...

د دې طریقې باني یا مؤسس شېخ حضرت محي الدین عبدالقادر ګیلان رحمه الله دی چې په **۴۷۰** هـ کې یې دې فاني دنیا ته سترګې روښې کړې دي او په **۵۴۱** هـ کال په بغداد کې وفات سوی دی.

داراشکوه چې د شاه جهان مغول پاچاه زوی و او په (دارا) سره مشهور و، د دغې طریقې مرید او مخلص و. هغه په خپل کتاب (سکینت الاولیا) کې وایي:

(بنای سلسله متبرکه قادریه بر طریقه (صحو) یعني هوشیاري است و کثرت فتوح و عدم تفرس است و صحو عبارت است از حصول مراد و صحبت حال).

د دغې طریقې پیروان په عراق، مراکش، اندلس، افغانستان، پاکستان، هند او منځنۍ اسیا کې خورا ډېر دي.

د قادریه د طریقې سالکان پر ریاضت، خلوت او د مشائخو په مزاراتو باندي دخپل سلوک خاص او غوره اداب چلوی.

شېخ عبدالقادر ګیلاني رحمه الله چې په غوث الاعظم دستګیر سره هم شهرت لري، دی حنفي مذهبه و مګر د فتوا په وخت کې به د امام شافعي رحمه الله او احمد بن حنبل رحمه الله د مذاهبو څخه یې هم ګټه کوله.

د شېخ عبدالقادر ګیلاني رحمه الله مشهور تالیفات دادی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفتح الرباني والفيض الرحماني، فتوح الغيب، ملفوظات، غنية الطالبين ،مكتوبات ،حزف نشا، الخيرات، الوهاب الرحمانيه، و الفتوحات الرحمانيه، جلادالخاطر، سرالاسرار، ردالرافضه، تفسير القران.

شيخ عبدالقادر ګیلاني رحمه الله دخپل وخت صوفي او عالم و. پر دې سربېره په شعر او شاعرۍ کې هم برلاسی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ طريقه چشتيه شريفه:

ددې طريقې باني يا موسس خواجه معين الدين حسن سکجزي چشتي رحمه الله دی چي د غياث الدين حسن زوی دی.

چشتي صاحب په ۵۳۷ هـ کي د افغانستان په سکجزي نومي کلي کی زېږېدلی دی او په ۶۳۲ هـ کي د هندو ستان په اجمير کي خاوروته سپارل سوی دی.

چشتي يې ځکه بولي چي، د ده د طريقې او ارادت سلسله په اوم پښت کي و حضرت ابو اسحاق شامي چشتي رحمه الله ته رسيږي او ابو اسحاق شامي چشتي رحمه الله د شېخ علود بنوري رحمه الله مريد و.

چشت د افغانستان د هرات ولايت يوه مشهوره ولسوالي هم ده. په دې ولسوالي کي ډېر صوفيان او بزرګان پيدا سوي دي.

د (فرشتې تاريخ) (اخبارالاخيار) (تاريخ مشائخ) د ده د نسب سلسله په ۱۴ پښت کي حضرت علي رضي الله عنه ته رسولې ده.

حضرت خواجه معين الدين چشتي رحمه الله په افغانستان کي د لوېديځو سيمو د مدرسو تر ليدلو وروسته په شپاړس کلني عمر کي سمرقند او بخارا ته ولاړ او هلته يې د دين علم پوره زده کړ.وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بهرته را ګرځېدلو په وخت کې يې له خواجه عثمان هاروني رحمه الله سره په نشاپور کې وليدل او د هغه په مريدانو کې شامل سو.

د قطب الدين ايبک په زمانه کې اجمير ته ولاړ او هلته يې د هند د حکومت د استازي له لوري خورا تود هرکلی وسو. ده په دهلي کې د وعظ او ارشاد له لاري ډېر موريدان پيدا کړل. مرحوم غلام سرور رحمه اللهاو هم داسې نورو بزرګانو وينا ده چې په هند کې د اسلام ډېره د چشتي د کورنۍ له خوا بله سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/طريقه سهر ور ديه شريفه...

دغه طريقه شيخ بهاولدين سهروردي رحمه الله څخه را شروع سوېده .

شيخ بهاوالدين سهرور دي رحمه الله د شيخ محمد عمر رحمه الله زوی او په ۵۳۶ هـ کي د زنجان په سهر ورد کي زېږېدلی دی او په ۶۲۲ هـ کي په بغداد کي وفات سوی دی او هلته په بغداد کي خاورو ته سپارل سوی دی.

شيخ بهاوالدين سهروردي رحمه الله د منبع الاسرار، مطلع الانوار، عالم رباني، او استاد الشيوخ په نومانو سره هم ياد سوی دی.

د دې طريقې په تاسيس کي روايات مختلف دي. ځيني اشخاص د دې طريقې موسس شيخ عبدالقادر چي په (شيخ ابو نجيب عبدالقادر سهروردي) سره مشهور دی بولي.

د شيخ شهاب الدين رحمه الله نوم ځکه زيات دې طريقې ته منصوبېږي چي د ده خليفه ګانو په هند کي او هم دارنګه د منځنۍ اسيا په سيمو کي د دې طريقې په رواج کولو کي ډېر کوښښ کړی دی.

پر پورتنيو څلورو مشهورو طريقو سربېره نوري طريقې هم سته چي هغه طريقې و يو خاص شيخ ته منسوب سوي دي. په دغو طريقو کي ځيني په اوس وخت کي لمنځه تللي دي او يوازي نوم يې پاته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضرت مولانا عبدالرحمن جامي رحمه الله د تاليف (نفحات الانس) او د (سكينة الاولياء) د محمد دارا شكوه د تاليف او د الفاخوري او خليل صبر تاليف (تاريخ فلسفه عربيه) د روايتاتو له مخي هغه طريقې دادي.

طريقه جنيديه: د حضرت شيخ جنيد بغدادي رحمه الله طريقه ده چي د هجرت په دريمه پېړۍ کي پيدا سوې ده.

طريقه زېديه: دا د حضرت خواجه عبدالواحد زيديه رحمه الله طريقه ده . و دې طريقې ته واحديه هم وايل کيږي.

طريقه نوريه: دا طريقه د حضرت شيخ ابو الحسن نوري رحمه الله نامه ته ځانګړې سوې ده او د ده طريقه ياديږي

طريقه طيفوريه:دا طريقه د حضرت شيخ بايزيد بسطامي رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه ادهميه: دا طريقه د حضرت شيخ ابراهيم بن ادهم رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه محاسبيه: دا طريقه د حضرت شيخ ابو عبدالله حارث بن اسد المحاسبي رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه حکميه: دا طريقه د حضرت شيخ محمد بن علي حکيم ترمذي رحمه الله په نامه ياده سوې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

طریقه خزاریة: دا طریقه د حضرت شیخ ابو سعید خرازي رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طریقه سهیلیة: دا طریقه د حضرت شیخ سهیل بن عبدالله تستري رحمه الله په نامه یاد سوې ده.

طریقه خفیفیة: دا طریقه د حضرت شیخ ابو عبدالله خفیف رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طریقه سیاریة: دا طریقه د حضرت شیخ ابوالعباس سیار رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طریقه اویسیة: دا طریقه د حضرت شیخ او ویس قرني رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طریقه کبرویة: دا طریقه د حضرت شیخ نجم الدین کبرا رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طریقه احمدیة: دا طریقه د حضرت شیخ سید احمد بدوي رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طریقه شاذلیه: دا طریقه د حضرت شیخ ابوالحسن شاذلي رحمه الله په نامه یاده سوې ده او دا طریقه د حضرت شیخ ابو مدین تلمساني رحمه الله چي په **۵۹۳** هـ کي وفات سوی دی جوړه کړې ده. دا طریقه په شمالي افریقا خصوصاً په مصرکي ډېر پیروان لري.

طریقه جزولیة : دا طریقه د شاذلي رحمه الله د طریقې یوه مشهوره څانګه ده چي په مراکش کي یې رواج پیداکړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طريقه مولويه: دا طريقه د حضرت شېخ مولانا جلال الدين بلخي رحمه الله په نامه ياد سوې ده.

طريقه ملامتيه: دا طريقه د حضرت شېخ حمدون بن احمد قصار رحمه الله طريقه ده چي بل نوم يې قصاريه ده.

طريقه شطارية: دا طريقه د حضرت شېخ عبدالله حشطار رحمه الله په نامه ياده سوې ده. دا طريقه په اندونزيا او هندوستان کي ډېر پيروان لري.

طريقه سنوسية: دا طريقه د سيد محمد سنوسي ادريس رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه خلوتيه: دا طريقه د سهر وردي او کبريه طريقې د څانګو څخه يوه څانګه بلل کيږي.

طريقه غزاليه: دا طريقه د حضرت شېخ امام محمد غزالي رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه رفاعية: دا طريقه د حضرت شېخ سيد احمد بن ابوالحسن رفاعي رحمه الله په نامه ياد سوې ده.

طريقه حلاجية: دا طريقه د حضرت شېخ حسين بن منصور حلاج رحمه الله په نامه ياد سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طريقه حيدرية: دا طريقه د حضرت شېخ حيدر رحمه الله په نامه ياد سوې ده. له دې امله ورته حيدريه طريقه وويل سوه. دا طريقه د هجرت په اومه (٧) پېړۍ كې په خراسان او شاو خوا سيمو كې زيات پيروان درلودل. د اسلامي نړۍ مشهوره سياح ابن بصوطه رحمه الله ددې طريقې په اړه وايي: د حيدري طريقې سالكان په زهد كې خوار ډېر مشهور وو او سالكانو يې د ډېر زهد له كبله ودونه نه كول.

طريقه نعمت اللهية : دا طريقه د حضرت شېخ شاه نعت الله ولي رحمه الله په نامه ياده سوې ده. د دې طريقې اساسات زياتره د حضرت شېخ ابن العربي رحمه الله د طريقې سره ورته دي.

په اصل كې دغه ټولې طريقې د مخكنيو څلورو مشهورو طريقو څخه الهام اخلي مګر د لاړښودني ډول يې سره بېل دی. د ټولو طريقو مشايخو شجره او احوال كه وكتل سي، دابه ثرګنده سي چې د ټولو مصداق او هدف يو دی. څوک پر يوه لاره ورځي او څوک پر بله لاره ورځي. الله تعالى جل جلاله دې موږ او تاسو ته هغه لاره رانصيب كړي چې حدف ته ژر رسېدونكې وي

آمين ثم آمين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ زيارتونه که ليري وي او که نژدې وي ورتګ یې جائز بولو......

د محترم حاجي اغا صاحب مبارک د عبارت نه دلته درې خبرې معلومیږي.

۱ زيارت ته تلګ.

۲ نژدې زيارت.

۳ ليري زيارت.

اول : د قبرونو زيارت کول. د قبرونو زيارت کول د انسان لپاره يو مهم درس دی. د قبرونو زيارت و انسان ته خپل اصل ور معلوموي چي، له کوم لوري څخه را غلی يم، زما ابتدا څه وه او پر کوم ځای زما انتهاده او دا ورته په ګوته کوي چي ای انسانه ستا د ژوندانه په دې سفر کي مقصد څه و او آخرني منزل دي کوم يو دی.

د دغي آرامي بيديا چي، د ټولو شتمنو، زورواکو او کمزورو د ژوندانه څراغ په کښي مړ کېدونکی دی د قبرونو زيارت انسان ته دا فکر ور پيدا کوي چي، دا هغه د وحشت او خوف او يوازي والي کور دی چي، استوګن يې د ظاهري شتمنۍ نه فقط دوه سفين ټوکران لري او هغه هم د بل د لوري ور کول سوي دي. که انسان د عبرت سترګي ولري، دقبرونو کتنه زړونه لړزوي، تمه او حرص ختمه وي. په لړ فکر سره و انسان ته دا خبره ښه څرګنديږي چي، دا لاره د عبرت ده. دوخت شتمن او نېستمن شاه او ګدا دلته د دنيا د لړ ژوندون څخه دغه اوږده ژوندون ته راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی و دغه نوي ژوندانه ته په کتو سره د انسان رندې سترګې بینا کیږي. کاږه غوږونه یې بیداروي. د غفلت په خوب بیده په خپل مسؤلیت خبره وي. انسان ودې ته اړباسي چې پر تېر ژوند بیا کتنه وکړي او دآینده ژوند پلان و نسي تر څو د ژوند په مقصد او په خپل مسولیت پوه سي. **رحما بابا** څومره ښه وایي:

هر زنده چې د مرده پر قبر ورسي

بس دی دومره نصحت په دا دنیاد

په هر صورت د قبرو زیارت کول د مسلمان لپاره ښه درس دی. و دغه درس ته ورتلې د اسلام له نظره یو غوره کار دی مګر د بلې خوا ځیني عناصر سته چې، د هر مسلمان په غوږ کې دا ور کوي چې، زیارت ته ورتلې شرک دی مګر ښه خبره داده چې، زیارت ته تلې څه و ځېږو چې، د اسلا م له نظره څنګه دی.

ابو هریرة رضي الله عنه فرمایي چې، نبي علیه السلام وویل:

(زوروا القبور فانها تذکرالاخرة)[103]

یعني زیارت د قبرونو کوئ. دا تاسو ته اخیرت دریاد وي او بي بي عائشه رضي الله عنها وایي:

(ان رسول الله ﷺ رخص في زیارة القبور)[104]

---

103 - ابن ماجة : ۱ جلد ، ۱۱۲ مخ.
104 - ابن ماجة : ۱ جلد ، ۱۱۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني رسول الله ﷺ د زيارت کولو اجازه کړې ده.

عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه وايي:

(ان رسول الله ﷺ قال کنت نهيتکه عن زيارت القبور فزوروهافانها تزهدفي الدينا د تزکرالاخرة)[105]

ژباړه: يعني نبي عليه السلام وفرمايل: ما تاسو د زيارت د ورتلو څخه منع کړي واست. اوس تاسو د قبرونو زيارت کوی. دا تاسي د دنيا نه بې پروا کوي او آخيرت در ياده وي.

د دغه اخرني حديث شريف څخه په ښکاره او د مخکنيو دوو حديثونو څخه په ضمني ډول او له هغه ټولو احاديثو څخه چي په صحاح سته کي رانقل سوي دي، د دې ټولو څخه دا خبره معلوميږي چي، نبي عليه السلام د څه وخت لپاره صحابه کرام رضي الله عنهم د قبرونو د زيارت کولو څخه منع کړي وو خو څه وخت وروسته يې بيا اجازه ورکړه چي زيارت د قبرونو ته ورځئ.

ښايي نبي عليه السلام د يوې وجهي له امله د زيارتونو له ورتلو څخه منع کړې وي او وروسته يې بيا اجازه ور کړې وي. د نبي عليه السلام د منع وجه ځيني علماء کرام داسي بيانه کړې ده.

105- ابن ماجه: ١ جلد، ١١٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوله وجه: پخواني مړه اکثره مشرکين او بت پرست وو. اسلام د مشرکينو له نړۍ سره د مسلمانانو د هر راز اړيکو پرېکول غوښتل.

دوهمه وجه: يابه مسلمانانو د قبرونو د زيارت په وخت کي هغه اعمال او اقوال کول کوم چي د اسلام د قانون څخه وتلي وو.

دريمه وجه: کېدای سي، داله دې وجهي وي چي، کفري نړۍ ته دا معلومه سي چي دمسلمان او کافر هيڅ تعلق نسته هغه که په ژوند کي وي او که وروسته تر ژوند وي.

همداسي نوري وجهي هم لري مګر کله چي د مسلمانانو په زړونو کي د ايمان رښې محکمه سوې او د اسلامي ادابو اقوالو اعمالو څخه خبر سول، نو بيا نبي عليه‌السلام د قبرو د زيارت کولو عامه اجازه وکړه چي، تاسو د قبرونو زيارت کوئ. دا تاسي د دنيا څخه بې پروا کوي او اخيرت درياد وي.

داسي نه ده چي نبي عليه‌السلام يوازي امت ته دا وينا کړېده چي، تاسو د قبرونو زيارت کوئ بلکي نبي عليه‌السلام خپله هم د قبرونو زيارت کړی دی. نبي عليه‌السلام د خپلي مور د قبرو زيارت کړی دی.

په دې اړه ابوهرېرة رضي‌الله‌عنه وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(زار النبي ﷺ قبر امه فبكي وابكى من حوله فقال استاذنت ربي في ان استغفر لهافلم ياذن لي و استاذنت ربي في ان ازور قبرها فاذن لي فز وروا القبور فانها تذكر كم الموت)[106]

ژباړه: يعني نبي عليه السلام د خپلې مور د قبر زيارت وکړ او د قبر څنګ ته يې وژړل او ورته را تاو خلک يې هم وژړول او وې ويل: له الله تعالی ﷻ څخه مې اجازه اخيستې ده چې د خپلې مور د قبر زيارت وکړم. تاسې هم د قبرونو زيارت وکړئ، ځکه؛ د قبرونو زيارت د مرګ، آخيرت د يادولو سبب دی.

نبي عليه السلام يواځې هم تللی دی د قبرونو زيارت کولو ته او کله به د صحابه کرامو په ملګرتيا تلی، کله چې به صحابه کرام رضي الله عنهم ور سره ملګري وو، هغوی ته به يې د قبرونو د زيارت کولو اداب ور ښودل لکه څنګه چې دا خبره د مسلم شريف له دغه حديث څخه معلوميږي.

(کان رسول الله يعلمهم اذا خرجو الي المقابر)[107]

ژباړه: يعني نبي عليه السلام به صحابه کرامو ته د هديرې اداب ور ښودل چې، کله به هديرې ته ولاړل. هم داسې مخکني علماء کرام هم د قبرونو په زيارت کولو قائل دي.

106- ابن ماجة : ۱ جلد، ۱۱۳ مخ.
107- صحيح مسلم : ٦٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام شافعي رحمه الله د امام اعظم صاحب ډېر احترام کاوه. د ردالمختار ملاصاحب په دې هکله داسي وايي:

(**انه قال انی لاتبرک بابي حنيفه و اجئ الی قبره فاذا عرضت لي حاجة صليت رکعتين وساء لت الله تعال عنده قبره فتقضی سريعاً**)[108]

ژباړه: وايي امام شافعي رحمه الله به ويل: زه په امام صاحب رحمه الله تبرک حاصلوم کله چي به ماته يوه سخته را پېښه سوه. ما به د امام صاحب دقبر سره دوه رکعته نفل لمونځ وکړ او د الله تعالی جل جلاله څخه به مي د خپل مشکل په اړه سوال وکړ. زما حاجت به ډېر ژر پوره سو.

امام الغزالي رحمه الله وايي:

(**و کل من يتبرک بمشاهدته في حياته يتبرک بزيارته و فاته**)[109]

يعني کوم څوک چي په ژوندونکي د هغه په ليدو سره تبرک حاصله وي. هم دغسي تبرک په زيارت د وفات وروسته هم حاصلولای سي لکه: څنګه چي څوک په ژوند کي چاته د تبرک په خاطر ورځي لکه: ورتلې د اولياووالله، مجلس ته د علماء کرامو، درسي حلقوته، هم داسي و قبرونو ته هم ورتلای سي ترڅو تبرک په حاصل کړي. په

108- رد المختار: ١جلد، ٣٨ مخ. طبع بيروت
109 - احيا العلوم ٢جلد ٢٤٧ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر صورت که د مذهب کتابو نو او حدیثونو ته ځوک نظر وکړي او بېله تعصبه فکر په کښې وکړي دا خبره ورته ځرګندیږي چي، د قبرونو زیارت ته تګ جائز دی.

که څني کسان د قبرونو د زیارت څخه منکر دي، دا د هغوی سؤء فهامي ده که څه هم دوی و ځان ته اهل حدیث هم وایي او وایي چي، موږ په حدیثو عمل کوو. مګر د دوی دا خبره سراسر غلطه ده چي موږ په احادیثو عمل کوو ځکه د حدیثو کتابونه د زیارت القبور په نامه ځانګړي بابونه ایښي دي.

زه نه پوهېږم، دغه مخکني احادیث چي ما ذکر کړل دوی لیدلي نه دي او که پر دغه ځای یې شخصي ګټه مدي نظر نولې ده چي مازي د عوامو په سترګو کي خاور ي اچوي.

په دا اوس وخت کي چي کوم غېر مقلدین دي، دوی د احادیثو سربېره د خپل پېشوا محمد بن عبدالوهاب نجدي خبره هم نه مني. محمد بن عبدالوهاب نجدي هم د مطلق زیارت څخه نه دی منکر دی وایي:

(د پېغمبر ﷺ د قبر زیارت کول مستحب کار دی)[110]

افسوس د دې خلکو پر حال دی چي، کله دوی د حج فرضیي لپاره ولاړسي د نبي علیه‌السلام زیارت مبارک ته نه ځي او حال دا دی چي د دوی مشر په دې اقرار کوي چي د نبي علیه‌السلام زیارت مبارک ته تلل مستحب کار دی.

[110]- الهدایة السنیة رسالة : نمبر ۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نبي علیه‌السلام د زیارت مبارک پوري یوه قصه رایاد سوه.

زموږ په علاقه کي یو غېر مقل ېد و. هغه حج ته ولاړی. کله چي راغلی یوه کس پوښتنه ځیني وکړه. حاجي صاحب تاسو د نبي علیه‌السلام زیارت مبارک ته هم ولاړاست. دې غېر مقلد ور ته وویل: هو زه مدینې منورې ته ولاړم مګر د نبي علیه‌السلام د زیارت لپاره نه بلکي د مدینې منورې د تعمیراتو دلیدلو لپاره تر څو د هغو ننداره وکړم.

درنو لوستونکو دغه غېرمقلد زموږ په وطن کي د غېر مقل ېدینو په مابین کي خورا د شهرت او عزت وړ کس دی

ماته د ده په دې خبره یوه پوښتنه را یاد سوه. هغه داچي تاسو دغه حدیث شریف د ځان لپاره قوي دلیل بولي.

(لا تشد الرحال الا الی ثلاثه مساجد المسجد الحرام والمسجد الاقصی و مسجدي).

له دې حدیث شریف څخه خو دتعمیراتو ننداري لپاره هم سفر کول حرام دی. که موږ د غېر مقلدینو عمل او وینا سره وګورو ډېر فرق لري . په هر صورت موږ اهل سنت والجماعت د قبرونو زیارت منو او پر دې خبره ویاړ هم کوو.

دوهم : نژدې زیارتونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نژدې زيارتونو اړوند خبره که څه هم د مخکني بحث څخه معلومه سوه بياهم دې ته اړتيا سته چې په احاديثو راته معلومه سي چې، نبي عليه‌السلام ايا د هغو صاحبه کرامو او شهيدانو و زيارتونو ته تللی دی کوم چې، په مدينه منوره کي موجود وو.

له بي بي عائشة رضي‌الله‌عنها څخه روايت دی.

(**قالت كان رسول الله ﷺ كلما كان ليلتها من رسول الله ﷺ يخرج من اخرالليل الى البقيع الحديث**)[111]

ژباړه: يعني کله چې به نبي عليه‌السلام زما په نوبت کي و. د شپې په اخره حصه کي به بقيع (جنت بقيع) ته تلی. جنت بقعيه هغه هديره ده چې، په مدينه منوره کي ده. په دې هديره کي ځيني صحابه کرام او شهيدان ارام کوي. هم داسي د نبي عليه‌السلام چې به کله دې هديرې ته ولاړی، د مسلمانانو د مړو لپاره به يې دعا وي کولې او د دوی لپاره به يې د الله تعالیٰ جل‌جلاله نه مغفرت غوښتنه کول.

بي بي عائشة رضي‌الله‌عنها وايي:

(**قالت كنت ادخل بيت الذي فيه رسول الله ﷺ و اني واضع ثوبى الحديث**)[112]

ژباړه: يعني زه به داخليدلم د نبي عليه‌السلام د زيارت لپاره و خپلي خوني ته، هغه (خونه) چې، نبي عليه‌السلام مبارک په کښي پروت دی.

[111]- مشکوة : ۱جلد، ۱٥٤ مخ.
[112]- مشکواة ۱جلد، ۱٥٤ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې څخه دا ښه معلومه سوه چي هم زيارت ته ورتلګ جائز دي او هم د کور او کلي سره نژدې زيارت ته ورتلګ جائز دي، يوازي دانه چي ورتلګ جائز دی بلکي دا يوه ښه عمل هم دی. له پورته حديث شريف څخه دا خبره هم معلومه سوه چي. زيارت ته ورتلګ وخت هم نه لري چي، هروخت دي فراغت پيدا کړ ورځه. هغه که د قريبانو زيارت وي او که د صلحاؤ او شهيدانو او که دعامو مسلمانانو وي.

دريم: ليري زيارتونه:

موږ اهل سنت والجماعت دا خبره منو که د يو صالح، ولي، اونبي او همداسي نورو معتبرو کسانو د زيارتونو لپاره څوک سفر وکړي جائز او روا عمل دی او په دې سره به ثواب هم وي.

د بل لوري، زموږ سره غېر مقليدين په دې خبره مخالف دی چي، دوی دا عقيده لري چي، د زيارت لپاره سفر کول حرام دی که څه هم د نبي عليه‌السلام د زيارت لپاره وي.

غېر مقليدين د خپلي دعوې لپاره دا حديث شريف دليل ګرځوي.

(عن ابي هريرة رضي‌الله‌عنه عن النبي ﷺ قال لاتشدالرحال الاالى ثلاثة مساجد المسجد الحرام والمسجد الاقصى و مسجدى)[113]

[113]- بخاري شريف: ١جلد، ١٥٨مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني د سفر تابیا او پېتې نه تړل کیږي بېله دغه درې مساجدو. زما خپل مسجد (مسجد نبوي) مسجد الحرام او مسجد اقصی.

دغه حدیث صحاح سته وو رانقل کړی دی. موږ مقلیدین د حدیث د صحت اړوند خبره نه کوو ځکه زموږ په وړاندي دغه حدیث یو معتبر حدیث دی.

غیر مقلیدین د حدیث و ظاهر عبارت او متن ته ګوري مګر موږ مقلیدین د حدیث د عبارت څېړنه کوو.

که موږ و ګورو د حدیث متن ته (**لاتشدالرحال الاالی ثلاثة مساجد** ...) دا معلومه خبره ده چي په حدیث شریف کي لفظ د (**الا**) حرف استثناء ده.

(**الی ثلاثة مساجد**) مستثنا ده. د عربي د ګرامر او قانون له مخي باید په داسي ځای کي درې شیان موجود وي، مستثنی، مستثنی منه او حرف استثناء. په دې حدیث شریف کي مستثنی او حرف استثناء سته مګر مستثنی منه نسته په کوم ځای کي چي داسي جمله راسي د عربي د قانون له مخي باید موږ هلته مستثنی منه مقدره و منو. نو موږ هم دلته مستثنی منه مقدوره ایږدو. کله چي موږ مستثنی منه مق دو ره و منو د حدیث عبارت به داسي وویل سي.

اول مثال:

(**لاتشد الی مسجد من المساجد الاالی ثلاثه مساجد**...)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم مثال:

(**لا تشد الی مکان من الامکنة الا الی ثلاثه مساجد**...)

د حديث د مفهوم درک په دې پوري دی چې، له دې دوو مقدرو مستثنی منه څخه يو مراد کړو.

که د حديث مفهوم اول فرض کړو، نو د حديث مفهوم به دا کيږي چې، هيڅ يوه مسجد ته د سفر پېټۍ نه تړل کيږي. بېله له دې درو مساجدو څخه. په دې صورت کي د حديث شريف هغه معنا نه کيږي کوم چي غېر مقلدين يې کوي.اوس نو که څوک د پيغمبرانوو امامانو او صالحانو د زيارت لپاره عزم د سفر وکړي، هيڅکله د حديث په منع کي نه راځي ځکه؛ د حديث موضوع مساجدو ته د سفر د عزم ده نه د زيارتونو لپاره د سفر کولو.

په دې صورت کي به دا خبره د حديث شريف څخه مقصد وي چې، د دنيا ټوله مساجد يو شان دي. د نړۍ يو مسجد ته په بل مسجد فضليت نسته ماسوا د هغه درو مساجدو څخه کوم چي نبي عليه‌السلام ذکر کړي دي. دې خبري ته په لاندي حديث شريف کي هم اشاره سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(عن شهر بن خوشب قال سمعت اباسعيد ﷺ و ذكرت عنده الصلواة في الطور فقال: قال رسول الله ﷺ لاينبغي للمصلي ان يشد رحاله الى مسجد تبتغي فيه الصلوة غير المسجد الحرام و المسجد الاقصي و مسجدي) [114]

له دې حديث څخه دا خبره ښه معلوميږي چې، د لمانځه لپاره شدرحال منع دی. د زيارت او بل شي لپاره شد رحال کي داخل نه دی او بل چې موږ کومه مستثنی منه منلې وه د دغه حديث شريف چې، موږ کوم مفهوم را ويستی دی دغه مفهوم ډېرو کتابونو ذکر کړی دی لکه: النوی، عمدة القاري، عيني شرح بخاري و فتح الباري، اعلاالسنن، اشعة اللمعات، مرقات، رد المختار، امدادالفتاوی، احسن فتوی. د دغه ټولو کتابو عبارت رانقل کول راته ګرانه خبره وه يوازي مي نومان ياد کړل.

که د چا د ښه معلوماتو لپاره زړه وي، د دغه حديث شريف اړوند دغه کتابونه دي مطالعه کړي.

دوهم: تقدير چي کله موږ لفظ د مکان و منو چي مستثنی منه ده، په دې صورت کي به له دې درې ځايونو پرته ټول سفرونه ممنوع وي. د جومات د زيارت لپاره سفر وي او بيا که د نورو ځايونو لپاره وي مګر د قطعي او پرېکنده قرائنو له مخي به دا روښانه سي چي د سند د صحت په فرضولو کي د حديث مفهوم هم هغه لومړنی دی.

[114]- فتح الباري: ۳ جلدو ۵۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: مستثنی درې ګوني مساجد دي. څرنګه چې، استثناء متصل استثناء ده نو ښکاره ده چې مستثنی منه به مساجد کلمه وي نه مکان او ځای.

که څوک ووايي، ماجاء ني الا زيد، بايد وويل سي. مستثنی منه د انسان لفظ او يا هغه ته ورته مشابه لکه: قوم او نور دي. نه سي او موجود انسان وي يا غير انسان په وسيع او جامع معنی.

دوهم: که هدف ټول معنوي سفرونه منع کول وي. نو محدودول به سم نه وي. ځکه؛ حج په مناسکو کښي انسان، عرفات، مشعر، او منی ته شدالرحال کوي او د سفر کولو قصد کوي. که مذهبي سفر له دې درو ځايونو پرته جائز نه وای، نو بيا دې دريوته ولي جائز سوی دی.

دريم: د الله تعالی په لاره کي جهاد کولو ته سفر کول. د علم د زده کړي او د صله رحمي او د مور او پلار د زيارت لپاره سفر له هغه سفرونو څخه دی چې، په آيتونو او حديثونو کي تصريح سوی دی لکه الله تعال ﷻ چي فرمايي:

﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ [115]

ژباړه: ولي له هري قبيلې څخه يوه ډله له کوره نه وځ ئ چي، دين زده کړي او خپلي قبيلې ته تر را ستنېدو وروسته ووېروي دوی، ښايي هغوی ووېرېږي.)

---

[115] - سورة توبه : ۱۲۲ اية.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله سترو څېړنګيو حديث داسې تفسير کړی دی لکه چې و موويل: امام غزالي رحمه الله په خپل کتاب احياء العلوم کې داسې وايي:

دويم ډول مسافرت دادی چې، د عبادت لپاره وي لکه: جهاد، حج، د پېغمبرانو، صحابه کرامو، تابعانو، او لياو کرامو، د قبرونو زيارت لپاره مسافرت کولو ته تلل وي.

د چاچې په ژوندون کې زيارتونه معتبر وي، په مړينې يې هم بختور وي او شد الرحال د دغو اهدافو لپاره څه خبره نه ده او له حديث سره ټکر نه لري چې (شدالرحال) بېله دريو مساجدو جائز نه ګڼې څګه؛ په هغوی کښې موضوع مساجد دي او څرنګه چې، ټول مساجد د فضليت له پلوه سره يو شان دي، ويل سوي دي چې، مسافرت ورته جائز نه دی او که له مساجدو تېر سو، د اولياء او انبياء زيارت فضليت لري. که څه هم په درجه او مرتبه کښې بېل بېل دي.[116] نو هغه څه چې د نهې وړ دي، له دې درې ګونو مساجدو پرته ـ بل مسجد ته شد الرحال دی نه د زيارت او نورو معنوي چارو لپاره شد الرحال.

دلته ديوه ټکي يادونه ضروري ده چې، که پېغمبر ﷺ فرمايي، بېله دې درو مساجدو نورو ته د سفر پېټې نه تړل ضروري‌ده چې شدالرحال له دريو پرته حرام دی بلکې مقصد دادی چې، هغه نور د دې وړ نه دي چې څوک ورته د سفر قصد شد

[116]- احياء العلوم: ۷ جلد، ۲٤۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الرحال وکړي او کړاو وګالي او ليدو ته يې ولاړسي. ځکه؛ د کلي، ښار، د خپل وطن، د بل وطن، جامع، جوماتونه او مساجدتوله سره يو شان دي.

داسي هم نه ده که څوک د يو مسجد نه بل مسجد ته ولاړ سي، نو حرام کار يې وکړی او سفر يې ګناه ده ځکه د دې خبري شاهدي دا ده

(**ان النبي ﷺ كان ياتي مسجد قبا كل سبت ماشياوراكباً و ابن عمر كان يفعل كذالک**)[117]

ژباړه: يعني نبي عليه‌السلام هره شنبه د مسجد قبا دزيارت لپاره پياده او سپور راته او عبدالله ابن عمر هم داسي کول.

د دغه حديث چي شډ الرحال دی، د دې په تائيد چي د حديث څخه زيارت د قبرو نه دی مراد ، يو بل بحث ايږدم چي، د نبي عليه‌السلام دروضې مبارکي زيارت دی ځکه؛ د نبي عليه‌السلام زيارت مبارک ته سفر کول حتمي دی. خاصبياده حاجي لپاره. دا خبره به معلوه سي چي، زيارتونوته سفر کول کوم حرام کار نه دی.

[117]- بخاري شريف : ۲جلد، ۷٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مقبرې زيارت کول. د حضرت محمدﷺ

د نبي عليه‌السلام د روضې مبارکي زيارت د اهل سنت والجماعت په نزد يو په زړه پوري سفر دی او د ټولو پر يقين دی چي، د نبي عليه‌السلام د قبر زيارت کول يو ښه او نېک عمل دی ځکه؛ د حديثو کتابونه په دې اړه ډېر احاديث رانقل کړي دي مګر زه دوومره وس نه لرم چي، هغه ټول رانقل کړم خو زه به يو څو احاديث رانقل کړم او هم داسي به د حنيفي مذهب د کتابونو عبارات او اقوال درته بيان کړم.

(**عن ابن عمر رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ من زار قبري و جبت له شفاعتي**).[118]

ژباړه: د عبدالله ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي، نبي عليه‌السلام وفرمايل: هر چاچي زما د قبر زيارت وکړ پر ما يې شفاعت لازم دی.

د اهل سنت والجماعت څلورو مذاهبو علماء کرام د دغه حديث شريف له مخي فتوی ورکړېده.

د ښه معلوماتو لپاره د تقي الدين علي بن عبدالکافي سبکي رحمه الله د (شفاء السقام) کتاب ۳ او ۱۱ مخونه وګورئ.

شفاء السقام يو ډېر ښه کتاب دی چي د اهل تسنن ليکوالو د نبي عليه‌السلام د قبر د زيارت لپاره دسفر د منعي په باب د شيخ ابن تيمه د فتوی په ځواب کي ليکلی دی.

118- شفاء السقام : ۳، ۱۱ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(من جاء زائرا لاتعمله حاجة الا زيارتي كان حقاً على ان اكون له شفيعايوم القيامة)

ژباړه: څوک چي ماته د زيارت په نيت راغلی، په ما يې حق سو چي د قيامت په ورځ يې شفاعت وکړم.

دغه حديث شريف (**١۶**) حافظانو او محدثينو په خپلو کتابونو کي رانقل کړی دی او په (شفاء السقام) کي په **١٣** مخ کي يې د دغه حديث شريف ښه څېړنه کړې ده هغه وګورئ او (الوفاء الوفاء) کي په **۴**جلد او **١٣۴** مخ کي يې مطالعه کړئ.

(من حج وزار قبرئ بعد موتي كان ممن زارني في حياتي)

ژباړه: څوک چي حج وکړي او بيا زما زيارت وکړي لکه: په ژوند کي چي يې زما زيارت وکړي. دا حديث شريف **٢۵** لوړ رتبه محدثينو او حافظانو په خپلو کتابونو کي رانقل کړی دی او په (شفاء السقام) کي په ١٢ مخ کي د دغه حديث شريف ډېره ښه څېړنه سوې ده هغه وګورئ او د (الوفاء الوفاء) نومي کتاب د **۴** جلد په **١٣۴** مخ کي هم در سره وګورئ.

(من حج البيت فلم يزرني فقد جفاني)

ژباړه: څوک چي حج وکړي او زما زيارت ونه کړي له ما سره يې جفا وکړه. دا حديث شريف (**٩**) مشائخو کرامو او حافظان و رانقل کړی دی (الوفاء الوفا) **۴** جلد، **١٣۴٣** مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(من زارني بعد موتي فكانما زارني في حياتي)

ژباړه: چاچي زما تر وفات وروسته زما زيارت وکړ لکه: په ژوندوني چي يې زما زيارت وکړي. دا حديث ۱۳ محديثينو او حافظان رانقل کړی دی. (وفاء الوفاء) ۴ جلد، ۱۳۴۷ مخ.

داد نبي عليه‌السلام د پرېمانه احاديثو هغه بېلګي دي چي خلک يې په کښي خپل زيارت ته رابللي دي او د (الغدير) د معلوماتو له مخي د دغسي حديثونو شمېر ۲۲ ته رسيږي او دوفاء الوفاء) مصنف ۱۷ راجمع کړي دي.

ملا علي القاري رحمه‌الله وايي: ځيني کسان چي مخالف دي (د نبي عليه‌السلام) د زيارت کولو سره په هغو باک نسته او په اجماع (اتفاق) د مسلمانانو زيارت د نبي عليه‌السلام د اعظم القربات، افضل الطاعات، وانجح المساعي څخه دی بلکي نږدې ده و درجې ته د واجب حتې ځيني علماء کرام د نبي عليه‌السلام زيارت د واجباتو د درجې بللی دی بلکي څنګه چي، دا خبره په (الدرة المضئةفي الزيارة المصطفوية) کي سوېده که د چا طاقت و د زيارت کولو بيا يې هم د نبي عليه‌السلام زيارت پرې ښودی دا يو لوی غفلت او غټه جفا ده.

دغه بيان ما د ملاعلی القاري رحمه‌الله د مناسک نه را خلاصه کړی دی.[119]

صاحب الدر المختار وايي:

[119]- مناسک ملا علي القاري: ۳۳٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و مكة افضل منها علي الراجع الاضم اعضاء ه عليه الصلاة و السلام فانه افضل مطلقا حتى من الكعبة والعرش والكرسي و زيارت قبرهٔ مندوبة بل قيل واجبة لمن له سعة اه)[120]

ژباړه: يعني له كومي ځكي سره چي د نبي عليه‌السلام بدن مبارك موښتى وي، يعني په كومه حصه د ځكي چي نبي عليه‌السلام پر پروت دى دغه ځكه تر مكې، عرش او كرسي بهتره ده او زيارت د نبي عليه‌السلام مستحب دى ځيني كسانو ويلي دي چي د نبي عليه‌السلام زيارت واجب دى په هغه چا باندي چي طاقت يې ولري.

اعلاء السنن په حواله د العلامة الشوكاني وايي:

(و قد اختلف اقوال اهل العلم فذهب الجمهور الى انها مندوبة و ذهب بعض المالكية و بعض الظاهرية الى انها واجبة و قال الحنيفة انها قريبة من الواجبات)[121]

ژباړه: او د نبي عليه‌السلام د زيارت اړوند د علماء كرامو رايي مختلفي دي. د جمهورو علماء كرامو په نزد مستحب دى. ځيني مالكي او ځيني اهل ظواهر بيا وايي: واجب دى او احناف وايي: د نبي عليه‌السلام د قبر زيارت نز دې واجب ته دى. تر اوږده بيا ن وروسته د علاء السنن ليكوال وايي:

120- د رد المختار بهامش رد المختار: ٢ جلد، ٢٥٧ مخ. بيروت.
121- اعلاء السنن ٤ جلد، ٣٢٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿قلت و قوله ﷺ من زار قبري عام لكل زائر سواء كان من اهل المدينة او من غير هم ولا دليل على كونه خاصاً لمن كان قريباً من المدينة اومن اهلها كما لايخفي فثبت جواز شد الرحال لزيارة قبره ﷺ﴾[122]

ژباړه: وايي: زه وايم د نبي عليه السلام دا وينا ﴿ **من زار قبري** ﴾ عامه ده د هر زيارت كوونكي لپاره هغه كه د مدينې منورې استوګن وي او كه د بل ځاى وي. په دې كي هيڅ دليل نسته چي دا وينا دي خاصه سي چي، هغه به مدينې منورې ته نژدې وي او يا به د اهل مدينه څخه وي لكه څنګه چي دا خبره پټه نه ده، نو دا خبره ثابته سوه چي ﴿ **شدالرحال**﴾ د نبي عليه السلام د زيارت لپاره سته او په دې اړه علامه عسقلاني رحمه الله وايي:

﴿ ومن اتعقد غير هذا فقد انخلع من ربقة الاسلام و خالف الله ورسوله. ﷺ و جماعت العلماء الا علام و قد اطلق بعض المالكية، انها واجبة وقال عياض انها سنة من سنن المسلمين مجمع عليها و فضلية مرغب فيها ﴾[123]

ژباړه: يعني كه چا د دې عقيدې سوا بله عقيده درلوده. ده كړ ى د اسلام له غاړي څخه وكښل او مخالفت د الله تعالى جل جلاله او دهغه د رسول ﷺ او د ټولى د علماء كرامو څخه وكړ. ځكه: ځيني علماء كرام د امام مالك رحمه الله د مذهب د نبي عليه السلام د

---

[122]- اعلاء السنن: ۱۰ جلد، ۳۳۰ مخ.

[123] مواهب الرحمان : ۲ جلد، ۳۸۳ مخ.-

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبر زیارت واجب بللی دی او عیاض رحمه الله وایي: دا سنت دی په اجماع د مسلمانانو په دې کې ډېر فضلیت سته.

که څوک دا خبره کوي چې، نبي علیه السلام خپل امت ته فرمايي:

(**لاتتخذو اقبري عيداً**)

ژباړه: یعني زما زیارت مه نیسئ د اختر په څېر .د دې خبري لپاره علماء کرامو دوه څوابه کړي دي.

اول : د اختر په څېر زما د قبر د زیارت لپاره یو خاص تاریخ مه معلومه وئ .

دوهم : زما پر قبر مبارک د اختر په څېر زېب او زینت او د لهو لعب لپاره مه جمع کېږئ بلکې زیارت د دعا ، سلام او استغفار لپاره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو لپاره د قبرونو زيارت:

د قبرونو د زيارت په مسائلو کي يوه مسئله د ښځو لپاره زيارت ته تلل دی چي ايا جائز دی او که نه.

په دې اړوند بايد موږ اول د حديثو په رڼا کي دا مسئله و څېړو او دا خبره هم بايد واضح کړو چي ولي ځيني علماء کرام په دې مسئله کي دومره سختي کوي چي ښځي دي د قبرونو زيارت ته نه ځي.

ښه خبره داده چي دحديث شريف په حضور کي د خپلي رايي څخه لاس پر سر سو ځکه؛ دحديثو له مخ ه دا خبره معلومېږي چي، په ځينو او قاتو کي احوال تغير کوي او يا يو حکم د منع او جواز پر شرائطو بنا وي. په هر صورت.

(**ثابت عن ابيه قال لعن رسول الله ﷺ زوارات القبور**)[124]

ثابت رضي الله عنه د خپل پلار څخه روايت کوي چي نبي عليه السلام لعنت ويلی دی پر هغه ښځو باندي چي د قبرونو زيارت ته ځي.

دغه حديث شريف هغه علماء کرامو د ځان لپاره دليل ګرځولی دی چي وايي: ښځي دي زيارت ته نه ځي خو بايد وکتل سي چي، د دغه حديث شريف له مخي او استدلال سره بايد پرښځو باندي د زيارت پرتلې بنديزونه ولګول سي هغه د څو وجهو په خاطر.

[124]- ابن ماجة ۱۱۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول : ډېر علماء کرام دغه نهي کراهتي بولي او د کراهت وجه يې هم هغه خاص شرائط وو چي په هغه وخت کي حاکم وو. و دغي خبري ته اشاره د ‹ مفتاح الحاجة › مصنف د دغه حديث شريف لاندي په حاشية کي هم کړېده دی وايي:

علماء کرام د نبي عليه‌السلام د نهي په باب دوې ډلي دي چي ايا دا نهي تحريمي دي او که کراهتي مګر زياتره پر دې معتقد دي چي که ښځي له فتنې نه مطئينه وي د قبرونو زيارت ته تلای سي.[125]

دوهم: ‹ **عن عائشه ان رسول الله ﷺ رخص في زيارة القبور** ›[126]

بي بي عائشة رضي الله عنها وايي: نبي عليه‌السلام د قبرونو د زيارت کولو اجازه وکړه. په دغه حديث شريف کي عامه اجازه د قبرونو د زيارت ده. هم نارينه ته او هم ښځينه ته. نو که چيري ښځه له دې حکم څخه بېله وای، نو په کار ده چي، ويل سوي وای چي دا حکم يوازي د نارينه ؤ لپاره دی نه د ښځو لپاره.

بل د دغه حديث شريف روايت کوونکې ښځه د.د دې څخه دا معلومېږي چي، نبي عليه‌السلام دغه حکم په هغه وخت کي کړی دی چي په مجلس کي ښځينه هم موجودي وې. دا خبره طبعي ده چي کله څوک په مجلس کي ناست وي. که چيري متکليم دا قصد وي زما خبره دي تر هغه معلوم مخاطب پوري ورسيږي، نو هغه د نور اشخاصونه ممتاز کړي او که دا قصد يې وي چي، ټولو ته دي زما دا خبره ورسيږي

---

125. ١ جلد، ١٦٤ مخ. - مفتاح الحاجة شرح ابن ماجة ددغه حديثلووند

126- ابن ماجه : ١١٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو خپله خبره عامه کړي. دلت موږ یوه داسي کرښه نه وینو چي هغه تخصیص دي د یو چا په کښني وي بلکي په دې حدیث شریف کي خبره عامه سوېده.

دریم: په ځینو احادیثو کي راځي چي، نبي علیه السلام و بي بي عائشة ته د زیارت کولو طریقه ور وښودله ځکه؛ بي بي عائشته رضی الله عنها وایي چي نبي علیه السلام راته وویل:

د دې ځای پر مؤمنانو، مسلمانانو زموږ تېر او راتلونکو سلام ووایه، الله تعالی جل جلاله دي پر دوی رحم وکړي. موږ به هر ژر له تاسي سره یو ځای کیږو. 127

څلورم: امام ترمذي رحمه الله نقل کوي چي، د بي بي عائشة رضی الله عنها ورور عبدالرحمن بن بکر رضی الله عنه په حبشې کي وفات سو. جنازه یې مکې مکرمې ته یووړه او هلته په مکه کي دفن سو. کله چي بي بي عائشة رضی الله عنها و مکې ته راغله د مدینې څخه د خپل ورور د قبر زیارت ته ورغله او د قبر سره یې دغه دوه بیتة هم وویل:

(و کناکرنا ماني جذيمة حتبه – من الدهر حتى قيل لن يتصدعا.

(فلماتفرقنا كاني ومالكا- لطول اجتماع لم نبت ليلة معا.

وروسته په دغه حدیث شریف کي داسي راځي.

(ثم قالت والله لو حضرتک مادفنت الاحيث مت و لوشهد تک ما زرتک) 128

127- ابن ماجه : ۱۱۱ مخ.
128- ترمذي :۱ جلد، ۲۰۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حدیث شریف په دغه اخرنۍ جمله باندي ځیني خلک اعتراض کوي.

۱ په دې حدیث کي خو بې بې عائشة خپل عذر بیان کړی؟

۲ نبي علیه السلام په زیارت کوونکو ښځو باندي لعنت ویلی کڅه هم بې بې عایشة عذر بیانه وي؟

د دې خبرو جواب په ترمذي کي د دغه حدیث اړوند حاشیې کړي.

(و يمكن ان يجاب عند ان النهي مح مول على تكثرالزيارة لانه صيغة مبالغه ولزاقالت لو شهد تك ما زرتك لان التكرار ينبي الاكثار)[129]

د ترمذي شارح امام حافظ ابن العربي په خپلو تعلیقا تو کي لیکي. صحیح داده چي، نبي علیه السلام ښځي او نارینه دواړوته د زیارت نه اجازه ورکړې ده که ځني خلک یې زیارت ته تلل مکرو ګنې هغه پر قبر باندي د تلوسې بې صبرۍ او یا د پوره ستر د نشتوالي له امله دي.

پنځم: پر دې سربېره نور احادیث او واقعات هم راغلي دي چي په هغو کي ښځي د قبرونو د زیارت کولو څخه نه دي منع سوي. (وفاء الوفاء) کي ویل سوي دي چي بې بې فاطمة به د هري جمعې په ورځ د حضرت حمزه و زیارت ته تلل او هلته به یې ژړل او هم به یې لمونځ نفلي وکړ.[130]

[129]- د ترمذي حاشیه : ۱ جلد،۲۰۳ مخ.
[130]- وفاء الوفاء : ۱۱۲ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام قرطبي رحمه الله وايي: نبي علیه السلام پر هري زيارت کونکي ښځي لعنت نه دی ويلی بلکي: هغه ښځي يې يادکړي دي چي، ډېري زيارتونو ته ځي دا ځکه په حديث کي د (زيارت القبور) لفظ راغلی دی. دغه لفظ د مبالغې صيغه ده او بل کېدای سي په ډېر تلګ سره وزيارتونو ته د ښځي څخه د خاوند حقوق پاته سي او يا هغه واجب کارونه ځيني پاته سي کوم چي د دې پر ذمه دي او په وخت او ناوخته تلګ باندي زيارت ته کمه ستونزه نسته ځکه، د نبي علیه السلام په ډېرو احاديثو کي عام خطاب سوی دی. هغه هم نارينه ته او هم ښځينه ته متوجه دی.

په هر صورت د حديثو څخه دامعلومېږي چي ښځه زيارت ته تللای سي مګر حالتوته په کتو سره چي په نن وخت کي د فتنو باران دی، په هرلوري شيطاني دروازې راخلاصي دي. په انسانانو کي د الله تعالی جل جلاله څخه بېره ورځ تر بلې په کمېدو ده. په هم دې خاطر علماء کرام رحمهم الله دا فتوی ورکوي چي د ښځي لپاره و زيارت ته تلګ مکروه دی او له دې کراهته د نبي علیه السلام زيارت مبارک و تلی دی يعني د نبي علیه السلام زيارت مبارک ته هم ښځينه او هم نارينه تللای سي.

زه دلته د هغه علماء کرامو اقوال را نقل کوم چي د ښځي لپاره زيارت ته تلګ مکروه بولي.په فتح ابوداؤد حاشية ابوداؤ کي وايي:

(**قيل كان ذالك حين النهي ثم اذن الهن حين نسخ النهی و قيل لبقين تحت النهي لقلة صبر هن و كثرة جز عهن و هوالا قرب الی تخصيصهن بالذكر**)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ملا علي قاري رحمه الله په شرح مشکوة کي وايي:

(في الشرح السنة قيل هذا قبل الترخيص فلما رخص د خل في الرخصة الرجال و النساء و قيل بل نهي انساء باق لقلة صبر هن و کثرة جز عهن)

او د قاضي عياض رحمه الله نه د ښځو اړوند پوښتنه وسوه چي ايا د قبر و زيارت ته تلای سي او که يا؟

ده ورته وويل: اې سوال کوونکې! د دې جواز او فساد پوښتنه له مانه مه کوه بلکي د دې د ګناه د اندازې پوښتنه وکړه او د لعنت اړوند پوښتنه وکړه. پوسه چي کله ښځه د زيارت لپاره ووځي. پر دې د الله تعالی جل جلاله او ملائکو لعنت وي او له هر طرفه شيطان ور سره ملګری سي او د قبر مړي پر دې لعنت وايي تر هغه وخت چي بيرته کورته راستنه کيږي.

له حضرت سلمان رضي الله عنه او ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی. يوه ورځ نبي عليه السلام د مسجد څخه د کور پر طرف راغلی که ګوري په دې وخت کي بې بي فاطمه رضي الله عنها راغله. نبي عليه السلام پوښتنه ځني وکړه. لوري له کوم ځای څخه راغلې؟ بي بي فاطمې رضي الله عنها ورته وويل: فلانکی ښځه وفات سوې وه د هغې کورته تللې وم. نبي عليه السلام ورته وويل: د هغی قبر ته هم ولاړې؟ بي بي فاطمې رضي الله عنها ورته وويل: د الله تعالی جل جلاله نه پنا غواړم. زه به هغه کار څنګه کوم چي له تا څخه مي د هغه په اړوند کي څه نه وي اورېدلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبي علیه‌السلام ورته وویل: که چیري ته د هغې قبر ته تللې وای نو بیا به د جنت بوی هم نه وای لیدلی.

قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه‌الله په مالابد منه کي وایي: زیارت د قبر د نارینه وو لپاره جائز دی، نه د ښځو لپاره.

په هر صورت موږ چي و احادیثو ته وګورو او د علماء کرامو اقوالته وګورو دا خبره څرګندیږي چي د قبر زیارت کولو حکم په وخت او زمان، طبیعت او شرائطو پوري اړه لري. که موږ دا موضوع ښه په تحقیق او په عمیق نظر و څېړو هم دغه دري خبري ځیني راته څرګندیږي او بل په دې توله بیان کي چي نهي ذکر سوې، هغه هم په دې خبرو پوري اړه لي لکه وخت او زمان، طبیعت او شرائط.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولیاء الله له قبرو سره لمونځ او دعا کول

زموږ د اهل سنت و الجماعت دا عقیده ده چي، په کوم ځای کي چي د الله تعالی پېغمبر، اولیاء الله، شهیدان، علماء کرام پراته وي، هغه ځای د فیض او برکت څخه برخمن دی. د دوی د قبرونو سره دعا کول، هم داسي نفلي لمونځ کول او د صوفیه کرامو په اصطلاح و ظیفه کول جائز او روا کار دی.

دالدر المختار مصنف رحمه الله وایي:

(الاماضم اعضاء ه علیه الصلاة و السلام فانه افضل مطلقا حتی من الکعبة والعرش والکرسي) [131]

ژباړه: یعني له کومي حصې د مځکي سره چي دنبي علیه السلام بدن مبارک موښتی دی، هغه مځکه تر مکې مکرمې، عرش او کرسي هم بهتره ده.

دا ځکه چي دغي مځکي چي کوم شرافت پیدا کړی دی داله وجهي د دغه شریف او صالح انسان. هم داسي ددنیا په هر کنج کي چي د الله تعالی جل جلاله صالح بنده وي، هغه ځای به خامخا له برکت او فیض څخه برخمن وي.

د اصحاب کهف د مدفن اړوند ویل سوي دي.

(لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا) سورة الکهف ایات- ۲۱-

---

[131]- الدرالمختار بهامش ردالمختار ۲جلد، ۲۵۷ مخ.بیروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني موږ پر دوی باندي مسجد جوړه و. د اصحاب کهف پر مدفن باندي مسجد جوړول کوم بل غرض لپاره نه جوړیږي، بلکي د لمانځه او عبادت لپاره او همدارنګه د دعا او استغفار لپاره ځکه؛ دا د هغه وخت د انسانانو چي موحدین وو، دا عقیده وه چي دلته د الله تعالی ﷻ صالح بندګان مدفن دي، دا ځای خامخا د فضلیت او برکت څخه برخمن دی. دوی د تبرک حاصلو لو لپاره دا کار کاوه. د مسجد جوړونه د اصحاب کهف پر مدفن دا کار په هغه وخت کي هغه چا تې وړاندیز وکړ چي هغوی محدین وو. که چیري د موحدین دغه کار الله تعالی ﷻ ته ناخوښه وای. ارو مرو به د الله تعالی ﷻ له لوري دغه عمل بد بلل سوی وای مګر د دوی دغه عمل ته په سپکه ونه کتل سوه.

امام زمخشري رحمه الله د دې ایات په تفسیر کي وایي:

(یصلي فیه المسلمون و یتبرکون بمکانهم)

ژباړه: یعني په دغه مسجد کي به مسلمانان لمونځ کوي او تبرک به کوي په دغه ځای کي هم. دغسي تفسیر په تفسیر نشاپوري کي هم سوی دی. الله تعالی ﷻ بیت الله شریفي زیارت کوونکو ته وایي.

(وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى) سورة البقره ۱۲۴ ایة.

ژباړه: په کوم ځای کي چي ابراهیم علیه السلام د عبادت لپاره دربده.هغه ځای مخصوص د لمانځه لپاره کړئ. ښایي هلته ابراهیم علیه السلام د الله تعالی عبادت کړی وي. د ده د

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبادت له خاطره دغه ځای تبرک پیداکړی وي، نو کله چي یو ځای د ابراهیم علیه السلام له درېدلو څخه د شرافت او تبرک وړ ګرځي نو د الله تعالی جل جلاله نورو پېغمبرانو، اولیاو الله کرامو، د حق د لاري دشهیدانو، صالحو بندګانو او بزرګانو د ښخېدو ځای به تبرک او فضلیت ونه لري؟

خامخا به د دوی مزارات تر نورو ځایو نو تبرک او فضلیت ولري او لمونځ او دعا به ښه قبلیږي. داسمه ده چي ایت یوازي د ابراهیم علیه السلام په باب نازل سوی دی، ایا موږ له هغه نه کلي حکم نه سورا ایستلای؟

په مسجد نبوي کي منصور د وانقي له امام مالک رحمه الله نه پوښتنه کوي. د دعا په وخت کي د قبلې په لور مخ کړم او که د نبي علیه السلام د قبر مبارک په لور.؟

امام مالک رحمه الله ورته وویل: ولي د نبي علیه السلام نه مخ اړوې. په داسي حال کي چي هغه مبارک ستاسو او ستاسو د پلار ادم علیه السلام وسیله دی. د نبي علیه السلام قبر ته مخ کړه او له هغه مبارک څخه و غواړه چي ستاسو په حق کښي شفاعت وکړي.[132]

له دې واقعې نه دا خبره معلومه سوه چي، د نبي علیه السلام د قبر سره دعا منعه نه ده او په دې واقعې کي دې خبري ته اشاره ده چي د دعا په وخت کي بهتره داده چي د نبي علیه السلام و قبر ته مخ سي او که قبلې ته؟ امام مالک رحمه الله په دې نظر دی چي د نبي علیه السلام قبر ته مخ کول بهتره خبره ده په نسبت قبلې ته او یا دواړو ته فرق نه لري.

[132]- وفاء الوفاء ٤ جلد، ١٣٧٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني کسان په دې نظر او عقيده دي چي د قبرو سره نفلي لمونځ کول او دعا کول روا نه دی لکه څنګه چي دغه خبره د غېر مقليدينو په کتابونو کي ذکر سوې ده.

د غېر مقليدينو پېشوا محمد بن عبدالوهاب نجدي په زيارت القبور کتاب کي ليکلي دي.

(لم يذکر احد من ائمة السلف ان الصلاة عند القبور وفي مشاهد ها مستحبة ولا ان الصلاة و الدعا هناک افضل).

ژباړه: يعني مخکنيو يوه هم نه دي ويلي چي، د قبرونو د اولياوو او مشائخو سره لمونځ کول مستحب کار دی او نه تر نورو ځايونو هلته لمونځ او دعا ښه کار دی. په را وروسته کي غېر مقليدنو دغه مسئلې ته ښه زرو ورکړی دی چي داسي کول شرک دی او هغه کسان چي داسي عمل کوي هغه مشرکين دي.

موږ مقليدين يعني اهل سنت والجماعت وايو څوک چي له قبرو سره لمونځ کوي او دا عقيده ولري چي لمونځ خاص د قبر د خاوند لپاره کوم او کومه دعا چي په هغه کي خپله غوښتنه د قبر له خاوند څخه کوي او قبر د قبلې په څېر ګڼي بېشکه داسي وينا کول او عقېده درلودل شرک دی او عمل کوونکی يې مشرک دی.

مګر د مخکي پر مخ به يو څوک داسي مسلمان پيدا نه کړي چي هغه قبر دانبياء، صالحانو او اولياوو کرامو د قبلې په څېر مني او خپل عبادت دي د قبر د ښتن

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره کوي او يا خپلي غوښتني دي د قبر له خاوند څخه و غواړي چي ، کله داسي نه وي نو بيا مسلمانانو ته مشرک ويل ډېره بې ځايه خبره ده.

اهل سنت والجماعت چي کومه دعا او لمونځ کوي، د قبرو سره دا په دې نيت کوي چي دوی د الله تعالی ﷻ پاک صالح بندګان وو چي دلته مدفن سوي دي او دا ځای د خاص شرافت نه برخمن دی او د تبرک په سترګه ورته ګوري، نو ځکه دلته به لمونځ او دعا کول ډېر ثواب ولري.

مخکي يو څه دلايل د دې مسئلې اړوند ذکر سول. د هغوی په رڼا کي دا خبره واضح سوه. د ښه وضاحت لپاره يو څه دلايل نور هم ذکر کوم تر څو دا خبره نوره هم ښه روښانه سي.

د معراج په باب چي کوم روايت راغلي دي چي نبي عليه السلام طيبه، طور سينا او بيت الحم په څېر ځايونو کښي لمونځ وکړ. جبرائيل عليه السلام ورته وويل: اې د الله تعالی رسوله! ته پوهېږې چي، په کوم ځای کي دي لمونځ وکړ؟ تاد عيسی ﷻ د زېږېدو په ځای کي لمونځ وکړ.[133]

موږ چي دې خبري ته وګورو بل مطلب په لاس نه راځي ببله دې چي دغه ځاي تبروک حاصل کړی دی په سبب د عيسې عليه السلام د زېږدو.

[133]- الخصائص الكبري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي بي هاجري ا رضي الله عنها و اسماعيل علیه السلام چي د الله تعالی جل جلاله په لاره کي زغم او غربت و ګاله نو الله تعالی جل جلاله هم دوی د قدمونو نخښي د عبادت ځایونه و ټاکل یعني د صفا او مروا مابین.[134]

که حقیقت ته وګورو دا خبره راته معلومیږي چي، د بي بي هاجري رضي الله عنها او اسماعیل علیه السلام زغم، صبر او اخیستي قدمونه دونډي مبارک سول چي د مسلمانانو د عبادت یوه حصه وګرځېدل. په همدې خاطر چي نبي علیه السلام د ټولني د اصلاح او سمون لپاره کوم کړاونه ګاللي دي او ډېر صبر یې کړی دی، نو د ده مبارک قبر به څنګه مبارک نه سي او څنګه به دلته لمونځ او دعا منع سي او بل که چیري د نبي علیه السلام او اولیاؤ قبرونو ته د دوی په خاطر فضیلت نه حاصلیږي نو بیا ولي که موږ د سیرت کتابونه مطالعه کوو، دا خبره راته مخکي کیږي چي، شېخینو مبارکانولکه: حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه د دې خبري اسرار کړی دی یا یې کوي چي، موږ د نبي علیه السلام د مبارک قبر سره او د نبي علیه السلام و اړخ ته ښخ کړئ. دوی مبارکانو دا کار د دې لپاره کاوه چي دوی د دې ځای د فیض او برکت څخه برخمن سي.

که څوک دا پوښتنه وکړي چي، نبي علیه السلام خپله پرمایي: (**اللهم لاتجعل قبري وثنا، الحدیث**)

ژباړه: یعني یا الله! زما قبر د بت غوندي مه ګرځوه چي راته عبادت وسي.

---

[134]- جلاء الافهام ک ۲۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په نورو احاديثو کې راغلي دي چې نبي عليه السلام فرمايي: الله تعالی جل جلاله دې پر يهودو او نصاراوو لعنت وکړي چې دوی د خپلو پېغمبرانو له قبرونو څخه جوماتونه جوړ کړي وو. هم داسي نور. که چيري و دغو حديثونو ته وګورو نو بيا ولي اهل سنت د قبرونو سره لمونځ او دعا جائز بولي؟ د دې خبري ځواب موږ داسي کوو.

که په ربښتيا د قبر تر څنګ لمونځ او دعا روانه وای نو بيا ولي ام المؤ منين حضرت عائشة رضي الله عنها په خپل خونه کې د نبي عليه السلام د قبر تر څنګ لمونځونه کول؟

که د دې حديث چې وايي: (خدای جل جلاله دې پر يهودو او انصارو لعنت وکړي ځکه چې د پيغمبرانو له قبرونو يې جوماتونه جوړ کړي وو.) معنی همداسي وي لکه غېر مقلدين چې وايي: نو بيا ولي د همدې حديث راوي حضرت بې بې عائشة رضي الله عنها تر ذدې ۵۰ کاله په هماغه خونه کښي لمونځ کاوه او د خدای تعالی په عبادت بوخته وه او له بلي خوا يهودو او نصاراوو خو د خپلو پېغمبرانو قبرونه قبلې ګرځولي وو او هغوی يې لمانځل. په داسي حال کې چې مسلمانان داسي نه کوي نو ځکه نبي عليه السلام ويلي دي (**اللهم لاتجعل قبري وثنا**)[135]

ژباړه: خدايه زما قبر د بت غوندي نه کړې چې راته عبادت وکړل سي)

[135]- مسند احمد بن حنبل : ۳ جلد، ۲٤۸ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولیاوو کرامو وسیله کول

یا ایهاالذین امنوا اتقوالله حق تقاته ولا تموتن الا وانتم مسلمون. فان خیر الحدیث کلام الله و خیر الهدي هدي محمد، وشرالامور محدثاتها و کل محدثة بدعة و کل بدعة ضلالة و کل ضلالة في النار.

په مسئله د توسل کي ډېر اختلاف دی. د حلال او حرام دروا او ناروا، د الله تعالی د دربار د دوستانو و سیله کول د نړۍ په مسلمانانو کښي ډېر زیات دود دی. د احادیثو له لاري یې مشروعیت هم په ډاګه سوی دی.

یوازي په اتمه هجري پېړۍ کي د شیخ ابن تیمه له خوا ترې انکار و سو او تر هغه دوې پېړۍ وروسته، محمد بن عبدالوهاب چي د غیر مقلدینو بنسټ ایښودونکی بلل کیږي له خوا یې ډېر زور واخیست او د الله تعالی د اولیاوو وسیله کېدل ناروا او بدعت وګڼل سو او کله هم ور ته د اولیاوو عبادت او شرک وویل سو او په دې کي شک نسته چي بېله الله تعالی عبادت د بل چا کول بېله شکه حرام دی.

مګر د اولیاوو وسیله کول، د ډېرو پخوانیو د جمهور علماء کرامو عادت دی. څکه د دوی په اکثره اقوالو کي داسي راغلي.

(**اللهم بحق نبیک او بجاهه او یقدره عندک عافني وعف عني. و اللهم اني اسالک بحق البیت الحرام ان تغفرلي. و اللهم بجاه الاولیاء والصالحین و مثل فلان و فلان**)او یا داسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اللهم بكرامة رجال الله عندك ، و بجاه من نحن في حضرته و تحت مدده فرج اللهم عناو عن المهمومين. و اللهم اناقدبسطناالیک اکف الضراعة . متوسلين اليک بصاحب الوسيلة و الشفاعة ان تنصر الاسلام والمسلمين الخ) (التوصل الى حقيقه التوسل ۱۲ مخ بيروت چاپ.

هم داسي نور اقوال. و دغه ته توسل وا يي. په دې مسئلې کې ځينې کسانو ډېره لاره خلاصه کړې ده چې، عوامو د درختو او ډبرو توسل شروع کړی دی او ځينې بيا دوندې سختې کړې ده چې، هغه څوک چې مشروع توسل هم کوي هغه ته مشرک وايي.

ښه خبره داده چې، اصله مسئله د ايات او احاديثو په رڼا کې ښکاره سي او زموږ اهل سنت والجماعت مسلک څرګندسي، نو په دې اساس زه اول دا خبره کوم چې، دا موضوع ډېره پيراخه ده پر دې موضوع ډېر کتابونه ليکل سوي دي خو زه صرف په مختصره طريقه يو څه بيان کوم. د الله تعالى په فضل سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توسل په لغت کي.

التوسل (وسیله) عربي لغت دی. دغه لغت په قرآن او حديث او په كلام عرب كي په شعر او نثر كي ذكر سوی دی.

ابن الاثير رحمه الله په النهاية كي وايي:

الواسل. الراغب والوسيلة القربة والواسطة و مايتوسل به الى الشیء و يتقرب به و جمعها وسائل)

فيروز ابادي په قاموس كي وايي:

(وسل الي الله تعالى توسيلاً عمل عملاً تقرب به اليه كتوسل)

يو بل معنا هم ورته سته.

(المنزلة عند الملك والدرجة والقربة)

لكه څنګه چي دا معنا له حديث شريف څخه هم معلوميږي چي نبي ع فرمايي:

(اذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل مايقول. ثم صلوا على فانه من صلي على صلاة صلي الله عليه بها عشراً. ثم سلوا الله اي الوسيلة فانها منزلة في الجنة لاتنبغي الا

(c) ketabton.com: The Digital Library

العبد من عباد الله و ارجو ان اكون انا هو فمن سال لي الوسيلة حلت له الشفاعة .
[136](

مخکنيو عباراتو ته په کتو سره موږ ته د توسل دري معناوي په لاس راځي.

اول: واسطة . دوهم: هغه عمل چي په هغه سره و الله تعالی ﷻ ته څوک په نژدې کيږي يعني مقبول عبادت . دريم: درجة او مرتبه .

اول مثال:

اللهم اني اتوسل اليک نبيک محمد ﷺ انتقضي حاجتي)

ژباړه: يعني يا الله ﷻ زه درته ستا نبي ﷺ واسطه کوم چي زما اړتيا تر سره کړه.

دوهم مثال:

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا.)(البقرة أية **57**)

د دغه ايات شريف به تفسير کي الحافظ ابن کثير رحمه الله د عبد الله بن عباس رضي الله عنه څخه نقل کوي.

(ان امعنى الوسيلة فيها القربة)

[136]- سنن ابوداؤد حديث نمبر ٥٢٣.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم داسي د مجاهد، ابي وائل، الحسن، عبدالله بن کثير، اسدي، ابن زيد هم داسي له نورو نه چي، هغوی نقل کوي له قتاده رضي الله عنه څخه.

(اي تقربوا اليه بطاعته،العمل بما يرضيه)

وروسته ابن کثير رحمه الله وايي: دا هغه معناده چي په دې کي هيڅ اختلاف نسته.

دريم مثال:

(ثم سلوا الله لی الوسيلة فانها منزلة في الجنة: الحديث)[137]

کله چي مورږ د توسل معنا وي و پېژندلې چي په معنی د واسطه، عمل مقبول، منزلة، (مرتبه او درجة) ده اوس نو تقسيم د وسيلې کوو.

د توسل اقسام:

په اول تقسيم کي وسيله يا توسل پر دوه ډوله دی.

وسيلة **کونية** ، وسيلة **شرعية**

سيلة کونية ، هري هغي واسطې ته ويل کيږي چي طبعي وي، هغه که د انسان په خلقت وي او که د الله تعالی په خلقت وي.يوازي په دې واسطه سره د مقصود موندل

[137] - حواله سابقه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. دغه ډول وسیله په مسلمان او کافر پوري تخصیص نه لري بېله فرقه ده. د دې قسم د مثاله ، اوبه واسطه او سیله د تندي لپاره د انسان ، خوراک وسیله د مړتیاده، کالي وسیله د ساتني د ګرمي او له یخنۍ څخه، موټر وسیله ده د انتقال د یوه ځایه بل ځای ته،

وسیله شرعیة:

هغه واسطه ، مرتبه، منزلت او عمل صالح دی چي، په طریقه شرعیه سره ګرځول د ي کوم چي د کتاب الله او سنت نبوي ﷺ یې څرګندوي، دغه طریقه د وسیلې خاص ده په مسلمان پوري.

دغه ډول وسیله خپل ډولونه لري چي په لاندي ډول دي.

(التوسل باسماء الله تعالیٰ و صفاته)

(التوسل بعمل صالح قام به الداعی)

(التوسل بالانبیاء ع)

(التوسل بدعاء الرجل الصالح)

(التوسل بالانبیاء من قبل نبینا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(التوسل بالاولياء كرام)

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل باسماء الله تعالى و صفاته

التوسل په اسماء الله او صفاتو سره يو جائز عمل دی، لکه څرنګه چي مونږ د غه توسل په عام او قاتو او خاصو حالاتو کي کوو دمثال په توګه:

(اللهم اني اسالک بانک الرحمن الرحيم اللطيف الخبيران تعافيني)

(اللهم اسالک برحمتک التي وسعت کل شیءٍ ان ترحمني و تغفر لي)

د دغه ډول لپاره دليل د روا والي دغه ايت کريمه دی.

(وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا) سورة الاعراف ۱۸۰

تاسي له الله تعالی ﷻ غوښتنه وکړئ او هغه ته وسيله ونيکي سئ په اسماء حسنی سره هم داسي نور اياتونه هم سته چي پر جواز او روا والي د توسل د الله تعالی د اسماء حسنی او په حديثو کي هم د دې لپاره ډېر دلائل سته. زه دلته له هغي جملې څخه يو څو حديثونه رانقلوم.

يوه صحابي ﷺ په لمانځه کي د ناستي په وخت کي داسي وويل:

(اللهم اني اسالک يا الله الواحد الاحد الصمد الذي لم يلد ولم يولد، و لم يکن له کفواً احد. ان تغفرلي ذنوبي انک انت الغفور الرحيم)

کله چي نبي عليه السلام له هغه صحابي څخه دغه وينا واورېدل نو نبي عليه السلام وويل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(قد غفرله قد غفرله)[138]

يو بل صحابي بيا په اتحيات کي داسي وويل:

(اللهم اني اسالک بان لک الحمد لااله الانت و حدک لا شريک لک المنان يابديع السماوات ولارض يا ذاالجلال والاکرام ياحي يا قيوم اني اسالک الجنة و اعوذبک من النار).

کله چي نبي عليه السلام له صحابي رضي الله عنه څخه دغه وينا واورېدل. نو يې نورو صاحبه کرامو ته وويل: تاسي پوهېږئ چي ، ده په څه شي باندي غوښتنه وکړه؟ صحابه کرامو ورته وويل: الله تعالیٰ جل جلاله او د هغه رسول صلی الله علیه وسلم په خبر دی. نبي عليه السلام ورته وفرمايل:

(والذي نفسي بيده لقد دعا الله به اسمه العظيم.)

په بل روايت کي بيا داسي راغلي دي:

(الاعظم الذي اذا دعي به اجاب و اذا سئل به اعطی)

په يوه بل حديث شريف کي راځي که پر چاغم ذ هر سو دغه دعا دي وه وايي:

الهم اني عبدک و ابن عبدک او ابن امتک، ناصيتي بيدک، ماضی في حکمک، عدل في قضاؤک، اسالک بکل اسم هولک سميت به نفسک او علمته احدمن خلقک او انزلته في کتابک او استاثرت به في علم الغيب عندک ان تجعل القران

[138] - التوسول الی حقيقة التوسل بحواله ابوداؤد و ترمزي : ۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ربيع قلبي، و نور صدري، وجلاء حزني. و ذهاب همي الاذهب الله همه و حزنه و اجد له مكانه فرجا. [139]

دغه احاديثو ته په كتو او هغه احاديثوته په كتو چي د دې مشابه وي د ټولو څخه دا معلوميږي چي، توسل د الله تعالى ﷻ په اسما الحسنى او صفاتو سره كول يو امر مشروع دى او په داسي توسل سره الله تعالى ﷻ راضي كيږي هم څكه. دغه مخكنى توسل چي، ذكر سوى، د نبي عليه السلام له لوري خپل امت ته درس كول سوى دى او نبي عليه السلام د دې لپاره راستول سوى دى چي د الله تعالى ﷻ بندګان يو داسي عمل وكړي چي هغه د الله تعالى ﷻ د رضا سبب وګرځي او د نبي عليه السلام اقوال او اعمال ټوله زموږ لپاره زريعه د هدايت دي. الله تعالى ﷻ فرمايي:

(وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ) سورة الحشر ٨

[139] التوصل الى حقيقة التوسل مخ ٣١ په حواله ابوداود،ترميذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بعمل صالح قام به الداعي

دا ډول توسل هغه توسل دی چي يو بنده خپل نېک عمل او عبادت و الله تعالی ﷻ ته وسيلة کړي. هغه اعمال او عبادات چي د شريعت له لوري مشروع بلل سوي وي لکه: يو صالح بنده چي وايي.

(**اللهم بايماني بک، و محبتيک، و اتباعي لرسولک اغفرلي**)

(**اللهم اني اسالک بحبي محمد و ايماني به ان تفرج عني**)

دغسي توسل يو مشروع توسل او الله تعالی ﷻ هم په راضي کېږي. په دغه توسل باندي موږ ډېر دلائل لرو. هغه هم د قرآن او حديث دواړو څخه.

(الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ) سورة ال عمران ۱۶)

(رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ..

(رَّبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا ۚ رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ)

(إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ)

دغه درې دلائل د کتاب الله تعالی څخه ما رانقل کړل مګر که موږ په کتاب الله کي و ګورو دغسي ډېر اياتونه په لاس راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه ډول توسل لپاره ډېر احاديث سته چي يو بنده خپل نېک عمل و الله تعالى ﷻته وسيله کړی دی. د هغه نېک عمل په خاطر د الله تعالى ﷻخخه د خپل مشکل د خلاصون غوښتنه وکړي او دا داسي توسل دی چي وسيله کوونکی يې د الله تعالى ﷻ مخلص بنده ګڼل کيږي او کومو کسانو چي په خپلو صالحو اعمالو وسيله نيولې هغه کسان الله تعالى ﷻ کاميابه کړي دي او خپل مقصد ته رسېدلي دي. دا حديث صحاح رانقل کوي.

(عبدالله ابن عمر رضي الله عنه قال، سمعت رسول الله يقول انطلق ثلاثة رهط ممن كان قبلكم حتى او واالمبيت الى غار فدخلوه فانحدرت صخرة من الجبل فسدت عليهم الغار. فقالوا، انه لاينجيكم من هذه الصخرة الا ان تدعوا الله بصالح اعمالكم. الحديث رواه البخاري.

عبدالله ابن عمر رضي الله عنه وايي: ماله نبي عليه السلام نه اورېدلي دي چي، دري نفره هغه ترتاسو مخکي وو. يعني په پخوا وخت کي دوی ولاړل د خوب يا استراحت لپاره يو غار ته. د غره نه يوه لويه ډبره د غار خولې ته را ولوېده . د غار خوله بنده سوه دوی په خپل مابين کي سره وويل:له دې ډبري څخه نه خلاصيږو مګر نه هغه وخت چي الله تعالى ﷻته خپل نېک عمل او عبادت وسيله نه کړو.

دغه حديث شريف ډېر اوږد دی ما نور پرېښودځکه؛ دا قصه ډېره مشهوره ده. په هر صورت توسل په عمل صالح او عبادت سره هغه توسل دی چي الله تعالى ﷻ او د هغه رسول خوښ بللی دی. الله تعالى ﷻموږ ته د داسي عمل او عبادت توفيق را

(c) ketabton.com: The Digital Library

نصیب کړي چې موږ یې هم الله تعالی ته وسیله کړو او د هغه په خاطر زموږ نه دغه فتنې او عذابونه لیرې کړي

امین ثم امین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بالانبیاء

په مخکني بیانونو کي د توسل کوم حکم چي ذکر سو زما په اند په هغه کي به څوک اختلاف و نه لري ځکه؛ هغه اقسام په ښکاره د ایات او حدیث څخه معلومېدل مګر توسل په دې نورو قسمو نو کي لږ غوندي کسان سته چي اختلاف لري خو دغه اختلاف هم د ناپوهۍ له امله دی. که چیري موږ په احادیثو کي ښه پلټنه وکړو حق به خامخا راته څرګندیږي مګر نه هغه کسانو ته چي سترګي له حق څخه پټوي.

په هر صورت دغه بیان دی په بیان د توسل بالانبیاء. یعني د الله تعالی ﷻ انبیاء وسیلة کول. دا مسئله زموږ د اهل سنت والجماعت په مذهب یو جائز عمل دی مګر ځیني کسان داسي توسل نه منع کوي. دوی و دغه ډول توسل ته عبادت د عبادو وایي او حرام یې بولي. موږ اهل سنت والجماعت چي دغه ډول توصل جائز بولو ښه واضح دلائل لرو هغه دلائل زه اوس ستاسو په مخ کي ایږدم . انشاء الله

دغه توسل پر دوه ډوله دی.

اول: د انبیاء کرامو په ذات توسل لکه چي وایي:

(**اللهم اني اتوسل الیک نبییک محمدﷺ ان تقضي حاجتي.**)

ژباړه: یا الله! زه درته ستا پېغمبر وسیله کوم چي ته زما مقصد پوره کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم: د انبياء کرامو مقام، مرتبه، منزلت او درجه، الله تعالی ﷻ ته وسیله کول لکه چي وايو.

(اللهم اني اتوسل اليک بجاه محمدﷺ و حرمته وحقه ان تقضی حاجتي)

ژباړه: اې الله! زه د پېغمبر علیه‌السلام هغه مقام چي له تا سره يې لري درته وسیله کوم چي ته زما اړتیا تر سره کړه.

د غېر مقلدينو پېشوا محمد بن عبدالوهاب نجدي او غېر مقلدين ټول دغه دواړه ډوله د توسل منع بولي.

که موږ د نبي علیه‌السلام احاديث او اسلامي سيرت ته په کتو سره د ژوند فيصله وکړو دابه راته معلومه سي چي دغه دواړه ډوله توسل جائز دی.

(ان رجلا ضريراً اتي الی النبي ﷺ فقال ، ان يعافني فقال ان شئت دعوت و ان شئت صبرت و هو خير قال فادعه فامره ان يتوضاً فيحسن و ضوه و يصلي رکعتين و يد عو بهذا الدعاء اللهم اني اساء لک والتوجه اليک بنبيک محمد نبي الرحمة يا محمد اني اتوجه بک الی ربي في حاجتي تقضی. اللهم شفعه في قال ابن حنيف فوالله ما تفرقنا و طال بنا الحديث حتی دخل علينا کان لم يکن به ضر(التوصل الی حقيقة التوسل ۱۵۸ مخ طبع بيروت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني یو ړوند کس و نبي عليه السلام ته راغی او ورته و یې ویل: اې د الله تعالی ﷻ رسوله! د الله تعالی ﷻ څخه و غواړه چې ماته صحت او بینایي راکړي. نبي عليه السلام ورته وفرمایل: که ته غواړې چې دعا راته وکړم، دعا درته کوم او که ته صبر وکړې، صبر ستا لپاره ډېر ښه دی.دغه ړانده کس ورته وویل: یا صبر نه سم کولای، دعا راته وکړه. نبي عليه السلام ورته و فرمایل: ورسه ښه اودس تازه کړه، بیا دوه رکعته لمونځ وکړه وروسته دا دعا وکړه.

(اې پر ور دیګاره ز ه درنه غواړم او ستا د پېغمبر محمد ﷺ درحمت د پېغمبر په وسیلة تاته مخامخ کېږم چې، الله تعالي ﷻ زما حاجت تر سره کړي. یا الله تعالی! ﷻ زما اړوند د هغه شفاعت ومنه.

ددې حدیث شریف څخه د توسل بالانبیاء لپاره ښکاره جواز معلومیږي. هم دغه حدیث د توسل بالانبیاء لپاره ښه دلیل دی.

کېدای سي ځیني کسان دا ووایي چې: دا توسل د نبي عليه السلام په ژوند کي سوی دی موږ اهل سنت والجماعت تل دا وایو چې، توسل په نبي ﷺ هغه، که وفات وي او که ژوندی وي جائز بولو او عبادت د نبي لپاره کول، هغه که ژوندی وي او که وفات شرک او حرام یې بولو.

د دې حدیث شریف په سند کي هیڅ شک نسته چې، دا حدیث صحیح دی. د دې حدیث شریف د سند اړوند محترم مولوي سید محمود حکمي په خپل کتاب (

(c) ketabton.com: The Digital Library

وهابيت د قرآن او سنتو په رڼا کې، ډېر ښه معلومات راجمع کړي دي. د هغو معلوماتو څخه يو را نقل کوم تر څو تاسو ته هم څېره ښه واضح سي. دی محترم وايي:

د دې حديث د سند او صحت په باب څه خبره نسته. ان چي شيخ ابن تيمه يې هم سند صحيح بولي او ويلي يې دي. له ابوجعفر څخه چي د حديث په سند کي دی مراد. هغه ابو جعفر خطمي دی او هغه د منلو وړ دی. د امام احمد رحمه الله په مسند کي (ابو جعفر) د خطمي په لفظ ستايل سوی دی خو په صحيح ابن ماجه کي مطلق ابو جعفر راغلی دی.

د محمد ابن عبدالوهاب د ډلي معاصر رفاعي د دې حديث په باب وايي:

ولا شک ان هذا الحديث صحيح و مشهور و قد ثبت فيه بلا شک و لاريب ارتداد بصرالاعمی بدعاء رسول الله ﷺ . [140]

ژباړه: يعني شک نسته چي، دا حديث صحيح او مشهور دی او په دې کي هم شک نسته چي يوه ړانده سړي د نبي عليه السلام په دعا سترګي و غړولې.

رفاعي په خپل کتاب التوصل کي وايي: دا حديث نسائي، طبراني، ترمذي او حاکم په خپل مستدرک کي را وړی دی او دی وروستيو دووکسانو د (وشفعه في) پرځای (اللهم شفعني فيه) را وړي. [141]

140 - التوصل لی حقيقة التوسل : ١٥٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکونکی دا حدیث له لاندنیو مدارکو څخه را نقلوي.

سنن ابن ماجه ۱جلد، ۴۴۱ مخ د دار احیاء چاپ. د محمد فواد عبد الباقي شمېرنه **۱۳۸۵** حدیث. ابن ماجه له ابو اسحاق څخه نقل کوي چي (هذا حدیث صحیح) بیا زیاته وي. دا حدیث ترمذي په (ابواب الادعیه) کي را اخیستی دی او وایي:

(**هذا حدیث حق صحیح غریب**) مسند بن حنبل. **۴**جلد **۱۳۸** مخ چاپ المکتب الاسلامي بېروت. په درو طریقو را نقل کړی دی. مستدرک حاکم **۱** جلد: **۳۱۳** مخ چاپ حیدر آباد افست.

د دغه حدیث شریف د نقل وروسته وایي:

(**هذا حدیث صحیح علی شرط الشیخین و الم یخرجا**)

الجامع الصغیر. سیوطي. له ترمذي. مستدرک او د حاکم څخه رانقل کړی دی. هم دغسي التاج په ۱جلد (**۲۸۶**)مخ کي رانقل کړی دی هم داسي نورو کتابونو را وړی دی.

که موږ و دغو کتابونو ته وګورو. ایا د حدیث په سند کي به د شک خبره پیداسي؟ په هر صورت تاسي دا حدیث له عربي ژ ـې سره یو بلد سړي ته ورکړئ، داسي یو سړي ته چي، د (توسل بالانبیاء) په مسئله کي یې د وهابیانو یا غېر مقل ـې ینو له

[141] - مخکنی حواله:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناندريو نه ذهن ببخي پاک وي او پوښتنه څني وکړئ چي، د پیغمبر ﷺ په هغه دعا کي چي راغلي ده ته يې وښودل څه امر کړی دی؟ او هغه ته يې د دعا په قبلېدو کي څه لار ښوونه وکړه؟ له واره به درته ووايي چي، پیغمبر ﷺ ورته وويل چي، د رحمت پیغمبر ﷺ وسيله کړه او له الله تعالی ﷻ څخه و غواړه چي حاجت دي پوره سي.

دا خبره له لاندنيو جملو څخه ښه معلومېږي.

الف: (اللهم اني اساءلک واتوجه اليک بنبيک)

ژباړه: اې الله! له تا نه غوښتنه کوم او تا ته ستا د پیغمبر ﷺ په مخ- مخ در اړوم. د (نبيک) ټکي په مخکني دوو جملو پوري اړوند دی. يو (اساءلک) او بل (الوجة اليک) په ښکاره وينا هم د نبي عليه‌السلام په وسيله له الله ﷻ څخه سوال کوي.او هم د هغه ﷺ په وسيله الله تعالی ﷻ ته مخ کوي او له نبي څخه مراد خپله نبي عليه‌السلام دی نه د نبي عليه‌السلام دعا، او غرض دادی چي، د هغه ﷺ په دعا سره تاته مخ در اړوم. (متوجه کېږم) او په تنيجه کي د دعا غوښتنه له پیغمر ﷺ څخه ده ځکه د دعاء د کلمې نه شتوالی او تقدير پر دې سر بېره چي بې ځايه او بې دليله ده. د بلاغت پر خلاف هم ده. د (توجه) منظور د پیغمبر ﷺ دعا ده نه د هغه ﷺ خپل ذات او دا فرادو دعا ته توجه څه خبره نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د دې لپاره چي څرګنده سي چي له الله تعالی ﷻ څخه د سوال مقصد د پیغمبر ﷺ لاره او د هغه په وسیله خدای تعالی ﷻ ته توجه ده. د (نبیک) لفظ يې له (**محمد نبي الرحمة**) جملې سره توصیف کړی دی چي حقیقت څرګند او روښانه دی.

ج: د (**یا محمد اني اتوجه بک الی ربي**) جمله دا ښیي چي نبي علیه السلام دعا لپاره وجه ګرځوي نه د خپلې وجهې (**توجه**) لپاره د هغه دعا.

د: د (**وشفعه في**) جملې مطلب دادی چي، پرور دګاره. هغه ﷺ زما شفیع وګرځوې او زما په باب د هغه شفاعت ومنې.

په دغو ټولو جملو کي چي څه د څېړني او خبرو وړ وي، هغه په خپله پیغمبر اکرم ﷺ او د هغوی ﷺ ستر مقام دی او د پیغمبر ﷺ د دعا خبره نه ده او توسل بالانبیاء څه نوې خبره نه ده. دا مسئله د حضرت ادم علیه السلام له واقعې څخه ښه څرګندیږي.په هغه واقعه کي راځي چي، ادم علیه السلام ته الله تعال ﷻ مخصوص کلمات ور وښودل چي د هغه کلماتو د ویلو په خاطر يې د الله تعالی رضا حاصله کړه. الله تعالی ﷻ فرمایي.

(فَتَلَقَّىٰ آدَمُ مِن رَّبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ)[142]

ژباړه: آدم علیه السلام له خپل رب ﷻ څخه ځیني خبري (کلمې) په خضوع او اطاعت سره زده کړ ي دي او په هغه سره يې توبه وکړه. ربښتیا چي هغه الله تعالی ﷻ توبه قبلوونکی او مهربانه دی.

[142]- سورة البقره : ۳۸ اية،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي امت مفسرینو او محدیثین د هغه کلمو په اړوند چې آدم علیه السلام ته د الله تعالی جل جلاله لوري ورښودل سوي دي، داسي په خپلو کتابونو کي ليکي لکه: المعجم الصغير، مستدرک صحاح، دلائل النبوه، الدرمنثور، روح المعاني، هم داسي نور.

دغه ټولو مفسرينو د (كلمات) په تفسير کي د حضرت عمر رضي الله عنه هغه قول رانقل کوي کوم چې ده د نبي علیه السلام نه اورېدلی دی.

(لما اذنب ادم بالذنب الذي اذنبه رفع راسه الى السماء فقال اساء لك بحق محمد الاعفرت لي؟ فاو حى الله اليه و من محمد ﷺ؟ فقال تبارك اسمك. لماخلقتني رفعت راسي الى عرشك فاذا فيه مكتوب لا اله الا الله محمد رسول الله. فقلت انه ليس احد اعظم عندك قدر ممن جعلت اسمه مع اسمك فاو حى الله اليه يا ادم انه اخر النبيين من ذريتك ولولا هو لما خلقتك) [143]

ژباړه: يعني کله چي ادم علیه السلام خطا وکړه مخ يې اسمان ته کړ. ويې ويل: اې الله! جل جلاله تاته د محمد ﷺ په خاطر سوال کوم چي، ما و بخښه. الله تعالی جل جلاله ورته په وحي وويل: محمد ﷺ څوک دی؟ آدم علیه السلام ځواب ورکړ. زه چي دي څه وخت پيدا کړم عرش تمی وکتل ومي ليد چي پر ليکلي سوي و.

(لا اله الا الله محمد رسول الله)

143- الدرالمنثور : ۱ جلد، ۱٤۲ مخ.طبع بيروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ځان سره مي وويل: محمد ﷺ د هغه الله ﷻ ستر مخلوق دی چي الله تعالی ﷻ يې نوم له خپل نامه سره يو ځای کړی دی، نو بيا و آدم عليه السلام ته وحي وسوې چي، هغه ﷺ ستا د زامنو څخه ورستنی پیغمبر دی او که هغه نه وای ته مي نه پيدا کولې.

د دغه حديث شريف متن په ذکر سوي کتابونو کي يو شان نه دی مګر مضمون د ټولو يو دی او له دې حديث شريف څخه دا څرګندېږي سوه چي، په ايات کښې چي کوم لفظ (کلمات) ذکر سوی دی له هغه څخه نبي عليه السلام مراد دی. هم داسي په قرآن کريم کي ډېر ځايونه سته چي د کلمې لفظ ذکر سو ی او مراد ځني ستر شخصيتونه دي.

الله تعالی ﷻ فرمايي:

(يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ آل عمران ۴۵ آيه

هم داسي نور اياتونه . په ټولو کي له کلمات څخه مراد ستر شخصيتونه دي او همدارنګه د تاريخ ، سيرت، احاديثو کتابو څخه دا خبره ښه معلومه ده چي ادم عليه السلام د دعا په وخت کي نبي عليه السلام وسيله کړی دی. دا خبره مخکي هم تېره سوه چي امام مالک رحمه الله منصور دوانقي ته وويل:

(**هو وسليتک ووسيلة ابيک ادم**) [144]

[144] وفاء الوفاء ٤جلد، ١٣٧٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني نبي عليه‌السلام ستا او ستا د پلار ادم عليه‌السلام وسيله ده. د دې مخکنۍ خبرو څخه موږ ته دوه مطلبه په لاس راغله اول وسيلة جائز عمل دی او دوهم: توسل بالانبياء هم روا دی.

که چيري غير مقلدين د مطلق توسل څخه منکر سي او که د توسل بالانبياء څخه دواړي خبري يې باطلي دي. که دوی موږ ته په دې عمل کولو سره مشرک وايي او يا بدعات پسنده راته وايي دا اعتراض پر موږ نه دی ځکه؛ هغه دي زموږ په وړاندي د الله تعالی ﷻ او د هغه د رسول ﷺ ويناوي پرتې دي. موږ د هغه د قول موافق عمل کوو.

په اصل کي د غير مقل دينو څخه خطا سوې ده چي، ځان ته د اهل حديث نوم ورکوي مګر نور مسلمانان يې تر سترګو بد ايسي. بې دريغه د مشرک الزام پر لګوي.

قد اجاب الله آدم اذدعا ونجا في بطن السفينة نوح

قوم بهم غفرت خطيئه آدم و هم الوسيلة و النجوم الطلع

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بدعاء الرجل صالح

دغه ډول توسل هم يو مشروع او روا توسل دی. دا توسل هغه دی چي، يو مسلمان ته يو تکليف او مصيبت ورسيږي نو دغه مسلمان يو داسي صالح او تقوا درلودونکي ته ورسي چي، هغه په کتاب الله او د هغه د رسول ﷺ په اقوالو خبر وي. يعني عالم وي يا ولي وي، يا سيدوي، يا زوي مور او پلار ته ورسي، يا شاګرد خپل استاذ ته ورسي چي، ته زما په حق کي دعا وکړه چي، زه ددې تکليف او مصيبت څخه خلاصون پيدا کړم او د الله تعالی ﷻ څخه و غواړه چي، زما کاميابي په برخه سي.

دغه ډول توسل يو مشروع عمل دی. د دې پرصحت باندي په حديثونو او شريعت کي خورا ډېر دلايل سته چي، زه له هغو څخه يو څو حديث د نمونې لپاره را اخلم.

(عن عائشة قالت شكاالناس الى رسول الله ﷺ قحوط المطر فامر بمنبر فوضع له في المصلي الحديث) [145]

ژباړه: بې بې عايشة رضي الله عنها وايي: نبي عليه السلام ته خلکو د وچکالی (د باران د نه اورېدو) شکايت وکړ ويل يې. اې د الله ﷻ رسوله! ته دعا وکړه چي، الله تعالی ﷻ پر موږ باران وکړي. د الله ﷻ پېغمبر ﷺ هم دعا وکړه په دې وخت کي باران وسو.

[145]- مشکواة ۱جلد: ۱۳۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینو محدیثینو را اخیستي دي چي یو صحرایي عرب پیغمبر ﷺ ته راغی او داسي یې وویل:

(لقد اتیناک ومالنا بغیریط والا صبي یغط)

ژباړه: موږ تا ته په داسي حال کښ راغلي یو چي، نه مو اوښ سته چي، فریاد وکړي او نه مو کوچنی چي ویده سي او دا شعرونه یې وویل:

(اتیناک والعذراء بدمي لبانها

و قد شغلت ام الصبي عن الطفل

ولاشيئ همایاکل الناس عرنا

سوی الحنظل العامي و العلهزالغسل

ولیس لنا الا الیک فرارنا

و این فرار الناس الا الی الرسل.

ژباړه: یعني موږ تاته راغلي یو په داسي حال کي چي، داسونو له سینو ویني څاڅي، مور له خپل کوچني نه جلاکړای سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره څه را سره نسته چي، څوک يې و خوري (هن) هغه ترخه مړه غونې سته چي د لوږي په کال خوړل کيږي او د وينو او کارغانو له غذا پرته نور څه نه لرو او د خلکو پنا ځای له پيغمبرانو پرته بل کوم ځای کيدای سي.

وروسته بيا:

(فقال رسول الله ﷺ يجر ردائه حتی صعدالمنبر، فرفع يديه. اللهم اسقنا غيثاً .... فمارد النبي ﷺ يديه حتي القت السماء ....ثم قال الله درابي طالب لوكان حيالقرت عيناه. من ينشدنا قوله؟ فقام علي بن ابي طالب و قال وكانك تريد يا رسول الله قوله.

و ابيض يستسقي الغمام بوجهه

ثمال اليتامي عصمه للارامل

يطوف به الهلاك من ال هاشم

فهم عنده في نعمه و فواضل

ژباړه: هغه سپين مخ چي په خاطر يې له وريځو څخه باران غوښتل کيږي او د يتيمانو پنا ځای او د بيوسو کونډو مرستندوی دی. د ب ني هاشم محتاجان تر ې راټول وي او د ده له برکته په نعمتونو او بخششونو کي ډوب دي.

نبي عليه‌السلام وفرمايل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو زما مقصد همدا دی چي، و مولوست. بیا حضرت علي رضي الله عنه د هغه د قصیدې یوه برخه ولوستله. بیا د بني کنانه قبیلې یو سړی ولاړ سو، یو څو بیته یې وویل چي، د اول بیت مضمون یې دادی.

ژباړه: الله تعالی جل جلاله ستاینه تالره ده. ستا شکر کوونکي بندګان ستاینه کوي. موږ د پېغمبر صلی الله علیه وسلم له مخه په باران او به سوو.[146]

حافظ ابن عساکر رحمه الله وایي: د معاویة بن ابو سفیان په وخت کي وچکالي راغله. د دعا لپاره یې یزید بن الاسود الجرشي.را وغوښت ورته و یې ویل:

(یا یزید ارفع یدیک الي الله . فرفع یدیه ورفع الناس ایدیهم الحدیث)

ژباړه : یعني اې یزیده د الله تعالی جل جلاله و لورته لاس پورته کړه او دهغه جل جلاله نه باران وغواړه او خلکو هم لاسونه د دعا لپاره پورته کړل.

په هر صورت. توسل د صالح سړي په دعا سره یو مشرع عمل دی. که څوک یو چاته ورسي چي دعا راته وکړه ډېر ښه کار دی. د دې م وضوع لپاره په شریعت او په حدیثو کي ډېر مثالونه سته خو زموږ لپاره دومره بس دي

انشا ء الله تعالی.

146- عمدة القاري : ۷ جلد، ۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(التوسل بالانبياء من قبل نبيناء)

موږ اهل سنت والجماعت دا وايو ،توسل په انبياء کرامو باندي جائز دی. هغه که ژوندی وي او که د وفات وروسته وي. يعني که زموږ نبي وي او که مخکني انبياء کرام وي. د دې توسل د جواز لپاره موږ دغه حديث راوړو.

فاطمه د اسد لور چي، څه وخت وفات سوه. رسول الله ﷺ يې د مرګ په خبرېدو سره راغلی او سر ته يې کښېنوست او وې فرمايل:

(له مور څخه مي وروسته مور يې. يا الله ﷻ ته باندي ورحمېږه. بيا يې اسامه، رضي الله عنه ابوايوب رضي الله عنه او عمر بن الخطاب رضي الله عنه او يو تور مريي يې را وغوښتل چي قبر جوړ کړي. قبر جوړ سو. لحد يې پېغمبر ﷺ په خپل لاس جوړ کړ اوخاوره يې په لاس کي را واخيستله او په قبر يعني په لحد کي په اړخ سو او دا دعا يې وکړه.

ژباړه: يا الله ﷻ چي ژوندي کول او مړه کول کوې او ته ژوندی يې او نه مرې. مور مي فاطمه د اسد لور و بخښه او کور يې پراخه کړه. دخپل پېغمبر او له ماڼه د مخکنيو پېغمبرانو په خاطر. د (خلاصة الکلام) مؤلف وايي:

رواه الطبراني في الکبير والاسط و ابن حبان والحاکم صحيح و صححوه....)[147]

[147]- کشف الاستياب. ۳۱۲ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبراني في الكبير والاوسط کښي روايات کړی او ابن حبان او الحاکم صحيح کړی او تصديق کړی يې دی. سيد احمد ذيني د حلان په خپل کتاب (الرد السنية في الرد على الوهابية) کښي وايي:

مشهور محديث ابن ابي شيبه له جابر ﵁ الله عنه څخه دا احديث رانقل کړی دی او همدارنګه ابن عبدالبر له ابن عباس ﵁ او ابو نعيم له انس ﵁ څخه رااخيستی دی او جلال الدين سيوطي بيا دا ټولي خبري په جامع کبير کي راوړي دي.[148]

همداسي (الاستيعاب) ۴ جلد، ۳۸۲ مخ. مسندرک حاکم: ۱ جلد. ۱۰۸ مخ. اصول کافي: ۱ جلد، ۴۵۳ مخ. حلية الاولياء: ۳ جلد، ۱۲۱ مخ. د توسل پر مشرعيت دا حديث شريف ډېر ښه دلالت کوي او ددغه حديث د بيان د صحت لپاره دغه کابونه وګورئ. که تاسي دغه کتابونه مطالعه کړئ ارومرو به دا درته څرګنده سي چي توسل په مخکنيو انبياء کرامو باندي هم جائز دی.

148- الدرر السنية : ٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بالاولياء کرام

داسي نه ده چي توسل یوائي د اوس وخت د امت عمل دی بلکي د پیغمبرانو او تر هغه په راوروسته زمانه کي د مسلمانانو چلند تل دا و چي، د الله تعالی ﷻ او اولیاء کرامو ذات، مقام او منزل به یې وسیله کاوه چي، دلته یې یو څو بیلګي رااخلو.

ابن اثیر عزالدین علي بن محمد عبدالکریم رحمه الله په (اسد الغابة في معرفة الصحابه) کي لیکي، کله چي د حضرت عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کي وچ کالي سوه نو حضرت عمر رضي الله عنه د حضرت عباس رضي الله عنه په وسیله د باران غوښتنه وکړه. د الله تعالی ﷻ د هغه په وسیله هغوی په باران خړوب کړل سول او ځمکي یې سمسوري کړې.

حضرت عمر رضي الله عنه خلکو ته مخ کړ او وې ویل: په الله تعالی ﷻ قسم چي عباس رضي الله عنه، الله تعال ﷻ ته زموږ وسیله دی او د الله تعالی ﷻ په وړاندي یو مقام او مرتبه لري.[149]

همداسي پر دغه واقعه باندي احسان بن ثابت رضي الله عنه څو اشعار هم وویل.

سال الامام و قدتتابع جدبنا   فسحقنی الغمام بغراة العباس

عم النبي و صووالده الذي   ورث النبي بذاک دون الناس

149- اسدالغابة: ۳ جلد، ۱۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احیا الاله به البلاد فاصبحت مخضر ة الاجناب بعد الیاس

ژباړه: امام داسي وخت د باران غوښتنه وکړه چي، قحطي پر ځای خپره وه او د اسمان وریځي د عباس رضي الله عنه په نورانیت خلک خړوب کړل. عباس رضي الله عنه د پېغمبر علیه‌السلام اکا او د پېغمبر ﷺ د پلار سیال دی.

مقام او منزلت ورته له هغه نه په میراث پاته دی الله تعالی ﷻ هغه له مخه ځمکي ژوندی کړي او هر ځای تر نا امیدی، وروسته سمسور سوی دی.

په اسد الغابة کي وایي:

(**و لما سقي الناس طفقوا یتمسحو بالعباس و یقولون، هنیاً لک ساقي الحرمین**) [150]

ژباړه: کله چي باران هر ځای ته ورسېد، خلکو به تبروکاً د عباس رضي الله عنه پر بدن ځانونه مښل او ورته ویل به یې. اې د دواړو حرمینو ساقي! آفرین.

د دغي واقعې یوه برخه یې په صحیح البخاري کي هم راغلې ده. داسي چي دوسیلة کول یو مصداق هم د عزتمنو اشخاصو او د منزلت د خاوندانو وسیلة کول چي په خپله د داعي او متوسل تر منځ د نژدېکت او وړتیا سبب ګرځي.

تر دې به بل روښانه تعبیر د وسیلة کولو لپاره څه وي.

---

[150]- خواله سابقه ک

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هذا والله الوسيلة الى الله والمكان منه)

جلال الدين سيوطي رحمه الله په خپل کتاب (المواهب اللدينه بالمنح المحمديه في السيرة النبوية) کي وايي: کله چي حضرت عمر رضي الله عنه د حضرت عباس رضي الله عنه په وسيلة د باران غوښتنه وکړه ويې ويل:

خلکو رسول الله صلی الله علیه وسلم به عباس رضي الله عنه ته د پلار په سترګه کتل، په ده پسي ولاړسئ او الله جل جلاله ته يې خپله وسيلة وګرځوئ.په همدې څرګندونو کي د توسل (وسيلة کول) جواز پروت دی او د هغو کسانو نظر چي، بيخي او ياله پېغمبر صلی الله علیه وسلم څخه پرته توسل نه مني باطل سوی دی.[151]

امام حسين رضي الله عنه به د روژې د مياشتي په راتلو سره داسي دعا کول.

ژباړه: اې الله جل جلاله تا څخه د دې مياشتي او د هغه چا پر مخ دعا غواړم چي، د دې مياشتي له اولي شپې څخه تر پايه پوري ستا نمانځنه کوي. هغه که ستا ملائيکه وي، که نبي مرسل دي او يا ستا کوم ګران نېک بندګان دي.

امام شافعي رحمه الله به ويل: د نبي علیه السلام کورنۍ الله جل جلاله ته زما وسيله ده او د همدوی په وسيله اميد لرم چي، ماته به زما عمل نامه په راسته لاس کي راکړي.[152]

151- المواهب ٣ جلد، ٣٨٠ مخ. فتح الباري ٢ جلد، ٤١٣ مخ.
152- الصواعق المحرقة: ١٧٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت زموږ د اهل سنت والجماعت دا عقیده ده چي، توسل (وسیلة کول) په هغه مخکني ټولو اقسامو جائز ده پر دې اقسامو سر بېره زموږ دا هم عقیده ده چي، د نبي عليه‌السلام په وربښتانو، نوکانو، کالو، هم داسي نورو باندي توسل کول جائز دی.

دغه د توسل په مسئله کي غیر مقلدین زموږ سره مخالف دي. ځیني بیا دا وایي: توسل په ژوندوني کي سته یعني د نبي په ژوند کي په نبي توسل، د ولي په ژوند کي په ولي توسل کول جائز دي اګر که وفات سي بیا توسل نسته.

د توسل بیان خورا پیراخه بیان دی مګر ما ستاسو حضورته یواځي خپله د اهل سنت والجماعت عقید لږ قدري روښانه کړه، که د چا شوق وي چي په دې مسئله ښه ځان پوه. کړي د دغه لاندي کتابونو مطالعه دي وکړي. په دې کتابونو کي د مخالفینو د لائل هم ورسره ذکر سوي دي. په ځینو کي دومره وضاحت سوی وي چي د دغي مسئلې لپاره یې ځانګړی باب ایښی دی او ځینو بیا اشاره ورته کړې ده.

ردالمختار بهامش: ۱ جلد، ۳۸ مخ.

احیاء العلوم: ۲ جلد، ۲۴۷ مخ.

فیض الباري: ۲ جلد ۴۵ مخ.

امدادالفتاوه: ۲ جلد، ۱۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقائد د یوبند: ۲۲۰ مخ.

شواهدالحق: ۸۲ مخ.

اشعة اللمعات: ۱ جلد، ۷۱۲ مخ.

شرح الصدور: ۱۲۹ مخ.

البصائر: ۳۳ مخ.

هم داسي نور کتابونه هم سته چي د توسل د وضاحت لپاره ډېر ښه بیان کوي.

اولیاء راهست قدرت ازاله

تیر جسته بازیگر داند زراه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: خوردې او مالګې له زيارته را اخيستل جائز بولو....

د خوردو را اخيستل له زيارتونو څخه مسلمانان د دې لپاره کوي چې، دوی په دې سره تبرک حاصله وي. په خوردو سره د امراضو دفع کول داسې نه ده چې، دا شرک دی او يا مسلمانان په خورده سره قضاء الهي باطله وي بلکې داله دې امله ده چې مسلمانان ورته درناوی لري. د نبي عليه السلام د قبر مبارک خاورې او د اولياء کرامو د زيارتونو خاورې هم داسې نورې ټولې يورقم خاورې دي. ټولې يو رقم مالګې دي مګر کله چې د دې خاورې او مالګې نسبت و نبي عليه السلام ته يا يو ولي ته وسي د هغه په خاطر يې موږ مبارکې بولو.

بګفتا من ګلي ناچيز بودم ولیکن مدتي باګل نشستم

جمال همنشين درمن اثر کرد و ګر نه من خاکم که هستم

تبرک حاصلول په داسې شيانو سره چې، د هغو نسبت د الله تعالی ﷻ و سترو دوستانو ته سوی وي. موږ اهل سنت والجماعت يې جائز بولو.

ځيني کسان و دغسې عمل ته شرک وايي لکه: د محمد بن عبدالوهاب نجدي پيروان. ښه خبره به دا وي چې موږ دا مسئله د ايات او حديث په رڼا کې روښانه کړو تر څو دا معلومه سي چې هغه مسلمانان چې د اولياء کرامو د اثارو تبرک کوي چې، ايا دا عمل د دوی شرک دی او که د نبي عليه السلام او د الله تعالی ﷻ دوستانو سره مينه او محبت دی. په دې اړه الله تعالی ﷻ په قرآن کريم کې فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ... ﴾

ژباړه: زما دغه قمیس در سره یو سئ او زما د پلار پر مخ باندي یې و غوړوئ، د هغه د سترګو بینایي به بیرته ورکړل سي او خپله ټوله کورنۍ ماته راولئ.

نو که اوس یو مسلمان د نبي علیه السلام د قبر خاوره د نور اولیاو کرامو د قبرونو خاوري د تبروک لپاره و کاروي او په هغه کي تبرک ولټوي او ووایي چي، الله تعالی په دې خاورو او مالګه کي داسي تاثیرات او برکات ایښي دي. د وخت د پېغمبر حضرت یعقوب علیه السلام پیروي وکړي نو ولي ورته مشرک وویل سي.

او که موږ د نبي علیه السلام و تاریخ ته وګورو. صحابه کرامو به دنبي علیه السلام په حضور کي د ده په ناړو، د اوداسه په ابو، وربښتانو تبروک کاوه. که چیري دغه تبرک حرام وای، نبي علیه السلام به دوی منعه کړي وای. زه د دې خبري د اثبات لپاره یو څو احادیث مبارکان درته را اخلم.

﴿ عن انس بن مالک رضي الله عنه قال: کان النبي صلی الله علیه وسلم یدخل بیت ام سلیم فینام علي فراشها ولیست فیه قال: فجاء ذات یوم فنام علی فراشها فاتت فقیل لها هذا النبي صلی الله علیه وسلم نائم في بیتک علی فراشک قال فجاءت وق د عرق واستنقع عرقه علی قطعة ادیم علی الفراشف فتحت عتیدتها فجعلت تنشف ذالک العرق فتعصره في

(c) ketabton.com: The Digital Library

قواريرها ففزع النبي ﷺ فقال ما تصنعين يا ام سليم فقالت يا رسول الله نر جو بر كته لصبياننا قال اصبت .[153]

د دې حديث شريف خلاصه داده چې نبي عليه السلام بيده و. د ده مبارک بدن خوله کړې وه. ام سليم رضي الله عنها دغه خوله په ښيښه کې اچول. نبي عليه السلام چې کله پوه سو پوښتنه يې وکړه. ام سلم دا څه په کوې؟ ام سليم رضي الله عنها ورته وويل: زه اراده لرم چې په دې سره تبرک حاصل کړم د خپلوماشومانو لپاره (يعني ستا سو دغه مبارکه خوله خپلو ماشومانو ته د خور دې او تبرک په خاطر ورکړم.

(**عن انس** رضي الله عنه **ان رسول الله** ﷺ **لما حلق راسه، كان ابو طلحه اول من اخذمن شعره**). [154]

ژباړه: حضرت انس رضي الله عنه وايي: کله چې نبي عليه السلام خپل سر مبارک وخرايه، ابوطلحه رضي الله عنه اول کس و چې، د نبي عليه السلام وربښتان يې واخيستل.

(**عن ابن سيرين قال: قلت لعبيدة عندنا من شعر النبي** ﷺ **اصبناه من قبل انس او من اهل انس فقال لان تكون عندي شعرة احب الى من الدنياو مافيها**). [155]

[153]- صحيح مسلم: ۲ جلد، ۲۵۷ مخ.
[154]- صحيح البخاري : ۱ جلد. ۲۹ مخ.
[155]- صحيح البخاري : ۱ جلد، ۲۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: ابن سيرين وايي: ما وعبيدة رضي الله عنه ته وويل: زما څخه د نبي عليه السلام وربښتنان سته، هغه ماته د انس رضي الله عنه يا د انس رضي الله عنه د کورنۍ له خوارا کول سوي دي. دغه وربښتان ماته تر دواړو جهانونو ارزښتناک او غوره دي.

تا سو فکر وکړئ چي، د نبي عليه السلام وربښتان دوی د څه لپاره ساتل؟ او ولي دومره په خوشحاله وو؟ داد دې لپاره چي دوی به تبرک په حاصلا وه او د خور دې کار به يې ځيني اخيستنه.

(ابا حجيفة يقول خرج علينا النبي ﷺ بالهاجرة فاتي بوضوء فتوضاء فجعل الناس يا خذون من فضل و ضوء فيتمسحون به ، الحديث).[156]

ژباړه: يعني د نبي عليه السلام د اوداسه له ابو څخه يو څه پاته سوې. صحابه کرامو دغه اوبه پر بدن و موښلې، لاسونه او مخونه يې په مسح کول، لپاره د تبروک.

هم داسي په بل حديث شريف کي راځي:

(ثم توضاء فشربت من وضوئه)

ژباړه: يعني نبي عليه السلام ماته دعا وکړه. زما تر سر يې لاس را تېر کړ، بيا نبي عليه السلام او دس وکړ . ما هغه پاته سوی اوبه د اوداسه و څښلې.

[156]- صحيح البخاري: ١ جلد، ٣١ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابه کرامو د نبي عليه‌السلام په اثارو دومري تبرک حاصلاوه چي کله به دوی ته د نبي عليه‌السلام د اوداسه اوبه ورسېدې. د تبرک او خور دې په نيت به يې څښلې او کله کله به، د دغه اوبو پر سر خبره جنجال ته ورسېده. لکه په حاشيه کي چي وايي:

(کادو يقتلون علی وضوئه)

هم داسي ډېر احاديث سته چي د نبي عليه‌السلام په ناړو مبارکو، وربښتيانو او هم دغسي نورو باندي صحابه کرامو تبرک کاوه. او د خوردې لپاره يې خوړل.

موږ چي کوم احاديث رانقل کړل، په دې ټولو کي د صحابه کرامو مينه او محبت و د نبي عليه‌السلام سره چي، د نبي عليه‌السلام په اثارو کي به يې تبرکات لټول.

د محمد بن عبدالوهاب پيروان چي خلک د انبياوو او اولياوو د اثارو له تبرکاتو منع کوي. داسي فکر کوي چي، د مړي احترام د هغه عبادت دی. په داسي حال کي چي په اسلام کي د عبادت لپاره ټاک لی حد او پولي سته او داسي نه ده چي، هر احترام به عبادت وي.

موږ اهل سنت د ا وايو ايا احترام عبادت دی که احترام عبا دت وي نو تاسو د دې ايات او احاديث په اړوند څه واياست.

(إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ..)

د دغه ايات شريف په تفسير کي ابن کثير رحمه‌الله وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ان الاحد عشر کوکبا عبارة عن اخوته و کانوا احد عشر رجلا سواه و الشمس والقمر عبارة عن ابیه و امه، روي هذا عن ابن عباس والضحاک)

ژباړه: یعني یو ولس ستوري عبارت د یو ولس ورو ڼو څخه دي، ماسپوا د ده علیه‌السلام څخه او د لمر او سپوږمۍ څخه مراد د یوسف علیه‌السلام پلار او مور دي.

هم داسي د نبي علیه‌السلام په معجزاتو کي راغلي چي، درختي و نبي علیه‌السلام ته سجده وکړه. اوس زموږ پوښتنه داده ، ایا دا سجده کول د یوسف علیه‌السلام په قصه کي او د درختي سجده و نبي علیه‌السلام ته د احترام په خاطر وه او که د عبادت په خاطر؟. ارو مرو به تاسي وایاست چي دا د احترام په خاطر وه، نو کله چي احترام یو امر مشروع د ی، نو موږ هم د انبیاء کرامو او اولیاء کرامو و اثارو ته د احترام په سترګه ګورو او په هغه کي د ځان لپاره تبرک لټوو.

(عثمان بن عبدالله بن موهب رضی‌الله‌عنه قال: ارسلني اهلي الی ام سلمة بقدح من ماء وکان اذا اصاب الانسان عین او شی بعث الیها مخضبة فاخرجت من شعر رسول الله ﷺ و کانت تمسکه في جلجل من فضة فخضخضته له فشرب منه قال فاطلعت في الجحل فرایت شعرات حمراء). [157]

عثمان بن عبد الله وايي: زه واستولم خپل اهل يعني کورنۍ د ابو په یوه کاسه سره. ام سلمة رضي‌الله‌عنها ته. داسي عادت وو چي، کله به یو انسان ته د سترګو ناجوړي او یا نظر

157 - مشکواة : ۲ جلد، ۳۹۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او يا يو بل مرض ورسېدی هغه به يې ام سلمة ﷺ ته استوی. په يوه پياله د اوبو سره. ام سلمة ﷺ د نبي عليه‌السلام ورېښتان مبارک را و ايستل. دې دغه ورېښتان د زرو په لوښي کي ساتلي وو. دغه ورېښتان به دې په اوبو کي وښورول بيا به وڅښل سول.

موږ اهل سنت والجماعت و دغو ټولو احادثو ته په کتلو سره دا حکم کوو چي د خوردې څښل په نيت د تبرک جائز دي.

که څوک دا پوښتنه کوي چي، دا خو د نبي عليه‌السلام د اثارو خصوصيت دی مګر په نورو مخلوقاتو کي دا خصوصيت نسته.

موږ يې په دې اړوند داسي ځواب کوو. ايا يعقوب عليه‌السلام د يوسف عليه‌السلام قميص د بترک په خاطر پر مخ نه و اچولی. او بل د نبي عليه‌السلام د اثارو بر سېره هغه دي د بيت الله شريفي خاوري د خوردې لپاره په نيت د تبرک وړل جائز دی . لکه په ردالمختار کي چي وايي:

(لاباس باخراج التراب والا حجار التي في الحرام و کذا قيل في تراب البيت المعظم اذاکان يسير اللتبرک) [158]

په دې کي هيڅ باک نسته (يعني جائزده) خاوري شګي د حرم شريف را ايستل هم داسي خوردې د بيت الله شريفي خاوري د تبرک او خوردې لپاره. هم داسي (الحموي علی الاشباه والنظائر) کي وايي:

[158]- ردالمختار ۲ جلد. ۳۷۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اما ان اخزه للتبرک فجائز کما قالوا في تراب الکعبة)[159]

ژباړه: د مسجدو خاوري اخيستل د تبرک لپاره جائز دي لکه څرنګه چي، د مکې شريفي خاوري د تبرک لپاره اخيستل جائز دي.

هم داسي پير طريقت صاحب شريعت محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله متن هم د خوردې د جائز والي لپاره ځينو کتابونو ته اشاره کړې ده.

دی مبارک وايي: کله چي امام بخاري رحمه الله وفات سو، د امام بخاري رحمه الله د قبر د خاورو بوی د مشکو و. خلکو بعد امام بخاري رحمه الله د قبر خاوري د تبرک او خور دې لپاره وړلې. حاجي اغا صاحب رحمه الله و دغو کتابونو ته حواله کړې ده.[160]

د دې مخکنيو ټولو عباراتو څخه دا خبره ښکاره سوه چي، د انبياء کرامو او اولياء کرامو، د کعبې شريفي او مساجدو څخه خاوري، مالګي، لرګي، شګي او داسي نور د تبرک او خوردې لپاره وړل جائز دي.

---

[159]- حموي ٤ جلد، ٥٤ مخ.
[160]- مرقات ١ جلد، ١٥ مخ. تيسرالقاري : ١جلد، ٦مخ. شيخ الاسلام برهامش تيسرالقاري : ١جلد، ٩ممخ. رحمت بيان : ١جلد، ١٧٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/دور اسقاط جائز بولو........................

دور اسقاط یا د اسقاط د دورې په مسئله کي د نن وخت م تعصب کسان غېر مقلدین ډېر سخت مخالفت کوي. و دور اسقاط ته د بدعات او حرام په سترګه ګوري. د دور اسقاط د ابطال لپاره ډول ډول دلائل راوړاندي کوي آن چي دا خپل بې مفهومه اواز يې د عوامو تر غوږ او ذهنونو پوري هم رسولی دی. امت مسلمه يې په تشويش کي اچولی دی. د دې مسئلې اړوند دوخت علماء کرامو د خپل مسئوليت له مخي پر دې موضوع ډېري ښې رسالې ليکلي دي او هر يوه يې ډېر واضح او قناعت کونکي دلائل وړاندي کړي دي. کوم اشخاص چي په ځان کي د ادراک ماده ولري. هغوی ډېر ژر دغه د لائل قبول کړ ي.مګر نه هغه اشخاس چي منکر او معاند دی.زه به ددې موضوع اړوند يو څه بحث نور هم اضافه کړم. الله تعالی جل جلاله امید لرم چي قناعت وړ به وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حيلة الاسقاط

حيلة الاسقاط يو مركب اضافي دی. د حيلة اضافه و اسقاط ته سو ی دی. کله چي جمله مرکبه سي. هلته ضروري ده چي، د مضاف او مضاف اليه جلاجلا تشريح وسي ځکه؛ د مرکب پېژندل موقوف پر اجزاوو دی.

(حيلة) د بخاري په حاشيه کي وايي: (حيل جمع ده او مفرد يې حيلة ده او حيلة ويل کيږي. هغه مباح کار يا خبري ته چي په هغه سره يو مقصد ته په پټه او خفيه توګه ځوک ورسيږي. [161]

دې ته ورته نورو علماء کارمو هم د حيلې تعريف کړی دی. فتح الباري کي وايي:

(**الحيلة مايتوصل به الی مقصود بطريق خفي مباح**) [162]

په مفردات کي وايي:

(**الحيلة مايتوصل به الی حالتٍ مافي خفية**) [163]

په الاشباه والنظائر کي واي:

(**الحيلة هی تقليب المنکر حتي يهتدي الی المقصود**) [164]

---

[161]- بخاري : ۲ جلد، ۱۰۲۸ مخ.
[162]- فتح الباري : ۱۲ جلد، ۲۷٤ مخ.
[163]- مفردات ۱۳۸ مخ.
[164]- الاشباه والنظائر : ٤۱۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الاسقاط) اسقاط مصدر دی د باب الافعال څخه د سقط، یسقط څخه دی مذکر دی په معنا د ذمه فارغولو دي هغه چي د چاپر ذمه وي.

کله چي حيلة الاسقاط سره مرکب سي، بيا ويل کيږي ساقطول يا فارغول د ذم ې ده د لمانځه، روژې هم داسي له نورو څخه، کوم چي په خپل وخت کي لازم سوي وو پر مکلف باندي.

کله چي موږ معنی د حيلة الاسقاط و پېژندل اول به اثبات د نفسی حيلې په ايت او حديث سره وکړو،

انشاء الله تعالى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثبات د نفسي حیلې

د نفسي حیلې د اثبات لپاره په قرآن کریم کې واضح دلائل موندل کیږي. فکر نه کوم چې له دغسې واضح دلایلو څخه یو عاقل ان کار وکړي. الله تعالی ﷻ د یوسف علیه السلام په واقعه کې وایي:

(كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ ۖ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ) سورة یوسف **۷۶**.)

ژباړه: همدارنګه موږ یوسف علیه السلام ته حیله وړزده کړه لپاره د ورور خپل (بنیامین) چې ځان سره یې را وګرځوي.

(**کما احتال یوسف** علیه السلام **لاخیه**) **منهاج السنن لمفتي فرید**) **۴** جلد **۲۲** مخ.

ژباړه: لکه څنګه چې حیلة جوړه کړه یوسف علیه السلام د خپل ورور لپاره.

الله تعالی ﷻ د ایوب علیه السلام په اړوند فرمایي:

(**وخذ بیدک ضغثافاضرب به ولا تحنث**)

ژباړه: او ونیسه په لاس خپل یو موټ خاشې، ناړې، وروسته ووهه په دغو سره خپله ښځه او ځان مه حانث کوه.

(**هذه رخصة من الله تعالی لعبده ورسوله ایوب** علیه السلام **فیما کان من حلفه لیضربن امراته مائة سوط فقیل حلفه ذالک لبیعها ضفایرها وقیل لانه عرضها الشیطن في**

(c) ketabton.com: The Digital Library

صورة طبيب يصف لها الدواء لايوب عليه السلام **فاتته و اخبرته فعرف انه الشيطن فحلف**
ه) البدايه والنهاية. 1جلد، 210 مخ.

ژباړه: يعني حضرت ايوب عليه السلام ته الله تعالى جل جلاله د خپل قسم څخه د حانث کېدو يعني خلاص والي لاره ور وښودله چي، قسم يې کړی و چي، خپله بي بي به سل لښتي وهي ځکه چي، هغې خپلي کوڅي لپاره د نفقې د ايوب عليه السلام بېله اجازې د ده خرڅي کړي وې او يا داچي، شيطان په شکل د يوه طبيب دې ته د يوې دوا مشوره ور کړې وه حال داچي دې شيطان نه پېژانده او د ايوب عليه السلام اجازه هم نه وه.

(**فقال الله تعالى و خذبيدك ضغثا فاضرب به ولاتحنث الاية و قد استعمل كثير من الفقهاء هذه الرخصة في الاحكام من الايمان والنذر و توسع اخرون حتى و ضعوا هذه . الاية في كتاب الحيل) البداية والنهاية:** ۱ جلد: **220** مخ.

د اقول د الله جل جلاله چي (**وخذ بيدك**) په تحقيق سره ډېرو فقهاو د اقول رخصت لره استعمال کړی دی. په ځينو احکامو لکه د قسمونو او نذرونو کي او ځينو نورو بيا وسعت ورکړی دی تر دې چي دا ايت شريف يې په کتاب د حيلو کي اېښی دی.

(**و في المحيط باب مشروعية الحيل د ليلها قصة ايوب** عليه السلام)

ژباړه: او په محيط کي په باب د روا والي د حيلو کي يې هم د ايوب عليه السلام قصه دليل ګرځولې ده او بل د ابراهيم عليه السلام د واقعې څخه د حيلې ثبوت معلو ميږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و كما روي ابراهيم عليه‌السلام **في ثلاثه مواضع الاول: ماقال في شان امراته هذه اختى و الثاني: بل فعله كبير هم ولثالث قوله اني سقيم والتشريح في الكتب و هذ اليس موضع التفصل) منهاج السنن. ۴ جلد ۲۲** مخ.

ژباړه: او لکه څرنګه چي خبره پته کړه ابراهیم عليه‌السلام په دریو ځایونو کي. لومړی هغه چي د خپلي بي بي په شان کي يې وويل چي، دامي خور ده. دوهم هغه چي د بتانو د ماتولو په اړوند يې وويل چي، دا کار دغه لوی بت کړی دی او دریم هغه چي، نمرودیانو ته يې وويل چي، زه مریض یم. تشریح يې په نورو کتابو کي وګورئ. دا ځای د تفصیل نه دی. د حیلي جواز د دې واقعې نه هم ثابتیږي، هغه واقعه کومه چي رسول الله ﷺ د یوه مریض سړي چي واده يې هم نه و کړی د حد زنا په باره کي يې حیله جوړه کړه چي تفصیل يې په لاندي ډول دی.

(قالوا مارایناباحد من الناس من الضر مثل الذي هو به لو حملنا اليک لتفسخت عظمامه ما هوالاجلد على عظم فامر سول الله ﷺ ان ياخذوا له مائة شمراخ فاضربوه بها ضربة واحدة)[165]

ژباړه: رسول ﷺ ته صحابه کرام راغله چي، د دغه سړي غوندي مریض موږ په خلکو کي نه دی لیدلی، که يې موږ تاته راوړو نو هډونه يې ماتیږي او په بدن يې خالص پستوکي پاته دي. وروسته رسول الله ﷺ خپلو اصحابو کرامو ته وفرمایل چي، سل ښاخه وړي د خرما راوړئ او په یو واریې پرې ووهئ.

165- ابوداؤد: ۲جلد، ٦١٤.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اذا احدث احد كم في الصلوة فلياء خذ بانفه حتى يظن الناس انه رعف)

ژباړه: کله چي له تاسونه څوک په لمانځه کي بې اودسه سي، نو خپله پزه دي ونسي تر څو نور خلک دا فکر وکړي چي پزه يې وينې سوې ده.

د دې مخکي بيان څخه دا ثابته سوه چي، مطلق حيلة هغه حيلة چي د شريعت سره موافقه وي روا او جائز ده او که د شريعت خلاف حيلة وي بيا حرامه ده لکه څنګه چي دې خبري ته عيني شرح بخاري کتاب الحيل کي اشاره کړې ده.

(الحيل للفرارعن الحرام و التباعد عن الوقوع في الاثام لاباس به بل هو مندوب اليه و اماالاحتيال لابطال حق المسلم فاثم و عدوان وقال النسفي في الكافي عن محمد بن الحسن قال ليس من اخلاق المسلمين الفرار عن احكام الله بالحيل الموصلة الي ابطال الحق)

ژباړه: هغه حيلې چي لپاره د تېښتي وي، له حرامو څخه او يا لپاره دلري والي وي له پرېوتو څخه په ګناهونو کي. نو مباح دي بلکي غوره سو ي دي او کومه حيله چي د مسلمان د حق د باطلولو لپاره وي پس هغه ګناه ده او ظلم دی او نسفي صاحب په کافي کي، د محمد بن حسن څخه روايت کوي چي، وايي: دا د مؤمنانو له اخلاقو څخه نه ده چي، څوک تېښته وکړي له حکمونو د الله تعالی ﷻ څخه په سبب د هغو حيلو کوم چي انسان حق باطلولو ته رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي نفس حیله ثابته سوه فکر نه کوم چي یو متعصب شخص دي هم د حیلې څخه منکر سي. مګر زموږ او د غېر مقلدینو د اختلاف مسئله (حیلة الاسقاط) ده. و دغي حیلې ته غېر مقلدین بدعات وایي او دا وایي چي، د دې حیلې لپاره شرعي دلیل نسته موږ اهل سنت والجماعت وایو:

(**ما راه المؤمنین حسن فهو عند الله حسن**)

کوم شی چي مسلمانان یې خوښ و بولي هغه د الله تعالی په وړاندي هم خوښ دی. موږ هم دا وایو چي دغه حیله د امت علماء کرامو خوښه کړې او په دې حیلې کولو باندي یې اسرار هم کړی دی او کوم شی او کار چي د امت علماء کرامو خوښ بللی وي و هغه کار ته بدعت او حرام ویل راته سخته ګناه معلومیږي. د شواهدو په خاطر د امت د علماء کرامو د کتابونو یو څه عبارات درته رانقلوم.

په رد المختار کي وایي:

(**ولو لم یکن له مال اي اصلاً او کان ما اوصي به لا یفي زاد في الامداد او لم یوصي بشی یستقرض ورثه نصف صاع مثلاً ویدفعه لفقیر ثم یدفعه الفقیر للموارث ثم و ثم حتی یتم**).[166]

په فتوای هندیة کي وایي:

[166] - ردالمختار : ۱ جلد، ۴۹۲ مخ.طبع بیروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و ان لم يترک مال يستقرض ورثتهٔ نصف صاع و يدفع الى مسكين ثم يتصدق المسكين على بعض ورثته ثم يتصدق ثم وثم حتى يتم لكل صلوة ماذكرنا كذافي الخلاصة)[167]

په نورالايضاح کې وايي:

(و ان لم يف ما اوصى به عما عليه يدفع ذالک للفقير فسيقط عن الميت بقدره ثم يهبه الفقير للولى و يقبضه ثم يدفعه للفقير فسيقط بقدره ثم يهبه الفقير للولي و يقبضه ثم يدفعه الولي للفقير و هكذا حتى يسقط ماكان على الميت من صيام و صلاة و يجوز اعطاء فدية صلوات لواحد جملة بخلاف كفارة اليمين والله سبحانه و تعالى اعلم.[168]

په مراقي الفلاح کې وايي:

قوله و ان لم يف ما اوصى به بالميت عما وجب عليه من الفدية او لم يكف ثلث ماله او لم يوصى بشيء و اراد احدالتبرع بقليل لايكفى فحيلة لابراء ذمة الميت عن جميع ماعليه ان يدفع ذالک المقدار السيربعد تقريره بشيء من صيام او صلاة او نحو هما ..... للفقير بجهة الاسقاط متبرعاً به عن الميت اهـ)[169]

---

[167] - فتوى هندية ١ جلد ، ١٢٥ مخ.
[168] - نورالايضاح : ١٠١ مخ.
[169] - مرافي الفلاح:

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداسي نورو کتابونو ته په کتو سره دا خبره جوته کيږي چي، دورة الاسقاط يوه شرعي حيله ده او د ټولو علماء کرامو په دې خبره اتفاق سته. که موږ د اهل سنت والجماعت اقوال او عبارات وګورو نو بيا پر ژر به دا معلومه سي چي، حيله د اسقاط يوه شرعي حيلة ده او دا حيلة د مړي لپاره منفعت ده او د ژوندو له خوا ور سره تبروع او نيکي ده. داسي نه ده چي، موږ دغه حيله پر ژوندو باندي د مړي لپاره واجب بولو مګر دا فسوس خبره خو داده چي. ځيني کسان دغه حيله له سره نه مني او ځيني خو بيا په ظاهره دغه حيله مني مګر په باطن کي لږ شک موجود وي. د دې کسانو پر حال افسوس دی. دوی د خپل امامت او شخصي منفعت په خاطر دا کار کوي.

يو وخت له يوه ملا امام سره مخامخ سوم راته وايي: په څه بوخت يې؟ ماورته وويل د پير حاجي اغا صاحب رحمه الله پر رسالۀ شرح ليکم. ده راته وويل: په دې رساله کي د دورة الاسقاط مسئله هم سته، هغه به څنګه کړې. دا مسئلې خو يو رقم بل رقم نه ده؟

ما ورته وويل: محترم مول وي صاحب! دورة الاسقاط هغه مسئله ده چي د امت محمدي پر اتفاق سته، موږ هم دا مسئله منو او موږ د دې مسئلې د جواز لپاره ښه دلائل هم لرو هغه داچي، په کوم شي باندي چي د امت محمدي د علماء کرامو اتفاق وي هغه موږ ته قبوله ده څکه چي نبي عليه السلام فرمايي:

(وعن ابن عمر رضي الله عنه قال، قال: رسول الله ﷺ ان الله لايجمع امتي او قال امة محمد علي ضلالة و يدالله على الجماعة و من شز شز في النار رواه الترمذي و عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قال قال: رسول الله ﷺ اتبعو السواد الاعظم فانه من شز شز في النار. رواه ابن ماجة من حديث انس رضي الله عنه مشكوة . ۳۰ مخ.

ژباړه: يعني عبد الله ابن عمر رضي الله عنه وايي: نبي علیه السلام وفرمايل: الله تعالی جل جلاله زما امت پر گمراهۍ نه سره جمع کوي او د الله تعالی جل جلاله ملګرتيا او مرسته له جماعت (ټولۍ) سره ده. او که څوک د دې ټولۍ څخه بېل سو، هغه به په اور کي وي او نبي علیه السلام وايي: دغسي وويل: تاسي له سواد اعظم سره سئ. سواد اعظم يعني د مسلمانانو لويه ډله.

محترمو لوستونکو تاسو فکر وکړئ دورة الاسقاط له کوم وخته راشروع سوی دی؟ او لږ علماء کرام په دې مسئله باندي با ور لري که ډېر؟ خامخا به دا ورته معلومه سي چي د پيړۍ نه تر پېړۍ دا مسئله را روانه ده او په هر وطن کي لږ اشخاص د دې مسئلې څخه اعراض کوي او اکثره علماء کرام د دې مسئلې په جواز اعتراف کوي.

موږ تل دا دعا کړې او کوو يې چي، يا الله تعالی جل جلاله موږ ته د سواد اعظم اتباع رانصيب کړه

امين ثم امين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غېر مقلدينو سوالونه

غېر مقلدين د دورة الاسقاط پر حيلة يو څو اعتراضونه او سوالات کوي. د دوی دغه سوالات سطحي دي. په اصل کي د دوی مقصد دادی چي په داسي سوالاتو سره د عوامو ذهنونه خراب کړي. حقيقت دوی ته هم معلوم دی. مازي سترګي پټوي تر څو د مسلمانانو په سترګو کي خاوري واچوي.

اول سوال: د اسقاط په حيله کي خو رجوع په صدقه او هبې باندي راځي ځکه چي، يو وار يې فقير ته ورکړي او بيا يې بيرته څني غواړي. دغسي کول خو په حديث شريف کي ډېر بد مثال لري لکه نبي عليه السلام چي فرمايي:

(العائد في هيبه كالكلب العائد في قيئه)

ژباړه: يعني خپلي هبې ته بيرته رجوع کول داسي ده لکه سپی چي قی وکړي او بيا بيرته يې وخوري او دا خو حرام کار دی.

ځواب: د غېرمقلدينو د داسي سوالاتو څخه داسي معلوميږي چي، دوی تش په نامه اهل احاديث دي، يعني داسي نه دي چي د حديثو په مطلب پوهيږي او نه د عربي ژبي له عباراتو سره ښه بلد تيالري چي په مقصد پوه سي. موږ به د دوی دغه سوال په څو وجوهو سره ځواب کړو د الله ﷻ په مرسته سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوله وجه: په دور اسقاط کې مطالبه (غوښتنه) د هبه ورکونکي د لوري نسته بلکې هبه اخیستونکی په خپله رضا سره يې ورکوي لپاره د مړي د ګټې.

دوهمه وجه: تاسې د غسې کار حرام بولئ او مور دا وایو چې، سپې کله مکلف وچې تاسو د سپې فعل او کار حرام بولی او مور دا منو چې د سپې دغه کار مکروه طبعي دی حرام نه دی.

دریمه وجه: په حدیث شریف کې راځي (**الواهب احق بهيبة مالم يثب**). له دې څخه دا معلومیږي چې، هبه کوونکی د هبې په اخیستلو کې حقداره دی تر هغه چې د هبې عوض يې نوي اخیستی.

څلورمه وجه: اوله هبة خو پوره سوه، په ایجاب ، قبول او قبض سره. دویم، دریم وار هبه، دا بله هبه ده په ایجاب او قبول کې نوی قبض غواړي.

پنځمه وجه: رجوع پر هبه خو صحیح ده تر څو چې موانع د رجوع نه وي موجود سوی. هغه موانع چې فقهاوو یاد کړی دي.

شپږمه وجه: په اصل کې غیر مقلیږین د (العائد) رجوع معنی نه پیژني، ځکه؛ رجوع د اقالې او فسخې د صدقې او د هبې ته وایي لاکن دلته خو غوښتنه ده رجوع نه بلل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم سوال: غیرمقلدین وایي: تاسي مقلدین خو د هر چا لپاره دوره اسقات حیله کوئ هغه که یو چا په ژوند کي د لمانځه، روژې او نورو عباداتو ښه احتمام هم کړی وي. نو د ده لپاره د حیلی څه اړتیا سته؟.

ځواب: موږ مقلدین د هر چا لپاره د اسقاط حیله جوړه و. دا په دې خاطر چي انسان عاجز دی کېدای سي له ده څخه په عباداتو کي یو خلل راغلی وي او دی په خبر نه وي او بل موږ دا حیله د عباداتو د ساتني او پوره والي په خاطر احتیاطاً کوو په عباداتو کي احتیاط واجب دی. په رساله ابن عابدین کي وایي:

(**هکذا ینبغي ان یفعل و ان کان الشخص محافظا علی صلوته احتیاط خشیة ان یکون وقع خلل ولم یشعربه اهه منة الجلیل**)[170]

ژباړه: دغسي ښایي چي، داکار (دوره اسقاط) وسي که څه هم (مړی) احتیمام د لمونځونو کړی وي. احتیاطاً پر دې بېره ده چي کېداسي له ده څخه یو خلل واقع سوی وي دی په خبر نه وي.

په دې اړه د ردالمختار ملاصاحب وایي:

(**من الاخذ بالاحتیاط في باب العبادات واجب**) [171]

---

[170] - رسالة ابن عابدین : ۱ جلد، ۱۲۱ مخ.
[171] - ردالمختار : ۲ جلد، ۷۷ مخ.طبع بیروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: احتیاط په عباداتو کي واجب دی. دلته د اسقاط په حیله کي موږ د دغسي کس لپاره د دغه حیلې احتیاطاً عملي کوو.

بل ځای د ردالمختار ملاصاحب صراحتاً وايي.

(صلوة عمره مع انه لم يفته منها شئٍ لايكره لانه اخذ بالاحتياط).[172]

ژباړه: چي په ټول عمر کي يې لمونځ نه وي قضا کړی، د داسي کس په حق کي د اسقاط دوره هم نه ده مکروه ځکه؛ دا عمل په احتیاط سره دی.

دریم سوال: تاسي مقلدين خو دا واياست چي، د اسقاط دوره حيله يو نېک کار دی. نېک کارونه خو نور هم ډېر دي، ولي پر دغه نېک کار دومره ټينګار کوئ؟.

ځواب : الحمد لله موږ مقلدين يو. مقلدين تل د خپلو مشرانو په اقوالو عمل کوي. زموږ د مذهب دا پرېکړه ده چي، د اسقاط په دوره باندي خلکو ته ترغيب ورکول په کار دی مګر د هغه شرائطو سره کوم چي، په وروسته کي به انشاء الله راسي ځکه چي، په دې حيلې سره انسان د الله تعالی ﷻ له عذابه نجات پيدا کوي او نه ښايي چي په دې کار کي ځوک سستي وکړي.

(كما قال الفقهاء ولا ينبغي ان يساهل في هذا الامر فان به نجات الانسان من عذاب الله و غضبه. فاسئلوا هل الذكران كنتم لا تعلمون)[173]

---

172 - ردالمختار : ١ جلد، ٥٤٢ مخ.طبع بيروت

173 - مجموع الرسائل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم سوال: تاسي مقلديږين چي، د اسقاط په دوره دومره ټينګار کوئ دا خو ستاسو ملايانو او طالبانو ته يو څه ورکول کيږي. د خپلي ګټي لپاره دومره ټينګار کوئ.

ځواب: موږ مقلديږين اول دا وايو چي د (اسقاط په دوره) کي ګټه د مسلمانانو د مړو ده. ځکه؛ مړي ډېر احتياج در لودونکي دي نسبت و ژونديو ته او بل موږ کله دا وايو چي، د اسقاط دوره د حيلې وروسته ده. خامخا يو څه ملايانو او طالبانو ته ورکړئ بلکي فقيرانو ته دي يې ورکړي او موږ دانه وايو چي خامخا دي يو څه طالبانو ته ورکړي ځکه؛ که مړي وصيت نه وي کړی او ورثه يې کوچنيان وي، په داسي وخت کي ډېر ځله د اسقاط دوره وسي، مګر ټوله مال بيرته وارث ته حواله سي، تاسي زموږ د مذهب کتابونه وګورئ تاسي ناخبره ياست.

(**فان كنت لاتدري فتلك مصيبة، و ان كنت تدري فالمصيبة اعظم**)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الاسقاط د دورې شرطونه.

د اسقاط دوره يوه حيله ده. مونږ مقلدين د غه حيله جائز او ښه کار بولو. داسې هم نه ده چې د اسقاط دوره جائز سوه، نو چې هر چا هر ډول کول، کوي به يې، بلکې مونږ د دې حيلې لپاره ځانګړې شرائط وضع کړي دي. که چيرې د غه شرائط په کښې موجود وو، نو دا هغه حيله ده کومه چې مونږ مقلد يدينو جواز ورکړی دی او ستائلې موده او که د غه شرائط په کښې نه وه بيا دا حيله و مړي ته هيڅ کله ګټه نه رسوي، بلکې يو رسم او رواج دی.

اول شرط: د اسقاط په دوره کې به غني، غلام، وصي، لېونی، ماشوم، بېعقل، کافر، د مړي وارث او مدبر مريی نه وي، که چيرې د اسقاط په دوره کې کښېناستل نو اسقاط په هغه صورت کې نه صحيح کيږي.

(والمنصوص عليه في المذهب و عليه العمل ان يجمع الوارث عشرة رجال مثلاً ليس فيهم غني، ولا عبد، و لا وصي، ولا مجنون، ولا سفيه، ولا كافر، ولا وارث، ولامدبر).[174]

دويم شرط په اسقاط کې چې کوم شی ورکوي، هغه به خالص مسکينانو او فقيرانو ته ورکوي ځکه چې، دا د دوی حق دی.

(منها الدفع الى الفقير او المسكين) منهاج السنن ۴ جلد، **۲۵** مخ.

[174] - مجموع الرسائل لابن عابدين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم شرط: فقیرانو ته به یې د مسخرو په توکه نه ورکوي او نه به یې د خلکو د شرم او رواج په خاطر ورکوي بلکې دا به یو شرعي کار بولي.

(و منها الا جتناب عن الدفع الی الفقیر هذلاً) [175]

څلورم شرط : په وارثانو کې به غائب سړی او یتیم کوچنی نه وي. که چیري یې وصیت و نه کړ او که یې وصیت وکړو ، نو بیابه یې د دریمي برخي مال څخه خامخا ورکوي که څه هم په وارثانو کې یتیم او یا څوک غائب وي.

(و منها ان لایکون في الورثة یتیم یعني صغیر ولاغائب اذالم یوصی کما صرح به ابن عابدین في رسائله) [176]

پنځم شرط: د مړي وارث به له داسي خلکو څخه رو پېه او یا نور شیان نه راټولوي کوم چې، هغه یې په خپله مالک نه وي او نه به له داسي چا څخه پور قرض اخلي چې له هغه سره بل څوک شریک وي اود شریک اجازه یې نه وي او که د شریک اجازه وه بیا پر وا نه لري.

(ویجب ان یخترزعن جمع الصرة و استها بها و استقراضهامن غیر مالک او من احد الشریکین بدون اذن الاخر) [177]

---

175 - حواله سابقه.
176 - حواله سابقه.
177 - حواله سابقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم شرط: که چیري د اسقاط دوره داسي سړي ګرځوله چي، د وارث او یا د وصي له طرفه وکیل و، نو بیا به یې په طریقه د وکالت له مؤکل (یعني هغه سړي چي، دی یې وکیل جوړ کړی دی) څخه ورکوي او چي کله یې بیرته له فقیر څخه هبه غواړي نو دا غوښتنه به یې په طریقه درسالت لپاره د مؤکل وي. په نیت کي به هم دغه نیسي او په خوله به هم چي کله یې له فقیر څخه اخلي دا وایي چي، زه یې قبلوم خو دا قبلول مي لپاره د مؤکل دی چي، دوارث او یا وصي دی او که چیري دغه ګرځوونکی چي، په دې علم و نه لري نو بیا په دغي دورې باندي د مړي غاړې نه خلاصیږي، بلکي یوازي یې ثواب ورسیږي. ښه خبره دا ده چي د اسقاط دوره په خپله د مړي ولي یعني وارث یا وصي وګرځوي او که دا وارث یا وصي نه پوهیده بیا دي یو عالم وکیل و نیسي تر څو د اسقاط دوره په پورتني ډول سره وګرځول سي او که دغه وکیل بیا بل وکیل و نیسي هغه به پوهوي چي داسي به وایي چي ځما قبول ده د مؤکل د مؤکل لپاره په طریقه د رسالت سره. دا خبره ډېره ضروري ده د مساجدو امامانو ته چي خلکو ته یې ورسوي تر څو اسقاط په صحیح طریقه سره اداسي او دمړو غاړې خلاصي سي.

(والا حسن لا داره الصرة ان یدروها الولي ای المتصرف في ماله بالوراثة او الوصیة و اذاکان جاهلاً لا یدر بطریق دورة الاسقاط فلابد من یعلم و یدرک ذالک کله من اهل العلم و الصلاح فیکون وکیلا في الدفع الی الفقیر ورسولاً في الاستهاب منه یعني یخرج الکلام من مخرج الرسالة هکذه استو هبت منک لمن و کلني فلو لم

(c) ketabton.com: The Digital Library

يخرج الكلام مخرج الرسالة فقد ملک الوکيل الذالک المال و قبض النفسه لا للتوکل ثم اذا وقع الوکيل الی الفقير يکون دفع الاجنبي عن الميت و هو لايصح من الاسقاط لانه تبرع من الاجنبي و ان وصل الی الميت ثوابه لکن لايفرغ ذمته من الواجبات لحديث انسايي يطعم عند وليه)[178]

اوم شرط: په وخت د ورکولو کي و فقير ته به نيت د هزل، مسخرو او د حيلي نه کوي بلکي په دې نيت به يې فقير ته ورکوي چي په حقيقت کي هم فقير د دغو روپو او يا نورو شيانو مالک گرځي او په بيرته ورکولو کي به فقير مجبوره کيږي نه.

(و يجب ان يحترز في الدورة الدفع الی الفقير بطريق الهزل او الحيلة سواء کان الدافع الولي او وکيله بل يجب ان يدفع عازما علی تمليکها اليه حقيقة لاتحيلاً ملا حظا ان الفقير اذا ابي عن هبتها کان له ذالک و لايجير علی الهيبة)[179]

اتم شرط: فقير به په دې پوه وي او يا به يې خوک پوهوي او ورته به وايي چي دا درکول سوی شی ستا ملک دی، کوم چي ته يې قبض کوې.

(و يجب ان يعلم الفقيران ماقبضه ملکه) [180]

نهم شرط: د اسقاط د دورې وروسته به د فقير د زړه له بدولو څخه به ځان ساتې او دومره شی به د خيرات په شکل ورکوې چي، د فقير زړه په خوشاله سي.

[178] - حواله سابقه.
[179] - حواله سابقه.
[180] - حواله سابقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و يجب ان يحترز عن كسر خاطر الفقير بعد ذالك بل يرضيه بما طيب به نفسه و يتصدق بشئ من ذالك المال على الفقيرا ء) [181]

لسم شرط: اسقاط كه د دورې په شكل وي يا د حقيقت په شكل وي (**حقيقت** لكه فقيرانو ته يو څه وركول ببله دورې) غوره خبره دا ده چې تر دفن كولو نه مخ كې وركړل سي. هغه كه تر لمانځه مخته وي يا وروسته او كه عذر وي بيا په هروخت كې جائز دی.

(و ينبغي ان يغدي قبل الدفن و ان جاز بعده كما في القهستا) رسائل ابن عابدين.

---

181 - حواله سابقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسقاط د دورې کفیت او ترتیب

اول به تر هر څه مخکي د مړي عمر معلوم کړي.مثلاً: که مړی نارینه وي او عمر يې ۶۰ کاله وي ۱۲ کاله به يې تر بلوغ مخکي عمر ځيني وباسي، نو ۴۸ کاله پاته سوه او که ښځه وه عمر يې ۶۰ کاله و نو ۹ کاله ځيني وباسئ نو ۵۱ کاله پاته سول. د يوې ورځي له و ترو سره شپږ لمنځونه کيږي په ورځ کي ۱۲ رکعة سنت دی چي د هغو قضاء نسته يوازي د مړي پر زمه فرض او واجب پاته دي چي هغه د ورځي شپږ لمنځونه دي.چي د مياشتي ۱۸۰ او د کاله ۲۱۶۰ او د اته څلويشت ۴۸ کلونو کي (۱۰۳۶۸۰) لمنځونه کيږي چي، د اسقاط په دوره کي به د هرلمانځه پر سر نصف صاع (نيم من) غنم او يا د غنمو او يا د غنمو قيمت ورکوي.

که چيري د مړي عمر معلوم نه و بيابه په غالب ګمان سره د مړي عمر په تخمين سره معلوموي، ليکن د زياتوالي طرفته به ترجيح ورکوي ځکه چي فقهاء کرامو غالب ګومان په ډيرو ځايونو کي معتبر ګڼلی دی او احتياط يې هم خوښ کړی دی.

(ثم يحسب سن الميت فطرح منه اثنی عشرة سنة يعني ادنی مدة البلوغ في الذکر وتسع سنين ان کان انثی و ان لم يعلم سنه فيقدر عمره بغلبة الظن فان يوقف قصد الی الزيادة لان ذالک احوط ثم بعد تخمين علی عمره يخرج الکفارة)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر کله چي د مړي عمر معلوم سو او دولس کاله د نارينه او نه کاله د ښځي څني وباسيځ بيا به نو ټولو روپوته حساب وکړئ چي، څومره غنم په کيږي. د يوه لمانځه په فديه کي به نيم من غنم حساب کړئ.

مثلاً: که ټوله يو لک (۱۰۰۰۰۰) افغانۍ وي او غنم يو من په سل افغانۍ و چي دغه افغانۍ يوه فقير ته ورکړ ئ نو د ۲۰۰سوو لمنځونو فديه پرې ادا کيږي او تر هغو پوري به يې فقيرانو ته ورکوي ترڅو چي ټوله لمنځونه پرې پوره سي.

کله چي د لمنځونو فديه پوره سي بيابه د روژو فديه وګرځه وي. د يوې روژې فديه هم نيم من غنم ده. بيابه يې د روژو د کفارې په فديه کي وګرځوي او بيابه يې د کفاره ظهار په فديه کي وګرځوي. که مړی نارينه و او که مړی ښځينه و. بيابه يې د ظهار په فديه کي نه ګرځوي. کفاره د ظهار شپېته ۶۰ قبضې غواړي يعني ۶۰ فقيرانو ته به يې ورکوي بيابه يې په کفاره د ايمان (قسمونو) کي وګرځوي خو دلته۱۰ قبضې غواړي، يعني ۱۰ فقيرانو ته به يې ورکوي. ټوله فديه يوه مسکين ته نه سي ورکول کېدای. بيابه يې د قتل خطا د کفارې په فديه کي وګرځوي داهم ۶۰ قبضې غواړي. بيابه يې د واجب اختري په فديه کي وګرځوي او وروسته به يې د ټولو شرعي حقوقو په فديه کي وګرځوي. دغه ټولو ډولونو ته د فقهي عامو کتابونو په داسي عبارت اشاره کړې ده.

(قال الفقهاء يعطي في فدية الصلوة والرمضان و كفارة الرمضان والاضحية و الايمان و كفارة القتل الخطاء وكفارة الظهار ان كان الميت ذكر او جميع الحقوق الشرعيه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: فقهاء کرام داسي فديه ورکوي. د لمانځه، روژې، کفاره د روژې، اختري، قسمونو، کفاره د قتل خطاء، د ظهار، که چيري مړی نارينه و او د ټولو حقوقو شريعه وو چي ټوله اته دورې کيږي، ماد هر ډول دورې سره خپل تعداد د قبضې هم ذکر کړ. د احتياط خبره داده. په هر ډول کي خامخا هغومره تعداد به لحاظ کوي نه، بلکي هم يو څو کسان دي زيات په نظر کي و نسي د اسقاط دوره دي په ترتيب سره وکړي. په دې کي دوې فايدې دي. يوه به د فقهاؤ د عبارت سره سمه راغلی وي او بله ښاسانه هم وي. که چيري بيا هم ترتيب غلط سي کوم باک نه کوي.

اول اسقاط نماز است عيان — ثاني اسقاط روزه رمضان

دورثالث کفاره رمـــــضان — شد کفاره ظهار رابع دان

شصت قبض شرط است درين دوجا — اگر خواهي گردن ميت رها

باپنجم گردن ايمـــــــــان را — شرط درين ده قبض شد ای جانما

بارششم گردن اســـقا ط را — از حقوق جمـــلها شايد رها

در راالفرائد ۱۷۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ دورة الاسقاط اړوند مسائل ﴾

اوله مسئله: كه چيري د مړي خپل مال و او وصيت يې هم كړی و، نو په ولي باندي واجب ده چي، د مال له دريمي حصې به اسقاط وركوي چي، ذمه يې پرې فارغه سي او كه وارث نه و او داسي وصيت يې چاته كړی و چي زما به ټول مال مسكينانو ته وركوئ په دغه وصي باندي واجب ده چي ټول مال به يې مسكينانو ته وركوي.

كه چيري مړي مال نه درلود. يا يې وصيت نه و كړی نو وارث ته مستحب ده چي له خپل ماله اسقاط وركړي او كه وارث هم مال نه درلود، نو بيا دي له بل چا څخه ور ته قرض كړي او د اسقاط دوره دي پرې وكړي. الله تعالى ﷻ به مړي او وصي، وارث دواړو ته ثواب نصيب كړي.

﴿ ويلزم اي يجب اطعام الوارث عن الميت من الثلث ان كان له وارث والا فمن الكل ان اوصى المورث اي الميت والا اي و ان لم يوصى فلا لزوم على الورثه عند نا لانها عبادة لا لزوم لعبادة الغير عليه و ان تبرع الوصي بالاطعام من عنده من غير وصية صح و يكون له ثواب ذالك ﴾[182]

دويمه مسئله: د اسقاط په دوره كي دا ضروري نه ده چي، خامخا به پ يسې ګرځي، بلكي هر هغه شی چي قيمت ولري لكه ساعت، جواهرات، سره زر، سپين زر او همداسي نور. و دغو شيانو ته به حساب وكړي او بيا به د غنمو اندازه ورته معلومه

182 - رسائل ابن عابدين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي چې څومره غنم په کيږي. هر څومره غنم چې په وسول په مخکني حساب او ترتيب به دورة الاسقاط وکړي.

په ردالمختار کې وايي:

(**ثم مما تعارفه الناس و نص عيل المذهب ان الواجب اذا كثر اداروا صرة مشتملة على نقد او غيرها كالجواهر او الحلى او الساعة و بنوا للامر على اعتبار القيمة**)

دريمه مسئلة: د اسقاط دوره د فقيرانو په تعداد پوري نه ده منحصره چې هر څومره وي صحيح ده تر دې پوري که يو فقير هم وي. د مړي ولي کولای سي چې د غه يوه فقير ته يې ورکړي او بيرته يې څني وغواړي تر هغه پوري چې دوره پوره کړ ي بيا به دغه فقير ته څه صدقه ورکړي چې زړه يې په خوشحاله سي.

(**قال الفقهاء ان يجمع الوارث عشرة رجال مثلاً اه : مجموع الرسائل.** (**يدفع الولي ذالك المقدار للفقير ثم يهبه ذالك الفقير للولي و يقبضه ثم يدفع الولي الى الفقير ثانياً و هكذا حتى يستوفي ماكان على الميت من الواجبات : رد المختار.**

خلورمه مسئله: د اسقاط په دوره کي به مالداره، وصی، لېونی، کوچنی، بېعقل، د مړي وارث او مدبر مريی نه کښيني هم داسي کافر.

(**ليس فيهم غني ولا عبد و لا وصی، ولا مجنون، ولا سفيه، ولا صغير، ولا كافر، ولا وارث ولا مدبر. مجموع الرسائل ابن عابدين**) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځمه مسئله: د اسقاط په دوره کي که پیسې دېري وي مکمل نصاب و، نو داپیسې دي پر حصو تقسیم کړي ترڅو پر فقیر حج، اختری، سرسایه. لاژمه نسي په خپل وخت کي تر نصاب کم ورکړل سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ مولد شریف.

و نشهد ان سیدنا محمدا عبد ه ورسوله ماولدت امراة مثیله ولا تلد نظیره والدة عبادالله لقد اظلکم هذا الشهر شهر ربیع الاول شهر ولد فیه الحبیب الشفیع الا کمل علی اصح الاقوال الراضیة فاکثر وافیه الصلوة والسلام علي سیدنا محمد و علی اله و اصحابه الکرام البررة)

(میلاد نبوي ﷺ)

مولد په لغت کي و ولادت وخت او د ولادت ځای ته ویل کیږي او په اصطلاح کي د امت یا دخلکو یو ځای یا جمع کېدل دي. د قرآن کریم تلاوت او هغه روایات بیانول چي رانقل سوي دي په اړوند د انبیاء کرامو او الیاء کرامو د پیدا ایښت وخت، افعالو او اقوالو اړوند داخبره اعانة الطالبین کړي ده.

(في اصطلاح الامة فهو اجتماع الناس و قراة ما تیسر من القران الکریم و روایة الاخبار الواردة في ولادة نبي من الانبیاء او ولي من الاولیاء و م دحهم بافعالهم و اقوالهم . [183]

په دې اړه د اردو فیروز اللغات وایي: میلاد ، د پیدا ایښت وخت ته وایي او میلاد النبي. د نبي علیه السلام د پیدا ایښت ورځي ته وویل کیږي.

[183] - اعانة الطالبین : ۳ جلد، ۳۶۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د نبي عليه السلام د پيدايښت تاريخ)

د نبي عليه السلام د پيدايښت تاريخ يو د هغه بحثونو څخه دی چې علماء کرام ډول ډول اقوال په کښې لري. د نبي عليه السلام د پيدايښت تاريخ په اړوند به زه هغه اقوال رانقل کړم چې د جمهورو علماء کرامو په وړاندې معتبر وي خو د نبي عليه السلام د پيدايښت تاريخ څو اړخه لري.

اول: هغه چې په کوم کال کې پيدا سوی دی.

دوهم: هغه چې په کومه مياشت او تاريخ کې پيا سوی دی.

دريم: هغه چې په کومه ورځ پيدا سوی دی.

اول: نبي عليه السلام په هغه کال و دې نړۍ ته تشريف راوړ ، په کوم کال چې د فيل واقعه پېښه سوې ده. د فيل د واقعې څخه وروسته نبي عليه السلام زېږېدلی دی. په دې اړوند الحافظ ابن کثير الدمشقي رحمه الله په خپل کتاب البداية والنهايه کې ډېر اقوال رانقل کړي دي خو زه يو څو اقوال څني رانقل کوم.

اول قول: **(قال ابن اسحاق و کان مولده ـ عليه السلام عام الفيل، و هذا هوالمشهور عند الجمهور)**

دوهم قول: **(قال ابراهيم بن المنذر الخزامي. و هوالذي لايشک فيه احدمن علمائنا انه عليه السلام ولد عام الفيل وبعث على راء س اربعين سنة من الفيل)**

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم قول: (**وروي الحافظ البيهقي من حديث عبدالعزيز بن ابي ثابت المديني. حدثنا الزبير بن موسى عن ابي الحويرث قال سمعت عبدالملک بن مروان يقول لقباث بن اشيم الكتاني ثم الليثی. ياقباث انت اكبر ام رسول لله ﷺ قال: رسول ﷺ اكبر مني، و ان اسن ولد رسول الله ﷺ عام الفيل ووقفت بي امي على روث الفيل محيلاً اعقله. و تنبأ رسول الله ﷺ على راس اربعين سنة**)

هم داسي نور اقوال هم الحافظ ابن کثير رانقل کړي دي. په دې ټولو کي په اتفاق سره دا خبره معلوميږي چي نبي عليه السلام د فيل د واقعې په کال زيږيدلی دی مگر په دې خبره کي اختلاف دی چي ايا نبي عليه السلام د فيل له واقعې څخه څومره وروسته زيږيدلی دی او داسي اقوال هم سته چي، نبي عليه السلام د فيل د واقعې مخکي زيږيدلی دی. په هر صورت و دغه اختلاف ته په کتو سره دا راته څرگنديږي چي، نبي عليه السلام د فيل د واقعې په کال پيداسوی دی او د فيل د واقعې څخه چي، څومره ورځي وروسته نبي عليه السلام زيږيدلی دی په هغه اړوند کره دليل نه تر سترگو کيږي لکه ابن کثير رحمه الله چي وايي:

(**والمجتمع عليه انه عليه السلام ولد عام الفيل**)[184]

دوهم: نبي عليه السلام چي په کومه مياشت کي زيږيدلی دی، په دې خبره کي هم اختلاف سته او په دې کي هم اختلاف سته چي د دغي مياشتي په څوومه ورځ نبي عليه السلام زيږيدلی دی. د دې دواړو خبرو اړوند الحافظ ابن کثير رحمه الله ډېر اقوال رانقل کړي

[184] - البداية ولانهاية : ۲جلد، ۵۹۰ او ۵۹۱ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خو زه يوازي په دې اړوند هغه اقوال را نقلوم چي ده د جمهورو علماء کرامو اقوال بللي دي.

اول قول: (**عن ابي قتاده ان اعرابيا قال: يا رسول الله، ما تقولو في صوم يوم الاثنين ؟ فقال (ذالک يوم ولدت فيه و انزل على فيه**)

دوهم قول: (**عن عباس قال ولد رسول الله ﷺ يوم الاثنين الحديث**)

دريم قول: (**عن جابرو ابن عباس انهما قالا. ولد رسول الله ص عام الفيل يوم الاثنين الثاني عشرمن شهر ربيع الاول..... و هذا هوالمشهور عند المجهور**) [185]

د حافظ ابن کثير رحمه الله له عبارت څخه دا معلوميږي چي، د جمهورو علماء کرامو په نزد دغه خبره معتبره ده چي، نبي عليه السلام د ربيع الاول په مياشت کي پر دولسم تاريخ زېږېدلی دی. که څه هم د نبي عليه السلام د زېږېدني د تاريخ اړوند بېل اقوال راغلي دي خو په ټولو کي د جمهورو علماء کرامو قول دا دی چي،نبي عليه السلام د فيل د واقعې په کال د ربيع الاول پر دولسمه د دوشنبې په ورځ ودې نړۍ ته تشريف راوړی دی.

ملک دنيا را بسامانش ببين　　　ملک عقبی را بآن شانش ببين

خطبه اينها بگو برنام کيست؟　　　اين همه تزيين پئ اکرام کيست؟

185 - البداية والنهاية : ۲جلد، ۵۸۹ ، مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

این دوکشور راشد کشور کدام　　دولت دارین را سرور کدام

ان شد مسند نشین اصطفا　　آن امین حق امام انبیاء

خاک را از مولدش گوهر بلند　　اسمان ازخاک پایش سربلند

عزوتو قبر بني آدم ازو　　روشني دیده عـــالم ازو

بارگاه هش مشرق انوار غیب　　درس گاه دفتر اسرار غیب

آن شد کشورستان و تاج گیر　　فخر فقرش از سلاطین باج گیر

مدتي بابینوائي ساذ کرد　　تا در دولت ید امت باز کرد

بر فلک ازوی مقام خاکیان　　خاک کویش سرمه افلاکیان

دست او بحر عطای عالم نواز　　تیغ او ظلمت زد باطل گداز

پیش لطفش دوست و دوشمن یکي　　نزد قهرش فوج باطل اندکي

روز محشر د ستگیر ماست　　او شافع ما و نصیر ماست او

گر خرد داري دلا دیوانه باش　　گرد شمع نام او پروانه باش

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدعت

د بدعت په نامه بحث او عنوان مې ځکه دلته کښېښود چې، په راتونکي بيان کي لوستونکي له مشکل سره مخامخ نه سي. تر څو چې مونږ بدعت نه وي پېژندلی دا به ګرانه وي چې، د مولد شريف د ثبوت په بيان کي په دلائلو سم پوه سو. په دې بيان کي به دا خبره واضح او ښکاره سي چې، ايا هر بدعت حرام دی؟ او د بدعت اقسام به و پېژنو.

د بدعت لغوي تحقيق

د لغتو مشهور امام ابوالفتح ناصر بن عبدالسيد المطرازي الحنفي وايي:

(البدعة اسم من ابتداع الامرا ذبتداه و احدثه، کالرفعه اسم من الارتفاع والخلفة اسم من الاختلاف ثم غلب على ماهو زيادة في الدين او نقصان منه)[186]

ژباړه: بدعت د ابتداع اسم دی. معنی يې دا ده چې د يو شي ايجادول، لکه رفعت د ارتفاع او خلفت د اختلاف اسم دی، ليکن د بدعت لفظ غلبه حاصله کړې ده په استعمال کي په هغه شيانو چې سبب د زياتي او کمي کيږي.

علامه مجدالدين فيروز ابادي وايي:

[186] - مقرب : ۱جلد، ۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(بدعة بالكسر الحدث في الدين بعدالاكمال او ما ستحدث النبي ﷺ من الاهواء ولاعمال)[187]

ژباړه: بدعت په حرکت د زبر د بې د لفظ داسي شي ته ویل کیږي چي، د دین د پوره والي وروسته پیدا سوي دي. هغه شیان چي، د نبي علیه السلام د وفات وروسته د خواهشاتو پر بنا عبادت او اعمالو په بڼه ښکاره سوي دي.

امام راغب اصفهاني رحمه الله وایي:

(البدعة في المذهب ایراد قول لم یستن قائما او فا علها فیه بصاحب الشریعة و اماثلها المتقدمة و اصولها المتقنة)[188]

ژباړه: په مذهب کي بدعت ویل کیږي و هغه شي ته چي، ویونکی او کوونکی د صاحب شرع پر طریقه نه وي او د شریعت په مثالو کي نه ورته مثال وي او نه د شریعت په اصولو وي.

علامه محمد بن ابوبکر بن عبدالقادر الرازي رحمه الله وایي:

(والبدعة الحدث في الدین بعدالا کمال)[189]

---

[187] - قاموس ۲جلد، ٤او ۳ مخونه.
[188] - مفردات قرآن کریم : ۳۷ مخ.
[189] - مختار الصحاح : ۲۸۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: بدعت په دین کې د نوي شي پیدا کولو نوم دی چې، د دین د پوره کېدو وروسته پیدا شي.

امام نووي رحمه الله په شرح د مسلم شریف کې وایي:

﴿ **کل شئٍ عمل علی غیر مثال سابق** ﴾ [190]

ژباړه: هر هغه شی چې، د هغه لپاره مخکې مثال نه وي.

[190] - شرح مسلم ۱جلد، ۲۸۵ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدعت شرعي تحقيق

په شریعت کي د بدعت معنا علماء کرام داسي کوي. و دغي شرعي معنا ته اصطلاحي معنی هم ویله سوېده.

حافظ بدرالدين عيني الحنفي رحمه الله وايي:

﴿ **البدعة ي اصل احداث امر لم يكن في زمن رسول الله ﷺ** ﴾ [191]

ژباړه: بدعت په اصل کي ويل کيږي و هغه شي ته چي، پيدا سي او هغه د نبي عليه السلام په زما نه کښي نه وي.

حافظ ابن حجر عسقلاني رحمه الله وايي:

﴿ **و البداعة اصلها ما احدث على غير مثال سابق و تطلق في الشرع في مقابل السنة فتكون مذمومة** ﴾ [192]

ژباړه: بدعت په اصل کي ويل کيږي و هغه شي ته چي مخکي ورته مثال نه وي او په شريعت کي بدعت ويل کيږي و هغه څه ته چي په مقابل کي يې سنت وي، نو بدعت بد دی.

علامه مرتضی الذبيدي الحنفي رحمه الله وايي:

---

[191] - عمدة القاري : ١جلد، ٣٥٦ مخ .

[192] - فتح الباري: ٤جلد، ٢٧١ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(كل محدثة بدعة انما يريد ما خالف اصول الشريعة ولم يوافق السنة)[193]

ژباړه: كل محدثة بدعة (د حديث معنا) دا ده چي، هر شی د شریعت د اصولو مخالف وي او د سنت نبوي سره موافق نه وي بدعت دی.

حافظ ابن رجب رحمه الله وايي:

(المراد بالبدعة ما احدث ممالا اصل له في الشريعة يدل عليه و اماما كان له اصل من الشرع يدل عليه فليس بدعة شرعا و ان بدعة لغة)[194]

ژباړه: د بدعت څخه مراد هغه شی دی چي، په شريعت کي ورته اصل نه وي چي، دلالت پر وکړل سي او که په شريعت کي ورته اصل وي چي، دلالت پر وکړل سي، بيا بدعت نه دی. شرعاً که څه هم په لغت کي بدعت ورته ويل کيږي.

علامه ابو اسحاق غرناطي رحمه الله وايي:

(طريقة في الدين مخترعة تضاهي الشريعة يقصد بالسلوك عليها المبالغة في التعبد الله سبحانه)[195]

---

193 - تاج العروس : ٥جلد، ٢٧١ مخ.
194 - جامع العلوم والحكم : ١٩٣ مخ.
195 - الاعتصام ١جلد، ٣٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: په دین کي داسي طریقه پیدا کول چي، د شریعت سره مشابه وي. پر دې عمل کول او پیروي د دې لپاره وي چي د الله تعالی په عبادت کولو کي مبالغة مقصود وي

او په درالمختار کي وایي:

(**هي اعتقاد خلاف المعروف عن رسول الله ﷺ لابمعاندة بل بنوع شبهه**)

ژباړه: کوم شی چي له نبي علیه السلام څخه په ښکاره را نقل سوی وي، د هغه خلاف عقیده درلودل د ضد او عناد له امله نه بلکي د شبهې له وجهي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدعت اقسام

د بدعت تقسیم په اعتبار د لغت سره دی، په اصل کي بدعت یو ډول دی د لغت په اعتبار سره. بدعت پر دوه ډوله دی.

اول ډول: بدعت اعتقادي دی.

دوهم ډول: بدعت عملي دی.

اعتقادي بدعت: هغه دی چي یو کس یا یوه ډله داسي عقائد او فکر څرګند کړي چي، د نبي علیه‌السلام او صحابه کرامو او تابعینو د اقوالو او افعالو په پوره ډول سره مخالف وي. دغه ډول بدعت ډېر ډولونه لري. ځیني یې داسي دي چي. ښکاره کفر دی لکه: عقیده د خوارجو او یا په اوس وخت کي عقیده د قادیانیانو چي وایي: اوس هم د نبوت دروازه خلاصه ده، یعني دنبي علیه‌السلام وروسته هم بل نبي راځي او ځیني بیا داسي بدعات او اعتقادات دي چي، مرتکب یې کافر نه بلل کیږي بلکي ګمراه بلل کیږي لکه: معتزله غیرغالي، وهابیان او سلفیان هم داسي نور.

بدعت عملي: هغه دی چي په عقیده کي یې کوم تغیر نه وي. عقیده یې هغه عقیده وي چي د اسلام مبارک دین او د دین له اصولو سره برابره وي. مګر ځیني اعمال او کارونه یې دا وي چي، په خیرالقرون کي نه وي تر سره سوي. دا بدعت عملي په خپل ځان کي پر دوه ډوله دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - بدعت حسنه:

۲ - بدعت سیئه:

بدعت حسنه: چي معلوم سي، بدعت سیئه په خپله ځیني معلومیږي. هغه بدعت سیئه چي مرتکب یې ګمراه بلل سوی دی لکه: په حدیث شریف کي چي د بدعت سیئه اړوند راځي.

(**کل بدعة ضلالة و کل ضلالة في النار**)

بدعت حسنة: په خپل ځان کي پر پنځه ډوله دی. (**واجب**) (**حرام**) (**مندوب**) (**مباح**) **مکروه**)

د بدعت پنځه ډوله دپېژندلو طریقه ډېره اسانه ده چي، ته بدعت د شریعت پر اصولو او قانون باندي عرض کړې، که په هر حکم کي داخل سو، هغه حکم د بدعت هم دی. د مثال په توګه:

واجب بدعت، لکه: زده کړه د علم نحوي د قرآن او احادیثو د پېژندلو لپاره.

حرام بدعت، لکه: مذهب د قادیاني، قدریة او ټوله ګمراه فرقې.

مندوب بدعت، لکه: جوړول د مدرسو، قواعدو صوفیه، خانقا او رباط.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مباح بدعت، لکه: تر لمانځه وروسته مصافحه ، ښار ابادول، خوراکونه او څښاک او کالي.

مکروه بدعت، لکه: د مساجدو رنګول، د کتابو ښايسته کول.

کوم بدعت چي حرام بلل سوی دی هغه بدعت حرام (او بدعت اعتقادي) دی چي دغه پنځو ډولونو ته فتواحدثيه او ردالمختار اشاره کړې ده.

(**و تنقسم الی خمسة احکام**[196]

فقد تکون (ای البدعة) و اجيبة الخ)[197]

(**البداعة منقسمة الی واجبة و محرمة و مندبة و مکروهة و مباح**)

198

---

[196] - فتوا حدشية : ۲۰۳ مخ.
[197] - ردالمختار : ۵۳۰ مخ.
[198] - و هکذا في الحاوي للفتاوي ، ۲۰۲ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میلاد النبي ﷺ په ورځ جلسه جوړول

د مولود شریف په نامه جلسه او محفل جوړول قطع نظر د بدعتونو او محرماتو څخه یو مشروع عمل او نېک کار دی. د مولود شریف محفل جوړول که څه هم بدعت دی ځکه چې د صحابه کرامو په وخت کې نوو لیکن ډېر داسې بدعتونه سته چې هغه حسنة بدعتونه دي او ټولو علماء کرامو د هغوی پر حسن اتفاق کړی دی. لکه مدرسې، خانقاګاني او داسې نور، نو مولود شریف محفل هم بدعة حسنه دی. کله چې موږ د مولود شریف محفل مسئله د شریعت پر احکامو عرض کړو، هغه احکام چې پنځه دي او بیان یې د بدعت په بیان کې ذکر سو، نو حکم د مندوب ځیني څرګندیږي، نو ځکه وایو چې د مولود شریف محفل جوړول یو مندوب کار دی.

په دې جلسه کې اهل سنت والجماعت د نبي علیه‌السلام اخلاق، عدالت، طریقه، معجزات هم داسې نور خبرې او کارونه بیانوي، تر څو د راغلو اشخاصو و جلسې ته په زړه کې د محبت نبوي ﷺ ولوله بیا تازه کړي.

اهل سنت والجماعت په مسلک کې او په څلورو مذهبو کې یو داسې څوک به و نه لیدل سي چې د نبي علیه‌السلام د سیرت د بیانولو سره مخالف وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر د وخت په تېرېدو سره کېدای سي په ځینو شیانو کي تغیر راسي او یو د هغوی له جملې څخه د مولود شریف اړوند محفلونه دي. په دې خاطر د وخت علماء کرام د نظریو له مخي پر دوو برخي وېشل سوي دي.

ځیني علماء کرامو د مولود اړوند ډېره نرمي کړې ده او ځینو بیا ډېره سختي کړې ده. هغه کسان چي د دې محفل او جلسې په ورځ کوم نامشروع عمل کوي، لکه رقص، ډول، اصراف، فرض عبادت م عطل کېدل، هم داسي نور دغسي مولود شریف په نامه جلسه جوړول، موږ اهل سنت والجماعت دغسي کول په مطلق ډول سره حرام بولو او د دغه سي کسانو مخ نیول د هر مسلمان فرضي او واجب ه زمه واري بولو او هغه علماء کرام چي د مولود شریف د جلسو، په دغه ورځ د خیرات او نورو کارونو سره مخالف دي او دا وایي چي، دا یو بدعت دی. د نبي علیه‌السلام او صحابه کرامو او تابعینو په وخت کي یې وجود نه درلود. د دې په څنګ کي د خپلو اهدافو د تقویې په خاطر د جاهلو عوامو افعال هم د ځان لپاره د منع دلیل و ګرځوي خو موږ اهل سنت والجماعت تل دا اقرار کړی دی او اقرار کوي چي، موږ مذهب خوښي یو او په مذهب عمل کول د ځان لپاره ستره لاسته رواوړنه بولو او کوم کسان چي په دې ورځ نا مشروع عمل کوي هغه موږ غندو. هغه که د مولود شریف په ورځ وي او که بل وخت وي. بد بد دي ښه ښه دي. زموږ د مذهب علماء کرامو او هم داسي د څلورو مذاهبو عمده علماء کرام و په دې مسئله اقرار کړی دی چي، د مولود شریف لمانځنه یو ښه عمل دی. جلسه جوړول د نبي علیه‌السلام سیرت په کښې بیانول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستر عمل دی هم دغو علماء کرامو پر دغه موضوع باندي ډېري ليکني کړي دي خو زه د عجز په خاطر هغه ټولي نه سم کولای چي را نقل يې کړم بلکي يواځي به د هغو کتابونو نومونه را نقل کړم چ ي، دغه ټول کتابونه په دې خبره دي چي د مولود شريف په ورځ جلسه جوړول، د نبي عليه‌السلام سيرت بيانول، د نبي عليه‌السلام په زېږېدلو خوشحالي کول او دغه ورځ لمانځل، خيراتونه کول، روا او مشروع عمل دی خو په دې شرط سره چي دا هرڅه د شريعت سره موافق وي بايد له هغه کارون و او عقائدو څخه ځانونه و ساتل سي چي هغه د شريعت له خوا منع سوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کتابونه چي د مولود په جواز اقرار کوي.

۱ میلاد النبي ﷺ.۲۱۳ مخ،العلامة محمد طاهري اللاهوري رحمه الله.

۲ عرف التعریف بالمولدشریف ۸۲مخ، العلامة الحافظ شمس الدین ابن الجزري رحمه الله.

۳ اللفظ الجمیل في مولد النبوي ﷺ۴۵مخ،العلامة الامام محمد المدني، رحمه الله. مړینه په ۸۵۰ کي.

۴ الدر المنظم في مولد النبوي ۲۵ﷺمخ، العلامة الامام محمد بن عثمان رحمه الله، مړینه په ۸۵۰ کي.

۵ السنته والبدعة ۸۸مخ، شیخ عبدالله الحداد رحمه الله.

۶ الاعلام باعلام بیت الله الحرام ۱۹۲مخ، العلامة قطب الدین الحنفي رحمه الله.

۷ فتاوی مظهري ۲۳۵مخ،العلامة المفتي محمد مظهر الله الدهلوي رحمه الله.

۸ حول الاحتفال بذکر المولدالنبوي ﷺ ۲۲مخ،العلامة محمد بن علو ی المالکي رحمه الله.

۹ اقوال الاخیار في تشرح مولد ۴۹مخ، العلامة عبدالله الذاکري الحنفي رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰ المولد النبوي ﷺ **۵۸**مخ، العلامة الامام ابن الجوزي، رحمه الله. مړینه په **۵۷۹** کي.

۱۱ الباعث على انکار البدع والحوادث **۱۳**مخ، العلامة الامام ابو شامة شیخ نووي رحمه الله.، مړینه په **۵۹۹** کي.

۱۲ المولد الجسماني والروحاني **۳۵**مخ، العلامة الامام محي الدین، رحمه الله. مړینه په **۶۳۸** کي.

۱۳موعد الکرام لمولد النبي ﷺ **۴۰**مخ، العلامة الامام برهان الدین براهیم رحمه الله. مړینه په **۷۳۲** کي.

۱۴ سیر اعلام النبلاء **۲۴۵**مخ ۱۲جلد: العلامة الحافظ الامام الذهبي. رحمه الله. مړینه په **۷۴۸** کي.

۱۵البدایة ولنهایة ۱۲۰ مخ ۷ جلد. ۱۲۱ مخ ۱۳ العلامة الامام ابن کثیر رحمه الله. ،مړینه په **۷۷۴** کي.

۱۶ المولد النبوي **۵۰**ﷺمخ، العلامة الامام ابن کثیر رحمه الله.، مړینه په **۷۷۴** کي.

۱۷ مولود مولد النبي **۲۵**مخ، العلامة الامام سلیمان البرسوي رحمه الله.، مړینه په ۸۰۰ کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸المورد الهري في مولد النبي ﷺ ۲۵مخ، العلامة الحافظ عبد الرحيم العراقي رحمه الله. مړینه په ۸۰۸ کي.

۱۹ تواریخ حبیب الله ۵۵مخ، العلامة المفتي عنایت الله کاکوروي رحمه الله.. مړینه په ۸۱۳ کي.

۲۰ تشنیف الاذان ۱۳۲مخ، العلامة الامام ابوزرعة العراقي رحمه الله.. مړینه په ۸۲۲ کي.

۲۱ جامع الاثار في مولد النبي المختار ﷺ ۲۵مخ، العلامة الحافظ محمد الدمشقي رحمه الله . مړینه په ۸۴۲ کي.

۲۲ اللفظ الرائق في مولد خیر الخلائق ﷺ۲۹مخ، العلامة محمد بن ابي بکر. رحمه الله.مړینه په ۸۴۳کي.

۲۳ المورد الصادي في مولد الهادي ۳۹مخ، العلامة الحافظ بن ابي بکر. مړینه په ۸۴۲ کي.

۲۴ التنویر في مولد البشیر النذیر ۳۰ﷺمخ، العلامة الامام ابو الخطاب ابن دحیة رحمه الله.. مړینه په ۲۷۳ کي.

۲۵ المولد الشریف ۱۵مخ، العلامة الامام السخاوي رحمه الله.. مړینه په ۹۰۲ کي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶حسن المقصد في عمل المولد ۲۵ مخ، العلامة المفسر الامام جلال الدين لاسيوطي رحمه الله ، مړينه په ۹۱۱کي.

۲۷ الحاوي الفتاوى ۱۸۱مخ، العلامة المفسر الامام جلال الدين السيوطي رحمه الله ، مړينه په ۹۱۱ کي.

۲۸المواهب اللدنيه ۱۴۵مخ، العلامة القطلاني شارح بخاري رحمه الله. ، مړينه په ۹۲۳ کي

۲۹سبيل الهدى والرشاد ۳۲۲مخ، العلامة الامام محمد الصالحي رحمه الله، مړينه په ۹۴۲ کي.

۳۰مولداً نبوياً ﷺ۲۹مخ، العلامة الحافظ عبدالرحمن رحمه الله.. مړينه په ۹۴۴ کي.

۳۲التفاوى الحديثية ۲۰۲مخ، العلامة الامام ابن حجر المكي، رحمه الله. مړينه په ۹۷۳ کي.

۳۳النعمة الكبرى على العالم ۱۲۲مخ، العلامة الامام ابن حجر الهيشي المكي. رحمه الله.مړينه په ۹۷۳ کي.

۳۴الجامع اللطيف في فضل نباء البيت ۳۰۱مخ، العلامة الامام محمد ابن ظهيره القريشي. رحمه الله . مړينه په ۱۰۱۰ کي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵ المورد الروي في مولد النبي ﷺ ۱۳مخ، العلامة الفقيه الملاعلی القاري رحمه الله.. مړینه په ۱۰۱۴ کي.

۳۶ ماثبت بالسنة ۲۰مخ، العلامة الفقيه عبدالحق المحدث الدهلوي. رحمه الله.مړینه په ۱۰۵۲ کي.

۳۷ الدرالثمین ۴۰مخ، العلامة الشاولي الله المحدث الدهلوي. رحمه الله . مړینه په ۱۱۷۴ کي.

۳۸ حجة الله علی العلمن ۲۳۳مخ، العلامة اللنبهاني رحمه الله . مړینه په ۱۳۵۰ کي.

۳۹ الانوار المحمدیة ۲۰ﷺمخ، العلامة یوسف بن اسماعیل النبهاني رحمه الله ، مړینه په ۱۳۵۰ کي.

۴۰ فیوضات الحرمین ۸۰مخ، العلامة الشاولي الله المحدث الدهلوي. رحمه الله . مړینه په ۱۱۷۴ کي.

۴۱ شمائم امدادیه ۹۲۱مخ، مرشد کامل حاجي امدادالله المهاجر المکي رحمه الله. مړینه په ۱۲۳۳کي.

۴۲ شرع الزرقاني علی المواهب ۲۵۸مخ، العلامة الامام محمد الزرقاني رحمه الله.. مړینه په ۱۱۲۲ کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۳ تفسیر روح البیان ۲۸مخ ۹ جلد العلامة مفسر اسماعیل صفی البروسوي. رحمه الله. مړینه په ۱۱۳۷ کې.

۴۴ اثباد المولد النبوی ﷺ ۲۴۸مخ، العلامة حضرت شاه احمد سعید. رحمه الله. مړینه په ۱۲۳۷ کې.

۴۵ مجموعة الفتوی ۳۳۵مخ ۴ جلد العلامة الامام عبدالحی لکنوی. رحمه الله. مړینه په ۱۳۱۷ کې.

۴۶الحقائق في قرائة المولد النبي ﷺ ۲۰مخ، العلامة الامام السید عبدالخالق الاسکندراني. رحمه الله. مړینه په ۱۳۲۸ کې.

۴۷فتاوای کاملة ۲۲۳مخ، العلامة الفقیه محمد کامل الحنفي الطرابلسي. رحمه الله.

۴۸ محمد رسول الله ﷺ ۲۲مخ، العلامة محمد رضا المصری. رحمه الله.

۴۹المهند علی الم قهند ۷۸ مخ،العلامة خلیل احمد سهارنپوري. رحمه الله.په کې وفات سوی دی. ۱۳۴۶.

۵۰حول الاحتفال بزکرالمولد النبوي ﷺ ۲۲مخ، العلامة محمد بن علوي المالکي. رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۱ فصل الخطاب بین الصواب والخطا ۲۱۷مخ، العلامة شاه محي الدین قادري دیلوري رحمه الله.

۵۲ امداد الفتاوی ۲۴۹ مخ ۵جلد حکیم الامت مولانا اشرف علي تهانوی رحمه الله.

۵۳ احسن الفتاوی ۳۴۷ مخ ۱جلد فقیه العصر مفتي رشید احمد رحمه الله.

۵۴ روح المعاني ۲۱۳مخ ۳جلد العلامة شهاب الدین محمد ابن عبدالله رحمه الله.

۵۵ البصائر ۲۰۱مخ، العلامة مولانا حمدالله جان الداجوی رحمه الله.

دغه پورته ذکر سوي کتابونه ټول پر دې خبره دي چي، د نبي علیه السلام د پیدایښت په ورځ خوشالي کول، د نبي علیه السلام د یاد تازه کولو لپاره جلسې جوړول، په جلسو کي د نبي علیه السلام اخلاق، معجزات اوسیرت بیانول یو روا او مشروع عمل دی. په دغه ورځ خیرات کول هم نېک کار دی خو دغه ټول کتابونه د مولد شریف غونډې جوړول بدعت عمل بولي مګر بدعت حسنه یې بولي نه بدعت قبحه.

په دغه ورځ چي ځیني کسان هغه اعمال کوي چي هغه د شریعت د دائرې څخه وتلي وي هغه موږ هم حرام بولو، په هروخت کي چي د حلال سره حرام ګډ سي حلال، حلال دي او حرام حرام دی او که د حرامو سره حلال یو ځای سي، بیا هم حرام حرام دي حلال حلال دي. موږ هم د مولد شریف ورځ لمانځل روا بولو مګر ځیني کسان چي په دغه ورځ حرام افعال کوي موږ هغه په سخته سره غندو. د هغوی د بدو افعالو په خاطر موږ خپله عقیده نسو پرېښودلای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه یادونه: دغه کتابونه چې ما یې نومان ذکر کړل دغه ټوله مانه دي مطالعه کړي مګر ډېری یې ما لوستلي دي خو ما ټولو ته حواله ورکړل ځکه؛ زما دا یقین دی چې دا کتابونه د کندهار د مشهوري دارالافتاء (دارالافتاء مدرسة الاحناف کندهار) له خوا په ښه دقت سره مطالعه سوي دي.

زما په اند د یوه مقاله لپاره دغه لاندي عبارت ځلېدونکې توره ده.

(اعلم انه ای ان عمل المولدبدعة..... لكنها بدعة حسنة لما اشتملت عليه من الاحسان الكثير للفقراء و من قرائت القران واكثار الذكر و الصلوة والسلام على النبي ﷺ و اظهار السرور الفرح به ﷺ محبته و اغاظة اهل الزيغ والعناد من الزنادقة والملحدين والكفرة والمشركين ... و لولم يكن في ذالك الا ارغام الشيطان و سرور اهل الايمان لكفي و قال اذاكان اهل الصليب اتخذ واليلة مولد نبيهم عيدا اكبر فاهل الاسلا اولى و اجدر ... وروئي ابولهب عمه ﷺ في النوم فقيل ماحالك قال في النار الا انه خفف عني كل ليلة اثنين و امص من بين اصبعي هاتين ماء وان ذلك عند اعتاقي لثويبة عند مابشرتني بولادة النبي ﷺ قال ابن الجزري و اذاكان ابولهب الكافر الذي نزل القران بزمه الذي لاذم فوقه جوزي في النار بفر جه ليلة مولده فما حال المسلم الموحد من امته يسر بمولده و يبذل مايقدرعليه في محبة ﷺ لعمري انما يكون جزاءه من الله الكريم ايدخله بفضله العميم في جنات النعيم انتهت عبارت الهيتمي بلفظه) فصل الخطاب ۶۷ مخ.

و ذکرک للمشتاق خیر شراب　　　و کل شراب دونه کسراب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولي د نبي علیه السلام وفات نه لمانځو؟

که څوک دا پوښتنه وکړي چي، تاسو د نبي علیه السلام د پیدا ایښت ورځ لمانځئ او په دغه ورځ جلسې جوړه وي. د نبي علیه السلام راتلل و دې نړۍ ته د الله تعالی ﷻ له لوري یو ستر نعمت بولئ او دا ورځ د خپل ژوند تر ټولو نېک بخته ورځ بولئ. نو ښه په دغه ورځ خو نبي علیه السلام له دینا څخه رحلت هم کړی دی ولي دغه ورځ د خپل ژوند توره ورځ نه بولئ. باید تاسو په دغه ورځ خوابدي سئ.

زه د دې پرځای چي لومړی د دې پورته پوښتني ځواب وکړم غواړم چي، اول باید د نبي علیه السلام د وفات تاریخ واضح سي او بیا به د دې خبري ځواب وکړو چي، ولي موږ د نبي علیه السلام د پیدا ایښت ورځ لمانځو او د وفات ورځ یې نه لمانځو.

علامه صفي الرحمن المبارکپوري رحمه الله د نبي ﷺ د وفات د تاریخ اړوند وایي:

(وقع هذا الحادث حين اشتدت الضحى من يوم الاثنين ١٢ ربيع الاول سنة ١١ ه [199]

.

ژباړه: دا واقعه یعني د نبي علیه السلام د وفات واقع سو په هغه وخت کي چي غټ څاښت سو. یعني د غرمې خوا وه په ورځ د دوشنبې د ربیع الاول دولسمه او د هجرت یوولسم کال و.

علامه ابن کثیر رحمه الله په البدایة والنهایة کي وایي:

[199] - رحيق مختوم : ٤٤٠ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(والمشهور قول ابن اسحاق والواقدي، ورواه المواقدي عن ابن عباس و حدثني محمد بن عبدالله عن الزهري عن عروة، عن عائشه،قالا: توفي رسول الله ﷺ يوم الاثنين لثنتي عشرة لية خلت من ربيع الاول)[200]

ژباړه: مشهوره خبره (د نبي عليه السلام د وفات اړوند د اسحاق او واقدي ده. بي بي عائشة رضي الله عنها وايي: نبي عليه السلام د دوشنبې په ورځ د ربيع الاول د مياشتي پر دوولسمه وفات سو.

مخکي موږ دا خبره کړې وه چي، د ربيع الاول پر دولسمه او د دوشنبې په ورځ نبي عليه السلام زېږېدلی دی اوس دا هم معلوه سوه چي د ربيع الاول پر دولسمه او د دوشنبې په ورځ هم وفات سوی دی. اوس دا خبره چي، موږ اهل سنت والجماعت د ربيع الاول په دولسمه ورځ ولي مولد شريف لمانځو او وفات د نبي عليه السلام نه لمانځو؟.

دا ځکه؛ موږ شريعت امر کړي يو په دې سره چي که يو ماشوم و زېږېدی، تاسو عقيقه وکړئ لپاره د شکر او خوشالي او که بيا يو انسان وفات سي بيا شريعت امر د صبر راته کړی دی او دا موږ منو چي د شکر او د خوشالۍ ورځ زموږ لپاره د نبي عليه السلام د مولود ورځ ده او د ټول امت مسلمه لپاره لويه د خفګان ورځ د نبي عليه السلام د وفات ورځ ده او نبي عليه السلام په خپله موږ امر کړي يو چي، تاسو پر مړي غم تر درو ورځو بلا مه کوئ او نه خفګان په اسلام کي تر درو ورځو وروسته په دې خبره باندي د حديثو کتابونه شاهدان دي چي، د نبي عليه السلام له دغسي اقوالو څخه برخمن

[200] - البداية والنهاية : ٤ جلد، ١٧٠ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. هم داسې دې خبرې ته علامه الامام جلال الدين سيوطي رحمه الله په الحاوي للفتاوی کې هم اشاره کړې ده چې وايي: د الفاکهاني په ځواب کې.

(و قوله (مع ان الشهر الذي ولد فيه) الى اخره جوابه ان يقال. اولاً ان ولادته ﷺ اعظم النعم عليناه ووفاته اعظم المصائب لنا. والشريعة(حثت)على اظهار شكرالنعم والصبر والسكون والكتم عند المصائب. وقد امر الشرع بالعقيقة عند الوالادة وهي اظهار شكر و فرح بالمولود. ولم يامر عندالموت بذبح ولا بغيره. بل نهي عن النياحة والظهار الجزع فدلت قواعد الشريعة على انه يحسن في هذالشهر اظهار الفرح بولادته ﷺ دون اظهار الحزن فيه بوفاته. [201]

لنډه داچې، د نبي عليه السلام زېږېدل يو لوی نعمت دی چې، موږ ته راکول سوی دی او وفات يې يو لوی غم دی زموږ لپاره خو چې کله يو ماشوم و زېږي شريعت امر په عقيقه سره کوي لپاره د ښکاره کولو د شکر او خوشالي په ماشوم سره او موږ شريعت امر کړی نه يو د انسان په وفات کې په حلالېدو سره د پسه او نه بل شي. بلکې منع کړې يې يو له چيغو او خفګان ښخه او د شريعت قواعدې پر دې دلالت کوي چې، موږ د دغې مياشتې چې، ربيع الاول ده او د نبي عليه السلام مولود دی چې موږ خوشالي وکړو او نه غم او خفګان په وفات د نبي عليه السلام.

ماذا عالى من شم تربه احمد ان لايشم مدي الزما نغواليا

صبت على مصائب لوانها صبت على الايام صرن لياليا

[201] - الحاوي للفتاوی: ۲۰۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولود شريف اول چا ولمانځی

د نبي عليه السلام د ميلاد زېږېدنه او په دې اړوند جلسه او محفل جوړول د نبي عليه السلام او د صحابه کرامو او تابعينو په وخت کې ورواج نه و. د مولود اړوند غونډې جوړول د ۶ پېړۍ په اخر کې او د ۷ پېړۍ په پيل کې د مسلمانانو په منځ کې مشروعيت و موند. د تاريخ له کتابو څخه دا څرګندېږي چې په لومړي وار د ميلاد نبوي ﷺ په نامه جلسه او محفل د مظهر الدين ابوسعيد کوکبري بن زين الدين علی بن بکتګين چې د موصل پادشاه و په وخت جوړه سوه.

د دغه پاچا اړوند ډول ډول اقوال راغلي دي. ځيني کسانو په ډېرو سپکو او بې باکو نومونو نومولی دی او ځينو علماء کرامو دغه پادشاه په ډېرو ښايستو نومونو ياد کړی دی خو زه دا فکر کوم چې تاريخ د تېر وخت هنداره ده. په هنداره کې ک له ښه ، بد معلوم سي او کله بد ، ښه معلوم سي .ګني تاسو يې تجربه کړئ خو موږ په اوس وخت کې هم مولود شريف لمانځنه يو روا عمل بولو اول چاچې دغه کار کړی دی هغه هم د ستاينې وړ بولو او بل موږ يې هم ښه شخص بولو او د ده په حق کې دا دعا کوو چې، الله تعالی ﷻ دې رحمت باندې وکړې.

علامه ابن کثير الدمشقي ددې اړوند واي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(له اثار حسنة و قد عمر الجامع المظفري بسفح قاسيون و كان مع ذالك شهماً شجاعاً فاتكاً بطلاً عاقلاً عالماً عادلاً رحمه الله و اكرم مثواه)[202]

علامة جلال الدين سيوطي رحمه الله وايي:

(صاحب اربل الملك المظفري ابو سعيد كوكيري... احدالملوك الامجاد والكبراء الا جواد، وكان له اثار حسنة و هوالذين عمرالجامع الظفري بسفح قاسيون)[203]

حال دا چي د الحافظ ابن کثير الدمشقي او د جلال الدين سيوتي رحمه الله غوندي علماء کرامو و دغه پاچا ته په درنه سترګه کوري، نو موږ ته هيڅ ضرورت نسته او نه دا حق لرو چي سپکاوی يې وکړو. الله تعالی جل جلاله دي پر دغه پاچا رحمت وکړي او د مولد شريف د محبت او رواجولو په خاطر دي الله جل جلاله اجر او خير ورکړي

امين ثم امين.

(من سن في الاسلام سنة حسنة فله اجرها و اجرمن عمل بها)

[202] - البداية والنهاية : ۷ جلد، ۳۸۷۵ مخ.
[203] - الحاوي الفتاوی : ۲۰۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مولود شریف کي له لاندي شیانو څخه ځان ساتنه اړینه ده.

اول: د ټولو څخه عظیم او ډېر خطرناک دادی چي، واعظان په دې محفل او جلسه کي موضوعي احادیث، روایات او د دروا‌غو قصې خلکو ته بیانوي، یعني خلکوته یې وایي چي، هغه اکثره د اسلام د دین د دښمنانو له خوا څخه جوړي سوي وي او د خلکو د عقیدو او افکارو د خرابولو باعث ګرځي او باید واعظان ښه علماء کرام وي چي احکام او قصې سمي او غلطي سره بیلي کړي.

بل داچي، په وعظ کي دي له هغه کتابونو څخه ګټه وسي چي، په هغو کي ضعیفه او موضوعي قصې او روایات نه وي او په دې هکله پوره اهتمام وسي لکه: په حدیث شریف کي چي راغلي دي.

(**من کذب علی فلیبوء مقعده من النار**) بخاري **۱**جلد، **۲۱** مخ.

دوهم: زائد او بې ضرورته مصارف کول لکه: د ډیرو قالینو او د اعلی درجه نالیو او بالښتانو اهتمام کول او کله په بعضې ځایونو کي د منبرونو او چوکیو اهتمام په ډېره اعلی درجه سوی وي. د داسي فعلونو څخه باید اجتناب وسي. ولي چي په ایت مبارک کي راځي:

(ولاتبذر تبزیرا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نبي عليه‌السلام سره په محبت کي هغه څوک صادق دی چي، دده د اخلاقو، اقوالو او اعمالو زيات متابعت کوي او دده مبارک په داسي شيانو سره اهتمام نه کاوه، بلکي ساده او بې تکلف ژوند يې خوښا وه.

دريم: ډېر شاعران او نعت ويونکي داسي شعرونه وايي چي، که څه هم په ظاهره نعت وي خو په باطن کي د نبي عليه‌السلام په حق کي کستاخي او بې ادبي وي. د مثال په ډول: ډېر شعرونه داسي سته چي، په هغوی کي دده مبارک عليه‌السلام ته په خپل محضه نوم سره خطاب کوي او وايي: (اې محمده) بېله ذکر څخه د درود شريف چي دلته منظور يوازي د خپل شعري وزن برابرول وي او دې ټکي ته فکر نه کوي چي، که موږ يو څوک چاته دغسي ساده خطاب وکړو بېله ضميمې څخه د حاجي ملاصاحب. اغا صاحب. نو دا بې ادبي بلل کيږي، نو د نبي عليه‌السلام په حق کي به څنګه بې ادبي نه وي. تاسو فکر وکړئ چي الله تعالی جلاله په قرآن کريم کي خطاب په خپل محضه نوم نه ورته کوي بلکي وايي: (يا ايها النبي. يا ايها الرسول) هم داسي نور.

از خدا جويـــــــم توفيق ادب

بې ادب محروم ماند از فضل رب

څلورم: د نبي عليه‌السلام په هکله داسي قصې کول چي، مستلزم وي دې لره چي، د بعضي عوامو د نورو انبياء عليه السلام يا ملائکة کرامو په ه کله اعتقاد ضعيف سي يا د هغوی د توهين واسطه وګرځي نعوذبالله تعالی، نبي عليه‌السلام فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(**لاتطروني كما اطرت النصارى الحديث**) (**لاتخيروني علي موسى و قال ماينبغني لعبد ان يقول اني خير من يونس بن متى**) (**لا تفضلوا بين انبياء الله الحديث**) **اى تفضيلاً يوءدي الى تحقير بعض**) امدادالفتاوى ، **۵**- جلد ، **۲۴۹** مخ.

پنځم: دا عقيده ساتل چي، نبي عليه‌السلام دې محفل او جلسې ته تشريف راوړ ى دى دا خبره ثبوت نه لري.

شپږم : څوک چي په دې محفل او جلسه کي شرکت نه کوي په دې شرط چي، عقيده سالمه وي، هغه ته به بد نه وايې نه به يې ملامته وې څکه چي الله تعالى فرمايي:

(وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ)

اووم : په ځينو ځايونو کي، په دغسي محفلونو کي عکسونه هم اخيستل کيږي او فلمبرداری کيږي چي، دا قطعي حرام دي او په دغسي مجالسو کي شرکت حرام دی. د عکسونو اخيستل اړوند د شريعت حکم ډېر روښانه دی.

اتم: اول خو بايد داسي مجالس او محافل په مساجدو کي نه وي او که په مساجدو کي وي هم بايد د ډوډۍ انتظام له مساجدو څخه دباندي بل ځای وي. د مساجدو احترام په پوره ډول بايد وساتل سي.

نهم: که اړتيا نه وي، نو د ګويا څخه بايد ګټه و نه سي او که اړتيا وي بايد په مسجد کي د دننه ګوياوو څخه ګټه واخيستل سي چي، ږغ يې د اړتيا په اندازه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي، د نورو خلکو د تکليف باعث ونه ګرځي او له خوبه و نوزي او که د داخلي ګويا اسانتيا نه وي نو بايد د شپې تر نا وخته پوري پروګرام جوړ نه کړل سي چي، خلق له خوبه څخه و زي که داسي وسي په هغه صورت کي به يې تر ثواب عذاب ډېر سي.

لسم: ډول وهل، چک چکي کول، نارې وهل او داسي نور غ ړي مشروع کارو نو څخه بايد په کلکه ځان و ساتل سي ځکه؛ دغه ناوړه اعمال په نور وخت کي هم حرام دي. په داسي يو مبارک مجلس کي خو بيخي حرام دی.

(و اما الالات فيحرم في المشهور من المذاهب الاربعة الحنيفه رحمهم الله والمالكية، و الشافعية والحنابلة) ۳ جلد، ۵۷۴ مخ الفقه الاسلامي.

يوولسم: اکثر د دغسي محافلو د جوړولو په وجه او بيا په دغه محفلونو کي د ډيري ستړيا، يا ډيرو ويلو او اورېدلو په وجه په ځينو عباداتو کي تغير راځي لکه: د جماعت لمونځ چي، د دې خبرې زياته پاملرنه په کار ده. بلکي پر واعظانو دا لازمه ده چي، د دغسي محفلونو څخه په ګټه اخيستني سره خلکو ته د فرائضو او واجباتو خصوصاً د جماعت د لمانځه په هکله ډېري توصيې وکړي او خلک دي د جماعت لمانځه ته تشويق کړي.

دوولسم: دا به اړينه نه بولي چي، خاص د ربيع الاول دوولسمه د مولد شريف د غونډي، جلسې او وعظ لپاره مناسب ده بلکي د ربيع الاول د مياشتي په هره روځ کي د نبي عليه السلام د سيرت د بيانولو لپاره يو مجلس جوړ سي هغه ثواب لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم: د مولد شریف په ورځ که چا دوکان نه وي بند کړی یا و جلسې ته نه وي راغلی یا یې خیرات نه وي کړی باید بد پر ونه ویل سي.

مولد شریف او د دیوبند د علماء کرامو عقیده او فتوی.

زموږ په ټولنه کي ځیني داسي کسان سته چي په ظاهره دا دعوه کوي چي، موږ د دارالعلوم دیوبند د علماء کرامو پر مسلک او عقیده یو مګر که د دوی و کارونو ته وګورو، هغه د دیو بند د علماء کرامو له عقائدو څخه خلاف وي.

د دې خبري د اثبات لپاره یو ښه مثال د مولود شریف لمانځنه ده. دا کسان تل د مولد شریف لمانځني ته بدعت سیيئه په سترګه ګوري او یا د ځینو ناخبره عوامو افعال پر موږ تفي او حال دا چي، موږ د مولد شریف لمانځنه یو روا او مستحب عمل بولو خو سره د خپلو شرائطو او کوم څوک چي، په دې ورځ ناروا عمل کوي هغه موږ هم بد بولو. هغه ناروا که په هر وخت کي وي لکه: څنګه چي و دغي خبري ته په (المهند علی المفتد) کي اشاره ورته سوې ده. هغه داسي لیکي.

د نبي عليه‌السلام د ولادت ذکر د اعلی درجې مستحب دی. موږ خو څه، یو مسلمان هم هیڅ کله داسي نه دی چي، د انحضرت ﷺ د ذکر ولادت شریف بلکي د هغه ﷺ د چمپلانو د ګرد او د هغه د سپرلۍ، د خره د بولو بیانولو ته بد او بدعت سیئه یا حرام ووایي، هغه ټول حالات له کوموسره چي د نبي عليه‌السلام یو څه تعلق دی د هغه ذکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بیان زموږ په نزد ډېر خوښ او د اعلی درجې مستحب دی. هغه که د ولادت شریف ذکر وي یا د هغه ﷺ د ناستي ولاړي، بیداری، خوب یا بل څه ذکر وي لکه: څنګه چي زموږ په رساله براهین قاطعه کي په بېلو حسابه ځایونو کي په وضاحت سره ذکر سوی دی او زموږ د مشایخو په فتوی کښي مسطور دی، څرنګه چي د شاه محمد اسحاق صاحب د هلوی مهاجر مکي رحمه الله شاکرد مولانا احمد علی سهارنپوري رحمه الله فتوی په عربي کي ترجمه کړل سوې ده رانقل کوو، لپاره د دې چي، د ټولو د تحریرونو مجموعه زموږ څخه جوړه سي.

(استفتاء)

د مولانا صاحب څخه چا پوښتنه کړې وه چي، مجلس شریف څنګه جائز دی او څنګه ناجائز دی؟

د ولادت د ذکر په فضلیت کي د مولانا احمد علی سهانپوري رحمه الله فتوی.

فتوی

مولانا صاحب د هغه دا ځواب ولیکه چي، د سیدنا رسول الله ﷺ د ولادت شریفه ذکر له صحیح روایاتو څخه دی. په هغه وختونو کي چي د واجب عباداتو څخه خالي وي. په هغه کیفیاتو سره چي، د صحابه کرامو او د اهل قرون ثلثه د طریقې څخه خلاف نه وي د کوم د خبر کېدلو چي، حضرت محمد ﷺ خبرو ورکړی دی. د هغه عقیدو څخه چي، د شرک او بدعت وهم، هم په کښي نه وي. په هغه ادابو سره چي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابه کرامو، د هغه سیرت څخه مخالف نه وي کوم چي، د نبي علیه‌السلام د ارشاد (**ماانا علیه و اصحابي**) مصداق دی.هغه مجلسونه چي، د منکرات شرعیه څخه خالي وي د خیر او برکت سبب د ي په شرط د دې چي په رښتني نیت او اخلاص او په دې عقیده سره وسي چي داهم د نورو ټولو ښو ذکرونو څخه یو ښه ذکر دی او له هیڅ یوه وخت سره خاص نه دی، نو هر کله چي داسي وسي، نوز موږ په علم کي به هیڅ یو مسلمان هم د ناجائز یا بدعت کېدو حکم نه ورکوي.

له دې څخه معلومیږي چي، موږ د ذکر ولادت شریف منکر نه یو بلکي د هغه ناجائز کارونو منکر یو کوم چي، له دې سره یو ځای سوي دي لکه څرنګه چي، د هندوستان د مولود په مجلسونو کي تاسو لیدلي دي چي، د موضوعي روایات بیانیږي، د ښځو او سړو اختلاط کیږي. په شمعو بلولو او نورو سینګارونو باندي فضول خرڅي کیږي او دا مجلس واجب ګڼي. څوک چي په کښي ګډون ونه کړي، په هغه ملامتیا او تکفیر کیږي. د دې څخه علاوه نور هم څه منکرات شرعیه دي چي، د هغه څخه به شاید چي، کوم یو مجلس میلاد خالي وي. که چیري د مولود مجلس له ناروا وو څخه خالي وي، نو خدای مکړه چي، موږ به دا ووایو چي، د ولادت شریفة ذکر نا جائز او بدعت و ي او د داسي خرابي وینا د یو مسلمان طرف څخه چیري ګومان کېدای سي، نو په موږ دا بهتان د دروغجنو بې دینو او دجالانو یو الزام دی چي، خدای جل‌جلاله دي دوی و شرموي او لعنت دي پر وکړي په وچه او لنده، نرمه او سخته مځکه کي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(السوال الواحد والعشرون)

اتقولون ان ذکر ولادته ﷺ مستقبح شرعاً من البدعات السیئه المحرمة ام غیر ذالک ؟

الجواب : حاشا ان یقول احد من المسلمین فضلا ان نقول نحن ان ذکر ولادته الشریفة علیه الصلواة والسلام بل و ذکر غبار نعاله و بول حماره ﷺ مستقبح من البدعاتالسیئه المحرمة فالا حوال لتي لها ادنی تعلق برسول ﷺ ذکر ها من احب المندوبات و اعلی المستحبات عند نا الخ .[204]

محترمو لوستونکو اوس تاسو فکر وکړ ئ چي، ایا دغه مولود شریف لمانځنه چي منکرات په کښي نه وي په هغه شرائطو برابره وي کوم چي مخکي موږ ذکر کړل. ایا دا د دیو بند د علماء کرامو خلاف کار دی؟ نه هیڅ کله نه دی. بلکي لکه څنګه چي موږ ځان ته اهل سنت والجماعت وایو اوپه مذهب حنیفي کي د دیو بند په مسلک یو نو زموږ اقوال او افعال هم د هغوی سره سم دي خو افسوس د هغه چا پر حال چي، ځان ته هم داپورته خطاب کوي مګر د همدې مسلک خلاف دی.

[204] - المهند علی المفتد : ۷۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مولد شریف شپه بهتره ده او که د قدر شپه .

په اقوال الاخیار في تشریح مولد النبي المختار کي په حواله د مجموع الفتاوی کي دا خبره رانقل کوي چي، ایا د نبي علیه‌السلام د زېږېدني شپه بهتره ده او که د قدر شپه. البته په هغه کتاب کي دا خبره په عربي سره سوې ده خو زه یې وتاسو ته دلته یوازي ژباړه راوړم.

اولسوال:

د قدر د شپې فضیلت د قرآن کریم په ایاتونو سره ثابت دی او له ځینو محدثینو څخه روایت سوی دی چي، د مولد شریف شپه د قدر تر شپې بهتره ده. نو کومه یوه افضله ده؟.

الجواب :

د قدر شپه تر ټولو شپو بهتره ده ځکه؛ د قدر د شپې ثبوت په ایاتو نو سره سوی دی او د دغي شپې شرف له وجهو څخه دی.

اول: د ملائکه وو راکښته کېدل مځکي ته.

دوهم : د الله تعالی جل‌جلاله انوار او فیوضات د دنیا اسمان ته راکښته کېدل له ماښام څخه بیا تر سهار پوري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم : د قرآن کریم نزول په دغه شپه کي. یعني په دغه شپه کي قرآن کریم نازل سوی دی له لوحي محفوظ څخه د دنیا و اسمان ته .

د دې شپې د عبادت برکات او ثواب تر نورو زرو شپو څخه ډېر زیات دي د مسلمان د زړه د تسکین او تسلا لپاره. په دې اړه الله تعالی ﷻ فرماي:

(لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ)

او په احادیثي نبوي کي په دې تاکید سوی دی چي، دا شپه تاسو په عبادت سره رڼه کړئ. او ځینو محدثینو چي ویلي دي چي، د مولد شریف شپه د قدر تر شپې افضله ده. دا په دې حیثیت نه ده چي، د مولد شریف د شپې عبادت تر زرو شپو تر عبادت زیات دی. ځکه؛ د ثواب او عذاب حکم ثابتیږي. د شارع له لوري په کوم شي کي چي، د شارع له لوري څه نه وي ویل سوي، هلته به څنګه ثابته سي چي، ثواب یې دومره دي. هو دا خبره سته چي، د مولد شریف د شپې فضلیت عبارت دی د لوړوالي د مرتبې په حضور کي د الله تعالی ﷻ د مولد شریف شپه په ذات کي د قدر تر شپې افضله ده.

په **القصدة العربية في الحوال خيرالبرية** ﷺ کي راغلي دي (**تتباهي بك العصور**) او شیخ عبدالحق دهلوي رحمه الله ویلي دي په (ماثبت بالسنة) کي وایي: چي موږ کله دا وایو چي د مولد شریف شپه د قدر تر شپې افضله ده . بېله شکه ده ځکه چي، د مولد شریف شپه، شپه ده د نبي علیه السلام د زېږېدني او د قدر شپه و نبي علیه السلام ته ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل سوې ده، نو هغه شپه چي مشرفه ده په ظهور د نبي ﷺ دا افضله ده پر هغه شپه چي و ده مبارک ﷺ ته ورکړل سوې ده او بل د قدر شپه په راکښته کېدو د ملائکو افضله ده او د مولد شپه په ظهور د نبي علیه السلام افضله ده.

بل د قدر شپه بهتر ه او افضله یوازي د دنبي علیه السلام پر امت ده او د مولد شریف شپه تر ټولو موجوداتو افضله ده.

شیخ الحدیث حافظ ابن حجر رحمه الله وايي:

وخت او ځای شرافت پیدا کوي په شرافت د هغه کس یا شي چي، په هغه وخت یا ځای کي وي، د هغه کس یا شي د زیات کمال او شراف له امله، نو له همدې امله ځینو کسانو ویلي دي چي (**ان لیلة مولد ﷺ افضل من لیلة القدر انتهي**) ۴۴مخ اقوال الاخیار في تشریح مولد النبي ﷺ المختار بحواله مجموعة الفتاوی ۳جلد، ۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ او نور د ښو شپو خیراتونه جائز او روا بولو.........................

له دې عبارت څخه دوې خبرې معلومیږي.

اول: وخت لره فضیلت سته، یعني ځیني وختونه، شپې او ورځې پر نورو افضل دي.

دوهم: په دغو خاصو شپو، ورځو او وختونو کي خیراتونه عبادات د نورو عامو شپو، ورځو او وختونو تر خیراتونو او عباداتو بهتري لري.

زموږ اهل سنت والجاعت دا عقیده ده چي، په اسلام کي بد پالي نسته او ورځي او شپې، وختونه ټول مبارک دي، په ټولو وختونو او شپو کي خیراتونه کول، عبادات کول د الله تعالی ﷻ درضا سبب ګرځي خو الله تعالی ﷻ په ځینو ورځو کي خېر او برکت ډېر ایښی وي. حضرت مجدد الف ثاني رحمه الله وایي:

ددې امت، یعني امت محمدي ﷺ په هیڅ یوه وخت کي بد فالي نسته مګر په ځینو ورځو او تاریخونو کي خېر او برکت ډېر وي.[205]

ملا علي قاري صاحب د مشکاة شریف په شرح مرقات کي وایي:

(**والوقت اذاکان افضل کان العمل الصالح فیه افضل**)[206]

---

[205] - فتاوی محمودیة : ١جلد، ٢٣٤ مخ.
[206] - مرقات : ٣ جلد، ٥١٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: کله چي وخت بهتر سي، نو عمل صالح، يعني عبادات، ذکر، خيراتونه) هم په دې وخت کي بهتر دي.

امام غزالي رحمه الله په ډېر وضاحت سره وايي چي، وخت لره هم فضلت سته او افضله وخت کي خيرات او عبادات کول ډېر ثواب لري پر نورو وختونو باندي. زه د ده وينا مکمله رانقل کوم انشاء الله ډېره ګټوره ده لپاره دوخت د فضلت او په خاصو ورځو کي خيرات او عبادت هم ډېر ثواب لري تر نورو عامو ورځو، دی وايي:

(علم ان استجاب الصوم بتاكد في الايام الفاضلة، و فواضل الايام بعضها يوجد في كل سنة. و بعضها يوجد في كل شهر، و بعضها في كل اسبوع، اما في السنة بعد ايام رمضان فيوم عرفة و يوم عاشورا، و العشر الاول من ذي الحجة، والعشرالاول من المحرم، و جميع الاشهر الحرم، رمضان الصوم، وهي اوقات فاضلة، وكان رسول الله ﷺ يكثر صوم شعبان حتى كان يظن انه في رمضان و في الخبر، افضل الصيام بعد شهر رمضان شهر الله المحرم. لانه ابتداء السنة فبناؤها على الخيراحب و ارجي لدوام بركته. وقال ﷺ صوم يوم من شهر حرام افضل من ثلاثين من غيره. و صوم يوم من رمضان افضل من ثلاثين من شهر حرام وفي الحديث من صام ثلاثة ايام من شهر حرام الخمس والجمعة والسبت كتب الله له بكل يوم عبادة تسعمائة عام و في الخبر، اذ كان النصف من شعبان فلاصوم حتى رمضان، ولهذا يستحب ان يفطر قبل رمضان اياماً، فان وصل شعبان برمضان فجائز فعل ذالك.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ مرة و فصل مرارا كثيرة، ولايجوزان يقصد استقبال رمضان بيومين او ثلاثة الا ان يوافق ورداله، و كره بعض الصحابة ان يصام رجب كله حتى لايضاهي بشهر رمضان، فالاشهر الفاضلة، ذولحجة و المحرم ورجب، وشعبان، ولاشهر الحرم، ذولقعدة و ذلحجة والمحرم ورجب، و احد فردو ثلاثة سود، و افضلها ذولحجة لان فيه الحج والايام المعلومات والمعدودات و ذوالقعدة من الاشهرو الحرام و هو من اشهرو الحج. وشوال من اشهر الحج وليس من الحرم ، ورجب ليامن اشهر الحج و في الخبر. مامن ايام العمل فيهن افضل واحب الى الله وعزوجل من ايام عشرذي الحجة ان صوم يوم منه يعدل صيام ستة و قيام ليلة منه تعدل قيام ليلة القدر قيل ولا الجهاد في سبيل الله تعالى قال: ولا الجهاد في سبيل الله عزوجل الامن عقرجواده و اهريق دمه. و اماما بتكررفي الشهر. فاول الشهر و اوسط و اخره، ووسطه الايام البيض و هي الثالث عشر والرابع عشر، والخامس عشر، و اما في الاسبوع، فالاثنين والخميس والجمعة فهذه هي الايام الفاضلةفيستحب فيها الصيام و تكثير الخيرات لتضاحف اجورها ببركة هذه الاوقات الخ.[207]

د امام غزالي رحمه الله له دغه عبارت څخه دا خبره معلومه سوه چي، ښې ورځي په کال کي هم سته، په میاشت کي هم سته او په هفته کي هم سته. په کال کي د رمضان مبارک له میاشتي سېوا د عرفات، عاشورا اولس ورځي اولی د ذی الحجة، لس ورځي اولی د محرم او ټوله میاشت د حرم، داټوله اوقات فاضله دي..... او په

[207] - احیاالعلوم الدین : ۱ جلد، ۳۰٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشت کي اوله حصه، مابین او اخر دی او په مابین کي د میاشتي، دیارلسم، څوارلسم، پنځه لسم دي او په هفته کي دوشنبه، پنځشنبه او جمعه ده. دغه ټول ي ښې او د نیکی ورځي دي.

په دې ورځو کي روژه نیول ډېر خیراتونه کول مستحب دي او ثواب یې دوه برابره دی په برکت د دغه وختونو.

هم داسي شیخ عبدالقادر جیلاني رحمه الله په الغنیة کي د ښو ورځو اړوند ځانګړی باب ایښی دی چي وایي: په ځینو وختونو او شپو کي عبادت ډېر فضیلت لري نسبت نورو ورځو ته.[208]

علامه سیوطي رحمه الله وایي:

(کان ﷺ **یخص الاوقات الفاضلة بزیادة فعل البر فیها و کثرة الخیرات**) [209]

ژباړه: یعني نبي علیه السلام خاص والی، ښې ورځي او بهتره اوقات په ښه کولو لکه: عبادت، تلاوت او په ډېر ښت د خیراتونو سره.

په هر صورت موږ دا منو چي هم ښه وخت سته او هم ښه شپه او ورځ سته، په دې کي خیرات او نور عبادات ډېر فضلت لري نسبت نورو ورځو ته.

[208] - الغنیة : ۲ جلد، ۳۳۸ مخ.
[209] - الحاوي للفتاوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ دمونه، تعویذونه او ښاښتونه جایز او روا بولو..................

موږ اهل سنت والجماعت دمونه، تعویذونه او ښاښتونه روااو جائز بولو. موږ دا عقیده لرو چي، په دې کي الله تعالی ﷻ هغه تاثیرات ایښي دي چي، د ډیرو پوهانو عقلونه یې ادراک نسي کولای. ډېر پوهانو طبیبانو د ښه فکر کولو وروسته دا فکر کړی دی چي، د دې حکمت او تاثیر په وجود اقرار وکړئ.

د مونه، تعویذونه او ښاښتونه منل عقیده ورته درلودل، یو مشروع عمل دی. منونکي ته یې مشرک ویل راته سخته ګناه معلومیږي. زه به په دې اړوند اول د امراضو تقسیم او بیان وکړم او بیابه دا خبره معلومه کړو چي ایا دا زموږ په اسلام دین کي مشروعیت لري او کنه.

د مرض اقسام.

د مرض اړوند بحث د طیب په کتابونو کي په ښه وضاحت سره سوی دی مګر زه د خپل بیان د وضاحت په خاطر یو څو اقسام بیانوم تر څو مقصد اصلي واضح سي.

په اول کي مرض پر دوه ډوله دی. (مرض قلبي) دوهم (مرض ابدان) که د زړه مرض دی او که د بدن، د دغو دواړو اړوند په قرآن کریم کي بیان سوی دی.

د مرض قلبي یا د زړه د مرض اړوند الله تعالی ﷻ وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا﴾[210]

﴿وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ (48) وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ (49) أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (50)﴾[211]

﴿وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا (31)﴾[212]

کله چي موږ دغه ایاتونه د مذهب د تفسیرونو په رڼا کي و ګورو دا به راته معلومه سي، چي په دې کي د زړه و امراضوته اشاره ده، هغه حسد، شبهه، او شک وي او که د کافرانو د مسلمانانو او اسلام اړوند وي.

هم داسي شهوت، نفسي غوښتني هم د زړه په ناروغي کي یاديږي و دې ډول ته هم په قرآن کریم کي اشاره سوې ده. الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ ۚ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ﴾[213]

او د مرض ابدان په اړه الله تعالی ﷻ فر مائلي دي.

﴿ لَّيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ ﴾[214]

[210] - البقره : ١٠- اية.
[211] - سورة النور : ٥٠-٤٨ اية.
[212] - المدثر : ٣١ اية
[213] - الحزاب :٣١ اية.
[214] - النور : ٤١ اية.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فِعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ (184))[215]

(فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ)[216]

(وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ) الية[217]

په دې اياتونو کې و هغه امراضوته اشاره سوې ده چې د بدن سره تعلق لري. د بدن امراض پر دوه ډوله دي.

اول: ډول هغه امراض دي چې طبيب او دوا ته اړتيا نه لري لکه: تنده، ، لوږه، ګرمي، يخني او داسې نور.

دوهم: ډول هغه ناروغۍ دي چې طيب او د واته اړتيا لري. دا خبره معلومه ده چې الله تعالی ﷻ چې هره ناروغي پيدا کړې ده، د هغې ناروغۍ لپاره يې دوا هم پيدا کړې ده، نو څکه نبي عليه السلام فرمايي:

(لكل داءٍ دواء فاذا اصيب دواء برا باذن الله عزوجل)[218]

الله تعالی ﷻ د زړه د مرضونو لپاره دوا، خپل اتباع يعني د الله تعالی ﷻ او د هغه د رسول ﷺ د حکم منل ورته دوا ګرځولې ده او د بدن د امراضو لپاره يې هم دوا پيدا کړې ده خو د بدن امراض کله په ظاهري دواسره ښه کيږي. د ظاهري دواو څينو

---

215 - البقره : ١٨٤ اية.
216 - البقره : ١٩٦ اية.
217 - المائدة : ٦ اية .
218 - مسلم : حديث نمبر ٢٢٠٤.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توکو ته په احاديثو کي هم اشاره سوې ده لکه عسل، خرما ، سيه دانه، هم داسي نور.

کلهٔ ظاهري امراض يعني د بدن امراض په ظاهري دوا سره شفاء نسي موندلای. د هغوی لپاره هغه دوا ده چي، ډېر ژر تاثير وکړي خو په دې شرط سره يې کوي لکه د الله تعالی ﷻ او د هغه د رسول ﷺ پر اقوالو باور کول او دا يقين کول چي په دې اسماء الله تعالی ﷻ او قرآني آيتونو کي، الله تعالی ﷻ زما د مرض شفا ايښېده. که چيري اخلاص او ربښتونولي نه وی فکر نه کوم چي تاثير يې کړي وای. دا هغه دوا ده چي د طبيب او حکمت پوهانو نه ده کشف کړي بلکي دا هغه دواده چي الله تعالی ﷻ له لوري و خپل رسول ﷺ ته الهام سوې ده چي، موږ تعبير په دم تعويذ او څانبت څني کوو.

زه به د هر يوه لپاره په خپل ځای کي دلائل را نقل کوم چي، دا داسي دوا ده چي، په سند رسيدلي ده شرک بلکي د شرک له بوی هم پاکه ده خو کوښښ به کوم چي اول به د احاديثونو د جواز دلائل رانقل کړم خو که ما د خپل علم د نشتون له خاطره په احاديثو کي دليل نه کی پيدا بيا په کوښښ کوم چي د مذهب د کتابونو څخه به يو څه را اخلم او دا ټول دا الله تعالی ﷻ په توفيق سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دم د جواز دلائل .

دم هغه موثر علاج دی چي، د انسان په عقل پوري ارتباط نه لري او نه په عقل کشف سوی دی. په ظاهري دواکي چي کوم اثرات پراته دي، هغه داسي نه دي چي، دوا خپله تاثیر کوونکې ده. بلکي په دواکي تاثیر د دوا خالق الله تعالی ﷻ اېښی دی. دا د الله تعالی ﷻ حکمت دی چي، د ځینو امراضو لپاره یې دفع په ظاهري بوټو کي ایښې ده خو ځیني بیا داسي دي چي په ظاهري د واسره هم جوړیږي مګر کله کله کار و نه کړي ځکه؛ د الله تعالی ﷻ اراده نه وي سوې خو په هم داسي حالاتو کي الله ﷻ خپلو بنده ګانو ته نور علاجونه هم د خپل نبي په زریعه ورښوولي دي هغه لکه دم (رقیه).

زموږ اهل سنت والجماعت دا عقیده ده هغه دمونه چي، د شرک الفاظ په کي نه وي، د جهالت د وخت نه وي، یوازي هغه دم چي د الله تعالی ﷻ په کلام او د نبي علیه السلام نه رانقل سوي وي، هغه خامخا مؤثر دي.که موږ د احادیثو کتابونه و ګورو خامخا به داسي باب راته مخکي سي چي هغه به خاص سوی د نبي علیه السلام د دمونو لپاره وي چي، هم به نبي علیه السلام دم کړی وي او هم به یې نورو ته د دم لار ښونه کړې وي خو زه د دم اړوند یو څو احادیث را نقلوم د نومونې لپاره.

(عن انس رضي الله عنه ان النبي ﷺ رخص في الرقية من الحمه والعين والنملة .[219]

---

[219] - مسلم : حدیث نمبر ٢١٩٦ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(عن عائشة قالت امرني النبي ﷺ اوامران نسترقي من العين)[220]

(عن ام سلمة ان النبي ﷺ راى في بيتها جارية في وجهها سفعة فقال استرقوالها فان بها النظرة)[221]

(من حديث علي قال، قال رسول الله ﷺ خيرالدواء القران)[222]

(عن عبيدالله بن مسعود قال بينا رسول الله ﷺيصلي اذا سجد فلدعته عقرب في اصبعه فانصرف رسول الله ﷺ و قال لعن الله لعقرب ماتدع نبيا ولا غيره قال ثم دعا باناء فيه ماء وملح فجعل يضع موضع اللدغة في الماء والملح و يقراء قل هوالله احد، والمعوذ تين حتى سكنت)[223]

هم داسي نور احاديث سته چي ټوله د دم د جواز لپاره دليل جوړېدای سي. دغه اړوند احاديث په دين اسلام کي خورا ډېر دي. فکر نه کوم چي يو مسلم د مسلمانانو دي، د دم له جواز څخه منکر سي. بلکي ټوله مسلمانان دم مني او د دم پر موثريت باندي اقرار کوي خو د اختلاف ټکی د تعويذ او ځانبت موضوع ده. د دوی اړوند به دا ووايو چي ځانبت او تعويذ دواړه مشروع عمل دی. د اثبات لپاره يې زموږ په مذهب کي شواهد موجود دی

---

[220] - بخاري : حديث نمبر ۵۷۳۸.
[221] - بخاري : حديث نمبر ۵۷۳۹ .
[222] - ابن ماجه : حديث نمبر ۳۵۰۱.
[223] - ابن ابي شيبه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعويذ او څانښت د جواز دلايل

دا خبره ټولوته معلوه ده چي، دم (رقيه) جائز دى مګر د تعويذ اړوند ځيني کسان خبري کوي چي، تعويذ ثبوت نه لري بلکي تعويذ شرک دى. داسي خبري کول لوى جهالت دى.زموږ په اسلام او دين کي هره هغه خبره او کار د جواز حکم لري چي، صحابه کرامو کړى وي. دا خبره و هر هغه چاته معلومه ده چي لږ غوندي په احاديثو پوهيږي.

(عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده ان رسول الله ﷺ قال اذا فزغ احد کم في النوم فليقل اعوذ بکلمات الله التامات من غضبه و عقابه و شرعباده و من همزات الشياطين و ان يحضرون فانمالن تضره و کان عبدالله ابن عمر يعلمها من بلغ من ولده و من لم يبلغ منهم کتبها في صک ثم علقها في عنقه. رواه ابوداؤد و الترمذي. [224]

عمرو د شعيب زوى د خپل پلار څخه روايت کوي چي نبي عليه‌السلام و فرمايل: که له تاسو څخه يو څوک په خوب کي و بېرېږي دغه کلمات دي ووايي: (**اعوذ بکلمات الله التامات من غضبه و عقابه و شرعباده و من همزات الشياطين**)

عبدالله ابن عمرو به دغه کلميات و غټانو ته ورښول چي پياد يې کړي او که ماشوم و، وه هغه ته يې پر يوه کاغذ وليکئ هغه ته يې ورپه غاړ کړئ.

224 - مشکوة شريف : ۲۱۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ان قيصر ملک الروم کتب الی عمر بن الخطاب ﷺ ان بي صداعافارفله الی شياء من لدواء فانفذاليه قلنسوة فکان اذا وضعها علی راسه سکن مابه من الصداع و اذا رفعها عن راسه عادالصداع اليه فتعجب من ذالک فامر بفتحهاففشت فاذافيها رقعة مکتوب فيما (بسم الله الرحمن الرحيم) فقال ما اکرم هذا الدين و اعذه حيث شفافي الله تعالی باية واحدة فاسلم و حسن السلام)[225]

ژباړه: قيصر دروم پاچا حضرت عمر ﷺ ته يو خط واستاوه چي، زما پر سر درد کيږي که ستاسو سره يوه دوا وي هغه را واسته وه. حضرت عمر ﷺ يوه رخچينه ور واستول. پاچا دروم به چي کله دغه رخچينه پر سر کړل درد به يې ارام سو او چي ايسته به يې کړل بيرته به يې درد را وګرځېده. پاچا په تعجب کي سو چي په دې کي بيا څه راز دی. پاچا د معلوماتو د حاصلولو لپاره رخچينه څيري کړه، که ګوري په رخچينه کي يوه د کاغذ ټوټه ده. په هغه ليک سو ی دی. (بسم الله الرحمن الرحيم) پاچا چي دا وليدل نو وې ويل: څو نه ښه او عزت مند دين دی چي، په يوه ايات سره الله تعالی ﷻ ماته صحت راکړ. نو اسلام يې قبول کړ مسلمان سو.

په (بذل المجهود) کي وايي(**و من لطائف هذه الاسماء ما صرح به جماعة من شراح الصحيحين و غير هما من ارباب الطبقات بان هذه الاسماء اذا کتبت و علقت علی**

[225] - المواهب اللدنية : ٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محموم كانت من انفع الرقي و جربت فكانت كذالک و قال عاصم انها رقية العقرب اى مع البسملة)[226]

په سنن الکبرى للبهيقي کي وايي:

(ان سعيد بن جبير كان يكتب لابنه المعاذة) [227]

په تيسر العزيز الحميد د توحيد په شرح کي وايي:

(اعلم ان العلماء من الصحابة والتابعين فمن بعد هم اختلفوافي جواز تعليق التمائم التي من القران و اسمائه الله و صفاته فقال طائفة يجوز ذالک و هو قول عبدالله بن عمروبن العاص و غيره و هو ظاهر ماروي عن عائشة وبه قال ابو جعفر الباقر و احمد في رواية و حملواالحديث على التمائم الشركية امالتي فيما القران و اسماء الله و صفاته فكالرقية بذالک قلت و هوظاهر اختيار ابن القيم اه) [228]

په تفسير روح البيان کي وايي:

(و اما تعليق التعويذ و هوالدعاء المجرب او الاية المجربة او بعض اسماء الله لدفع البلاء فلاباس به) [229]

په فتواى عالمګيري کي وايي:

---

226 - بذالمجهود : ۱ جلد، ۲ مخ.
227 - تيسيرالعزيز ۱۳۷ مخ.
228 - روح البيان : ٤ جلد، ۲۹۵ مخ.
229 - عالمګيري : ٥ جلد، ۳٥٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ولاباس بتعليق التعويذ و لكن ينزعه عندالخلا والقربان كذا في الغرائب)[230]

او په ردالمختار کي وايي:

(الظاهران المراد بها مايسمونه الان بالهيكل والحمائلي المشتمل على الايات القرانية فاذا كان غلافه منفصلا عنه كالمشمع و نحوه جاز د خول الخلاء به و مسه و حمله للجنب و يستفاد منه ان ماكتب من الايات بنية الدعاء والثناء لايخرج عن كونه قرانا بخلاف قراءته بهذه النية فالنية تعمل في تغير المنطوق) (لا المكتوب) [231]

دغه تهوله احاديث مبارکان اودمذهب کتابونه په دې اقرار کوي چي تعويذ يو مشروع او رواشي دی خو هغه تعويذونه چي، د اسلام د دائرې څخه وتلي نه وي او هغه چي د اسلام په شرائطو نه وي برابر. هغه موږ هم حرام او ناروا بولو خو مطلق تعويذ حرام او شرک بلل ډېر لوی جهالت دی. ستاسو د معلوماتو لپاره د يو څو کتابونو نومان ذکر کوم چي، دغه تهولو کتابونو تعويذ روا بللی دی، تاسو کولای سئ چي، هغه کتابونه هم مطالعه کړئ.

(معين الحکام: ۲۳۰ مخ).(فتاوی رشيديه : ۲۱۵ مخ)(الفتاوی الحديثية: ۸۸ مخ

(فتاوای عزيزية : ۹ مخ)(. فيض الباري : ۳ جلد ، ۲۷۷مخ)(عرف شزي : ۱۱۳ مخ

[230] - ردالمختار : ۱ جلد، ۱۱۹ مخ. بيروت چاپ.
[231] - سنن الکبری : ۹ جلد، ۳۵۱ مخ. بيروت چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احسن الفتاوی: ۸ جلد، ۲۵۵مخ.

هم دغسي د مذهب ډېر نور کتابونه سته چي، تعویذ یو مشروع او روا عمل بولي خو په دغه مخکنی بیان کي نه یوازي دا خبره واضح سوه چي، تعویذ جائز دی. په دې وروسته بیان کي به دا خبره هم واضح سي چي، د ځابنت ځنبل هم یو جائز کار دی. په دې خبره باندي د مذهب په کتابونوکي ښه په وضاحت بیان سوی دی خو زه دلته یو څه بیان را نقل کوم.

علامه شاه عبدالحق محدث دهلوي رحمه الله په اشعة اللمعات کي وايي:

(آز مجاهد آمده که باک نیست که نوشته شود قرآن و ششته شود نوشاهیده شود آب آن بمریض.)[232]

حضرت مولانا مفتي سید عبدالرحیم لاجپوري رحمه الله په فتاوی رحمیه کي وايي: دغه ځابنت او تعویذ د سحر لپاره دی. دی مبارک اول داسي وايي وروسته ځابنت او تعویذ وربښيي.

(آیات ذیل لکهه کر مریض کي گلې مین ډال دین اور پاني پر پړه کر اس کو پلادین)[233]

[232] - اشعة اللمعات : ۳جلد، ٦۰٤ مخ.
[233] - فتاوی رحیمة : ۱۰ جلد، ۱۰۳۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني دغه وروسته ایات نوشته که، په غاړه یې که او یا پر ابو یې وواېه په وې ښنه. هم دغسي زموږ د مذهب ټوله کتابونه په دې قائل دي چي، تعویذ، څاښت او دمونه ټوله جائز دي . په دې کي چي کوم تاثیرات پراته دي، د هغو پېژندل و انسان ته ستونځمنه خبره ده ځکه؛ دا یو داسي طیب او دوا ده چي، د انسان د لوري نه ده کشف سوې بلکي د مونه، څاښتونه او تعویذونه ټوله یا د قرآن په ایا تونو سره دي او یا په هغه دعاګانو سره وي چي، نبي علیه‌السلام خپل امت ته ورښودلي دي. داسي هم نه ده چي موږ هر تعویذ، څاښت او دم منو بلکي موږ هغه منو چي د اسلام د قانون سره سم وي. په مذهب د اهل سنت والجماعت کي ورته ځانګړي شرائط اېښودل سوي وي. که هغه شرائط په کښي نه وي، هغه زموږ د عقیدې مخالف دي او سحر ورته وایي.

اول: **شرط**، د الله تعالی ﷻ په نومونو او صفاتو به وي.

دوهم: **شرط**، په عربي خط به وي او که په بل خط وي، په معنی بې څوک پوهیږي.

دریم: **شرط**، تعویذ ورکونکی او اخیستونکی به دا عقیده لري چي، دا یو سبب دی، په اصل کي الله تعالی ﷻ نفع رسوونکی دی.

څلروم: **شرط**، د قرآن کریم الفاظ به چپه نه کاږي.

پنځم: **شرط**، په تعویذ، څاښت او دم کي به داسي کلمات نه وي چي، هغه د شرک وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تعویذ یا ځابښت کې د ابجد، یا حساب توري راسي هغه پروا نه لري ځکه، دا هم هر یو لفظ یې ځان ته معنی لري.[234]

یادونه: د ځابښت، تعویذ لپاره ډېر ښکاره دلائل په کتاب د (مصنف ابن ابي شیبه) کې راغلي دي. د ښه معلوماتو لپاره د دغه کتاب **۳۹** مخ وګورئ.

[234] - احسن الفتاوی : ۸ جلد، ۲۵۵مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ ښه کار به ښه بولو او بد کار به بد بولو.................

د محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله د رسالې پوره متن داسي دی.

(او دا خبره دي معلومه وي چي، منکر او بدکار چي، له هره نښکه او ښه کاره سره ملکری سي هغه ښه نه دی خو لیکن ښه کار به ښه بولو او بد کار به بد بولو. ښه کار به کوو او بد کار به نه کوو.

د محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله دغه عبارت د هغه سوالونو جواب دی کوم چي، نن ورځ ځیني کسان د ځان د دفاع په خاطر په لاس کي نولی دی. دغه کسان غواړي په دې فلمه خپل ځان هدف ته ورسوي خو الحمد لله په هر وخت کي الله تعالی جل جلاله د دې امت په مابین کي داسي شېخان مبارکان پیدا کړي دي لکه محترم حاجي اغا صاحب مبارک رحمه الله، تر څو د دې بدبخته انسانانو د کلو، کلو خواری په یوه خبره سره په ابو لاهو کړي. دغه کسان وایي:

موږ ځکه زیارت نه منو چي خلک په زیارتونو کي شرک کوي. موږ ځکه مولد شریف نه منو چي، داخو بدعات دي او خلک ډولونه په کښي وهي. نور ګناهونه هم په کښي کوي یا د اسقاط دور نه منو ځکه؛ داحیله ده خو په شرائطو نه ده برابره او د ښو شپو خیراتونه نه منو ځکه؛ په دې کي تعین راځي هم داسي نور ي ډول ډول خبري کوي چي، په دې خبرو سره له اصله منکر سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله د دوی د ټولو سوالونو او شبهو جواب په یوه خوږه کړی دی، هغه دا چي، ښه ښه دي او بد بدي، موږ یې ښه منو او له بدو څخه مخ اړوو. موږ کله دا ویلي دي چي، ځیني جهال کسان چي د غه بد کارونه کوي هغه که په زیارت کي وي، که په مولدشریف کي وي، که د اسقاط په دور کي وي او یا په نورو ښو شپو کي وي دا ښه عملونه دي. بلکي موږ یې هر وخت د مخنیوي کوښښ کړی دی او کوو یې.

که په حقیقت باندي سترګي پټي نه کړو، داسي وګورو چي، داکوم عقائد چي په دې رساله کي ذکر سوي دي بېله دې چي ځیني جهالو څه کارونه قصداً یا رسماً ورسره یوځای کړي دي. دا یوه خبره د شریعت خلاف ده او که نه ده.

الحمد لله موږ ټوله په دې عقیده یو چي، اسلام سپېڅلی دین دی، د یو څو جهالو په افعالو سره نه سي ورکېدای او په هروخت کي چي د الله تعالی جل جلاله له لوري حکم انسان ته سوی دی، هغه انسان ته سوی دی چي عقل ولري. کوم څوک چي عقل و لري هغه ښه او بد سره بېلولای سي، نو موږ هم الحمد لله انسانان یو، عقلونه لرو د ښه او بد توپیر کولای سو. په دغه ټولو کي ښه، ښه بولو او بد، بد بولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: دعا کول وروسته تر فرضو او سنتو په هیئت اجتماعي سره مستحب ده بدعت نه ده.

دعا کول وروسته تر لمانځه هغه فرض لمونځ وي او که سنت وي، په هیات اجتماعي سره مستحب کار دی. دغه دعا زموږ د اهل سنت والجماعت په مذهب کي د فرض، واجب او سنت حکم نه لري بلکي د فرض لمانځه وروسته سنت ده او د سنت لمانځه وروسته مستحب کار دی.

که چا وکړه موږ يې ښه بولو او که يې ونه کړه بد پر نه وايو. داسي هم نه ده لکه دا ځيني کسان چي، و دغسي دعا وو ته د بدعت په سترګه ګوري ځکه؛ بدعت نه ده. د دې ډول دعاګانو لپاره دلائل سته. اصل ور لره سته د مذهب ډېرو علماء کرامو داسي دعا مستحب بللې ده.

او کوم احاديث خاص د داسي دعا اړوند نه دی راغلی خو که سته، په هغه احاديثکي د سند اړوند خبري سوي دي مګر موږ داوايو، که په يو حديث کي خبري وسي په هغه حديث سره د شي استحباب ثابتيږي. که چيري دغه حديث موضوعي نه و. په فتح القدير کي وايي:

(**والاستحباب يثبت بالضعيف غير الموضوعي**)

ژباړه: يعني په ضعيف حديث سره د شي استحبا ب ثابتې د ای سي که چيري موضوعي نه و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځينو حديثونو کي داسي راغلي دي چي، نبي عليه السلام لمونځ وکړ او بيا يې په هيات اجتماعي سره دعا وکړه. په فتواى رحيميه کي په حواله د ابن ابي شيبه وايي:

(عن اسودالعامري عن ابيه قال صليت مع رسول الله ﷺ الفجر فلما سلم انحرف ورفع يديه و دعا الحديث)[235]

ژباړه: يعني اسود العامري د خپل پلار څخه روايت کوي. ما د نبي عليه السلام سره د سهار لمونځ وکړ. کله چي يې مخ راواړاوه لاسونه يې پورته کړل دعا يې وکړه.

هم داسي نور احاديث سته چي، د فرضي لمانځه وروسته نبي عليه السلام دعا کړې او يا صحابه کرام يې و داسي دعا کولو ته متوجه کړي و و. البته دا خبره چي، هغه لمونځ چي، تر فرض وروسته سنت ولري او يا د فرضي لمانځه وروسته په هيات اجتماعي سره امام او مقتديان دعا کوي دا موږ مستحب بولو او که څوک التزام پر کوي (يعني تاريک يې ګناه ګار بولي) بيا موږ هم د بدعت په سترګه ورته ګورو په داسي صورت کي بيا پرېښودل ښه دي. خو زموږ د افغانستا علماء کرام ټوله په دې عقيده دي چي، دا دعا مستحب کار دی څکه؛ زموږ د مذهب ستر علماء کرامو دا دعا مستحب بللې ده. په فيض الباري شرح د بخاري کي وايي:

(و اعلم ان الادعية بهذا الهيئته الكذائية لم تثبت عن النبي ﷺ ولم يثبت عند رفع الايدى دبر الصلوات في الدعوات الا اقل قليل و مع ذالک وردت فيه تر

---

[235] - فتاوى رحمية : ٦ جلد، ٦٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غيبات قولية والافي مثله ان لايحكم عليه بالبدعة فهذه الادعية في زما ننا اليست بسنة بمعنى ثبوتها عن النبي ﷺ وليست ببدعة بمعزي عدم اصلها في الدين. [236]

په هم دغه کتاب کي په باب الدعا کي وايي:

(لاريب ان الادعية دبر الصلوات قد تواترت تواترلا ينكر. اما رفع الايدي فثبت بعد النافلة مرة او مرتين فالحق بها الفقهاء المكتوبة ايضاً و ذهب ابن تيمة ، و ابن القيم الى كونه بدعة. بمعنى ان المواظبة على امر لم يثبت عن النبي ﷺ الامرة او مرتين كيف هى ؟ فتلك هى الشاكلة في جميع المستحبات فانها تثبت طوراً فطوراً ثم الامة تواظب عليها نعم نحكم بكونها بدعة اذا افضى الامر الى النكير على من تركها.

علامة يوصف البنوري رحمه الله په معارف السنن کي وايي:

(الدعاء للامام والماموم و المنفرد ، مستحب عقب كل صلواة بلاخلاف و يقول و يستحب ان يقبل على الناس فيدعوا) [237]

په هر صورت دعا کول په هيئت اجتماعيه سره زموږ په مذهب کي وروسته تر فرضو او سنتو مستحب کار دی او په دې اړوند د مذهب حنفي په معتبره کتابونو کي د

[236] - فيض الباري : ٢ جلد، ١٦٧ مخ.
[237] - معرف السنن : ٣جلد، ١٢٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استحباب لپاره د لائل موجود د ي خو افسوس دی نن ورځ د هغه کسانو پر حال چي، پر يو داسي مستحب کار باندي يې د مسلمانانو پر لويه حصه انسانانو باندي د مشرک او بد عت تور لګوي. د مسلمانانو د طرقي او د خلاصون لپاره دغه فرعي مسائلو څېړنه نه ده بلکي طرقي او خلاصون لپاره نوري اصلي لاري سته چي هغه پر مخ بوزي.

اه! موږ که د دې فرعي مسائلو لپاره دلائل راوړي او تشريح کړي مو دي، دا په دې معنی چي، زموږ د عامو مسلمانانو ورونو څخه اصلي لاره ورکه نه سي. تش په نامه صوفيان او ملايان نن ورځ په ټولنه کي خورا ډير تر سترګو کيږي. که چيري د حقيقي صوفيانو او ملايانو له لوري دغسي بيانونه او وضاحت د مذهب نه وي. دا ليري نه ده چي، په يوه کور کي به مقليد او غېر مقليد پر يوې کاسه سره ناست وي. په دې بيانونو کي کېداى سي په ټولنه کي اصلاح راسي او د الله تعالی ﷻ څخه د اصلاح اميد لرم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: زموږ د افغانستان علماء او مشائخ او ټول عام خلک نه وهابيان دي، نه سلفيان دي او نه اهل احاديث او نه پنج پيريان دي او نه بريلويان دي. بلکي ټول اهل سنت والجماعت دي پرمذهب د حضرت امام اعظم مبارک رحمه الله باندي دي.

د محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله له دې وينا څخه مقصد دا دی چي، د افغانستان اکثره مسلمانان اهل سنت والجماعت دي او پر مذهب د امام عظم ابو حنيفه رحمه الله باندي دي. دا خبره لير نه ده کېدای سي ځيني کسان وهابي، سلفي، بر يلوي مذهبه او يا نوري عقيدې ولري خو هغه کسان چي دا عقائد ولري په دومره لويه ټولنه کي پر نيست حساب دي

که موږ د افغانستان د علماء کرامو او مشايخو کرامو سوانح وګورو، دا به راته ثرګنده سي چي، د افغانستان په هيواد يا ټولنه کي اهل سنت والجماعت او احناف تېر سوي دي.

پر دې سر بېره په ټوله بر صغير کي مسلمانان د امام اعظم صاحب رحمه الله پر مذهب باندي وو او د ټولو عقيده د اهل سنت والجماعت وه خو په برصغير کي د دغه اختلافاتو فتنه هغه وخت پيدا سوه کوم وخت چي په هندوستان کي د انګريز جنګ د ماتي سره مامخ سو او په افغانستان کي ټوله احناف وه خو هغه وخت چي روس پر افغانستان ناروا يرغل وکړ، په دې وخت کي د اختلاف مذهب لپاره دو ې لاري خلاصي سوې . يوه د ځينو عربي ممالکو خيريه مؤسساتو او ټولنو وه او بله د

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانانو هجرت بهر ته و. په دې وخت کې د ګوتو په شمېر کسان د نورو د عقیدو تر تاثیر لاندې راغلل.

دا طبعي خبره ده هر څوک چې په کوم مذهب وي هغه د خپل مذهب لپاره تبلیغ کوي خو د دې فرقو لپاره هم دا مهم ه وه چې خپل پیروان ډېر کړي . دغه فرقو و خپلو اهدافو ته د رسېدو لپاره مالي سرچینې په د باندنیو هیوادونو کې اینښي وې. د دغو هیوادو لپاره دا مهمه وه چې مسلمانان هیڅ کله هم په ظاهري جنګ کې ماته نه مني او نه ماتیږي خو که په فکري جنګ اخته سي کېدای سي موږ خپلو اهدافو ته ورسېږو. په هم دې خاطر دغو هیوادو و دغو فرقوته فوراً ډېر مالي امکانات برابر کړل.

محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله دا فرقې جلاجلاپه نامه یادي کړي دي. په هم دې خاطر زه هم د هري فرقې اړوند جلا جلابحث ایږدم تر څو د دوی عقائد او مؤسس ټوله واضح سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فريقه وهابيه يا وهابيت:

دغه ډله منسوب ده، شیخ محمد بن عبدالوهاب نجدي ته. په همدې خاطر دغه ډله د وهابیه په نامه یاده سوه ځکه؛ د دې ډلې اول مؤسس هم دغه محمد بن عبدالوه‌اب نجدي دی.

د محمدبن عبدالوهاب لنډه پېژندنه :

محمد بن عبدالوهاب نجدي په **۱۱۱۱** یا **۱۱۱۵** ه . کې د عینة په ښار کې زېږېدلی دی. عینة ښار د ریاض په شمال کې پر **۱۵** کیلومترۍ فاصله باندې پروت دی او نجدي په دې خاطر ورته وایي چې د ده دغه نوي عقائد د نجد په ښار کې ښکاره سول او د محمد بن عبدالوهاب پلار په عینة کې قاضي و.

محمد له کوچني والي څخه د تفسیر، حدیث او عقائدو د کتابونو له مطالعاتو سره مینه درلوده. حنبلي فقه یې پر پلار او نورو علماؤ وویل:

محمد بن عبدالوهاب له نجدڅخه بصرې ته تللی و او هلته یې په بصره کې د خلکو له ډېرو اعمالو سره مخالفت پیل کړ خو بصریانو له خپله ښاره وشاړه

له بصرې څخه یې قصد د (زبیر) د ښار په لوري وکړ. په لاره کې د لوږې، ګرمۍ او تندې سره مخامخ سو. نژدې و چې ومري خو د (زبیر) یو استوګن یې مرسته وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبه او خوراک يې ورکړ. د ځان سره يې پر آس سپور کړ و (زبير) ته يې ورساوه او له دې ښاره (احساء) ته او بيا (حريمله) ته ولاړ.

دا مهال **۱۱۳۹** ه.يا **۱۱۴۹** ه. کال و. او پلار يې (شېخ عبدالوهاب) له عينيه ځخه (حريملة) ته راغلی و. (محمد) پر پلار سبقان شروع کړل. په دې دوران کې، محمد د نجد د خلکو پر عقائدو اعتراضونه شروع کړل. د ده او د پلار تر مابين په دې مسائلو سره سخت اختلاف واقع سو. دغه اختلاف څو کاله دوام پيدا کړ تر هغه دا اختلاف و چې، پلاري يې په **۱۱۵۳** هـ کال کې وفات سو. [238]

محمد د پلار تر وفات وروسته د خپلو عقائدو په خپرولو او دخلکو د مذهبي اعمالو د يوې برخې په انتقاد لاس پوري کړ او د حريملة يو شمېر خلکو يې ملاتړ وکړ او دعوت يې مشهور سو. نوموړی له دې ښاره (عينة) ته ولاړ. په هغه وخت کې د (عينة) حکيم او امير عثمان بن حمد و.

عثمان بن حمد د محمد بن عبدالوهاب په راتلو ډېر خوښ سو. د ده يې ډېر احترام وکړ. د عثمان په زړه کې دا خبره ګرځېده چې د ده سره به کومک کوي. کله چې دی د عثمان په اراده پوه سو.په مقابل کې يې دا ورته وويل: چې ټوله (نجد) به د (عثمان) اطاعت ته راوبولم.

[238] - الوسي د نجد تاريخ : ۱۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد د دعوت خبره د (احساء) امیر ته ورسېده. امیر احساء (عثمان) ته لیک واستاوه چي، محمد د ځان سره مه ساته . د هغه عقائد سم نه دي. کله چي عثمان ته د امیر لیک ورسېده، عثمان محمد را وغوښت دايي ورته وویل: زه نسم کولای چي ستاسو همکاري وکړم. محمد په ځواب کي ورته وویل: ایاته دانه خوښه وې چي ټوله (نجد) ستاسو اطاعت وکړي.؟ خو عثمان دا خبره نه منل. له (عنیة) څخه یې وشاړه.

محمد په ۱۱۶۰ ه. کي له (عینة) څخه وروسته (درعیة) ته ولاړی. درعیة د نجد یو مشهور ښار دی. په درعیة کي امیر محمد بن سعود و. هغه د محمد په لیدو خوشحاله سو. خپله محمد بن سعود د محمد ډېر اعزاز وکړ او د همکاری زېری یې ورکړ. په همدې توګه د محمد او محمد بن سعود تر مابین خورا کلکې اړیکي پیدا سوې.

محمد له وخت څخه په استفاده خپل دعوت شروع کړ. چاچي به یې دعوت نه مانه، نو د کفر او شرک فتوای به یې پرلګول او د جنګي کافر په حیث به یې ور سره چلند کاوه. د دوی مال یې غنیمت باله او ښځو یې ورته د مینځو حیثیت درلود. په نجد، یمن، حجاز او د عراق او سوریې په شاوخوا کي یې ډېري عملي جګړې وکړې. ډېر مسلمانان یې په شهادتونو ورسول. د مسلمانانو مالونه یې لوټ کړل. محمدبن عبدالوهاب په ۱۲۰۶ ه. کي یا په ۱۲۱۰ هـ کي وفات سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده تر وفات وروسته د ده پیروانو د ده دعقائدو د ترویج لپاره فعالیت شروع کړ. په دې فعالیت سره په اسلامي ټولنه کې یوه نوې فریقه یا ډله رامنځ ته سوه. د دې ډلې مشرانو د نړۍ د سترو قدرتونو لکه: انګلستان، په څیر د مسلمانانو ضد او دښمن غربي هیواد سره د مسلمانانو د ټکولو په نیت، (هغه چې د دوی عقائد یې نه منل) د دوستۍ لاس یو کړ او د مسلمانانو مرکزي خلافت (خلافت عثماني) یې له منځه یو وړ او ټول عربي هیوادونه یې د وخت د سترو غربي اوشرقي کفري طاقتونو تر منځ ووېشل او کله چې، دا فرقه پر مکه مکرمه او مدینه منوره برلاسې سوه، په دې وخت کې ټول اسلامي اثار یې له منځه یووړل. د هغو له جملې څخه دغه مبارک اثاروو.

۱ د حضرت محمد ﷺ د پیدا ایښت ځای.

۲ د حضرت بي بي خدیجې رضي الله عنها کور.

۳ د مکې دحجر په کوڅه کې د حضرت فاطمې رضي الله عنها د زېږېدلو ځای.

۴د مکې په مسفله کې د حضرت حمزه رضي الله عنه کور.

۵ په احد کښې د حضرت حمزه رضي الله عنه قبر.

۶ د صفا غره سره د ارقم رضي الله عنه کور.

۷ د بدر د غزا د شهیدانو قبرونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ د احد د شهیدانو قبرونه.

۹ د نبي علیه‌السلام د پلار عبدالله قبر.

۱۰ د امام حسین او امام حسن رضی‌الله‌عنهما د زړېدلو ځایونه.

۱۱ د عامه صحابه کرامو قبرونه اوارول.

۱۲ د نبي علیه‌السلام د مور او نورو ښځو قبرونه اوارول.

۱۳ د امام زین العابدین، امام باقر. امام جعفر صادق، امام مالک رحم الله علیه اجمعین د قبرونو اوارول.

۱۴ په مکه مکرمه کې د اسلامي کتابخانې سوځول.

۱۵ په مدینه منوره کې اسلامي کتابخانه سوځول.

په دې کتابخانو کې پخواني او وروستني کتابونه موجود وو. دمکې معظمې په کتابخانه کې (۶۰۰۰۰) زره کتابونه موجود وو. یوازې ۴۰ زره قلمي نسخې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غیر مقلدین په هندوستان کي

غیر مقلدین یا وهابیان په عربو کي موجود وو. د مسلمانانو په مابین کي دا یوه داسي فرقه وه چي، په ظاهره مسلمانان وو خو باطني مرض یې ډېر بد او له اضرارو ډک و، هغه داچي تل به دوی د مسلمانانو سره په مذهبي اختلافاتو اخته وو.
مسلمانانو به د دې اختلافاتو له امله وخت نه سوای پیدا کولای چي، په اتفاق سي خپل اصلي دوښمن انګلستان ته ماته ورکړي او یا بیرته خپل اسلامي خلافت جوړ کړي. کفري نړۍ تل دا کوښښ کوي چي، دا اختلافات، یعني د مسلمانانو تر منځ اختلافات تازه وساتي ځکه؛ دوی ته دا معلومه سوې وه چي، پر مسلمانانو د بریالیتوب وسیله هم دغه لار ده.

کله چي، په هندوستان کي د انګریزانو په مقابل کي جهاد پیل سو. په لږ وخت کي انګرېزان له سختي ماتي سره مخ سول. مسلمانان ورځ تر بلي مخ په طرقي تلل. دوی اخر مجبور سول چي، دا فیصله وکړي چي، باید د مسلمانانو اتحاد له منځه یوسي. د دې مقصد لپاره یې ځیني کسان په مالي مرسته د ځان تابع کړل. هغه مسلمانانو هم خورا په اخلاص سره د خپلو بادارانو خدمت وکړ. په لږ وخت کي مسلمانان تیت او فرق سول.

په هندوستان کي د علماء کرامو لپاره دوه نومونه وو. (اهل القرآن) (اهل حدث) د اهل القرآن و مفسرینو ته او حافظانو ته و یل کېدل او له اهل حدیثو څخه محدثین مراد دېدل. خو کله چي، د انګریزانو له خوا د غیرمقلدینو فتنه جوړه سوه، په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کي د اهل القران څخه منکرين اهل حديث او اهل احديث څخه منکرين فقه مراد ېدل.

په هر صورت، هغه کسان چي په تاريخ هند کي په علماء سوء سره ياد ېدل او ياد سوي دي. هغه غير مقلدين دي. د دوی مشرانو د حديث په نامه د فقه څخه انکار وکړ او د ائمه اربعه په مابين کي په اختلافي مسائلو باندي يا په هغه مسائلو باندي چي، هغه ترک سوي وي، دعمل کولو او د هغو د مروج کولو کوښښ يې وکړ او هغه مسائلي يې تخته مشق جوړي کړې چي، هغه د خېرالقرون څخه بيا تر هغه وخته پوري اتفاقي وې او د دې ثمره دا سوه چي، خلک د سلفو څخه بد ګمانه سوه. په دې سره د مسلمانانو په مابين کي خورا ډېر اختلافات راغلل. مخکي به مسلمانان د انګرېزانو د حکومت محاکمو ته نه تلل. کله چي دا اختلافات جوړ سول، نو خلک به د خپلو فيصلو لپاره د انګرېزانو محاکمو ته تلل او دا د انګرېزاانو لپاره لويه لاسته را وړنه وه. کله چي انګرېزانو د دغه تش په نامه مسلمانانو خدمات وليدل نو مالي کومکونه يې خورا ډېر ورسره وکړل. ښه ښه القاب يې ورته ورکړل. د انګرېزانو مخلصينو چي په دې دور کي اوسېدل خپله ښکمرغي بلل او د حنفي مذهب ختمول يې د برطانيې لپاره د حکومت بقابلل.

دا بيان خورا اوږد دی ما صرف دخلاصې په ډول له (کتاب، علماء هند کي شاندار ماضي) څخه راواخيست، نو راځئ چي نوري خبري د دوی يعني د غېر مقليدينو له مشرانو واورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نواب صدیق حسن خان وایي:

﴿د ټولو مسلمانانو لپاره د انګرېز د حکومت مخالفت کول نا جائز کار دی﴾[239]

بل ځای بیا داسي لیکي:

﴿فساد ته د جهاد نوم ورکول او د برطانیې د حکومت ختمول او دغه امن چي اوس ستـه ختمـول دا ډېره د ناداني ور خبره ده.[240]

مولوي حسین بټالوي د برطانوي حکومت په وفاداري کي د جهاد په منسوخه کېدو کي یوه رساله ﴿الاقتصاد في مسائل الجهاد﴾ لیکلې ده. په دې رساله کي دی وای:

﴿د دغه مسئلې او دلائلو څخه دا ښکاره معلومېږي چي په هندوستان باندي که څه هم د عیسایانو حکومت دی مګر بیا هم دغه هندوستان دارالاسلام دی. د دې حکومت سره هیچاته روانه ده چي جنګ وکړي. هغه که د عربو وي او که د عجمو وي، که حضرت سلطان شاه ایران وي او که امیرخراسان وي.[241]

مولوي عبدالمجید خادم، د مولوي حسین بټالوي اړوند وایي:

---

239 - ترجمان وهابية : ٤٨ مخ.
240 - ترجمان وهابية : ٨ مخ.
241 - اقتصاد في الاجهاد : ٥٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(مولوي حسين بټالوي د اشاعة السنت په ذريعه سره د اهل حديث ډېر خدمت کړی دی او د ده په خاطر د دغه ډلي نوم اهل حديث سو او ده د انګرېز د حکومت ډېر خدمت کړی دی په هم دې خاطر يې لوی انعامات هم تر لاسه کړی دي.[242]

مولوي حسين بټالوي بل ځای ليکي:

(د برطانوي انګرېز حکومت خلاف جنګ کول هيڅ روا نه دی)[243]

مولوي حسين بټالوي ليکي:

(د اهل ا حديث په دې خبره باندي دليل دادی چي، دوی د انګرېز (برطانوي) حکومت خېر خواهان دي چي، اهل حديث د انګرېز حکومت بقا په دې خاطر غواړي، تر څو دوی د يو اسلامي حکومت په سايه کي ژوند وکړي.[244]

که موږ د هندوستان تاريخ وګورو، دا به ضرور معلومه سي چي، په هندوستان کي اول جنګ د جهاد په نامه عامه مسلمانانو شروع کړ او د مسلمانانو په څنګ کي د هندوستان هغه اوسېدونکي چي هندوان وو (بودايان، بت پرسته) هغوی جنګ د وطن د دفاع په خاطر کاوه خو کله چي، انګرېز ته دا معلومه سول چي، نور پر مختلګ په دې ملک کي راته ګران دی، نو د خپل شيطانت او مفکورې پر بنياد يې په مسلمانانو کي فرقې او ډلي پيدا کړې.

---

[242] - اهل حديث اور انگريز ۸۷ مخ بحواله سريرت تنائي، ۳۷۲ مخ.
[243] - الاقتصاد : ۱۹ مخ.
[244] - اشاعت السنة : ۸ جلد، ۲٦۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کسان چي د انګرېز په لومه کي ګير نه سول او نه يې د انګرېز و ظاهري عېش او عشرت ته سرنګون سول، په خپل جهاد او مبارزه يې لاس پوري کړ او دوام يې ورکړ، هغه د ځيني مسلمانانو او انګرېزانو له خوا په باغيانو و نومول سول لکه:
نواب حسن خان په خپله فتوا کي وايي:

(جهاد او مذهبي جنګونه کول د شريعت په اعتبار سره منع دی او کوم خلک چي د دوی په خلاف اسلحه را اخلي او مذهبي جنګونه کول غواړي، دغه ټوله باغيان دي او په دغه باندي د اهل حديث د علماء کرامو اتفاق دی.[245]

او کوم کسان چي د انګرېز په همايت کي ولاړ وو، هغه ته به د انګرېزي حکومت له خوا تحفې او نوري مرستي ورکول کېدلې او ډول ډول القاب به ورته کارول کېدل.

د غېر مقلدينو مشهور عالم ، مولانا مسعود عالم ندوی ليکي:

(معتبر راويانو بيان دی چي، د (رسالة الاقتصاد في الاجهاد) په بدله کي مولوي حسين بټالوي ته د انګرېز له خوا ډيري جائزې ورکول سوې)[246]

د نواب حسن خان واده د (بهوپال) دواليه سره د انګرېزانو په خوښه وکړل سو. دی خپله وايي: (کله چي دريم کال تېر سو نو ماته درئسي معظمې سره په واده کول سره عزت ورسېدی او دغه کار د لوړ حکومت په اطلاع او د انګرېزي حکومت په خوښه

[245] - ترجمان وهابية : ٦١ مخ.
[246] - دهلي اسلامي تحريک : ٢٩ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره تر سره سو او دغه کار او علاقه غزت منده او ګټوره وه او کالنی ځلرویشت زره روپۍ او خطابونه را کول سول.[247]

په هر صورت په هندوستان کي د غیر مقلدینو پیدا کېدل د انګرېز د حکومت پیدا وار دی تر څو مسلمانان په یوه او بل نامه او مختلفو عقیدو په نامه یو په بل سره و جنګوي تر څو مسلمانان خپل د کور د ننه هم په کراره نه سي.

د ښه معلوماتو لپاره په تفصیل سره د بیان دغه کتابونه وګورئ.

۱ علماء هند کي شاندرا ماضي. اردو.

۲ علماء حق کي مجاهدانه کارنامې. اردو.

۳ نقش حیات. اردو.

۴ غیرمقلدین د احادیثو په رڼا کي. پښتو.

[247] - ترجمان و هابية : ۸۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غیر مقلدینو عقائد.

۱ مولوي شهود الحق وايي:

(د الله ﷻ څخه درواغ ممکن دي (العياذ بالله) صيانت الايمان. ۲مخ

۲ مولوي حسين خان وايي:

(د انبياء علیهم السلام څخه په د يني احکامو ښو ولو کي هېره راځي) ردالتقليد بکتاب المجيد. ۱۲مخ.

۳ اخند صديق پشاوري د مولوي نذير حسين شاګرد وايي:

په خاتم النبين کي الف ولام عهدي دي، معنی يې دا جوړيږي چي نبي علیه السلام د بعضو انبياء خاتم دی نه د ټولو) نصرالمؤ منين. ۲۱۶ مخ.

۴(هغه اجماع د ټولو امت چي موږ ته يې سند معلوم نه وي شرعي حجت نه ده) معيار حق. ۱۲۱ مخ.

۵ (د مجتهد د شرعي قياس اعتبار نسته) معيار حق. ۷۹ مخ.

۶ هغه کسان چي د حضرت مهدي سره محبت لري، که د مهدي تر ظهور له مخه مړه سي. چي کله مهدي ظهور وکړي، دغه کسان به بير ته را ژوندي کيږي تر څو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهدي د فیض څخه برخمن سي. وروسته به بیا مړه کیږي) دراسات اللبیب. ۲۱۹ مخ.

۷ (د نبي علیه السلام عصمت عقلي دی او د مهدي عصمت نقلي دی) دراسات اللبیب. ۲۱۳ مخ.

۸ (څلور سره امامان تقلید کونکي مشرکین دي. اعتصام السنة. ۸ مخ.

۹ په اسلام کي د غلطۍ او بدۍ ریښه فقهه ده) ترجمان وهابیه) ۳۵ مخ.

۱۰ شل رکعته تراویح کول بدعت او ګمراهي ده او حضرت عمر رضی الله عنه په دغه کي بدعت کوونکی دی (العیاذ بالله) کتاب الانتقاد الرجیح. ۶۲ مخ.

۱۱ (په عالم برزخ کي د نبي علیه السلام د امت په اعمالو باندي علم راتلل بدهي البطلان او په دغه عقیده درلودل موجب د ښکاره شرک دی) منجي المؤمنین. ۱۲۶ مخ.

۱۲ د نبي علیه السلام ټوله اعمال ښه نه وه او د ده لپاره عصمت مطلق ثابت نه دی) کتاب تحقیق الکلام في مسئلة البیعة والالهام. ۴۵ مخ.

محترمو دغه مخکني عقیدې د غیر مقلدینو زموږ په مذهب کي حرام ي دي. د دغه ټولو عقیدو اړوند زموږ په مذهب کي ښه کره کره دلائل موجود دي. ان تر دې چي په ځینو خبر و یې کتابونه لیکل سوي دي. که یو لوستونکي ته په دغه عقیده کي چي د غیر مقلدینو دي ښه تحقیق ته زړه کېدی هغه دي ژر ورسي د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسجد له امام څخه دي په دې اړه پوښتنه وکړي او خبره دي له هغه سره شريکه کړي تر څو تاسو ته خپله اسلامي عقيده او خپله مذهبي عقيده هغه عقيده چي زموږ پلار او نيکه پر روان وو در وښيي تر څو په زړه کي مو شبهه پيدا نه سي. د غېر مقلدېينو يواځي دغه عقايد نه دي بلکي د دوی په عقيدو کي داسي خراپات سته چي د هغو په رانقل کولو سړي ته شرم دريږي چي، دوی ځان ته مسلمانان هم وايي خو بيا همدغسي عقيدې لري. دا صرف يو نمونه د دوی د عقيدو ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وهابيانو نومان او ډلې

لکه څرنګه چې زموږ د عوامو په منځ کې يوازې په وهابي سره شهرت لري نو همدارنګه، زموږ د ځينو علماء کرامو په منځ کې بيا په غېر مقل يۍينو سره شهرت لري خو اصلي خبره دا ده چې، دوی لکه غله خپل نوم د وخت سره بدلوي، په کوم نامه سره چې، دوی خپل پر مخ تلڼ ګټور وبولي هغه نوم پرځان ږدي.

همداسې دوی په خپل منځ کې څو فرقې دي چې، يوه فرقه د بلې فرقې نه داسې بد وړي چې، هيڅ کله خپل لمونځ يو په بل پسې جائز نه بولي.

د دوی اولنی نوم (موحد) و. نورو خلکو دوی ته (واهبي) وويل: وروسته دوی خپل موحد نوم پرېښود، نوم يې (محمدي) کښېښود.[248]

بيا د هغه وروسته دوی خپل نوم اهل حديث کښېښود. دغه نوم يې د انګرېزي حکومت څخه منظور کړ. کله چې په هندوستان کې د انګرېزانو حکم راني وه، زه د هغې عاريضې يو څو کرښې رانقل کوم، کوم چې دوی د انګرېز حکومت ته د دغه نامه اړوند ليکلې وه. عاريضه دا وه.

جناب سيکريټري حکومت په خدمت کې:

248 - الارشاد الهي سبيل الرشاد : ١٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه ستاسو په خدمت کي د ليکولو اجازت او معافي غوښتونکی یم. ماپه ۱۸۸۶ م کي په خپله ماهانه (میاشتنی) رساله کي اشاعت السنه کي ليکلي وه چي وهابي چي، عموماً د باغي او د نمک حرامه په معنی کي کارول کيږي.

د هغه اسلامي فرقې د نامه په توګه کارول کيږي چي هغه تل د انګريزيانو د حکومت خېر خواه او نمک حلاله پاته سوې ده او دغه خبره هم ثابته سوې ده.په سر کاري خطونو کي دغه خبريه هم منل سوې ده چي، موږ په پوره احترام سره د حکومت څخه عاريضه کونکي يو چي، هغه په سرکاري سطحه دغه نوم منسوخه کړي او د دغه نوم د نه کارولو حکم صادر کړي او دوی د اهل حديث په نامه سره د نومولو حکم صادر کړي.

څه وخت چي دغه عريضه د انګرېز حکومت ومنله دوی په جواب کي د شکريه په خاطر داسي جواب ورواستاوه.

سر چارلس ايجي سن لارډ ډفرن. ليډي ډفرن.

وهابي نوم منسوخه کولو او د اهل حديث په نوم سره نومولو سره ستاسو نه يو جهان مننه.[249]

بلکي په دې کي مختلفي ډلي سته د هغو نومانو څخه ځيني داسي دي.

249 - اشاعة السنة ۹ جلد، ۲۵۳ مخ. نمبر ۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلفي، غرباء اهل حديث، جماعت عرباء اهل حديث، تنظيم روپړ، کانګريس اهل حديث او په (رساله اهل حديث) کي چي د مولوي عبدالوهاب په نامه ده ليکي، په **۱۹۷۲** سنه کي غېر مقلدين په شپاړس **۱۶** فرقو کي تقسيم سوي دي چي يو څو يې دغه فرقې دي.

اول: جماعت غرباء اهل حديث، دا په ۱۳۱۳ هـ کي جوړه سوه.

دوهم: کانفرس اهل حديث. دا په ۱۳۲۸ هـ سنه کي جوړه سوه.

دريمه: فرقه ثنائيه: دا په ۱۳۳۸ هـ کي جوړه سوه.

څلورم: اميرشريعت صوبه بهار. دا په ۱۳۳۹ هـ کي جوړه سوه.

پنځم: فرقه حنفيه عطائيه دا په ۱۳۳۹ هـ کي جوړه سوه.

شپږم: فرقه شريفه: دا په ۱۳۴۹ سنه کي جوړه سوه.

اووم: جمعيت اهل حديث: دا په ۱۳۷۰ هـ کي جوړه سوه.

اتم: د محي الدين لکنوي فرقه: دا په ۱۳۷۸ سنه کي جوړه سوه.

د دې وروسته نوري هم په کنبسي پيدا سوي دي خو دغه يې تر يو حده مشهوري دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امت مسلمه فتوی د وهابيانو په حق کي.

هر هغه کس چي دغه ډول عقائد يې وي هغه بدعتي فاسق، فاجر، گمراه او بعضي کفري عقائدو درلودونکی او د زنادقو دي. تنبيه الوهابين ، ۴۹۹ مخ چاپ امير محمد کتب خانه.

دغه کسان په مځکه کي فساد خپروونکي دي او دوخت په امام باندي واجب ده چي، د دغه فتنې څخه خلک وژغوري او دغه مفسدين او زنادقه دي پوه کړي که چيري نه پوهيږي نو له دوی څخه دي مځکه پاکه کړي.

(فيجب على ولاة الامور ضاعف الله لهم الا جور ردع هذالضال المضل بشديد النكال و لو بالقتل ،مفتي عبدالرحمن بن عبدالله الحنفي المفتي في المكة المكرمة) تنبيع الوهابين ۵۰۰ مخ .

د اهل السنت والجماعت څخه خارج دي. د دغه سړي سره ولاړه او ناسته کول د هغو سره نکاح کول يا په نکاح کي ورکول او د هغوی مسجدونو ته تلل او هغه وخپلو مسجدونو ته پرېښول ممنوع دی او دغه باندي اجماع د اهل السنت والجماعت ده. يو څه حوالې زه ذکر کوم ټوله اقوال په تنبيه الوهابين په **۴۵۹** مخ کي وګورئ.

په يوه حديث شريف کي راځي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(**عن انس ان الله اختارني و اختارلي اصحابي و اصهاري و سياءتي قوم يسبوهم و ينقصونهم فلاتجالسو هم والاتشاربو هم ولا تواكلهم و لاتناكحو هم .**) **الجامع الكبير للسيوطي**).

علامه شاه عبدالعزيز د دې ايت، (**و دوالوتد هن فيد هنون**) کي فرمايي:

(در حقائق تنزيل مذکور است که سهل بن عبدالله تسري فرموده اند که، **من صح ايمانه و اخلص توحيده فانه لايو النس الى المبتدع و لايجا لسه ولايو اكله ولايشاربه و يظهر من نفسه العداوة و من واهن بمبتدع سلبه الله حلاوة ايمان و من تحبب الى مبتدع نزع الله نور ايمانه من قلبه**)فتح الرحمن .

او په دوی پسي ګر سره لمونځ نه دی صحیح.

(**و اماالاقتداء بالشافعي فلاباس به اذالم يعتصب ای لم يبغض للحنفي**) **فتاوی عالمګير.**

دوی دي اهل سنت والجماعت و خپولو مساجدو ته نه پرېږدي. که چیري راسي نو باسي دې.

په مؤطا امام محمد کي راغلي دي چي، عمر ﷺ الله عنه يوه ښځه چي په جزام ناروغي سره اخته وه، په مکه باندي د طواف کولو څخه منعه کړه او ورته وې ويل په کور کي کښېنه او خلکو ته تکليف مه رسوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(قال النوی: قوله ﷺ من اکل هذه الشجره یعنی الثوم فلا یقربن المساجد هذا تصریح بهي من اکل و نحوه عن دخول کل مسجد و هذا مذهب العلماء الکافة) شرح النووي للمسلم.

شاه عبدالعزیز رحمه الله د دې ایت (**واصبرعلی مایقولون**) په تفسیر کې وایي:

په سلفو باندې بد او رد ویل ډېر بد او د حد څخه زیات لساني تکلیف رسول دی.

په اشباه کې لیکلي دي. اذیت رسوونکی دی و مسجد ته دراتګ څخه منعه کړل سي که څه هم دغه اذیت لساني وي.

نوټ: په دغه فتوی باندي **۴۶۶** اشخاصو علماء کرامو د عربو او اعجمو او څلورو مذاهبو علماءکرامو او مفسیرینو او پوهانو د دین او مذهب لاسلیک کړی دی چې د هغوی نومان په لاندې ډول دي

ګڼه	نوم	ګڼه	نوم
۱	وصي احمد السني الحنفي رحمه الله	۹۸	محمد عبدالرشید رحمه الله
۲	السورقي دهلي رحمه الله	۹۹	محمد کریم الله رحمه الله
۳	محمد عبید الله الحسیني کانپوري رحمه الله	۱۰۰	احمد رحمه الله
۴	محمدشاه فتح پوري رحمه الله	۱۰۱	قاضي شیخ احمد دهلي رحمه الله
۵	محمد ګوهر علي رحمه الله	۱۰۲	محمد عبدالحق فتحپوري رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶	عبدالله خان رحمه الله	۱۰۳	فقير محمد حسين رحمه الله
۷	محمد يعقوب رحمه الله	۱۰۴	نظام الدين افغان رحمه الله
۸	محمد حبيب رحمه الله	۱۰۵	محمد علي مدريس مسجد بنوي رحمه الله
۹	محمد محمود رحمه الله	۱۰۶	عبدالجليل افندي مدرس رحمه الله
۱۰	حضرت محمد شاه جهان رحمه الله	۱۰۷	عبدالله بن احمد مدرس رحمه الله
۱۱	سيد عبدالحق رحمه الله	۱۰۸	محمد بن عبدالله مفتي الحنابله بمكه رحمه الله
۱۲	احمد شفيع رحمه الله	۱۰۹	فصيح الدين رحمه الله
۱۳	محمد عابدحسين رحمه الله	۱۱۰	محمد هدايت الله رحمه الله
۱۴	سيد محمد الحنفي مدرس بالمسجد الحرام رحمه الله	۱۱۱	امير محمد رحمه الله
۱۵	عبدالرحمن المدرس باالمسجد الحرام رحمه الله	۱۱۲	محمد مصطفى الياس مفتي المدينة المنورة رحمه الله
۱۶	عبدالرحمن بن حامد المكي المدرس رحمه الله	۱۱۳	جعفر بن اسماعيل مفتي الشافعيه بالمدينة رحمه الله
۱۷	سيد عبدالرحمن رحمه الله	۱۱۴	محمد جلال الدين قاضي مدينه رحمه الله
۱۸	رحمت الله مكي رحمه الله	۱۱۵	حسن بن حسين مدرس مسجد نبوي رحمه الله
۱۹	مصطفى بن محمد المدرس بمكه رحمه الله	۱۱۶	السيد يوسف الغزي مدرس مدرسه محمودية رحمه الله
۲۰	محمد قطب الدين هندي رحمه الله	۱۱۷	فقير محمد حسين دهلوي رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱		۱۱۸	محمد لطف الله رحمه الله
۲۲	محمد عادل حاکم محکمه شرع دهلي رحمه الله	۱۱۹	حسين شاه رحمه الله
۲۳	منصور احمد علي امام مسجدحوض رحمه الله	۱۲۰	محمد شفيع رحمه الله
۲۴	قاضي احمد نصيرالدين رحمه الله	۱۲۱	عثمان خان رحمه الله
۲۵	محمد ابراهيم بن خيار مدرس رحمه الله	۱۲۲	ولي النبي رحمه الله
۲۶	محمد علي دهلي رحمه الله	۱۲۳	محمدحسن رامپوري رحمه الله
۲۷	محمد عمر ابن کريم الله رحمه الله	۱۲۴	عنايت الله رحمه الله
۲۸	محمد عبدالحق رحمه الله	۱۲۵	قادر بخش رحمه الله
۲۹	سيد محمد نذير رحمه الله	۱۲۶	محمد اعجاز حسين رحمه الله
۳۰	محمد اسماعيل دهلوي رحمه الله	۱۲۷	محمد عبدالحق خان رحمه الله
۳۱	محمد عبدالغفورخان رحمه الله	۱۲۸	سيد محمد رحمه الله
۳۲	محمد قاسم رحمه الله	۱۲۹	محمد فضل الرحمن رحمه الله
۳۳	الهي بخش دهلوي رحمه الله	۱۳۰	عبدالقادر خان رحمه الله
۳۴	محمد عبدالنبي رحمه الله	۱۳۱	عبدالقادر رحمه الله
۳۵	محمد عبدالروؤف رحمه الله	۱۳۲	محمد عبدالکريم رحمه الله
۳۶	فتح الدين رحمه الله	۱۳۳	عبدالرحمن حنفي مفتي بمکه رحمه الله
۳۷	عبدالعزيز رحمه الله	۱۳۴	احمد دهلان مفتي رحمه الله
۳۸	عبدالرحمن رحمه الله	۱۳۵	عبدالغفار رحمه الله
۳۹	احمد علي رحمه الله	۱۳۶	غلام حسين رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۰	محمد عبدالعزيز رحمه الله	۱۳۷	حاجي دوست محمد رحمه الله
۴۱	سعيدالرحمن رحمه الله	۱۳۸	محمد عطاء رحمه الله
۴۲	سعيد احمد رحمه الله	۱۳۹	محمد عبدالرب رحمه الله
۴۳	عبدالحميد انصاري رحمه الله	۱۴۰	الهي بخش رحمه الله
۴۴	فخرالدين نورعلي رحمه الله	۱۴۱	محمد تراب علي رحمه الله
۴۵	شهاب الدين رحمه الله	۱۴۲	محمد نور الحسن رحمه الله
۴۶	قاضي سعدالدين كندهاري رحمه الله	۱۴۳	احمد علي سهارنپوري رحمه الله
۴۷	مفتي محمد سعيد كندهاري رحمه الله	۱۴۴	وحيد محمد رحمه الله
۴۸	مفتي غلام محمد امين افغاني رحمه الله	۱۴۵	قادر بخش رحمه الله
۴۹	ادريس محمد رحمه الله	۱۴۶	عبدالرب پنجابي رحمه الله
۵۰	فيض احمد رحمه الله	۱۴۷	عبدالرحمن ملتاني رحمه الله
۵۱	عبدالرحمان كابل رحمه الله	۱۴۸	غلام نبي ملتاني رحمه الله
۵۲	انشاء الله افغاني رحمه الله	۱۴۹	قادر بخش ملتاني رحمه الله
۵۳	محمد علي دهلوي رحمه الله	۱۵۰	فتح محمد ملتاني رحمه الله
۵۴	محمد كريم الله رحمه الله	۱۵۱	غلام غوث رحمه الله
۵۵	محمد عاثم رحمه الله	۱۵۲	نور احمد لاهوري رحمه الله
۵۶	مير محبوب علي رحمه الله	۱۵۳	نور محمد ملتاني رحمه الله
۵۷	محمد مسعود رحمه الله	۱۵۴	خدابخش ملتاني رحمه الله
۵۸	محمديوسف دهلوي رحمه الله	۱۵۵	محمد عبدالرحمن رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۹	خواجه ضیاء الدین هندي رحمه الله	۱۵۶	مولانا عبد العزیز رحمه الله
۶۰	احمد الدین رحمه الله	۱۵۷	عبد الواحد رحمه الله
۶۱	محمود سلطان رحمه الله	۱۵۸	غیاث الدین رحمه الله
۶۲	عبد الله مسکین رحمه الله	۱۵۹	محمد علاء الدین رحمه الله
۶۳	خان محمد رحمه الله	۱۶۰	محمد امیر الدین رحمه الله
۶۴	فتح محمد رحمه الله	۱۶۱	محمد امیر الدین رحمه الله
۶۵	سید محمد اسماعیل رحمه الله	۱۶۲	فخر محمد محسن رحمه الله
۶۶	محمد محمد امین گلاب رحمه الله	۱۶۳	احمد المکي مدرسه سلیمانیه رحمه الله
۶۷	محسن علي رحمه الله	۱۶۴	حسین بن ابراهیم المالکیه ببلد الله المجید رحمه الله
۶۸	محمد پسهدار خان رحمه الله	۱۶۵	عبد الرحمن بن محمد مراد رحمه الله
۶۹	حافظ محمد عبد الحق رحمه الله	۱۶۶	محمد برکات الشامعي رحمه الله
۷۰	محمد عبد الکریم رحمه الله	۱۶۷	عبد الله رحمه الله
۷۱	حاجي محمد رحمه الله	۱۶۸	فقیر ضیاء الدین رحمه الله
۷۲	محمد غریب الدین رحمه الله	۱۶۹	لطف الرحمن رحمه الله
۷۳	احمد رحمه الله	۱۷۰	ضیاء الله رحمه الله
۷۴	عبد الحکیم رحمه الله	۱۷۱	احمد یار رحمه الله
۷۵	محمد فیض الله رحمه الله	۱۷۲	عبد الحکیم صدیقي رحمه الله
۷۶	عبد الرشید رحمه الله	۱۷۳	محمد مهدي الفرنجي رحمه الله
۷۷	احمد حسین رحمه الله	۱۷۴	علامة الله رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

٧٨	مجددالدين رحمه الله	١٧٥	نورغلي رضوي رحمه الله
٧٩	نورالنبي رحمه الله	١٧٦	عبدالرحمن رحمه الله
٨٠	عبدالجبار مفتي حنابلة بمدينة رحمه الله	١٧٧	محمد ارشاد حسين رحمه الله
٨١	حافظ فتح محمد الفاروقي دهلوي رحمه الله	١٧٨	عبدالعلي رحمه الله
٨٢	فضل الله رحمه الله	١٧٩	محمد عبداللطيف رحمه الله
٨٣	عمادلاسلام رحمه الله	١٨٠	محمد علي رحمه الله
٨٤	قاضي احمد رحمه الله	١٨١	محمد عبدالواحد رحمه الله
٨٥	محمد عبدالصمد رحمه الله	١٨٢	سيف الدين خان رحمه الله
٨٦	حافظ محمد كشميري رحمه الله	١٨٣	سيد حسن علي رحمه الله
٨٧	حسن شاه بتالوي رحمه الله	١٨٤	محمد عبدالمجيد رحمه الله
٨٨	حافظ عزيزالله رحمه الله	١٨٥	محمد انعام الله احمد خان رحمه الله
٨٩	رحيم بخش رحمه الله	١٨٦	سيد محمد يعقوب پنجابي رحمه الله
٩٠	ابرار علي رحمه الله	١٨٧	محمد حسين خان رحمه الله
٩١	محمد اكرم رحمه الله	١٨٨	حبيب الله قاضي الندوة رحمه الله
٩٢	محمد فضل الرحمن رحمه الله	١٨٩	رضي الدين رحمه الله
٩٣	محمد عبدالرحمن رحمه الله	١٩٠	برهان الحق رحمه الله
٩٤	شيخ لعل محمد رحمه الله	١٩١	محمد سليم الزمان رحمه الله
٩٥	فقير عبدالله رحمه الله	١٩٢	نصيرالدين احمد رحمه الله
٩٦	محمد ابوسعيد رحمه الله.	١٩٣	قاسم علي رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۷	سکندر علي خان رحمه الله		

د هم دغه علماء کرامو سر بيره دوخت او زمان د ام ت محمدي مشهوره علماء کرام چي، په عربو او اعجمو کي پېژندل سوي څېرې دي، دهغو لاسليکونه هم پرسته لکه:

د حضرت علامة مولانا يعقوب نانوتوي رحمه الله.

❁حضرت مفتي علامة رشيد احمد گنگوهي رحمه الله.

❁حضرت مولانا شيخ سيد احمد رحمه الله.

❁حضرت مولانا محمد الحسن رحمه الله.

❁حضرت مولانا محمد محمود رحمه الله.

❁حضرت مولانا شيخ عبدالحكيم رحمه الله ولد حضرت مولانا علامة شيخ عبدالحی الکنوي رحمه الله.

❁حضرت مولانا شيخ فقه العصر صاحب تحقيق و تدقيق عبدالحی لکنوی رحمه الله.

❁حضرت مولاناشيخ خليل احمد سهارنپوري رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه فتوی په کتاب (تنبیة الوهابین) کې موجود ده. په صفحه ۴۶۶ کې. د دې کتاب (تنبیة الوهابین) لیکوال حضرت مولانا عبدالعلي رحمه الله دی چې په دارالعلوم د یوبند کې مدرس دی او حنفي فقه پر مشهوره کتاب شرح الوقایة باندې حاشیة هم کړې ده. د ښه معلوماتو لپاره تنبیة الوهابین کتاب وګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غیر مقلدینو په اړوند د دارلعلوم دیوبند نظر

د اسلامي نړۍ د مشهوره د ديني مرکز (مدرسه دارالعلوم ديو بند) له لوري يوه رساله د (خطيبه صدارت) په نامه په دې روان کلونو کې خپره سوه. په دې رساله کې د موجوده غېرمقلدينو په اړوند د دارلعلوم ديو بند نظر څرګند سوی دی. دا رساله په اصل کې د ديوبند د مدرسې د مشر د هغې وينا ليکلی متن دی چې د يادي فتنې (غېر مقلدينو) په اړه يې يوه رابلل سوي کنفرانس ته کړې وه چې، د يادي فتنې (د غېرمقلدينو) په اړه يې يو رابلل سوي کنفرانس ته کړی وه. د همدې رسالې په يوه برخه کې داسې يوه د فهم وړ وينا موجوده ده چې، زه به هغه ستاسو حضور ته وړاندي کړم.

د لوړ عزت ددلودونکو درنو علماء کرامو، د دغې ناستې غرض ، هدف، ضرورت او اهميت تاسو ټولو ته ښه معلوم دی لکه څرنګه چې، په بلنليک کې ورته اشاره سوې وه چې، دغه ناسته په دغه هدف او موخه جوړه سوې ده چې، زموږ غېرمقلدين ورو ڼه چې، ځانونو ته اهل حديث وايي، په بېلابېلو سيمو کې د دوی له لوري څخه چې کوم حالت منځ ته راځي پر هغه باندي غور او فکروسي او د راکابو کولو تدارک لاري چاري يې بايد تنظيم سي.

صورت حال د ادی چې د تيرو څو کلونو راهيسي غېر مقلد ينو د خپلو هڅو د لګښنديتوب تر څنګ جارحانه رويه هم غوره کړې ده. دوی په ب ېلا بېلو سيمو کې په حديث باندي د عمل کولو په نامه د ساده عوامو يا د هغه عصري زده کړو زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکو مسلمانان څخه لاره ورکوي یا ورکه کړې ده چي، د دیني علومو څخه ناخبره او هغوی ته داسي تاثر ورکوي چي، ګواکي په حدیث ملبندي د عمل کولو ویاړ یوازي او یوازي د دوی په برخه دی او پاته نورو ټولو خلکو احادیث پرې ایښي دي.

دا په دې معنی چي ټول هغه مسلمانان چي په دین باندي د عمل کولو یا قرآن کریم او احادیثو باندي د پوهېدلو لپاره د حضرات آئمه کرامو څخه لارښوونه تر لاسه کوي او په هغوی کي د یوه امام تقلید کوي، دغو ټولو ګواکي احادیث پرې ایښي دي ګمراهان دي او باطل پرست دي.

اوس خو خبره تر دې اندازې رارسېدلې ده چي غېرمقلدین ببله تکلیفه پر امامانو مبارکانو د تهمت ژبه اوږدوي په خاص ډول امام ابوحنیفه رحمه الله د دوی د بې ادبۍ او سپین سترګۍ نښان وي او دې خبري ته خو د بد بختۍ انتها ویل کیږي چي، په دوی کي یو شمېر داسي هم سته چي، د صحابه کرامو په سپېڅلي شان کي د سپین سترګۍ او بې ادبۍ کي بې ځایه جرئت کوي.

د دوی د دغي جارحانه رویې په نتیجه کي په ډېرو سیمو کي خپل منځي شخړي رامنځ ته سوي دي او په ځینو سیمو کي د یو شمېر مسلمانانو د خپلو مخکنیو علماء کرامو او اسلافو سره په تړاو او تعلق اغېز من سو ي هم د ي. په ځانګړي ډول په هغو سیمو کي دا فتنه زیاته ده چي، ډېر او سېدونکي یې په خلیجي هیوادونو کي مزدوري کوي. په ځینو سیمو کي یې خپل نمائنده ګان په تنخوا ټاکلي دي چي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پرله پسې ډول د دغې فتنې په خپراوي کې بوخت دي. خلاصه دا چې د غېر مقلدينو فتنه په ډېره چټکيا سره خپرېږي. په دې کې شک نسته چې د حق نمائنده ګان هم په شخصي شکل د دغې فتنې پتعقيب او مخنيوي کې بوخت دي.

لکه: دارلعلوم ديوبند ته په کله نا کله رارسېدونکو راپورونو کې چې، اندازه کېږاى سي، ياچې کله د دارلعلوم ديو بند خادمان بېلا بيلو سيموته ولاړ سي او په خپله يې ووينې.

په خپله په دارالعلوم ديو بند کې د (تحفظ سنت) په نامه د څو کلونو راهسې ځانګړې شعبه سته چې په کښې پر دغه موضوع باندې د طالبانو د روزنې کار جاري دى او له ضرورت سره سم د هيواد په بېلابيلو سيمو کې د همدغې فتنې د مخنيوپه اړه په هڅو کې برخه اخلې.لکن اوس د حالاتو غوښتنه داده چې، دغه کار د پخوا په نسبت بايد په ډېر منظم او پرله پسې شکل تر سره سي او يوه مناسبه کاري لايحه ورته جوړه سي.د دې رسالې په يوه برخه کې د (غېرمقل يدينو د جارحانه افکارو لنډيز) تر عنوان لاندې داسې راغلي دي.

که چيري تاسو د غېرمقلدينو کتابونو ته يوه لنډه کتنه وکړئ او د هغې په رڼا کې د هغوى افکار رالنډ کړ ئ. نو يو ډېر دردوونکى انځور او حالت به راڅرګند سي په لنډه توګه يې وړاندې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ غیر مقلدین د اصحابو کرامو په اړه د جمهور امت خلاف نظر لري. حضرات صحابه کرام حجت نه مني بلکي د هغوی په اړه نامناسب تعبیرات استعمالوي د دوی د علماوو، عادي خبره او عادت دی تر دې اندازې چي، خلفاي راشدین او نور اکابرین او فقیه صحابه کرام په اړه د کتاب او سنت سره نابلدتیا د نصوصو خلاف عمل په غټو غټو مسائلو کي تېروتنه او په قهر کي غلط ه فتوای ور کول او داسي نور تهمتونه او دبې ادبۍ ځخه ډک الفاظ د غیر مقلدینو په کتابونو کي عام دي.

۲ غیر مقلدین د اجماع پر خلاف لاره غوره کوي.

۳ دغه خلک د سلف صالحینو بلکي په احادیثو ثابت د قرآني تفاسیرو په مقابله کي د خپل زړه د خوښي سره سم تفاسیروته ترجیح ورکوي.

۴ په اختلافي فروعي مسائلو کي شدت د دوی ځانګړی شعار دی په کومو مسائلو کي چي، تر یوه د زیاتو رایو او نظرونو کنجائش وي په هغوی کي یوازي یو اړخ حق او بل باطل ګڼل د دوی عادت دی. په داسي حال کي دغسي فکر ي طرز د امت د جمهورو علماوو په اند غلط دی.

۵ دغه خلک د مجتهدینو امامانو، فقهاوو، محدثینو او اولیاء کرامو په شان کي بې ادبي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلفیان

که څه هم زموږ په ټولنه کي سلفيان خلک ځانګړې ډله بولي مګر په اصل کي سلفي او وهابي کوم توپير نه لري. صرف دومره فرق يې سته چي، وهابي ډل مخکي پيدا سوې ده او سلفي ډله وروسته پيدا سوې ده.

دغه ډله د سيد محمد رشيد رضا له خوا تائسيس سوې ده، سيد محمد رشيد رضا په **۱۲۶۲** ه. کي په سوريه کي زېږېدلی دی او په **۱۳۵۶** ه. کي وفات سوی دی.

سيد محمد رشيد رضا د شيخ محمد عبده خاص شاګرد دی. سيد محمد رشيد رضا د سلفي په نامه عقيده او ډله په مصر کي جوړه کړه. وروسته دغي ډلي په ورو ورو له مصر څخه د باندي نورو هيوادونو ته لاره پيدا کړه.

په هندوستان کي دې ډلي ته علامه شوکاني او مولوي نظير احمد دهلوي ډېر روښد او طرقي ورکړه. د دوی دواړو کوښښ و چي، سلفي ډله په لږ وخت کي د مشهوره ډلو څخه و بلل سوه. سره له دې چي په اوسني پاکستان کي او افغانستان کي هم ځيني کسانو و دې ډلي ته لبيک وويل. په افغانستان کي د دې ډلي او پيروانو لپاره يې مولوي عبدالله نورستاني ډېر عزت لري.

سلفي ډله ځان ته يو ځانګړی هدف، عقائد، او پيرېندل ګلوي نه لري. دوی په ټولو اهدافو، عقائدواو پيرېندلګلوي په مثل د وهابيانو دي. موږ دا خ ىړه مخکي واضح

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې ده چې، وهابيان پر يوه قرار نه دي خپل نوم د وخت سره سم بدلوي. کله اهل احديث ، کله وهابيان، کله بيا سلفي وي.

په هر صورت زموږ د اهل سنت والجماعت په وړاندي سلفي داسي حکم لري لکه څرنګه چي، د وهابي دی. ځکه د دوی دواړو عقائد او هدايت يو شان دی. [250]

[250] - شناخت گروها : ۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنج پیریان:

پنج پیر په اصل کي د پاکستان په صوبه سرحد کي په (صوابی) والسوالۍ کي د یوه کلي نوم دی چي اوس و هغه ډلي ته پنج پیر یان ویل کیږي کوم چي د مولوي طاهر پنج پیري له خوا ایجاد سو ې ده. مولوي طاهر پنج پیر، د پنج پیر د علاقې او سېدونکی دی، نو په همدې خاطر و دغي ډلي ته د پنج پیریانو نوم کارول کیږي.

دغه ډله په مثل د سلفي نجدي ده. دوی په ظاهره د حنفي مذهب دعوه کوي. په قرآن کریم کي ډېر لري تاویلات کوي چي، هغه زموږ د مذهب سره سمون نه لري. د دوی عقائدو ته که سړی متوجه سي دابه معلومه سي چي، د دوی او سلفي نجدي عقیده کوم توپیر نه لري خو په ظاهره د ځینو مسائلو څخه منکر دي، هغه مسائل چي په مذهب کي ثابت دي.په فتوی فریدیه کي علامة شیخ القرآن والحدیث مفتي فرید صاحب رحمه الله داسي راپېژني. لکه دعا وروسته ترجنازې، دعا وروسته تر سنتو حیلة دورة الاسقات، توسل، په ذ وات فاصله، زیارت قبور، تعویذ، مطلقا [251] دا ټوله هغه مسائل دي چي په مذهب کي ثابت دی او دهري مسئلې لپاره موږ پوره پوره په وضاحت سره دلائل ذکر کړي دي. په هر صورت که څه هم دغه ډله په ظاهره (حنفي مذهب دعوه کوي مګر د دوی اقوالو ته چي، وګورئ د حنفي مذهبه څخه ناخبره خلک دي ځکه حنفي مذهب ډېر پراحتیاط بنا مذهب دی. په حنفي مذهب کي پر مسلمانان د کافر حکم کول پر خپلو شرائطو بنا دی. په هره خبره سره مسلمان

[251] - فتاوی فریدیة : ۱ جلد، ۱۵۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کافر کوي. د احنافو چي وس وسي ېمسلمان د کافر کولو څخه ځان ساتي که څه هم هغه په تاويلاتو سره وي خو پنج پيري عقيده درلودونکی شخص لپاره يوه علامه داده چي دوی ژر د کفر حکم کوي.[252]

[252] - شناخت گروها : ۳۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بریلویان

د ادیان باطل او صراط مستقیم په حواله تر ۱۲۹۷ ه. کاله پوري د برصغیر ټولو خلکو څانونه اهل سنت والجماعت او احناف بلل او د تصوف څلور سره مشهوره طریقې، قادریه شریفه ، نقشبندیه شریفه، سهروردیه شریفه ، او چشتیه شریفه په کښې رائج وی او خلکو په دې طریقو کي بیعت هم کاوه. خلکو په فقهي مسائلو کي د امام اوبوحنیفه رحمه الله او په عقائدو کي د امام ابوالحسن اشعري او امام اوبو منصور ماتوریدي رحمهم الله تعالی مقتدیان ګڼل.

دا طریقه تر حاجي امدادالله مهاجر مکي صاحب پوري را روانه وه. د برصغیر په خلکو کي کوم اختلاف مذهبي نه و موجود. د برصغیر ټول مسلمانان په اتفاق او اتحاد سره اوسېدل مګر کله چي په هندوستان کي سیاسي حالات راغلل، په دې وخت کي د هند مسلمانان د ترکیانو ملګري وو او انګرېز دا نه غوښتل څکه؛ انګرېز د ترکو سره مخالف درلود.

انګرېزانو یا برطانوي حکمرانو د خپل سیاست له مخي چي مسلمانان په خپل منځ و جنګوي او انګرېز حکومت پر وکړي، دا پرېکړه چي اول باید د مسلمانانو اتحاد او اتفاق ختم کړو. د دې کار لپاره یې دا غوره و بلل چي باید د مسلمانانو په مابین کي مذهبي ډلي پیدا اسي. هغه و چي، انګرېز د دې لپاره د احمد رضا خان برېلوي په نوم یو شخص اماده کړ. انګرېزانو د احمد رضا خان څخه دوه موهم کارونه واخیستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ څنګه چي مسلمان ه   ېوادونه د ترکيانو ملګري و   و او له همدې خاطره پر انګرېزانو د مسلمانانو پوره رعب پروت وو.نو د همدې اتفاق او اتحاد د ختمولو په کار کښي احمد رضاخان برېلوي ډېر لوی کردار کړی دی او د (دوام المعيس) په نوم يې پر دې موضوع مستقل کتاب وليکه چي تر کان د خلافت هيڅ حق نه لري چي پر نورو هيوادنو يې وکړي.

۲ بل احمد رضاخان د انګرېزانو لپاره دا کار وکړ چي، د وخته مسلمانان سره متحد وو هغه يې د مذهب په نامه په ډلو او فرقو سره ووېشل. د د   ه په کوښښ سره د هندوستان هغه مسلما نان چي يو الله ﷻ يو رسول ﷺ او يوه کتاب ته يې عقيده درلوده په ډلو ډلو سره و وېشي.[253]

قاري احمد پيلي نهيستي وايي: په ۱۲۹۷ ه.کي مولانا شاه احمد رضا خان قلم په لاس کي واخسيت کتابونه يې ليکل. فتوی وي يې ورکولې. حرمينو شريفينو ته يې سفر وکړ. د حرمينو د مشهوره علماء کرامو سره يې وکتل. د يوبند د علماء کرامو پر خلاف يې تصديق حاصل کړ چي په نامه د (حسام الحرم) سره په کتابي بڼه سره توضيح سوه. مولانا احمد رضاخان پنځوس کاله مسلسل د غسي کو ښښ وکړ. دوه جلاجلا فکرونه يې جوړ کړل. يو د برېلوي او بل د يوبندي په نامه، د دواړو فرقو

[253] - اديان باطله اور صراط المستقيم : ۲۹۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علماء او اعوام يې په جنجال کې سره واچول او دا کار د مسلمانانو لپاره په هيڅ وخت کې مفيد نه وو.[254]

[254] - حواله سابقه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمد رضاخان بریلوي لنډه پېژندنه .

احمد رضا خان د تقي علي ځوی او د رضا علي لمسی دی.د هندوستان په صوبه اترا پردېش کې په (یوپي) کې د بریلوي په ښار کې زېږېدلی دی. احمد رضاخان بریلوي ته ځکه بریلوي وایي چې، دی په بریلوي ښار کې زېږېدلی دی. احمد رضا خان د جون په ۱۸۶۵ ع کې زېږېدلی دی. پلار یې د احمد میا نوم پرکښېښود نیکه د احمد رضا او مور د امن میا خو کله چې احمد رضاخان بریلوي لوی سو، د دخپل ځان لپاره عبدالمصطفی نو م غوره کړ.

په اول کې یې پر خپل پلار سبقان وویل. په مدرسه مصباح العلوم کې. بیا هم داسې پر نورو علماؤ باندې یې درسونه لوستل. په ۱۸۹۴ ع کې یې د اشاعت العلوم په نامه مدرسه جوړه کړه. له هغه وروسته یې په ۱۹۰۴ کې بله مدرسه په نامه د دارالعلوم منظر اسلام سره جوړه کړه. څو کاله یې د مدرسې او فتوی کار وکړ. اخر ډېر په فتوی او لیکوالي کې مشغول سو. په هم دې خاطر یې د مدرسې کار او انتظام و مولانا حامد رضا خان بریلوي ته وسپاره.

د احمد رضا خان بریلوي پیروانو دا یادونه کړې ده چې، د ده تصنیفات د ۲۰۰ بیا تر ۱۰۰۰ پوري دي مګر حقیقت دادی کومې نویشتې ته چې کتاب ویل کیږي، هغه یې تر ۱۰ زیات نه دي. تر ټولو غټ کتاب یې (فتاوی رضویه) دی چې، په ۸ جلدو مشتمل دی. احمد رضا خان بریلوي په ۱۳۴۰ ه. کې د صفري د میاشتې په ۲۵ نېټه وفات سوی دی. البته د ۵۶ کالو پر عمر وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بریلویانو عقائد.

دغه ډله که څه هم په ظاهره د حنفي مذهب دعوه کوي مګر په اصل کي دوی داسي اقوال او افعال کوي چي، هغه په حنفي مذهب کي مردود دي. د دوی عقیده د احنافو د عقیدې سره ډېر تو پیر لري. زه یو څه د نمونې په ډول رانقلوم تر څو تاسو ته معلومه سي چي، دا عق ايد د احنافو له عقیدو څخه نه د ي بلکي د بریلوي عقایدو څخه دي.

بریلویان په بدعاتو کي داسي غرق سوي دي چي د اصلي دین، مذهب او بدعت فرق اوس دوی نه سي کولای. د انبیاء کرامو او اولیاء کرامو په شان کي داسي خبري کوي. که چیري انبیاء کرام او او لیاءکرام ژوندي وای، دوی به خپله له دغسي اقوالو او افعالو څخه بېزاري ښکاره کړې وای. د دیو بند د علماء کرامو سره ډېر تضاد لري. ځیني مستحبات، سنت بولي او سنتو ته د فرضو په سترګه ګوري. د تصوف په اړه خورا ډېره عقیده لري. د ډېر افراط له خاطره حقیقي تصوف ځني پاته دی اوس په بدعاتو کي غرقاب دي. کوم څوک چي د دوی سره مخالفت ولري. هغه د وهابي په نامه تورنه وي. د دې خبرو بر سېره نوري خاص عقائد هم لري لکه داسي.

۞نبي علیه‌السلام عالم بالغیب بولي، وایي نبي علیه‌السلام په هرڅه خبر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۞د اولیاء کرامو په حق کي ډېر افراط کوي. دوی وايي د معراج په شپه نبي عليه‌السلام د شېخ بغداد رحمه‌الله په کومک پر بوراک سپور سو او د شېخ بغداد په امر لمر را خيژي او لوېږي.

۞مجذوب معاف دی. که د جذب په حالت کي هرڅه وکړي هغه ورته معاف دی.

۞نبي عليه‌السلام نور دی.

۞نبي عليه‌السلام مختار کل دی.

۞د غېر الله څخه کومک غوښتنه جائز ده.

۞د درود شريف د ويلو په وخت ولاړېدل.

۞قبرونه پاخه جوړول، گنبده پېجوړول.

۞پر قبرو څراغان شمعي بلول.

۞د جنازې وروسته دعا حتمي کول.

۞چي کله د نبي عليه‌السلام نوم مبارک ذکر سي گوتي مچول.

۞احمد رضاخان برېلوي په لاس کي شېخ عبد القادر جيلاني دی او شېخ عبد القادر جيلاني په لاس کي د نبي عليه‌السلام دی. داسي په لاس کي کېدل لکه قلم چي د کاتب په لاس کي وي. د نبي عليه‌السلام په حضور کي د الله تعالی جل‌جلاله دی (ما ينطق عن الهوی) دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره معلومه سوه چي بریلوي صاحب په حضور کي د الله تعالی دی (ماینطق عن الهوی) العیاذ بالله.

۞رضا د الله تعالی رضا د پیغمبر ﷺ ده او رضا د پیغمبر ﷺ په رضا کي ده. احمد رضاخان بریلوي ده.

۞د احمد رضاخان بریلوي ژبه او قلم الله تعالی دواړه د خطاء څخه ساتلي دی، همداسي نور عقائد لري چي، په مذهب حنفي کي ورته په کلکه جواب ویلی سوی دی که څه هم دوی په ظاهر ځان حنفي بولي خو حنفي نه دي بلکي دا یو ګمراه ډله ده او نه په حنفي مذهب کي داسي عقائد ولا لره ځای نسته. د ښه معلوماتو لپاره دغه کتابونه وګورئ.

۱ ادیان باطله.

۲ صراط المستقیم.

۳ شناخت ګروها.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کتابونه:

چي د ماخذونو په توګه استفاده ځيني سوېده په لاندي ډول دي.

۱ قرآن مجید
۲. بخاري شریف.
۳ مسلم شریف
۴. ابوداؤد شریف.
۵ ترمذي شریف
۶. مشکوات شریف.
۷ مکتوبات امام رباني
۸. تلویح توضیح.
۹ مجالس ابرار
۱۰. غنیة الطالبین.
۱۱ بحرالرائق
۱۲. ابوالمنتهي.
۱۳ د ستور اساسي مع ائین دارالعلوم دیوبند.
۱۴ فتاوی رحمیه
۱۵. شرح منار.
۱۶ نامي شرح حسامي
۱۷. الاجتهاد.
۱۸ حدیث او تقلید شخصي
۱۹. اعلام الموقعین.
۲۰ مجموع الرسائل ابن عابدین.
۲۱. الاقتصاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲عقد

۲۳ کلمة الفصل.

۲۴ تذکرة الحفاظ

.۲۵ انصاف .

۲۶ اشرف جواب

.۲۷ فتاوی ابن تیمه.

۲۸ محمد بن عبدالوهاب

.۲۹ الهدیة السنیة.

۳۰ حطة في ذکر صحاح السته

۳۱ نزهة الخواطر .

۳۲ قول المختار في مولد نبي المختار

.۳۳ . فتاوی فردیة

۳۴ حدائق حنفیة

.۳۵ انوار الباري.

۳۶ تذکرة محدثین

.۳۷ تفسیرات احمدیة.

۳۸ الاعتدال في مراتب الرجال

.۳۹ . شرح مؤطاء

۴۰ هدیة الهدی

.۴۱ بدورالاهله.

۴۲ اسرار اللغة

.۴۳ عرف البحاري.

۴۴ العزاب المهین

.۴۵ احیاء العلوم الدین.

۴۶ جامع بیان العلم

.۴۷ اشاعة السنة.

۴۸ الجواهر المضیة.

۴۹ جامع المسانید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۰ حجة الله بالغة

۵۱. انصاف مع کشاف.

۵۲ سبیل الرشاد

۵۳. تقلید ائمة.

۵۴ اللمع لابي النصر السراج الطوسي

۵۵. فتاوی محمودیة.

۵۶ ردالمختار.

۵۷ درلمختار.

۵۸ تفسیر عثماني

۵۹. تفسیر ابن کثیر.

۶۰ جلالین

۶۱. معارف القرآن.

۶۲ تفسیر الرازي

۶۳. فتاوی عزیزي.

۶۴ ادیان باطله اور صراط مستقیم

۶۵. حقیقت تصوف

۶۶ عرفان

۶۷. ابن ماجة.

۶۸ مناسک لملا علي القاري

۶۹. فتح الباري

۷۰ اعلاء السنن

۷۱. مواهب الرحمن.

۷۲ مفتاح البحاجة

۷۳. وفاء الوفاء.

۷۴ شفاء السقام

۷۵. الخصائص الکبری.

۷۶ جلاء الافهام

۷۷. مسند احمد بن حنبل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٧٨ الوصل الى حقيقة التوسل
.٧٩ الدرالمنثور.
٨٠ عمدة القاري
.٨١ السيرة حلبي.
٨٢ كشف الارتياب
.٨٣ الدررالسنية.
٨٤ اسدالغابة
.٨٥ الصواعق المحرقة.
٨٦ امدادالفتاوى
.٨٧ عقائد ديوبند.
٨٨ شواهد الحق.
٨٩ اشعة اللمعات.
٩٠ شرح الصدور
.٩١ البصائر.
٩٢ فيض الباري.
٩٣ فيض الباري.
٩٤ بذل المجهود
.٩٥ حموي.
٩٦ شيخ الاسلام علي تيسيرالقاري
٩٧ . مرقات.
٩٨ رحمت بيان.
٩٩ شناخت گروها.
١٠٠مفردات
١٠١الاشباه و النظائر
١٠٢مرواج السنن
١٠٣فتوى هندية
١٠٤نورالايضاح
.١٠٥مراقي لفلاح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰۶مجموع الرسائل محمد امین صفدر
۱۰۷.درر الفوائد
۱۰۸اعانة الطالبین
۱۰۹.البدیة والنهایة.
۱۱۰مغرب
۱۱۱.قاموس.
۱۱۲مختار الصحاح
۱۱۳.تاج العروس.
۱۱۴جامع العلوم والحکیم
۱۱۵.الاعتصام.
۱۱۶فتوی حدثیة
۱۱۷.الحاوي للفتاوی.
۱۱۸رحیق مختوم
۱۱۹.مجموع الفتاوی.
۱۲۰الغنیة
۱۲۱.مصنف ابن ابي شیبة.
۱۲۲تیسیر العزیز
۱۲۳.روح البیان.
۱۲۴سنن الکبری
۱۲۵احسن الفتاوی.
۱۲۶الوسي تاریخ نجدي
۱۲۷.ترجمان و هابیة.
۱۲۹اقتصاد في الاجهاد
۱۳۰.اهل حدیث اور انګریز.
۱۳۱پهلي اسلامي تحریک.
۱۳۲غیر مقلدین د احدیثو په رڼا کي.
۱۳۳تنبیع الوهابین.
۱۳۴مثنوي معنوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

. الحمدلله حمداً موافیاً لنعمه و موکافیه لمزیده و الصلوة و السلام علی رسوله محمد و آله و اصحابه اجمعین

تمت بالخیر

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library